

KUNCZ ALADÁR
FELLEG A VÁROS FELETT
REGÉNY

ERDÉLYI SZÉPMÍVES CÉH - KOLOZSVÁR, 1931

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2012
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-46-0 (online)
MEK-11194

Ez a kötet a nemrég elhunyt nagy erdélyi írónak, a „Fekete kolostor” szerzőjének posthumus regénye. Egy nagy, három részből álló trilógiának első regénye. Írója e trilógiának csak első regényét írhatta már meg, ezt kapja a kötetben az olvasó. Teljes, befejezett regény; s mégis töredéke egy monumentális regény tervnek, amely a szerzőnek éppen írói dicsősége teljes megérkezésekor, virágzó férfikorában történt halála miatt örökre megíratlan maradt. E regény a maga befejezettségével teljes pompájában mutatja az író, a nagy emberlátó és láttató művész felejthetetlen képességeit. Az Erdélyi Szépmíves Céh midőn e könyv kiadásával természetes kegyeletes aktust is végez, egyuttal az olvasónak ragyogó, színes, rendkívüli érdekességű regényt nyújt.

Kolozsvár, 1931. szeptember 25.

ERDÉLYI SZÉPMÍVES CÉH

I.

Ezerkilencszáztizenhárom egy szép koraőszi reggelén indult el Szentgyörgyi Tamás az oltvári Tartini-szállodából, hogy az állami reáliskolát megkeresse. Az éjjel érkezett Oltvára, újszólván egyenesen Párisból. Lelkében új cselekvővágy és az életnek új megálmodása égett. Izgatta azonkívül a számára új város, mely egykor egy érdekes külön kis országnak történetében vezetőserepet játszott.

Talán ennek a lelki izgalomnak köszönhető inkább, mint a régi kis hotel rossz vaságyának s a mulatóból fölhallatszó cigányzenének, hogy szemét éjszaka alig hunyta le.

Mégsem volt fáradt. Az illatos, napfénytől felmelegített hegyi levegő felpezsdítette idegeit. Az ébredő városnak szokatlan képe pedig, amelyet a ragyogó mélykék égbolt úgy tetőzött be, mint valami régi, kedves metszetet, teljesen lekötötte figyelmét.

A szálloda kapujában egy pillanatra tájékozódást keresve megállott. Az előtte elhaladó széles út, amelynek porát a tejes és zöldséges szekerek már felverték, régi országút lehetett. Ezt a jellegét a városi keret, ahová bizonyára nemrég illesztették, még nem tudta eltüntetni. Szemben egyik ház oldalához tapadva régi, mohával fedett várfal oromzatát pillantotta meg. Tehát itt a szálloda kapujában városon kívül volt. A Tartini is olyan utasok számára készülhetett, akik még delizsáncon utaztak. Ezért építették az országút szélére.

Felnézett az egyemeletes fakultszínű ház homlokzatára. Az egyik emeleti ablak mellett kőtáblába vésett emléksorok hirdették, hogy 1847-ben Petőfi Sándor fiatal feleségével négy napot töltött itt. Most már megbocsátotta a ma teljesen lezüllött szállodának kényelmetlenségeit, mert ez a tábla olyan volt rajta, mint kedves zenélőóra, amely a mult dallamát pengeti. Egyszerre egészen más szemmel nézett rá s elhatározta, hogy itt üt tanyát.

Jobbkéz felől néhány ovális alakban elültetett fenyő s a lombjuk mögött feltűnő kápolna a temetőt sejtette. Szentgyörgyi Tamás valamikor olvasott már az oltvári híres sirkertről. Tudta, hogy Jósika Miklós is itt van eltemetve, de nem a családi sirboltban. Valamiért haragudtak rá még a halála után is s arra ítélték, hogy a kripta rideg boltozata helyett örök álma felett fű, virág nőjön és lepkék kergetőzzenek.

A Tartini-szállóból a Főtérre egyenes út vezetett, amelynek perspektíváját a gótikus székes-egyház épülete mintegy keresztbe állva zárta el. A széles utat aszfalt borította s a két oldalát szegélyező régi házak lesüppedt földszintjéből meg lehetett állapítani, hogy csak újabban töltötték fel.

Az egyik hosszú, egyemeletes háznak kökeretbe foglalt kapuja felett, a megtört ív két szárnya között, égreemelt arccal szent szobor állt és karján csecsemőt tartott. Tamás ugyanazt a kaput jobban kiképezve megpillantotta a szemben lévő sarokháznak egy kis háromszögű térre nyíló bejáratánál s ugyanez a motívum szélesült ki már monumentális arányokra emelve a kis térről felemelkedő kéttornyú barokk-templom magas homlokzatán.

Ez lehetett a város ősi katólikus negyede, ahol az összetartozás szellemét még az épület díszai is kifejezték. A kis tér közepén Szentháromság-szobor emelkedett. Oszlopán kőből faragott virággirland futott fel a fejezetig, amelyen glóriázott fejvel egy kő Mária állott.

A tértől jobbra ucca futott le egy másik templom felé, amelynek tornya nem volt. Éles háromszögben végződő kopasz homlokán kiütve és bedrótozva sötélt egykor ragyogó rozetta-szeme. A sötétkék ég háttérében fehéren izzott a tornyok nélkül maradt mészkő-háromszög és lezuhanni készült, mint óriási piramisnak levált lapja.

A három templom védelme alatt biztonságban s minden élet nélkül pihent a régi illatú, csendes városnegyed, amíg egyszer csak az egyik kétemeletes ház tetejére ragasztott kis fekete toronyból éles csengő hangja nem sivított fel. Erre megkondultak a barokk-templom harangjai, nemsokára a főtéri égbevesző gótikus torony is szinte inogni látszott felbődülő érchangszereinek mély zúgásától.

A kőkeretes kapuk megnyíltak. Az egyikből kisdíákok fekete ruhás csapata kanyargott ki. A másiktól nagyobb diákok ömlöttek ki. Valahol messzebb kispapok páros csoportja előtt egy harmadik kapu nyikorgott meg. Kitérültek a téren terpeszkedő nagy modern kétemeletes háznak kapui is. Ez volt a híres oltvári Alma Mater központi épülete. Tamás egyik képeslap fotográfiája után ismert rá.

Egyszerre megelevenedett az élet a téren és a szomszédos uccákon, mint már évszázadok óta mindig ugyanezen a napon, amikor harangzúgás és tömjénfüst hirdeti az iskolai év megnyitását.

De Tamást másfelé vezette útja. Egyik járókelő felvilágosította és kezével részletesen a levegőbe rajzolta, hogy milyen tekervényes utat kell megtennie, ha az állami reáliskolába akar eljutni.

A Főtéren már vidáman zajlott az élet. A hivatalba siető urak, a gyermekeiket kísérő apák harsogó udvariassággal üdvözölték egymást. Hangos felkiáltások, az elragadtatásnak túlzott bókjai hallatszottak mindenfelé, mintha mindnyájan Csipkerózsza hosszú álmát aludták volna s utoljára nem tegnap, hanem évszázadokkal ezelőtt látták volna egymást.

Az egész nagy négyszögű tér felett az István-templom épülete uralkodott. Napfényben fürdő tornya magasán fúródott fel a kék égbe. Körülötte galambok csoportjai keringtek.

A templom előtt hódolói felé emelkedve, büszkén ülte meg érclovát Mátyás király. Kisdomborodó kék mellvértjén izzón gyúlt ki a rásütő napsugár.

A téren s az utak szélén felállított sátrak előtt vásáros nép szorongott. Itt már a városiak közé tarka öltözetű parasztok vegyültek, akik a magyar szót nyújtottan és teliszájjal ejtették ki. Volt köztük sok román is, nyűtt, piszkos szűrben, válligérő, fényesre kent hajjal.

A színes, lármás tömeg között olykor nyikorogva baktatott át egy szekér, amely elé lomha, bánatosszemű bivalyok voltak fogva.

Mindez Tamásnak nagyon szokatlan volt, mert eddig csak a dunántúli magyar vidéket ismerte. Mintha nem is Magyarországon járna. A szavak idegenszerűen hangzottak s majdnem idegessé tette, hogy az emberek olyan nehézkesen és fontoskodva beszélnek.

A város nem törődött az idegennel. Dunántúli városok közlékeny, szíves bájából itt nem volt semmi. A jólöltözött emberek, mintha egy családhoz tartoztak volna, csupán egymást vették észre, az idegenre ügyet sem vetettek.

A város képe hűvös, előkelő és zárkózott volt.

Egyik ucca sarkán magas, galambősz pap törpe, roppant kövér cigányképű úrral beszélgetett. A világi ember az ősz pap felé apró szemét tisztelettel emelte fel. Mikor Tamás elment mellettük, az egyházi férfiú botjával a járdára koppintva, messzire dörgő hangon kiáltotta:

- Esmeg műk!

Szentgyörgyi Tamás elképedve állt meg egy pillanatra. Az óriás pap karját a levegőbe emelte. Arcán előmlött az izgalom bíborfellege. Hangját mintha templomhajó visszhangozta volna:

- Tízezer forint! S ki fizesse?

A meggyfabot megint a járdára zuhant. A cigányképű húsgömbnek arca megbotránkozásra ferdült.

- Esmeg мүк! Esmeg мүк! - zúgtak ismételten a titokzatos szavak.

A járókelők a különös pár felé kapták fejüket s a pap láttára fővegüket mélyen leemelték.

Tamás azt hitte, álmodik. Milyen más élet, milyen furcsa emberek. A két beszélgető lassan elindult, hogy a következő pillanatban újra megálljon. Tamás már messzire volt, mikor visszaneézve észrevette, hogy még mindig egymással szemben állnak és az ősz pap újra felemeli botját.

Egyik csendes mellékuccában rátalált a reáliskolára. Régi, dísztelen épület volt ez, ablakai kicsinyek, mint fegyencházé. A kapú előtt gyerekek ócska könyvekkel kereskedtek. Közöttük néhány kofa álldogált s az üzletetkötőknek hamvas, magvaváló szilvát kínált.

Az iskola udvarán diákok labdáztek. Egy csoportban nagyobb fiúk fontoskodva tárgyaltak az új igazgatóról, akinek kinevezését egyik helyi lapban olvasták.

- Mondja csak, fiatal barátom - szólt egyikükhöz Tamás, - hol lehetne beszélni a tanár urakkal?

A fiú végignézte a különös idegent, azután ösztönszerű udvariassággal a kalapjához nyúlt:

- A tanár urak Veni sancte-n vannak.

- És maguk? Miért nincsenek a misén?

A fiú kissé elmosolyodott a kérdésen, amelyet gyerekesnek tartott és oktató hangon adta meg a felvilágosítást:

- A misén a katólikus tanulók vesznek részt. Mi többiek a fegyelmi szabályok felolvasására vagyunk berendelve és ez csak kilenc órakor kezdődik.

- És ilyen sok a másvallású az intézetben? - kérdezte meglepetten Tamás.

- Alig van hatvan pápista! - kiáltotta el valaki magát a csoportban, amely a beszélgetés alatt tetemesen megnőtt.

A következő pillanatban a felvilágosítással szolgáló diákot valaki hátulról nekilökte a furcsa idegennek, amire általános nevetés csattant föl.

Tamás kicsit megzavarodott s hirtelenében nem tudta, hogy felfedje-e igazgatói voltát, mikor az udvar végéről harsány, borízű hang szólalt meg:

- Hé, mi lesz ott? - és a hang tulajdonosa már jött is a csoport felé.

Parancsoló hanghordozása, erélyes fellépése tanár jelleget kölcsönöztek neki, de a mellénye alól kilógó ing elárulta, hogy valószínűleg csak pedellusi minőségben fegyelmezi a gyerekeket.

- Az új igazgató vagyok - szólt Tamás. - Kérem, vezessen a kápolnába.

A pedellus leemelte kalapját, a diákok pillanat alatt szétrebbentek. A gyerekek lármája elült s a zárt ablakok mögül énekszó s a harmónium bűgő hangja tört elő.

A Veni sancte!...

Tamás mozdulatlanul állt az udvaron. Az előbb még vidáman játszó gyerekek néma csoportba fagytak és messzire húzódtak tőle. Szemükből aggodalom és némi kíváncsiság, ajánlkozó szeretet sugárzott feléje. Oly kitagadottnak látszottak. Felülről az ünneplők tömjénes

himnusza zengett s ezek itt lent ünnepből kizárva arra várakoztak, hogy iskolai évüket a fegyelmi szabályok felolvasásával nyissák meg.

A pedellus észrevette, hogy az igazgató úr a tanulókat nézi s az előbbi lármás jelenetre célozva, mentegetni akarta őket:

- Most még dévajok egy kicsit - mondta bizonyos szakavatottsággal. - Vakáció után mindig így van ez. De évközben elég jó magaviseletet tanúsítanak.

Tamás felriadt merengéséből. Egy percig habozott, de azután eltökélten fordult az iskola-szolgáéhoz:

- Az igazgatósági irodába megyek. Értesítse mise után a tanár urakat, hogy megjöttem.

Boltozatos, vastagfalú volt az igazgatói iroda. Az ajtóval szemközti ablakmélyedésben imazsámoly állott. A falon Ferenc József színes képmása, a közoktatásügyi miniszter fényképe s egy magyar címeres Regnum Marianum függött.

Tamás érdeklődéssel nézett szét a szobában. Határozottan érezte, hogy nem sokáig marad itt. Hányszor lépett már be idegen helyre, ahol megálmódott, vagy talán régen megélt élmények meghittsége bizalmas otthoniassággal fogadta...

Ide mintha tévedésből került volna. Az életet intéző sorskéz a nagy sakktáblán bizonynal oda sem figyelve húzta meg ezt a lépést.

Leült az asztalhoz és nagyot sóhajtott. Soha sem szerette a hivatalnokmunkát. Most pedig fiatalon becsöppent egy állásba, amelynek legfőbb teendője az adminisztráció és a bakterkedés. „Tanár urak, már csengettek!” Minden reggel ezt pengetni, erre keresni rokon kifejezéseket és rokon intelmeket, hogy a kartársaknak a figyelmeztetés ne fájjon!... És hozzá milyen érdemek révén került ide? Az elődje, úgy látszik, jól megfelelt tanügyi feladatainak. Fegyvereit, az imazsámolyt és a regnum marianumos képet, amelyekkel jobb állást küzdött ki magának, örökölni hagyta neki.

Hát csak ilyen kis törtetőnek, álszenteskedő marakodónak értékelték őt fent a minisztériumban? Nagyszerű álmait a középkor csodás világáról, hitét az indoárja erények és eszmények feltámadásában ilyen aprópénzre váltották, amelyen kisdud basáskodást, mit sem érő előléptetést vásárolhat magának?...

Pedig az államtitkár okos és mélyelméjű férfiúnak látszik. Pesti átutazásakor szót sem mondott arról, hogy itt milyen hivatás vár reá. „Új állása kényes, de szép feladattal várja. Ne felejtse el, hogy áthelyeztetése igen fontos államérből történt...” Ennyit mondott csupán s a különös az volt, hogy szavai után mindkettőjük tekintete az íróasztalon lévő fakeresztre esett. Az államtitkár szemén futó mosoly csillant át. Lelógó ősz bajusza kissé felhúzódott. Ekkor már nyújtotta is kezét...

Most akart ő beszélni: párisi útjáról, lelke nagy megrendüléséről, új eszmék, új hit csalogató ábrándképeiről. De nem tudta ajkát megnyitni. Oly rövid volt az idő, oly józan a hely és lelke még annyira kiforratlan, hogy minden vallomás helyett csupán köszönőszót rebegett és sietve elhagyta az államtitkári szobát.

Gyávaság volt az állást elfogadni, de a minisztérium szempontja is elég kicsinyes, elég megalázó volt ránézve. Kiküldték térítő, felekezetieskedő igazgatónak! Hatvan katólikus az egész intézetben. A többi mint „eretnek”. Milyen jó alkalom hitbuzgó, harcos igazgatónak!...

Nagyot néz majd az államtitkár, ha füléhez jut, hogy választásában mennyire csalódott. Bizonyára kétszínűsködéssel vádolják majd, aki csak addig álszenteskedett, amíg jó állásba jutott. Hát csak mondják! A fő az, hogy új hit vert szívében gyökeret! Önmagával akar békében élni.

Milyen boldog volt akkor, amikor még a katolicizmus valóság, lelkének bűvös, illatos itala volt. És utána jött a fekete válság. Hányta a kétség, mint szél a ponyvát. A művészi élmények fénye egy darabig még lelkén maradozott, a gótikus kőerdők oltáraitól egy-egy Mária-kép, kórusairól egy-egy fenkölt dallam visszaintett, visszacsengett, de azután eltűnt az is és jött a sötétség. A nap lebukott...

De új nap támad! Új napra, új melegre van szüksége. Új, önkívületes meglepedéseket kínál a hit, amely szárnyát lelkében most bontogatja. Az előbbi udvari kép, a néma diákok szeretetet kérő tekintete oly mélységes megindultsággal töltötte el, aminőre csak hívő korában volt képes...

Az íróasztalon múlt évi értesítő feküdt. Tamás gépiesen lapozgatott benne, de szeme egyszerre csak érdeklődve tapadt egy ismerős névre: Várnay Sándor...

Egyetemi éveinek mennyi szép emlékét hívta elő ez a név. Hűvösvölgyi őszi séták, világmegváltó ábrándozások! Az óriástermetű Várnay úgy ment mellette, mint a végrehajtó hatalom. Csupa figyelem, csupa lelkesültség volt. Vele közölni a leghetlenebb terveket is annyi volt, mintha már megvalósulva látta volna őket.

Mi lett belőle azóta? Meddig törte meg az élet? Tamás élénken emlékezett egy megjegyzésére, amelyet egyszer reá tett: „Benned sok az egyéniség és sok a hiúság! Ha valaha az életkérdésnek tetszetős megoldást találsz, azt szép szóval és gyilokkal egyformán rákényszeríted az emberekre. Azért mondom, hogy vagy Illésként tüzes szekeren ragadtatsz az égbe, vagy részegen, kiverten felkötöd magad egy útszéli fára - de semmiképpen sem lesz jó véged!”

Tamás elgondolkozott a megjegyzésen. Várnay jól ismerte őt, de talán mégsem egészen. Tudta róla, hogy fél a családi rémektől: az örülettől és az alkoholtól. De hol van már tőle apja, aki minden éjszaka részegen jött haza s megverte őket, mint kis gyereket, anyjukkal együtt? Hol van az őrzőngő nővér ijesztő képe, aki egész nap zsolozsmákat énekelt s rájuk minduntalan áldást szórt?... Az egyik végtől már biztosan megmenekült. Testéből és szelleméből már kidolgozott mindent, ami a családi örvény felé húzhatná...

És a másik végtel? Az Illés szekere? Ime, itt a válasz: kiapostoloskodott egy kis igazgatóságot.

- Vajjon ő is úgy gondolkodik rólam, mint a többi? - vetődött fel benne a kérdés.

A folyosón élénk társalgás, közeledő lépések zaja hallatszott. Mire után a tanárok jöttek tisztelegni az új igazgatóhoz.

Tamás barátságosan fogott velük kezét, de alig hallgatott rájuk, mert minden figyelmét régi barátja kötötte le.

Várnay nem sokat változott. Megszélesedett, megférfiásodott, fekete hajába ősz szálak keveredtek, arckifejezése mintha szomorubbá vált volna. De szemében a régi nyílt becsületesség ragyogott. Ismerte jól Tamásnak szereplését az alföldi kisvárosban, ahol a kereszténységnek feltámadásáról tartott beszédei és annak következményei a társadalmi életben, sőt sokszor a fővárosi hírlapokban is élénk visszhangot keltettek. Neheztelt rá, hogy az oltvári igazgatóságot elfogadta. Nem tudta felfogni, hogy miként vállalkozhatott ilyen kicsinyes szerepre. Elődje már úgyis felkavarta a város felekezeti békéjét, most ő jön ezt a szégyenletes munkát folytatni?... Mennyire más embernek gondolta Tamást! Tudta, hogy az eszméknek él, hogy nyughatatlan vágy űzi magasabb erkölcsi világrend keresése után... Lehet, hogy ezt a középkori katolicizmusban megtalálta, de azért nem lett volna szabad a valláseszmény helyett a valláspolitikai szolgálatába állania.

Tartózkodó hidegséggel nyújtotta kezét Tamásnak, aki azt magáiban tartotta mindaddig, amíg Sándor szemébe nem nézett. Egy pillanatig szótlánul állt a két régi barát egymással szemben. Azután Sándor melléből nehéz sóhaj szállt föl és megölelték egymást... Arcuk már mosolyogva vált ki az ölekezésből. Megértették egymást anélkül, hogy egy szót szólnak volna.

- Régi barátom s az ma is - mondta Tamás a körülálló tanároknak, akik csodálkozással nézték a néma jelenetet.

A bemutatkozás után egyesek Tamást bókoló udvariassággal vették körül és átlátszó célzásokkal adták tudtára, hogy ismerik multját és szereplését. „Jó katonái leszünk, igazgató úr” - mondta az egyik. „Már türelmetlenül vártuk” - szólt édeskésen a másik. Tamás rögtön látta rajtuk, hogy ezek az államtitkár harcos katonái. Kesernyész mosollyal fogadta üdvözlésüket s inkább azokkal foglalkozott, akik mogorván a háttérbe húzódtak.

- Fogadjanak barátjukká! Idegenből jöttem és új állásba: tele vagyok cselekvővágygal. Minden igaz munkatársam jó barátom lesz.

E szavakkal búcsúzott Tamás a tisztelgőktől s közölte velük, hogy az első tanácskozást még ma délelőtt kívánja megtartani.

Míg a tanárok az osztályokat rendezték, Tamás az előadótermet nézte végig. Nedves, sötét helyiségek voltak ezek. Az első osztály tanulóit különösen oly penész-szagú, kietlen szobába zsúfolták, hogy elborzadt, amikor oda belépett. A fiúk arca a futkározástól még piros volt. Némelyikről izzadság csurgott. Szinte örömmel nyúltak el a hűvös terem padjain.

Öreg, mogorva tanár ült a katedrán s a fiúknak a reáliskola jelentőségét magyarázta. Azután a fegyelmi szabályok olvasásába fogott. Ünneplés hangon tagolta a szavakat, mintha áhitatos hallgatóságának kőtáblára vésett törvényeket olvasott volna. Böven ecsetelte a tényeket, amelyekre büntetés jár s mivel sem árulta el, hogy tudja, kikhez beszél. A megszokottság elnyomott benne minden fogékonyságot a gyermeklélekkel szemben s e kis emberkére a hivatalnok búskomor bosszúságával nézett, aki szabadsága után íróasztalát tele találja elintézetlen iratokkal.

A kisfiúk áhitatos csendben hallgatták öreg, pápaszemes tanáruk szavait és szívták tüdejükbe a dohos levegőt.

Tamás a gyermekek arcát nézte. Mindegyiken ünneplés és türelmetlen kíváncsiság ömlött el. Mind más és más arc, változatos összetétele egyforma elemeknek. Mindegyik külön kis jellem. Sajátos életfelfogás és különböző családi helyzet neveltje, de abban mindnyájan megegyeznek, hogy feszült várakozással és éber elmével lesnek a nagy megnyilatkozásra, az életcsodák feltárt kapujára: az iskolára. Százszor megfontolt legyen minden szó, amely e tágra nyitott füleknek szól! A nevelőművészetnek s az életnek rajongó híve legyen az, aki ezeken az érintetlen húrokon az első dalokat játsza. Tamás sohasem látta a tanári munkát olyan ijesztően nehéznek, mint ebben a pillanatban.

- Mit keres ez a szegény haláltanár az életkatedrán? - lázadozott magában.

Az öreg tanár hangja rikácsoló volt. Kidüledt szeme mozdulatlanul meredt nagy kerek pápaszeme mögül a papirdarabra, amelyet a kottatartóként felállított osztálykönyvre helyezett. Hegyes, fényes koponyáján csak egy pár ősz hajszál meredezett. Halántékán cikkcakkosan dagadtak ki az erek. Zsebéből néha nagy piros zsebkendő húzott ki s azt maga elé feszítve, messziről beléköpött.

- Mi a jó tanuló kötelessége? Elsorolom nektek, ide figyeljete - mondta kissé szónokiasabban, tekintettel a jelenlevő igazgatóra: - primo, a leckét mindennap megtanulni.

E szavaknál balkezének kifordított hüvelykujjára ráfektette a jobb mutatóujját.

- Secundo! - harsogta tovább és most a jobbkez közepsőujját lendítette meg a levegőben, hogy a hüvelykujjra vágja.

Tamás sietve távozott a teremből, mert félt, hogy még birokra kél ezzel a szegény, hitetlen öregemberrel.

A tanácsteremben a tanárok hangosan vitatkoztak. Tamás megjelenése a heves szavakat hirtelen elvágta. Bizonyosan róla beszéltek.

A lépcsőházból behallatszott a hazabocsátott fiúk lármája. Az osztályfőnökök egymásután érkeztek. Rövidesen teljes lett a tanári kar. A tanácskozást meg lehetett kezdeni.

Tamás az asztalfőre ült és elmosolyodott. Eszébe jutott volt öreg igazgatója, aki mindig maga elé terítette az Utasításokat s onnan olvasta a tárgyalás menetére vonatkozólag a „magas minisztérium” rendelkezéseit. Mindig olyan áhitattal betüzte ki a szavakat, mintha először olvasná őket. Most neki kell megjátszania az igazgató szerepét. Bizony, illenék kis komolysággal eltelnie. Vannak formaságok, melyeknek csak az az értelme, hogy az ember ünnepelesen veszi magára. Tamásnak idegen volt a saját hangja s gúnyolódó énje jól mulatott igazgatói szavain és kézmozdulatain.

A gyűlés szokott egyhangúsággal morzsolódott le. A tanárok hivatalos magatartásba burkolódtak és semmi sem jelezte a közeledő vihart, amely az ülés végén hirtelen és teljes erővel tört ki.

Az indítványoknál szólásra emelkedett Szilárd Ernő, a matematika tanára, aki a kar klerikális tanárainak leggyűlöltebb ellensége volt. Szilárd mindig támadott, még ha nem is akart, mert vitatkozásaiban az emberek érzelmeit és érzékenységét számításon kívül hagyta és csupán a tiszta észre hivatkozott. Matematikai módszerrel dolgozott még olyan kérdésekben is, amelyekről ítélkezni bizonyos érzelmi intelligencia nélkül alig lehetett.

Minden megszólítás nélkül kezdte:

- Botrány...

Az ideges gyűlölködés már az első szavára végigfutott az embereken. Kerekes Antal, a lovagias hajlamú dzsentr tanár nem állta meg szó nélkül:

- Talán előbb: tisztelt tanári kar!

- Botrány - folytatta tovább nyugodtan a kis Szilárd, - hogy az első osztály tanulói az idén is abba a sötét, nedves ólba zsúfoltatnak, amely a higiénia legegyszerűbb követelményeinek sem felel meg, holott az intézetben az oktatás céljaira lenne más, igen alkalmas helyiség addig is, míg az új épület elkészül.

Az asztal végén ülő barát, aki a hitoktatást végezte az iskolában, már előre sejtve a feleletet, haragravált arccal vágott közbe:

- Ugyan, ugyan és miféle helyiségre gondol, kolléga úr?

- A kápolnára - mondta hidegen Szilárd és a szavaira kitörő felzúdulást látva, nyugodtan leült, hogy bevárhassa, míg szóhoz juthat.

A hitoktató kénytelen volt kezével az asztalba fogózni, hogy neki ne rohanjon Szilárdnak. Kerekes az óriási zajban két kezét hangernyőnek a szájához illesztette s úgy kiabálta:

- Soha, soha, soha!...

Két sápadtarcú tanár, akik a zajos harcokhoz még nem voltak hozzászokva, bár ugyanazon a véleményen voltak, mégis az általános izgalomtól elragadtatva, megjegyzéseiket egymással ordítva közölték.

A hatalmas termetű Várnay szótlanul állt fel s a kis Szilárd mögött foglalt helyet, aki gúnyosan mosolyogva nézett farkasszemet a baráttal.

Kápolnay Farkas, a latinnyelvek országoshírű tudósa, jóságos arcú, különös öltözködésű öreg úr, ki egészen a klasszikus világban élt s legfőbb gondja az volt, hogy a modern kifejezéseket cikornyás, cicerói latinsággal adja vissza, mintegy messzire nyúló, mély álomból rettenve fel, értelmetlenül forgolódott jobbra-balra s mintha osztályában tört volna ki a lárma, hasztalanul erőszakolt szigorúsággal kérdezte:

- Mi az? Mi történt? Gyerekek... quos ego!

A tanári kar higgadt, mondhatni agráreleme, amelynek háza, földje volt a városban, amely alig engedte magát dűhbe hozatni, hacsak nem a béresei által, a legtüzesebb harcos feleket igyekeztek békíteni.

Tamás pedig, ott az asztalfőn, egészen megfélekedett arról, hogy ő az igazgató, neki kellene rendet teremtenie. Szótlan gyönyörűséggel nézte a jelenetet, amely pár pillanat alatt oly élesen rávilágított a körülötte lévők egyéniségére, mint azt egy évi bizalmas ismeretség sem tette volna. Kezével az előtte heverő csengőn babrált, de nem tudta megrázni. Kíváncsi volt a szenvedélyek erejére és őszinteségére. Szerette volna látni, hogy a két ellentétes felfogás ily közeli harcban mekkora hullámokba tudja felverni az egyéni gyűlölséget.

Hirtelen azonban csend támadt. Magában bízó, önerejét ismerő hang vágta ketté a zajt:

- Szót kérek, uraim.

Mocsáry Bertalan hangja volt s ez a hang meghallgattatásra talált nemcsak a tanári szobában, hanem a városi életben, sőt a politikai gyűléseken is.

A Mocsáry-család számos kitűnő tagja révén vezetőszerpet játszott nemcsak a város, hanem a vármegye életében is. Összekötetései azonkívül különböző házasságok csatornáin át elnyúltak a központba is, különösen a minisztériumokba és a képviselőházba. Nagybátyja, mocsáry Mocsáry Ignác c. államtitkárságig vitte a honvédelmi minisztériumban. Bátyja, a városi főjegyző, tulajdonosa és szerkesztője volt a vidék egyik legolvasottabb lapjának, az Oltvári Hírlapnak. Két Mocsáry szolgabíróskodott a megyében. A család politikája természetesen a kormány támogatásában merült ki. Csakhogy ezt a támogatást nem úzték szemérmetlenül. Bizonyos előkelőséget és látszatos tartózkodást vittek belé. S hogy a jobbára független érzelmű polgárok előtt népszerűségüket fenntartsák, családjuk tanártagját függetlenségi képviselőjelöltnek nevelték ki. A Mocsáry-dinasztiát tehát önzéssel senki sem vádolhatta. Ha kormánypárti képviselőt is támogatott, azt családjának egyik tagjával szemben választotta meg. Ez a kis mesterkedés annyira átlátszó volt, hogy Mocsáry Bertalannak, az állami reáliskolai tanárnak, „függetlenségi” szerepvivése miatt felebbvalói közül senki sem kellemetlenkedett. A sokoldalú Mocsárynak különben kis birtoka is volt s az Oltvári Hírlapban tárcáival a város hölgyei között nagy népszerűségre tett szert.

Mocsáry Bertalan csupán családi politikájuk csalhatatlan szimatja miatt nem folyamodott a megüresedett igazgatói állásért, amelyet Szentgyörgyi Tamással töltöttek be. Tudta, hogy a klerikális államtitkár nem sokáig uralkodik már, nem tartotta tehát érdemesnek, hogy katólikus vakbuzgóságot gyakoroljon egy jórészt protestáns városban. Titkos támogatását azonban természetesen nem vonta meg a klerikális tanároktól. Mint az érvényesülő emberek legtöbbszörének, neki is meg volt az az adománya, hogy önérdekét soha egy pillanatra sem tudta szem elől téveszteni. Nem lehetett számára szenvedély, meggyőződés, hit vagy akármilyen, amibe egészen bele tudott volna temetkezni. Ez az önző öntudatosság kis ravaszsággal párosulva, kisegítette őt minden nehéz helyzetből.

A most felvetett kérdés olyan volt, hogy bármilyen pártállást is foglaljon el benne, az egyik fél biztosan megharagudott volna rá. Ő pedig mindkét féllel barátságban akart maradni. A feladat tehát az volt, miként lehet a dolog elől kitérni. Hogyan lehet színt nem vallani? A megoldás kézenfeküdt. Mocsáry szólásra emelkedett.

- Tisztelt tanári kar, a Szilárd kolléga úr által felvetett kérdés igazgatói hatáskörbe tartozik. Az iskola terveivel egyesegyedül az igazgató rendelkezik. Minek veszekszünk hát olyan dolgon, amelyhez nekünk semmi közünk sincsen? Igazam van, vagy nincs, tisztelt kolléga urak?...

A hitoktató és a Szilárd-féle indítvány többi ellenfele csak most kapott észbe:

- Természetes! Úgy van! Ahhoz másnak nincs köze! - kiáltották mindenfelől s az ellenpárt is kénytelen volt beismerni, hogy Mocsárynak igaza van.

Tamás magán érzett minden tekintetet. Tudta, hogy határozatáról egy hét múlva a minisztériumban is értesülnek.

- Legalább korán kiábrándulnak belőlem - gondolta s a tanárok felé fordulva, lassan, hogy minden szó hatását kiélvezze, így szólt:

- Az első osztály termében magam is megfordultam. Szilárd tanár úrnak igaza van. Lehetetlen benne tanítani. Ennélfogva, minthogy a katolikus templom úgy sincs messze s így a kápolna nélkülözhetővé lesz, intézkedem, hogy azt előadóteremmé még ma átalakítsák. Az ülést ezennel bezárom.

Várnay és két másik tanár éljenzett. Tamás felállt helyéről s a barátira tekintve, aki nyitva maradt szájával, megrebbent szemével az elképedésnek neveltető figurája volt, elmosolyodott. Azután elhagyta a termet.

II.

Este a szokásos évmegnyitó vacsorán megjelent a teljes tanári kar. Ez, mióta az oltvári állami reáliskola a világon volt, még soha sem fordult elő. A látszólagos egyetértésnek az volt a magyarázata, hogy a tanári kar még nem jött tisztába az igazgatóval.

A klerikálisok a kápolna-ügyben való döntés után először megdöbbentek, de Mocsáry Bertalan megnyugtatta őket:

- Ne féljeteK, nagy róka ez a Szentgyörgyi Tamás. Az első ténykedésével bizalmat akar kelteni ellenségeiben, hogy majd annál könnyebben tekerje ki a nyakukat. Csak meg kell őt érteni. Taktikája nem oly átlátszó, mint a tietek. Legyetek nyugodtak, az államtitkár jól megválasztja embereit.

Kerekes, ki magát egyszerű harcos katonának vallotta, s mint ilyen nagy tisztelettel viseltetett minden magasabb szövevény iránt, különösen, ha nem tudta értelmét átlátni, sietett érveivel támogatni Mocsáryt. A vakáció alatt fenjárt a minisztériumban s ott egyik fogalmazó - tegező barátja - megsugta: „Olyan igazgatót kaptok, aki sarkára tud állni. Hithű katólikus s emellett európai műveltségű.”

- Ne aggódj, páter - biztatta a nehezen meggyőzhető barátot. - A minisztériumban tudják, mit csinálnak. Ha valakit egyszer jól minősítenek, az ember a talpán.

Az államtitkár közkatonái a megnyitó értekezlet után titkos tanácskozáásra gyűltek össze a Házsongárdi kioszk egyik különtermében. A buldogképű Várady Kálmán vitte a szót ezen a tanácskozáson, aki minden intrikának és óvatos taktikázásnak valóságos mestere volt. Az ő indítványára úgy határoztak, hogy az igazgatóval szemben egyelőre barátságosak lesznek, de egyben a „szoros megfigyelés” szükségét is kimondják. Minthogy az igazgató az irodalomtörténet és bölcsélet tanítását vállalta a nyolcadik osztályban, a hitoktatót bízták meg, hogy bizalmasabb tanulói által mindenkor pontos értesülést szerezzen az órákon történekről. Ilyen óvintézkedések mellett általános határozatba ment, hogy a vacsorán mindnyájan megjelennek.

A radikálisokat Várnay biztatta fel az ünnepi lakomán való részvételre. A többiek hagyományos szokásukat követték s a világért sem mulasztották volna el az alkalmat, amely esti kimaradásra és barátságos italozásra adódott.

A várost átszelő Olt partján kisebb domb emelkedett. Tetején még állt, bár az idők pusztításaitól megviselten, a régi vár, amelynek tövében a hagyományokkal mit sem törődő üzérkedés kis vendéglőt és derüs lugasokat épített. Ide igyekeztek a tanárok. Szentgyörgyi Tamást Várnay kalauzolta.

- Ennek a dombocskának Fellegvár a neve - magyarázta Várnay Tamásnak. - Beláthatjuk róla az egész várost és megismerhetjük általa a város népének legfőbb jellemző tulajdonságát. Ezt az omladozó várat az oltváriak büszkélkedő göggel Fellegvárnak nevezték el. Amint láthatod, e szelid meredély alig kapaszkodik a felhőkig. De ilyen Fellegvár itt minden, amit magad körül látsz. A benszülöttek egymást hajdan csak fejedelmüknek kijáró titulussal tisztelik meg s minden idegenre megvetéssel néznek. Eladták kastélyukat, ménesüket. Drága ékszereiket elzalogosították, földjük kicsúszott lábuk alól. Ők, mintha mindezt nem is tudnák. Garasos fizetés mellett egész nap íróasztal előtt görnyedeznek, de lovaglóruhát viselnek, kis nád-palcájukkal büszkén suhintanak a levegőbe. Ha beszélni hallod, mulatni látod őket, többezer holdas földesúrnak gondolnád mindegyiket. És csak ha közelebbről tekintesz életükbe, akkor jössz rá, hogy ez csupán vérükbe ivódott hagyomány, hiú önáltatás - szóval fellegvárosdi.

Felértek a tetőre, amely körül a régi fakorlátnak már csak itt-ott maradozott némi nyoma. Lábuk előtt a völgyben nyúlt el a város. Az egykori bástyafalakból még látható volt egy-egy darab. Mohával, burjánnal benőtt törmelékek, amelyek az új házak büszkén csillogó tetői között árva komolysággal emelkedtek ki.

A régi védelemből sértetlenül csak az Ó-Torony maradt meg. A város végén állt, ormózott fejét titokzatos fölénnyel emelte a város fölé. Balra tőle nagyobb tér terült el. Régen táborozók, ma a vásárok sátra rajta. Az Ó-Torony állandó, öröklött gyanakvással határozottan kelet felé látszott fordulni. Tetején tűzoltó körözött, néha megállt és szeme fölé emelt kézzel a messzeségbe nézett. Sisakján barnán csillogott meg a lenyugvó napnak fénye.

Az új városrészek már hosszú ideje túltörtek a régi falakon. Távolabb az ég felé sűrűn meredeztek gyárkémények és bőven öntötték magukból a fekete füstöt.

De ahogy az esti szürkület mindinkább hatalmába kerítette a várost, az István-templom karcsú tornya megtelt ezüstös fénnel s az árnybaborult vidék felett már csak ő maga élt. A gyárkémények, az új, sablonosan épült házak egymásután tüntek el a homályban. A város megkisebbedett, központját megint a régi templomtorony foglalta el úgy, mint századokkal azelőtt. A falomok is, mintha lerázták volna magukról bojtortján-köntösüket, ilyenkor kivilágoztak a homályból s régi gyűrűjük vonala megelevenedett. A felbukkanó hold ezüstszalakat font az ég sötétkéi bársonyába. Köröskörül minden mélységesen hallgatott. Jött a holdvilágos este s a régi várost elővarázsolta az újból.

Tamás élvezettel merült el a szép képben. Várnay megmutatta neki a nevezetesebb épületeket. A klinikák sárga épületei elvesztek a fák sűrű lombkoronái között. A kéttornyú piarista templom az iskolai épületek tetőtengerén úszott. Az új színház félkörben végződő homlokzatáról fehér galambok repültek fel. A kaszárnya magas, horpadt tetejét a kiütköző cserépfoltozások miatt szégyenkezve mutatta. Mellette emelkedett a Tanítók Háza, amely olyan piros volt, mint egy állat, amelyről a bőrt most nyúzták le. A reáliskola épülete alig látszott. Homlokzata egy kis uccára nézett, udvarán túl volt az Ó-Torony, azután látszott az országút, amelynek kanyarulatai, mint ezüst pataknak meg-megcsillanó foszlányai elvesztek a messzi hegyekben.

A látóhatárt körös-körül nagy, erdővel borított hegyek zárták el. Az esti szellő fenyőfák illatát hozta magával.

- Nézd az öreg Kápolnay Farkast! Mintha csak a város lelkét személyesítené meg - szólt Várnay Tamásnak, amint a kilátó felé tartottak. - Hályogja miatt szegény nem lát egyebet alaktalan szürkéségnél s mégis esténként mindig itt áll a Kilátónál, úgy tesz, mintha látna és gyönyörködne.

A tető legmagasabb pontján levett kalappal állt az öreg és szürkéskéi szemét kimeresztve mosolygott. Egyik kezében kalapját tartotta s botjára támaszkodott, míg a másikat maga elé emelte, mintha lassítani akarná a szeme elé toluló gyönyörű képek sokságát, hogy sorjában mindegyiket kiélvezhesse. Ajkán az álmodozók boldog mosolya játszadozott.

- Mily szép és szomorú az öreg! - sóhajtott Tamás. - Ki tudja, nem százszor igazabb-e az, amit így lát, amikor nem lát? Van-e jogunk, Sándor, s egyáltalában tudjuk-e álmodozásaiból fölbreszteni? Felébreszteni mindenkit, a hozzá hasonlókat, akiknek játékát veszedelmesnek tartjuk az emberekre nézve?... Sándor, Sándor! Nem jó ily rettenetes távol lenni a kultúrától! Ez a nagy csend itt, ez az álomba boruló város oly ösztönös erővel taszítja vissza mindazt, amit a nagyvárosok köténgereiben szentnek és igaznak láttunk meg.

- Ne menj a hegytetőre - válaszolt mosolyogva Sándor, - ha az emberek között élsz. A természet ellensége az embereknek. Pán isten - hiába éneklé a költő, - még mindig nem halt meg...

Én, Tamás, hiszek az emberekben. S hiszem azt is, hogy téged valamely szerencsés csillag vezetett közénk.

Lépésük zajára az öreg Kápolnay feléjük fordult.

- Én vagyok itt, Farkas bátyám, az igazgatóval - kiáltott át hozzá Várnay.

- Látom, öcsém, látom - méltatlankodott az öreg s téveteg lépéseibe biztosságot erőszakolva közeledett hozzájuk. - Mit szól a szép kilátáshoz, igazgató úr? Elragadó bája van itt az őszi napoknak. A nyarat Pesten töltöttem. Egy kitünő orvos kezelte a szememet. Most úgy látok, mint gyermekoromban.

Piros, remegő kezét kiterjesztette a város felé.

- Szép, szép itt minden!...

Egy pillanatig hallgatva nézett maga elé s azután megint Tamás felé fordult:

- A kúra szigorú volt, az igaz. Két hónapig semmit sem olvashattam. Mit gondol, igazgató úr, mit csináltam ez idő alatt? Megmondom. Megkíséreltem a modern nagyváros kifejezéseit klasszikus latinsággal visszaadni. Sétáltam a Dunaparton s hallom a gőzhajót füttyülni. Gőzhajó, gőzhajó? Hogyan mondaná ezt Cicero, ha közibénk jönne? Bizony nem lehet ezt csak úgy az újból kirázni. Tünődtem sokat, de végre megtaláltam: *Navis vapore vecta!* Ugy-e jó?... A villamost már kissé hosszadalmasabban, de ugyanolyan zengzetes latinsággal „*currus vi electrica vectus*”-nak lehetne lefordítani. Legtüskésebb feladat a helyneveket visszaadni. Ott van a Zugliget. Ennek a latin kifejezése egészen váratlanul ötlött az eszembe, amikor a kalauz elkiáltotta a nevét. „*Nemus angus que*” támadt fel bennem a latin visszhang s valóban klasszikusabban maga Vergilius sem tudná kifejezni, pedig ő a nyelvnek nagy innovatora volt... *Nemus angusque*...

Többször, áhitattal ismételte Kápolnay és a szavakat szótagonként ízlelte.

Tamás és Várnay némán álltak mellette. Az öreg úr gyermekes büszkeségében, egészségének makacs illúziójában volt valami elszomorító. Tamás a másik öreg tanárra gondolt, aki reggel a fegyelmi szabályokat olvasta fel az első osztályban. Mit lehet majd ezekkel kezdeni? Ha nyugdíjba küldeti őket, elveszi lakáspénzüket, amelyet szűkös háztartásukban alig tudnának nélkülözni.

- Velünk tartasz, bátyám uram? Vacsora előtt még egy kicsit körülnézünk a hegyen.

- Köszönöm, köszönöm, Sándor öcsém, de én még itt időzök egy kicsit. Ne felejtse el: „*etiam homines naturamque video, non solum animos.*”

Kedves mosollyal tette Várnay vállára a kezét és különös, megborzongató mosollyal ismételte most magyarul:

- Az embereket és a természetet is látom, nemcsak a lelkeket...

Tamás és Sándor elgondolkozva folytatták útjukat.

A leszálló est mindenfelé elteregette már lila fátyolát. Körös-körül a messzi hegyek olyanok voltak, mint önmaguknak sápadozó árnyékai és az ég peremén csak vonaluk ringott, mint végtelenbe nyúló, örök zene. Egy erdő felé tartottak, ahol a fák kékes lombja mozdulatlan, méla álomban olvadt össze. A törzsek között a sötétben ellenséges élet lappangott, amely hívott és visszataszított.

Lent a völgyben kis ablakok mögött narancssárga tüzek gyúltak ki.

Szentgyörgyi Tamás szeretett volna beszélni, de félt, hogy barátja szavait mentegetőzésnek, olyanfajta gyónásnak tekinti majd, mint amilyenekhez egymással szemben fiatalokukban, a régi hűvösvölgyi sétákon, hozzá voltak szokva.

De Sándor megkönnyítette a dolgát. Először ő mondott el mindent magáról s a városról, amely Tamás életének új színtere lesz.

Magáról nem sok közölnivalója volt. Mihelyt kinevezték tanárnak, elvette azt a református papleányt, aki már egyetemi éve alatt is szerelme volt.

Tamás emlékezett rá. Egyszer, március 15-én, Sándorral együtt volt kint náluk. Budapest közelében egy nagyobb faluban laktak, ahol a lány apja már több évtizede paposkodott. Kora délután mentek, nagy, kopaszágú, de már tavaszi nedvtől duzzadó topolyák közt a paplakhoz. Kissé korán érkeztek, mert a lány még öltözött. A tornácra nyíló ablak mögött fehér ing villant fel s két gömbölyű barna kar. Sándor olyan sápadt lett, mintha egyszerre minden vért kiszivattyúztak volna belőle...

Tamás most, hogy a házasságáról beszélt, visszaemlékezett remegő ajkára, megszedülő óriás természetére. Akkori tüze bizonyosan még ma is lángol.

Négy gyermeke volt már. Közben egy évig a tüdejével betegeskedett. Vért köpött. De most már jól érzi magát.

Oltvárra ő is csak véletlenül cseppent, mint Tamás. De már tízedik éve van itt. Volt ideje kiismerni a várost.

- A passzivitásnak, a sötét elmaradottságnak egyetlen mozgalmas pontja a mi reáliskolánk - mondta nevetve Sándor. - Itt tíz év óta egyebet sem csinálunk, mint veszekszünk.

A reáliskolában mindössze négy tanár volt helybeli. A többi Magyarország különböző vidékeiről került ide. Szellemre és műveltségre nézve is nagyon változatos az összetétel. Kápolnay kitűnő latin filológus. De ő inkább az egyetemen van elfoglalva, bár, szegény, hályogja miatt ott sem megy sokra. Szilárd levelezésben van Mittag-Löfflerrel és Poincaréval, a matematikussal. A bajt az irányozta fejére, hogy Jászi Oszkárral és Czigány Árpáddal is összeköttetést tart fenn. A legvörösebb posztó mindnyájunk közt, akin leginkább szeretnek porolni. A barát és Várady konok ellenségei minden szabadabb gondolatnak. Még a konzervatívok is mosolyognak rajtuk, de egy kicsit félnek tőlük, mert állandóan zavarják nyugodt emésztésüket. Mindenből mindjárt nagy ügyet csinálnak, örökké futkosó feljelentők, összekötő kémek a püspök, a főigazgató, a főispán és az egyetemi tanárok között. Szilárdot már huszonhétszer árulták be. Eddig azonban nem mertek hozzányulni, mert cikkei az Acta Mathematica-ban jelennek meg.

Két fiatal, nagyon kedves és nagyon művelt tanár van köztünk: Andor József és Kelen Béla. Párisban végezték az egyetemet. Kitűnően beszélnek franciául.

A reáliskolával szemben áll három felekezeti gimnázium, ahol semmi különös sem történik. A katólikus, református és az unitárius. Erdély három nagy felekezetének három erős vára. Derék tanárkarok, amelyek csak a neveléssel törődnek... Várnay azonban ellensége volt a felekezeti oktatásnak.

- Akarod ismerni a város szellemi életének keresztmetszetét? - fordult Sándor Tamáshoz. Röviden: senki sem törődik semmivel. Egy jellemző esetet mondok: A Nyugat-ot valaki Ugat címen kicsúfolta, egy ugyanolyan alakú folyóiratban. Ebből elfogyott itt vagy száz példány. Mindenki azt hitte, hogy ez a komoly Nyugat. Ady Endre verseit pedig csak a Borsszem Jankóból ismerik, ezek szájról-szájra járnak, mint eredeti Ady-versek. Valamikor pedig itt

eleven szellemi élet volt. De az írók, tudósok mind Pestre mennek innen s aki ittmarad, az sem tesz le róla, hogy elmenjen, vagy belesüpped a teljes apátiába.

- Az államtitkárnak nagy keresztshadjáratában fontos pozíció az oltvári reáliskola. Innen, a békés egyetértésben élő felekezetek városából akarja kiindítani a harcok katolicizmus szellemét. Ezért kellett te ide. Az elődöd nagyon derék ember volt az ő szempontjából, de nem volt eléggé művelt. A társadalom szélesebb rétegeire nem lehetett hatással. Te kitűnő szónok vagy és mint orgonista, azt mondják, valósággal művészszámba méssz. S amellet van már hírneved is. Neked talán könnyebben fog menni. Legalább is erre számítanak...

Tamásnak most már nem esett nehezére, hogy őszintén és becsületesen tárja fel lelkét barátja előtt. A katolicizmus neki szívügye volt. Lelkének éveken át egyetlen forrása és szerelme. Éppen ezért most kissé fájdalmasan beszélt csalódásairól. De talán nem is annyira eszményeiben vesztette el hitét, mint az emberekben.

- Maguk a papok ráztak fel álmaimból - tört ki Tamás. - Láttam, hogy csak egyszerű eszköz vagyok a kezükben. Fújtam a kürtöt, ezalatt ők a hátam megett nyugodtan üzték személyi és hatalmi játékaikat. Nagy csömörrel mentem ki Párisba. Ez a csodálatos város még egyszer visszaadta az életemet. Rájöttem arra, hogy a katolicizmus számomra csak művészi játék volt. Az új hitem, az új igazságom csak a mai élet gyökereiből táplálkozhatnak...

Sándor a régi lelkeséggel és rajongással hallgatta Tamást. Érezte, hogy nemcsak barátját kapta vissza, hanem vele együtt életkedvét is, amely ennek a városnak számára még mindig idegen, ellenséges és rosszindulatú környezetében már-már teljesen kiapadt.

Mennyire más ember Tamás, mint ezek a hegyi emberek. Reá a teljes, delelő nap süt, míg ezeknek mindig hosszabb az árnyékuk, mint saját maguk...

Meghitt és minden félreértést eloszlató társalgás közben értek el a vár alatti vendéglőhöz.

A tanárok a szőlőlugas felterített asztalánál ültek. Lent a városban felgyúltak már a lámpák s a házak felett végighullámozott a nyolcórás harangszó.

Mocsáry a vendéglőssel értekezett. Szilárd Ernő az asztal végén matematikai képleteket írt egy papirdarabra. Fekete Angelus, a hitoktató, Várady Kálmánnal és Gaál Zoltánnal, a két harcok klerikális tanárral bizalmas suttogásba merült. Kerekas Kápolnayt ugratta, azt vitatván, hogy Cicero latinsága Kápolnayéval össze sem mérhető.

A Tamásnak fentartott hely szomszédságában ült az öreg Benkő Mátyás. Délelőtt a fegyelmi szabályokat ő magyarázta az elsőosztályos fiúknak. Melléje Both Ervin, a tornatanár volt ki- rendelve, mert ennek vezénlyséhez szokott hangja egyesegyedül tudott megbirkózni szegény Benkő süketségével.

Andor József egy Alcan kiadású könyvvel kezében az antiintellektuális bölcseletről beszélt Kelen Bélával, a fiatal helyettes tanárral. Kelent Galilei Kör-beli múltja ellenére helyi összeköttetései juttatták az iskolához az államtitkár amaz üzenetével, hogy remélhetőleg felhagy fiatalos hóbortjaival.

Tamás azzal a furcsa érzéssel tekintette át az egész kis lugast, a bennelévöket s a messzi város háttérét, mintha már lett volna egyszer ebben a helyzetben. A felállott tanárok üdvözlése, a vendéglős harsány hangja: „Pista, friss csapolást”, a kerten ijedt rebbenéssel átszaladt csirkék szárnyacsapkodása, mind az érthetetlen ismétlődés jelentős megvilágításában hatott rá. Majd hirtelen eszébe jutott a Monmorency-erdő egy párás, meleg vasárnap délután s az erdei kocsmakis terraszáról látott, ködből kirajzolt csodálatos Páris-kép. Jóleső, boldog érzés ömlött el rajta.

Mocsáry kitünő magyaros vacsorát készíttetett. Különösen izlett a flekken, amelyet a Maros-vásárhelyről elszakadt vendéglős eredeti zamattal készített. Utána az öreg Benkő pohárral kezében szólásra emelkedett s éltette az új igazgatót.

Tamás válasza után a lugas mögül mozgolódás hallatszott s egy mosolygós arcú cigány dugta be sunyi képét, maga előtt tartva hegedűjét.

Kerekes intett s a hangfogós muzsika olvatagon kezdte el „A faluban végtől-végesvéig”-et. Tamás Várnayra nézett, aki mosolygott és összeintett Kerekessel. Kerekes hosszú szivart forgatott szájában és a cigánnyal dúdolva úgy nézett maga elé, mintha semmiről sem tudna semmit.

Tamást meghatotta ez a kedves, fiatalos modor, ennek a jellegzetes vidéki gavallérnak fogása az ő kedvenc nótájával s bár hamarosan átlátott rajta és tudta, hogy csupa maradiság, kicsinyesség-ember, azért mégis most szinte szeretne volna megölelni.

Jóllakottan dült hátra székén és elgondolta, miért ne is élne itt békében, hagyva mindent menni a maga útján?...

Újítások, küzdelmek, eszmék! Ezekkel csak összeveszíti e jó vidéki alakokat.

A cigány egyik nótát a másik után húzta, a poharak gyorsan teltek-ürültek s az agyakra jótékony borpára ült, amely az emberekből kiölt minden céltudatosságot, számítást és önző érvényesülni akarást, össze-vissza és egyszerre beszéltek; a koccintásra kinyújtott karok keresztezték egymást, sőt egyszer főtisztelendő Fekete Angelus pohara még a Szilárdéval is összececsengett... Életelvek, betanultságok hálója valahogy följük emelkedett, elszállt a borízú, langyos esti levegőben s úgy tréfálkoztak, énekeltek, szomorkodtak, mint ittas diákok.

III.

Tamást egy különös, nagy lelki élmény összehozta a főispán öccsével, Abáty Andorral, akit az oltváriak a leggőgösebb arisztokratának tartottak. Sándorral egy vasárnap reggel kirándultak az Oltvártól húsz kilométerre fekvő Bánhidára. Ez a falú gyönyörű fekvésén s a XVII. században épült fényűző Abáty-kastélyán kívül arról volt nevezetes, hogy kis templomában egy híres francia mestertől készített kitűnő orgona volt. A bánhidai csodálatos hangszer a múlt század elején épült az egyik Abáty-lány pénzén, aki bécsi tartózkodása alatt egy osztrák főhercegbe lett szerelmes s akit emiatt családjá a bánhidai várkastélyba internált. A lányon magányában vallási örület tört ki. Ő készítette az orgonát s ennek egész nap szólni kellett, mert csak a kőfalakon átszűrődő muzsika tudta idegeit megnyugtatni.

Tamás képzeletét izgatta a régi orgona romantikája és Sándorral azért ment ki Bánhidára, hogy játszó rajta. A templomhoz a kastély mellett vezetett el az út. A kert zöld fenyői közül egy márványszobor ülő, merengő alakja fehérlett ki.

Tamás az Abáty-lány tragikus szerelmére gondolt, amikor a plébános engedelmével felment a kórusra, s leült a nevezetes orgona elé. Lent a templomhajóban a plébános egyszerű misét mondott s az alatt ő fent a kóruson csodálatos missa solemnist rögtönzött, amely alatt az évtizedek óta elhanyagolt orgona különös, túlvilági hangokkal ébredt hosszú álmából.

Egész mise alatt mindenki a kórusra bámult fel. Az oltár jobboldalán elhelyezett címeres nagy székekben ült a falú ura: Abáty Andor s egy rózsaszínruhás lány, az unokahúga.

A sanctus alatt az öreg plébános kezében megremegett a kehely, amikor a ministráns gyerek bort öntött belé. Az oltár körül voltak elhelyezve a vox humana sípjai s most ezekből oly varázslatos hangok keltek életre, hogy ámulatában maga a plébános is félbeszakította egy pillanatra a szertartást.

Az ismeretlen muzsikus pedig, aki felé az egész templomközönség érdeklődése fordult, ezalatt ott fenn mindenről megfeledkezve, belemerült egy régi lány őrjöngő szerelmén keresztül a csalódás, a magáramaradottság rettenetes fájalmába és búcsúzott az orgonától, a tömjénfüsttől, a vallásnak szépséges misztériumaitól.

Még harsogott az orgona, amikor Sándor feljött a kórusra:

- Mekkora művész vagy te, Tamás - lelkendezett csillogó szemmel. - Mindenki látni akar. Abáty üzeni, hogy szeretne megismerkedni veled. Az unokahúga egész mise alatt sírt...

És valóban, a falú népe s Abátyék várakozva álltak meg a templom előtt, mikor a misének vége volt.

Tamást bántotta a túlzott érdeklődés. Szégyelte, hogy úgy elragadtatta magát. Sápadtan, összeszorított ajakkal állt meg a lejáró ajtajánál. Szemében olyan furcsa, önkívületes láng égett, hogy Sándor ijedten fogta meg a karját.

- Nem megyek, hagyjanak békét - kiáltotta fájdalomtól elrekedt hangon.

Egy félórába telt, amíg Sándor rá tudta venni, hogy elhagyja a kórust.

Kint a templom előtt az emberek már elszéledtek. Rendületlenül csak Abáty Andor várt a botjára támaszkodva. Unokahúga éppen akkor ment fel a kastélyba vivő úton, amikor Tamás kilépett a templomajtón. Rózsaszínruhás magas alakja mind jobban eltávolodott a kerti úton. Utána kékruhás lakáj vitte az imakönyvet. A lány a domb tetején megállott s visszanezett. Egy pillanatra a márványszobor és ő egyvonalba kerültek. A régi és az új Abáty-lány...

Abáty Andor és Tamás sokáig elbeszélgettek. A gőgös mágnás nem is volt olyan veszedelmes...

Oltvárra visszafelémenet Sándor mindent elmondott róluk, amit tudott. Abáty Andort, jóllehet nagyon gazdag volt és olyan ősi családból származott, amely méltatlannak tartotta a grófi címet az osztrák császártól elfogadni, az erdélyi arisztokraták nem sokra tartották.

Nyugtalan volt, mint majdnem mindegyik Abáty. Sokat volt külföldön s bár egy pár diplomát megszerzett, soha semmi hasznos dolgot sem csinált. Kétszer öngyilkosságot kísérelt meg s azóta is folyton a halál gondolatával foglalkozott. Főispán bátyjával nem sokat érintkezett, mert törtetőnek tartotta. Különbö is csak féltestvérek voltak. Abáty Andornak anyja az öreg Abátynak, aki szintén főispáni hivatalt viselt, a második felesége volt és csak nagyon rövid ideig élt. Andor tőle örökölte roppant nagy vagyonát, amivel elsősorban a régi bánhidai Abáty-birtokot váltotta vissza s a kastélyt rendbehozta.

Abáty Andor csak ritkán jelent meg az oltvári társaságban s akkor is mindenkinek kellemetleneket mondott. Jobban szeretett az oltvári egyetemi tanárokkal, művészekkel és színészekkel érintkezni. Azokkal szemben dőlyfének nem volt semmi éle, inkább mindnyájan nagyon kedves és szellemes embernek tartották.

Napokkal a bánhidai orgonázás után, Abáty Andor egy szép őszi délelőttön elment a reáliskolába Tamásért s kihozta magával a sétatérre.

Padra ültek és beszélgettek. A sétatér óriási gesztenyefáiról sárga levelek hulltak. Egy zörögve az Abáty ölébe kanyargott.

Abáty, aki maga nagyon fáradt és szomorú volt, felemelte kezét és egy lesikló levélre mutatva, szólt:

- Ilyenkor a legszebbek. Talán azért, mert meghalnak. Szépen tudnak meghalni. Hogy is mondja Rostand? Nem félnek a rothadástól. Halálos esésükbe belevisznek valamit: a repülés báját. La grâce d'un vol...

Elhallgatott, hátrahajtotta fejét és behunyta szemét.

Tamás érdeklődéssel nézett rá. Eszébe jutottak öngyilkossági kísérletei és örökös halálvágya. Talán arca is a halállal való barátkozások miatt maradt olyan sápadt és fáradt szemhéjjait azért csukta le minduntalan.

Szép vonalú, de hideg arca volt. Jellegzetes családi portréarc, amelyet valószínűleg már sok ős viselt. Biztosan azért unta ő is viselni. Csak remegő orrcimpáiban volt valami parasztos, akaró és egyéni. A behunyt szemekről, a síma, mozdulatlan arcról, mintha minden élet e finom áttetsző porcikákba költözött volna.

- Vajjon hasonlít-e rá az unokahúga? - vetődött fel Tamásban a kérdés.

Elmerengve gondolt a bánhidai délelőttre. Most már megbocsátotta magának, hogy úgy játszott, mint a koldus, aki fájdalmát az uccasarkon kikiabálja. Szerencsére a zene nyelvét oly kevesen értik. Az egész bánhidai élményre úgy gondolt, mint ragyogó pasztellképre. Látta a rózsaszínruhás lányt, amint a kerti úton felfelé megy. Lehajtotta fejét; szinte összetörten, búcsúzón ment, mint messzeségbe tűnő muzsika. De mikor visszafordult, diadalmas lett. Könnyű selyemruhája alatt a tagjaiba visszapezsdült az élet. Elömlött rajta a napfény és árnyékot csak lehajló szalmakalapja vetett az arcára. És ettől a szeméi kigyúltak.

Tamás ijedten eszmélt gondolataira. Milyen üres, léha álmodozás...

Az imakönyvét inas vitte utána...

Abáty Andor fejét még mindig a pad támlájára fektette, amikor újra megszólalt:

- Egy fontos dologban szeretnék magával beszélni, kedves Szentgyörgyi Tamás.

Sóhajtott, megrázkódott, azután felült és mélyen Tamás szemébe nézett. Tamás állta a tekintetét.

- Talán senki sem tudja a városban - mondta kissé emeltebb hangon, - amit most magának mondok. De elhatároztam, hogy maga előtt nem titkolom el. Hiszen maga gyönyörűen orgonál...

Kis szünetet tartott. Tamás érdeklődéssel nézett rá. Mi következhetik ez után a furcsa bevezetés után?

- Igen, maga gyönyörűen orgonál - folytatta Abáty Andor, - tehát van kvalitása, amelynél fogva bizalmasan beszélhetek magával. Az elődjét a városból én téttem el. Jámbor, korlátolt ember volt. Állandóan ferencjózsef-kabátot hordott és szabad idejében a gyerekeit felváltva sétáltatta, mert egyszerre csak kettőt tudott kézenfogni... Szóltam a miniszternek, hogy helyezték el akármilyen más kitűnő állásba. Csak elvele innen. Erre kértem. Úgy, en passant...

Abáty Andor parancsoló, büszke arisztokratává egyenesedett.

- Nem tűrhetem, hogy ez az ember a maga ostobaságaival felkavarja a nyugalmat ebben a városban, amelyet sok tekintetben a magaménak tartok. Én is katolikus vagyok. Az igaz, hogy csak Mária Terézia óta...

Tamás önkénytelenül elmosolyodott. „Igazi oltvári ember” - gondolta magában.

Abáty Andor észrevette a mosolyt és sápadt arcán halvány pir futott át. Most még nyomatékosabban folytatta:

- Katolikus ember vagyok, de nem tűröm a felekezetieskedést. Legalább is ebben a városban nem...

Ennek az utolsó mondatnak az éle egyenesen Tamás ellen volt irányítva. Sietett is magára venni.

- Szóval háborút üzen ellenem?

- Nem, csak önt is elhelyeztetem innen, ha kell.

Ezek után a harcias szavak után Abáty újra visszahanyatlott a padra. Arca megint elhalványult, szeme becsukódott. Minden elcsendesedett rajta, csak keresztbe vetett lába mozgott idegesen, mint megvadult inga.

- Az államtitkár jóbarátom - jegyezte meg kötődve Tamás.

Abáty csak a kezével intett. Ez a mozdulat fölényesen és kegyetlenül guillotinozta le a közoktatásügy legfőbb irányítóját. - Mit szólna ehhez Fekete Angelus, ha látná, - ötlött Tamás eszébe.

Abáty már megint halkán és fáradtan beszélt:

- Nekem nincsenek elveim. Megvetem azokat az embereket, akiknek elvei vannak. Nekem csak szeszélyeim vannak... És egy ilyen szeszélyem, hogy ki nem állhatom a papokat. A papokat és a radikális forradalmárokat, akik felforgatják a városok békéjét. Különben is - mondok valamit magának, Szentgyörgyi Tamás...

- Oltvárt és általában Erdélyt ismerni kellene. (Abáty így mondta: üsmerni.) Maguk magyarországiak nem tudják, hogy hová jönnek. Ez halott ország. Itt minden pusztul, ami magyar. Itt az emberek álomban járnak. Olyan boldog narkózisban élnek, mint a tüdőbeteg, amikor a

végső vonaglás várakozik rá. Egy öröklött életnek, régi, hagyományos életformának gépezete működik itt. Az itteni emberek azt hiszik, hogy a tölcseken át mag hull a henger alá. Akarja az igazságot tudni? Ez a gép csak kattog, kattog és egy szem búzát sem öröl...

Abáty Andor kitágult, élettelen szemekkel nézett Tamásra, akinek e különös hangsúllyal ejtett szavakra a hideg futott át a hátán.

- Maguk idejönnek a haldokló felett veszekedni - folytatta Abáty. - Ezzel csak siettetik pusztulását. Legalább várnának addig, amíg meghal. Én idegenül nézem ezt a várost, ezt az országot, a mi külön kis országunkat, mert sokat vagyok külföldön. De mégis csak innervaló vagyok. Testestől, lelkestől... Nos, hát, higgye el nekem, hogy évről-évre észreveszem a rohamosan bekövetkező pusztulást. Mindenütt teret veszítünk. Legjobb embereink dezertálnak. A föld kicsúszik lábunk alól. Az unió óta eladtuk Erdélyt. Ezt maga nem érti, talán egyszer meg fogja érteni. Nem tud ezen már senki sem segíteni. Én sem. De én legalább szeretem ennek a szép haldoklónak mind jobban sápadozó arcát... Mi is szépen halunk meg, akárcsak ezek a hulló levelek.

Abáty megint elszavalta a Rostand-verssorokat. Érdekes mániákus - gondolta magában Tamás. - De miért mondja ezeket a szentimentális, üres Cyrano-tirádákat? És vajjon mit akar egyáltalában tőle?

Abáty arany cigarettatárcát vett elő. Tamás jóleső elégtétellel állapította meg, hogy nincs címer rajta. De viszont finom, aranyvégű Figaro-k sorakoztak benne.

Rágyújtottak s egy darabig szótlánul néztek az illatos füst után, amely kék karikákban gyűrűzött felfelé.

Az idő délre járt. A fák lombjain keresztül győzedelmesen szűrődött át a meleg szeptember-eleji nap. A városból kisebb-nagyobb csoportokban asszonyok, lányok jöttek.

A fasor végén uszoda állott, amelyből női sikoltozás, nevetés és loccsanó víz zaja hallatszott.

Az uszodát zöldre festett kabinok kerítették be. Az újonnan érkezettek előtt az ajtó csengve tárult ki, a nyíláson át színes, víztől tapadó trikók tüntek fel és fehér lábszárak csillantak meg a napfényben. Az ugróállvány magasan a kerítés fölé emelkedett. Néha egy-egy nő állt a deszka végére és fázósan mérlegelte a mélységet. Azután csobbanás hallatszott s az ezüstfényű vizes deszka magára maradva, még egy darabig ingott a levegőben.

A szellő néha az uszoda felől nedves vásznak illatát hozta. A városnak majdnem valamennyi szépsége elvonult előttük. Hajukban aranyszikrák gyúltak, fehér szoknyájukon át árnyéket vetett a lábuk, ha az út napos részén átmentek.

Egy csoport olyan hangos nevetéssel közeledett, hogy még az álmodozó Abáty is felrezzent. Fehér ruhájukon a himzés csillogott, mint drágakő.

Abáty megemelte kalapját. A nők mosolyogva köszöntek vissza s egyik feketeszemű fiatal lány kutatva, hivatón nézte meg Tamást.

- Furcsán néznek - jegyezte meg Tamás, - és belepirult, amikor észrevette, hogy Abáty tekintete rajta pihen.

- Furcsán... Igaza van - válaszolt Abáty, ajka körül azzal a különös mosollyal, amely rokonszenves arcát néha majdnem mániákussá tette. - A tekintetük kifelé sugárzik. Hív és akar. Szép vonás ez bennük. Ezek az asszonyok, lányok illúziókban élő férfiaink mellett, akik már szeretni sem tudnak, kétségbeesetten akarják - a jövőt...

A szépek fölvonulása végetért. Mind együtt voltak a hűvös vízben. A ragyogó ég kacagott rájuk, amelynek végtelen kéksége néha fehéren freccsent fel, mint a hullámtaraj, amikor a fehér galambok csapata egyik fáról a másikra repült át.

Tamásban fiatalos, boldog érzések hullámozgottak. Szeretett volna szétfoszlan a levegőben, szeretett volna szellővé, napfényé válni, hogy nagy, gyönyörűséges érzéssel magához szorítson mindent: fürdőző nőket, virágokat, fákat. És ebbe a hirtelen föllángolt életkedvbe akarta volna ölelni a mellette ülő férfit is, aki makacsul elzárkózott az élet elől. Szerette volna felrázni s belé kiabálni, belé ujjongani, hogy élni kell, hinni kell az életben s akkor minden jó lesz...

Abáty Andor azonban nem nézett rá, nem is viszonzta gondolatait, hanem mereven, kutatón bámult a másik oldalra, ahonnan lassú lépéssel négy sötét alak közeledett. Már jöhettek vagy egy fél órája. De minduntalan megálltak s ezért csak most értek Andor és Tamás közelébe.

A vezéralak az az őszfejú pap volt köztük, akit Tamás megérkezése napján az uccán felhevülten beszélni hallott. A cigányképű kövér ember is velük volt. Azután még egy nagyon kövér és nagyon öreg ember. S végül a negyedik imbolyogva ment velük, hol eléjük vágott, hol a hátuk mögött maradt. Ez nagyon magas és nagyon sovány volt. Pofaszakált hordott, a bajuszát erősen kifente. Ezen a bajuszon kívül azonban nem volt rajta semmi harcias. A fejét inkább szomorúan lógatta.

Mind a négyen fekete ruhát viseltek.

- Látja őket? - kérdezte Abáty elfuló, különös hangon Tamástól. - Ők azok...

Tamás maga sem tudta miért, de megborzongott. Volt ebben a négy emberben valami végzetszerű, ahogy nehéz, együtembe dobbanó lépéssel közeledtek.

- Ők szolgálják ki ebben a városban a halált - folytatta Abáty. Oltvár párkái. A pap, az orvos, a patikus és a temetkezési vállalkozó. Négy elválaszthatatlan jóbarát. A halál kvártettje...

A furcsa négyes mély kalapemeléssel haladt el előttük. Az út kavicsa roppant, sikongott dobbanó lépésük alatt.

A galambősz pap kiterjesztette két kövér karját, amelyen a felső vágott ujj lila bélése a heves mozdulatra egészen kifordult:

- Mondám nékiek - harsogta a Tamás előtt oly szokatlan nyelven. - Bé megyünk hezzá mind. Mük es, tük es és aki csak van s...

- Hallja, mit mond? - szólt szorongva Abáty.

- Kutya legyenek, ha értem - nevetett fel Tamás.

- Hogy nevethet ezen?... Azt prédikálja, hogy mind elmegyünk a halálba.

A távolodó négy ember azonban harsogva kacagott fel. A hosszú patikus még a térdét is csapkodta. Bizonyára nem halálhymnuszt szavalt a főpap...

Erre Abáty is elszégyelte magát. Halvány kezével végig simogatott verejtékes homlokán s elmosolyodott, mint a lázból felébredő beteg gyermek.

- De azért megfigyelhette volna, hogy a végén odatette az „s” kötőszócskát és nyitva hagyta a végtelenségig a mondatot. Azt mondta: mindenki, aki van és... Szóval, még ezen felül is... Látja, ilyenek vagyunk mi, erdélyiek. Kötőszóval fejezzük be a mondatot, mert valójában befejezni soha sem lehet azt, amit az ember mondani akar...

A meleg súlya alatt meghajoltak a fák levelei s lombjukon át útat engedtek a napfénynek.

A két férfi hátrahajtott a fejét, behunyt szemmel élvezte a rájuk ömlő fényözönt. A sétátér elcsendesült. Madár sem énekelt. A fürdőző nők kabinjaikba vonultak. És a halálkvártett is már messzire járt...

Egyszerre csak álmodozásukból furcsa érintésre és kedves, csengő női kacagásra riadtak fel mindketten. Egy lófej pillanatig még halk nyerítéssel a pad felett bókkolt, de mire felugrottak, már az út közepére hátrálva ült lován Abáty Klára, a tréfáskedvű lovasnő, aki szendergésüket meg merte zavarni.

- Úgy-e nem haraguszna? - esengett visszafojtott nevetéssel a szép fiatal lány. - Nem tudtam megállni, hogy a Bolygónak meg ne mutassam, milyen édesen aluszna...

Abáty Andor nevetve és egészen megfiatalodva, a padon át ugrott unokahúgához, aki háta mögött a lovászinással a kocsit közepéig hátrált.

- Már megint ilyen sokáig lovagolt, Clarisse? - szólt rá feddő gyöngédséggel. - Egészen el fog rútni, ha annyit futkos a napon.

- Igaza van, nézze, hogy ki vagyok gyúlva!... - És fekete keménykalapját levette, hogy Andor jobban lássa, mennyire kigyúladt az arca.

Valami gyúladásról valóban szó lehetett, mert amint kalapját leemelte, a fák árnyékában aranyfényű haja arcának különös ragyogást adott. Legalább is Tamás úgy látta, aki mozduatlanul állt ugyanazon a helyen, ahová az előbb megriadva ugrott és nem vette le szemét a lányról.

Bizonyára emiatt nem vette észre azt sem, hogy mialatt a lány kalapját levette, ezüstnyelű lovaglópálcája leesett kezéből és ezt neki kellett volna felvennie, mert csak ő láthatta meg. A lányka egy futó pillantásából mindenesetre erre lehetett következtetni.

Mire azonban Tamás észrevette az úton fekvő pálcát, már Klára leugrott lováról és maga vette fel. Azután a kantárszárat az inas kezébe nyomta és Andor karjába fogózott:

- Jöjjön, kísérjen haza.

Andor már csak messziről köszönt Tamásnak, aki ott maradt a pad előtt s egyszerre úgy érezte, hogy feje felett beborult az ég, a sétatérrel minden élet elriadt és a közelgő, rettenetes viharban egyedül, mindenkitől cserbenhagyatva, csak ő maradt.

Nem emlékezett, hogy életében valaha is ehhez hasonló fájdalmas érzés szorította volna össze a szívét.

IV.

Némi ijedtséggel vette észre Tamás, hogy Oltvár számára több lett életének érdekes, de alapjában véve idegen és ideiglenes állomásánál. Megállapította magában, hogy fájna, ha most a várost hirtelen el kellene hagynia.

De miért? Egyízben levelet írt a Kikakker-kávéház terraszán s akkor rájött a rejtélyre. Reménytelenül borult volt az idő, az összeleji sűrű, vékonycseppű eső reggel óta tartott.

Egyszerre csak úgy érezte, hogy a nap kisüt. Nemcsak az előtte fekvő levélpapírra, hanem körülötte is mindenüvé hirtelen olyan fény esett, mint amikor egy szobában a függönyt felhúzzák.

Felkapta a fejét s a kávéház előtt Abáty Klárát látta elvonulni. Esőköpeny volt rajta. Az arca frissen, melegen sugárzott. Tekintetük egy pillanatra találkozott.

Tamás a sétatéri fájó kudarc óta nem látta. Sőt úgy tudta, hogy nincs is a városon. Nem is álmodhatta, hogy elmegy a kávéház előtt, amíg a levélpapír fölé hajolva írt. És mégis a „nap” kisütött. Nem az égen, hanem valahol másutt. Egészen belül.

Ezen sokáig elgondolkozott s most már képzeletében a Kláráról őrzött két tündöklő portré mellé odafüggesztette a harmadikat is: a napsugarat hozó lányalakot.

De az új emlékképen kívül más valamit is hozott a váratlan találkozás. Tamásnak be kellett ismernie önmaga előtt, hogy titokzatos, fájdalmas érzés tölti el, amely, íme, egy pillanatig sem hagyja el. Hiába írta a levelet, hiába nem tudta, hogy az Abáty-lány a városon van, mégis az egész lényét elöntő szenvedély éberen örködött felette. S fényt gyújtott körülötte, amikor a lány előtte elment. Ennek az érzésnek már rég rabja. Hiszen ez a város is mélyebben csak azért érdekli, mert benne a lány meg szokott fordulni. Most már nem tagadhatja, hogy mindig rágondol, még ha nem is tudja. Hangtalan párbeszédet folytat vele. Néha kívülről, messziről tisztán hallja hangját, mintha füléhez a házfalakon és a távolságon keresztül telepatikus hullámok hoznák. A multkor egy XVIII. századi francia költő szerelmes versét olvasta s a sorok egyszerre csak csengeni kezdtek. Akárcsak fiatal lány mondaná el őket. Messziről jött a hang, időben-e, vagy térben messziről, azt nem tudta, mégis sejtelmes szomorúsága oly tisztán zendült. Az a hang az Abáty-lány hangja volt.

Bizonyára gondol a lány is rá. Talán valakivel sokat beszél róla. Egyáltalában részének kell lennie abban, ami öntudatuk kijátszásával kettőjük között folytonosan történik. Most is, ahogy elment, ahogy ránézett, tekintete szinte kimondta, hogy a sétatéri dolgot egymás között már rég tisztázták s közöttük a megértés és a kiengesztelődés teljes.

De hol, hogyan és mikor? Holott soha egy szót sem váltottak egymással s amikor Tamás soha meg nem bocsátja sem neki, sem a nagybátyjának, hogy olyan gögös semmibevevéssel a faképnél hagyták...

Végetvet majd ő ennek a boszorkányosságnak. A tettek vizében lefürösztí magáról a babonás varázst, amellyel ez a város és holdkóros emberei el akarják bájolni. Majd felébresztí őket. öklével csap bele az illúziók falába, amely mögé bújnak, s a résen át rájuk eresztí a mai élet, az európai levegő friss áramlatát.

Be sem fejezte aznap délután az elkezdett levelet. Egész estig a csatakos uccákon loholt, mintha üldözték volna. Le akart számolni teljesen magával. E furcsa városban töltött napjait most egy tekintettel fogta össze s rájött arra, hogy amióta Abáty Andorral megismerkedett, mindent valamelyes öntudatlan bódultságban cselekedett. Már akkor várta a lányt, már akkor

szerelmes volt belé, ha lehet ezt az örült megállapítást tenni valakiről, akit még akkor nem is látott és akinek létezéséről semmit sem tudott.

És az sem véletlen, hogy éppen a sétatéri jelenetet követő napon tette a nyolcadik osztályban a bölcséleti órán a forradalmi szellemről azt a veszedelmes kijelentést, amelyet a besugók azóta már biztosan szó szerint közöltek a hitoktatóval. Tamás végigélte újra az egész órát. Magyarázata közben egyszer csak minden különösebb ok nélkül, szinte haragra gyúladva harsogta, mint valami népszónok: „A győzedelmes munkásosztály aligha lesz türelmes az arisztokráciával és a papsággal szemben, különösen, ami egyiknek birtokait s a másoknak politikai befolyását és iskoláit illeti...” Ezeket a szavakat a két kongregánista diáknak valóságos tollba kiabálta. A többiek halálos csendbe fagytak, a két fiú pedig pirosra izzott füllel, lázasan jegyzett. Mikor kiment, nagy ordítózás és verekedés támadt. Lehet, hogy a két besugót a többiek elpáholták. Valószínűleg a fiúk is tudják már, hogy a hitoktató figyelteti...

De az egész dologban a különös az volt, hogy ő ezeket a szavakat nemcsak hangosan, hanem őszinte szenvedéllyel és haraggal is mondta. Látta Abátyt, amint a sétatéri padon végigdül s látta a lányt a faszor árnyékotvető lombjai alatt. Tulajdonképpen nekik és nem is a barátnak beszélt. Ellenük s egész világuk ellen jelentette be a harcot.

Jó volt erre most ráeszmélni. Ha öntudatlanul is szembeszállt velük, mennyivel inkább teheti most már öntudatosan. Tulajdonképpen nem is miattuk, hanem önmagáért. Komoly elhatározásaiba, új hitébe kapaszkodnak ezek a kétségtelenül érdekes, de betegesen elmaradt és léhán regényes emberek. Lesz ereje, hogy a hinárból kiszakítsa magát...

*

Másnap délelőtt Tamás megbeszélte Várnayval, Andorral és Both-tal, hogy a már rég tervezett „kaszinói forradalmat” megcsinálják. A kaszinónak az volt nevezetessége, hogy a szabadságharc előtti idők két legdaliásabb arisztokratája, Wesselényi Miklós és Kendeffy Ádám, a budapesti első kaszinóval majdnem egyidőben alapították. Hosszú ideig a nemzeti felbuzdulás szellemében is dolgoztak itt Erdély főurai s különösen az elnyomatás idejében sok egészséges eszme, sok nagyjelentőségűvé vált ötlet született meg az egyik grófmecénástól ingyen felajánlott történelmi palota termeiben.

A kiegyezés óta azonban Erdély sok más intézményével együtt a kaszinó is veszített jelentőségéből. Az urak kezdtek mindjárt Budapestre járogatni. A tagok is jórészt kicserélődtek. Ma már a polgári elem alkotta nagyobb részét. Egyetemi tanárok, bírák, a vármegyei közigazgatás, a vasuti üzletvezetőség, a pénzügyigazgatóság hivatalnokai s a négy középiskola tanárai jártak fel mindennap ide kártyázni. Valaki egyszer megszámlolta, hogy az urak egy este harmincnégyféle játék szabályai szerint ütögették a kártyalapokat az asztalhoz.

Voltak egyesek, akik megkísérelték a kaszinó vezetőségét a régi szellemhez visszacsábítani. De minden megtört Olty Benedeknek, a kaszinó ügyvezető elnökének és a vármegye alispánjának makacsságán. Olty a többi főúrral együtt nem ment át a külön megalakított mágnáskaszinóba és a budapesti társasághoz sem pártolt el. Megmaradt az ősi kaszinóban oszlopos vezérnek, de ebből több kár, mint haszon származott.

A „fejedelem” - mindenki így hívta, mert anyai ágon fejedelmi vérből származott - korlátlan úr akart maradni a kaszinóban s az ellenzékieskedőket, ha nem ment szép szóval, gorboságokkal, sőt testi inzultusok ígéretésével riasztotta vissza. Nem volt tanácsos vele kikezdeni, mert öreg kora ellenére nagy testi ereje volt s mindenféle fegyvert kitünően forgatott.

Olty Benedek önkényuralmának legfeltűnőbb és sok keserű gúnnyal emlegetett megnyilatkozása az úgynevezett „alispáni tarokk” volt.

Ebben a nevezetes tarokkpártiban mintegy negyven év óta négyen játsztak minden áldott nap, délután öt órától este kilencig. Oltyn kívül Bélteky Gáspár, a megyei főjegyző, Körtvélyessy Domokos, negyvennyolcas őrnagy és végül Toroczky Elemér, városszerte kedvelt bankigazgató voltak tagjai a pártinak. Toroczky mindössze csak húsz év óta.

Az alispáni tarokk a kaszinó olvasójához vezető kis szobában, a tető közepéről leereszkedő gázcsillár alatt folyt le. Ennek következtében az olvasó fehér szárnyasajtájának az egész játék alatt zárva kellett maradnia, mert az alispán székének háta éppen az ajtóhoz támaszkodott. Ezekben az órákban tehát az olvasóban nem lehetett tartózkodni. Ez immár negyvenéves szokássá kövült a kaszinó életében. Egyszer egy rebellis kaszinótag öt órakor, a párti kezdetén, szándékosan bentfelejtkezett a hírlapokkal és folyóiratokkal megrakott óriási asztal mellett. Az alispán erre éjfél után egy óráig tölta ki a tarokkjátékot s a rebellis úr hiába zörgetett, egy óráig nem jöhetett ki az olvasóból. Azt mondták róla, hogy kényszerhelyzetében végigolvasta a Pallas-lexikont... Azóta is lexikonos Bándy-nak hívták.

Különösen tűrhetetlen lett a helyzet, amióta a budapesti reggeli lapok esti hat órára már a kaszinóban voltak. Másutt Oltyn nem engedett olvasni, csak az olvasóban. De az olvasóba esti kilencig nem lehetett bejutni. A friss lapoknak, a kormányválság, a balkánháború, a sópanama, a kivezetett ellenzék és a mungó-szolgalelkűség legújabb híreinek tehát várni kellett az utolsó kör bemondásáig: „skizz oszt, nem oszt...”

Néha bizony, ha izgalmas hírek jöhetnek, kissé kellemetlen volt a várakozás. A kötekedni és ugratni szerető Toroczky ilyenkor, mennél inkább dugdosták be fejüket a szomszéd szobából az ideges lapralesők, annál sűrűbben indítványozta:

- No, méltóságos uram, még egy fordulót... Az a fene Tisza Pista úgy sem bukik meg!...

Az idő telt. A kaszinó nagytermének ingaórája féltízet, tízet kongatott. Ezalatt a hivatalnok urak otthonában kihűlt a vacsora, a hasztalanul várakozó feleségeknek ráncba borult homlokuk s a későn hazavetődő férjek hiába hivatkoztak az alispán túlórázására, a családi békének, legalább arra az estére, vége volt.

Enni mindenféle bajt okozott az alispáni tarokk. És nem lehetett ellene semmit sem tenni. Legalább idáig nem. Mert Szentgyörgyi Tamás fennen kérkedett, hogy ezuttal alapos leckét ad a feudális alispánnak.

*

A várható cselekvés ígérete Tamást egészen felvillanyozta.

Mikor délután öt órakor a Tartiniből kilépett, temetéssel találkozott össze. A gyászmenet élén a város valamennyi cigányzenekara húzta a Beethoven-gyászindulót.

Meg kellett állnia, amíg a sarkon összetorlódnó menet elvonul. A szálloda portásától megtudta, hogy Balogh primás feleségét, a szép Pongrácz-lányt temetik.

Emlékezett a gyönyörű, fehérarcú cigányasszonyra. Bársonyos, szomorú tekintetével sétáin sokszor találkozott. Milyen fehér és milyen szép lehet most a virágokkal borított koporsóban. Most, hogy örökre elviszik, fájt neki, hogy sohasem beszélt vele, sohasem kérdezte meg tőle, mért olyan szomorú mindig?...

Ó, élni kell! Kebléből ki kell bontani a vágyaknak óriási szárnyait, hogy a világ minden szépségét beborítsa velük...

A menet bekanyarodott a temető felé. A cigányzenéből már csak a nagybögő bűgása hallatszott. A harangzűgás megerősödött, mintha az elcsendesült ucca felett az égbolt maga vette volna át a harangok bús kongását.

Amint Tamás a Tartini egyik földszinti nyitott ablaka előtt elment, a sötét szoba mélyéből feketehajú lány mosolygó arca tűzött rá. Sárga pongyolája szétlebbent, fehér karja megvillant s a következő pillanatban feléje dobott piros rózsza érintését érezte az arcán. Tamás a váratlan izenettől összerezett, amire a lány a szobában csengve kacagott fel. Biztosan a Tartiniben működő orfeumnak egyik táncosnője volt.

Tamás máskor ügyet sem vetett volna erre az olcsó hódításra. De most volt valami szimbólikus jelentősége a piros virágnak, amelyet egy idegen lány dobott feléje.

Felvette a földről és sietve indult meg a kaszinó felé, ahol úgy érezte, ma nagy győzelem vár reá.

Várnay csüggedten fogadta a kaszinó nagy kártyaszobájában.

- Baj van, Tamás - mondta olyan elkeseredett hangon, hogy Tamás is megdöbbsent. - Itt van a főispán és éppen a tarokkosoknak gibicel. Egy évben, ha egyszer szokott feljönni. És éppen ma kellett az orrát ide dugnia.

- Itt van Abáty főispán? - mosolyodott el Tamás megkönnyebbülten. - Hát csak az a baj?... Tudod te, Sándor, hogy ez nem is olyan nagy baj, sőt...

Várnay nem értette, hogy miért olyan szerencse. Ő rajta is úrrá lett a kaszinó vendégeinek nyomott hangulata, ami mind abból eredt, hogy a főispán megtisztelte őket látogatásával.

- Munkára fiúk! - adta ki Tamás a vezényszót.

A „fiúk” nem nagy számban voltak. Várnayn kívül mindössze Andor József, a galamblelkű franciatanár jött el, aki egyébként már évek óta szerelmes volt az idősebbik Bélteky-lányba. Már ezért sem ígérkezett jó harcostársnak olyan kártyaparti ellen, amelynek éppen Bélteky az egyik tagja. Ott volt még Both Ernő, aki legalább másik három helyett is rendelkezett testi-erővel. De az ő érveihez csak végső esetben lehetett nyúlni.

A tarokkszoba ajtajának mind a két szárnya tárva-nyitva volt. Tamás megállt a küszöbön, hogy terepszemlét tartson.

Félelmetesen nyugodt és méltósággal teljes kép tárult elébe.

Az asztalfőn ült Olty Benedek. Magastámlájú bőrkarosszéke valóban az olvasó csukott ajtajának támaszkodott. Mellette kis asztalkán pléhvödörben pezsgő hűlt és porcellántányéron két hamvas őszibarack gömbölyödött. A szokott uzsonnája.

Széles mellkasa félelmetesen domborodott ki messzire tartott kártyái felett. Sovány, apró erektől behálózott arcának vastag, ősz szemöldök és merész sasorr alatt hegyesre fent hosszú, ősz bajusz kölcsönzött harcias jelleget. Szeme kék volt és hideg. Tamás pillanatra magán érezte tekintetét. Közömbösen, szinte gépiesen fordultak felé ezek a szemek, amint az ajtóban megállt, azután mindjárt le is siklottak róla. Látszott, hogy a hideg szemtükrök nem vették fel a látott alakot.

- Ez így nem menyen, urak - mondta éppen rekedt hangján az alispán. - Segesvár hőse már másodízben tapadja le huszanegyeseimet.

- Ő is már csak huszonegyeseket tipor - jegyezte meg Toroczkay s harsogva nevetett a saját tréfáján.

- Neki is elmondhatná a cigány, mit az öreg földesúrnak mondott, amikor a lányát kérte...

Amíg az alispán a vaskos adomát elbeszélte, Tamás nyugodtan szemügyre vehette a többi urat.

Az öreg Körtvélyessy valóban alig tiporhatott már mást, mint huszonegyeseket. A társaság nesztora volt. Széles, kövér feje állandóan igen-t biccentett. Előadása szerint ezt az ideges fejbólintást még a segesvári csatában kapta, amikor Bemet, vagy amint ő hívta, a „fatter”-t rá akarta bírni, hogy az első hadosztályt rendelje vissza. Bem nem hallgatott rá s többször ingerülten kiáltotta: nem, nem. Ő a katonai fegyelem miatt nem mondhatott ellen, de a feje biccentett s azóta is biccenti az igen-t. Bem pedig elvesztette a csatát, mert nem hallgatott rá.

Így mondta el Körtvélyessy. Mások viszont, akik az öreg úr keresztlevelének utánanéztek, megállapították, hogy a szabadságharc idejében mindössze tízéves volt. Ebben a korban pedig az emberek nem igen szoktak hadvezéreknek tanácsot adni. De mindegy volt. Ebben a városban mindenkinek volt ilyenféle legendája. A többiek pedig ráhagyták, egy kicsit talán maguk is hittek benne s ha lehetett, még ki is színezték. Ezért öltöztetett fel egyízben Toroczkay öreg, rokkant negyvennyolcas honvédnak egy színészt s magával vitte a kaszinóvacsorára, amelyen Körtvélyessy is jelen volt. Természetesen az öreg Körtvélyessy kezdetben kissé kellemetlenül érezte magát a váratlanul betoppant „bajtárs” jelenlétében. De kedélye csakhamar felderült, mert az új negyvennyolcas mindenben megerősítette előadását, sőt hőstetteiről még többet is tudott, mint ő maga. Ekkor léptették elő Körtvélyessyt képzeletbeli századosból képzeletbeli őrnagynak.

Az alispántól balra ült Bélteky, a főjegyző. Állandóan ferencjózsefkabátot hordott. Alacsony gallérja felett magasan nyúlt fel száraz, sovány nyaka, amelyen kis madárfeje szenvtelenül pihent.

Az adomát éppen most fejezte be az alispán. Körtvélyessy úgy nevetett, hogy alig lehetett magához téríteni. Pedig már a történetet hallotta egynehányszor. Toroczkay is telitorokból kacagott. Komor és mosolytalan köztük csak Bélteky maradt. Szeme sarkából ijedten figyelte a nevetőket, mint fogoly gölya az incselkedő gyerekeket.

Bélteky nagy geneológus hírében állott. Szabó Károlynak tanítványa s Kőváry Lászlónak barátja volt. Azt mondják, hogy egyszer, amikor felesége családi oklevelei között kutatott, bizonyos levelekre akadt, amelyek nem is voltak olyan régi keletűek... Emiatt komorodott és aggult volna el idő előtt.

Olty Benedek mellett kényelmes karosszékekben elnyúlva ült a főispán s egyik egyiptomi cigarettát a másik után szívta.

Tamás izgalmas érdeklődéssel nézte.

Abáty Árvéd úr volt minden romantika nélkül. Meglátszott rajta, hogy a politika iskoláját Budapesten járta ki. Öccse vonzó erdélyiségéből semmi sem volt benne. A család labanc-típusát képviselte, aki a császár kegyéért Erdélyt könnyen elárulja. Tisza valóságos belső titkos tanácsosságot szerzett neki s mint úgynevezett erély-embert miniszteri tárcára tartalékban őrizte.

A kaszinói gibicelés a főispánra nézve annyit jelentett, hogy a száz ajtó közül, amivel egyéniségét elzárta, egyet kinyitott. Azt hitte ilyenkor, hogy szokatlan fesztelenséget és bensőségességet teremt, holott minden megfagyott körülötte. Még a tarokkpartnerek kedélye is. Olty Benedek is egész játék alatt csak egy adomát eresztett meg.

Tamásra a kártyajátéknak éppen ez a feszélyessége tett különös benyomást. Hivatalos komolysággal keverték, osztottak és játszottak, mintha életbevágó dolgot csináltak volna. A főispán pedig nézte őket. Néha mosolygott, néha meglepődve csóválta fejét.

Olyan volt az egész, mint valami látomás. Érthetetlen, furcsa, ijesztő kép. Ebben a szobában kezdik a kártyát a főemberek s kint a nagyteremben folytatja a város hivatalnokainak,

szellemi vezéreinek egész tömege. Mindenki kártyázik. Csendben, véres komolysággal, verejtékező homlokkal.

Eszébe jutott Tamásnak az, amit Abáty Andor a gépről mondott, amely csak örül s mag nincs benne. Itt is komoly harcot vívnak, kártyalapokkal. Órákon át tart a kísérteties játék s azalatt számukra megáll minden: a nagyvilág hírei, mindannak gondja, ami körülöttük a városban, a vármegyében, az egész országban történik.

Behunyta szemmel, haszontalan álomba merülve, hitvány kártyalapokkal játszanak s azalatt összeomlik alattuk a föld.

És ott trónol közöttük a császárszakállas úr, a megye első embere. Gondosan ápolt kis kezével kinyitja arany tárcáját, új cigarettát vesz elő s az egyik strébert, aki tűzzel rohan hozzá, mindentudó és mindenható mosolyával kegyesen megajándékozza.

Tamás érezte, hogy a szíve hevesen dobog. Több várt itt reá, mint hogy a kaszinótagok elkobzott jogaiért egyszerűen botrányt csináljon. Egy általános, léha, beteges szellemmel kell szembeszállnia, amelynek ez a kártyaőrület csak egyik tünete.

Határozott léptekkel ment az alispán felé. Az arca sápadt volt, a szeme csillogott. Toroczkay másnap úgy beszélte el, hogy e pillanatban feltűnően hasonlított egy régi Habsburg főhercegnek szőkefürtös, rajongószemű arcképéhez, amelyet Abáty főispán szalonjában látott.

Moldován, a kaszinó gazdája éppen pezsgőt töltött az alispánnak. Tamás a gazda vállára tette kezét s hangosan rászólt:

- Kérem, nyissa ki azonnal az olvasót, mert a lapokat akarom látni.

Moldován elképedt mosollyal nézett Tamásra, mintha örülten állna szemben. Közben elfelejtkezett a pezsgősüvegről, amely még mindig koccanva táncolt a pohár peremén, noha a habzó ital már rég az asztalra ömlött.

De ezzel most senki sem törődött.

Az urak a kártyát az asztalra tették. Toroczkay megtörölte csontkeretes pápaszemét s fűgén újra a szemére illesztette.

Tamás mögött Bot Ervin és Andor József között feltűnt Várnay hatalmas alakja.

Pár pillanatnyi csend után Tamás megismételte:

- Az olvasóba akarok menni.

Olty Benedek öklével az asztalra csapott:

- Ki ez az úr és mit akar itten?

Az alispán rettenetes erejű hangja egyszerre elvágta a nagy kártyaszoba zsidongását. Mindenki a kis kártyaszoba felé tolongott.

Tamás az általános izgalomban visszanyerte hidegvérét. Élesen és kívülről látta az egész helyzetet. Még át is futott rajta a gondolat: íme a nagyúr és az igazságért küzdő jobbágy páros-jelenete. Már szinte színészkedni kezdett. Bocsánatot kért az uraktól, hogy úgy elragadtatta magát. Megmondta a nevét, rámutatott higgadt részletezéssel arra, hogy ez a lehetetlen állapot tovább nem tarthat. A kaszinótagoknak joguk van az olvasóhoz. Az urak találjanak tarokkpártijuk számára más megoldást: „Ez a helyzet nevetséges. Egy nyugati államban, teszem azt, Franciaországban...”

- Teszem azt, Franciaországban...

Így mondta Tamás s maga csodálkozott legjobban, hogy ilyen hétköznapi kifejezést száján ki tudott ejteni.

Olty Benedek azonban itt már elvesztette türelmét. Felemelkedett székéről és tenyerét tiltakozva fordította ki Tamás felé.

- Elég. Punktum. Unom az úr fecsegését. Mü, hála Istennek, nem vagyunk Franciaországban. Ha az urak lapát akarnak olvasni, mennyenek Párisba...

Az előbb még izgatott arcokon e szavakra jóleső derű csillogott fel. Még a főispán is megkönnyebbülten mosolyodott el.

Tamásnak ez a mosoly fejébe kergette a vért. De nem düh, hanem különös mámor töltötte el. Az élet semmibevevésének kéjes szédülete. Hallotta a Beethoven-gyászindulót s látta a szép cigányasszonyt a koporsóban feküdni. Meghalni vagy élni? És a piros rózsa surranva ívelte át a levegőt... Az istenit minden pipogya fráternek!

Toroczky megérezte, hogy Tamáson villám cikázott át, amely lecsapni készül. Sietve vetette közbe az engesztelő gondolatot:

- Vigyék ügyüket az urak a választmány elé!...

- A választmány elé? - kiáltotta Tamás. - Hogy önök eltemessék?... Elég volt a komédiából. Mondtam már, hogy az olvasóba akarok menni. Követelem, nyissák ki az ajtót!...

Tamás hangja, elszántsága félelmetes volt. Mindenki lehajtotta fejét. Csupán Olty Benedek melle duzzadt ki még jobban és alakja a maga teljességében kiegyenesedett. Csak a palást hiányzott válláról s a jogar kezéből, amikor az asztalt félretőlva, fejedelmi göggel Tamás elé lépett és szikrázó szemét közvetlen közlelről reátűzve, hangja ostorával végigvágott rajta:

- Ki innen, tekergő!

Az összecsapást nem lehetett elkerülni. Olty már fel is emelte öklét és sujteni készült. De ekkor hirtelen megtántorodott s ég felé emelt karokkal visszazuhant székébe.

Leírhatatlan lárma és zshivaj keletkezett erre. Mindenki az alispán felé rohant. A megyei főorvos lázas sietséggel fúrta át magát a tömegben.

Olty Benedeket szerencsére csak múló szédülés érte. Hamarosan szégyenkezve eszmélt magára. Az orvost, aki még mindig a szive környékét dörzsölte, félretolta és nehézkesen lábtraállt.

Arca elfehérlt, bajusza lekonyult. Pár perc alatt saját maga kísértetévé öregült.

Tétovázó tekintettel nézett körül s azután felemelte kezét, amely remegett, mintha az előbbi jelenetnek minden izgalma beleköltözött volna. Az olvasó zárt fehér ajtajára mutatott. Majd rekedt, mélyből jövő hangon szólalt meg:

- Moldován, az ajtót ki kell nyitni.

Halálos csend fogadta az alispán szavait. Mintha valami összeomlott volna, amely hosszú időn át megdönthetetlen bástyaként állott.

Tamás még mindig nem mozdult el arról a helyről, ahol az alispán az imént felemelt ököllel rátámadt. Olty pár lépést tett feléje. De ezuttal öklei barátságos kézszerítésre símultak ki.

- Bocsásson meg, igazgató úr - szólott és kezét nyújtotta Tamás felé.

Majd szokatlan és a körülötte állók előtt érthetetlen szelidséggel tette hozzá:

- Ön megtanított egy előttem ösmeretlen ige használatára...

A tarokkpártinak vége volt.

Olty Benedek a szétvált tömegen át kifelé indult. A főispán egy pillanatig megállt Szentgyörgyi Tamás előtt s hűvösen végigmérte.

- Ön az új reáliskolai igazgató? - mondta élesen. - Vártam, hogy felkeres, mint a többi urak, akiket ide kineveznek. Vegye tudomásul igazgató úr, ön nagyon furcsa módját választotta annak, hogy nálam a névjegyet leadja...

Körtvélyessy a fejét biccentve követte a főispánt. Toroczkay megfogta Tamás kabátjának gallérját, majd némi habozás után a következőket mondta:

- Nézze, kedves igazgató úr, a választmánnyal ugyanezt elérhette volna, csak kissé símábban.

Tamás barátaival egyedül maradt az üres szobában, ahol csak szivarfüst gomolygott s az asztalra folyt pezsgő cseppent a padlóra.

Nemsokára kulccsal a kezében megjelent Moldován. Az olvasó ajtaja kitárult, s Moldován kislánya ölbekapva hozta a friss lapokat...

Kint megkondult a nyolcórai estharangszó.

*

A kaszinói botránynak bizonyára több következménye lesz még a napokban. A kő, amelyet ezzel Szentgyörgyi Tamás a közvéleménynek egyébként oly halottian csendes víztükrébe dobott, sokkal nagyobb volt, semhogy messzi gyűrűződéseket ne idézzon elő. Változást rendelt a hagyományok és az idő szokott folyásában. S ebből bizony sok zavarnak kellett támadnia, még olyanoknak is, amikre az ember előre nem is számíthatott.

Az első mindjárt azon az estén jelentkezett.

A méltatlankodó urak a kaszinó kapujában búcsúzkodtak. A szótlanná vált Olty Benedeket autóján a főispán kísérte haza. Toroczkay egy pillanatig habozott, hogy mit csináljon felszabadult estéjével, de csakhamar talált magának szórakozást. A színházzal szemben volt egy kedélyes vendéglő. Itt szokott néha jókedvű színészekkel együtt mulatni. Elhatározta, hogy odamegy. Hívta tréfásan Béltekyt is. A komor főjegyző tiltakozva emelte fel kezét. Hogy menne ő kocsmai itkányosok közé?

Toroczkay kezét fogott vele s magára hagyta az öreget, aki a főtér hangos, jókedvű sétálói között árván és tanácstalanul állt meg.

Negyven éve nem volt ebben az órában kint az uccán. Egészen szokatlan, új világ támadt elébe. Az esti órák nyüzsgő korzója. Tenniszrakettát lóbáló fiatal emberek és fehér ruhás lányok mentek el csoportosan előtte. Hátról jöttek a mamák és a komoly gavallérok. Pár lépésnyire tőle tiszták álltak s hangos megjegyzések közben nézték a sétálókat. A rollókat robajt verve most eresztették le, de a bolti ívlámpák még égtek és pazar fényt szórtak a sűrű sorokban köröző emberekre.

A sovány, fekete ruhás Bélteky cilindrével, lelógó ősz bajuszával olyan volt köztük, mint régi időknél feltámadt Don Quihoteja.

Valóban, hogy megváltozott körülötte a világ! S erre most éles ráeszméléssel kellett gondolnia, amikor élete folyásának megszokott gépezetéből váratlanul kiszakadt. Idáig, negyven éven át, mindig ugyanazt csinálta ebben az órában. A megszokott munka és megszokott szórakozás lassanként temetője lesz az embernek, amelyben észrevétlenül eltűnik a fejlődő világ számára. Ő most ebből a temetőből kilépett. S kétségbeejtő tanácstalansággal állt a ránézve teljesen idegen emberek között. Csak egy óra szabadult fel elgépiesedett életéből, de ez az idő betölthetlenebbnek, hosszabbnak látszott, mint az a negyven év, amely megelőzte.

Bélteky lelkén sajátságos rezgés futott át. Mintha messziről jövő, titokzatos szél remegtette volna meg. A furcsa érzéstől először megijedt és sietve menekült a sétálók vidám tömegéből a Főtér csendesebb részébe.

A tér közepén némán állt a székesegyház. Hosszukás, gótikus élben végződő ablakain narancssárga fény ömlött el. Hajója most olyan volt, mint kőbefaragott, óriási Betlehem, amellyel a falusi gyerekek a Megváltó születését ünneplik. Tornyát az imént elhangzott harangszónak a hullámai még körülszállták, mint halk sóhajok.

Bélteky fejét lehorgasztva, megállt a templom előtt. És e bensőséges csendben lelkének bizonytalan megremegése is határozottabb alakot öltött. Múlt életének rég eltemetett élményei támadtak fel benne és különös, látomásszerű képekben jöttek eléje, mintha negyven évig valahol külső országokban élt volna s most tikkadt szomjusággal érkeznek, hogy emlékei kútjából merítsen.

Amikor negyven évvel ezelőtt ebben az órában járt itt, akkor még a templomot apró kis házak vették körül. Ablakaikból a petróleumlámpa sárga fénye ömlött ki a sáros térre. Ostorpattogás, csilingelés hallatszott. Megjött a hatlovas gyors postakocsi. Két bőrkötényes ember ugrott ki egyik kis kocsmából s izgatott sietségükben, hogy a delizsánc elé érjenek, még őt is félrelökték. Különös riadalom támadt az emberekben, senki sem tudta miért. Izgatottan kiabáltak, veszekedtek, a kézilámpákat vészjelként lóbálták, mintha arról lett volna szó, hogy ez a zörgő bárka nekimegy valaminek és porrázúzódik. Ő Bánffyhunyadi várta első feleségét. Szinte már látta is, amint a postakocsiról figyelve lelép; vékony, fehérharisnyás bokája kicsillan a tüllanglé szoknya felemelt fodrai közül, barna hajtincsei széles kalapja alól előrehullnak... Oh, szörnyűség! Felesége helyett gyászruhás nővére hull karjai közé és zokogva kiált: „Meghalt!”... Ez a szó egyszerre elvágta a zajt. Az izgalom, a tülekedés elült. A kolera pusztított akkor s a borzalmas betegség réme a feketeruhás asszony kiáltásán át belefulladásztotta az emberekbe a szót...

Az öreg főjegyzőnek homlokán kiütött a verejték, amint ezt a rettenetes órát átélte. Milyen félelmetes elevenséggel ébrednek fel a múlt kísértetei! Hol lapultak meg idáig benne? Mi lenne, ha egyszer mind feltámadnának? Ha különös erejű fény most megvilágítaná körülötte a sötétséget s felriasztaná a gondoknak, emlékeknek, régi élményeknek zibongó seregét, amelyek mint láthatatlan madársereg, nesztelenül ülnek rajta és soha róla fel nem rebbennek?...

De minek is gondol mindezekre?!

- Éretlen dolgok történnek s az embert kizökkentik rendes élete folyásából - állapította meg magában a kaszinói jelenetre gondolva.

Meggyorsította lépteit. Eszébe jutott, hogy útközben juhsajtot és préselt fügét vesz a feleségének. Rég nem kedveskedett neki ilyesmivel. Pedig, szegény asszony megérdemel kis figyelmességet... Hiszen, szó sincs róla, nem olyan szép, derék teremtés, mint az első volt, akit a kolera elvitt. De végül is már közel harminc éve élnek együtt. Ez a fiatal gyermeklány mellette ért asszonnyá, majd anyává... Házasságuk első éveiben bezzeg valamit mindig vitt esténként haza. Mikor a kaszinóba ért, első dolga volt Jánosnak meghagyni, hogy milyen csemegét vásároljon be estére. A meghagyás rendszerint fügére és sajtra szólt. Az asszony mind a kettőt nagyon szerette. A fügét akkor még nem préselték s a juhsajtnak íze nem volt olyan jó, mint most.

- A mai viharzó társadalmi életben - szötte tovább gondolatait Bélteky, de már nem tudta befejezni.

A Szén uccában csemegeüzletet talált nyitva s ott megvette a préselt fügét és juhsajtot.

Pár lépésnyire lakott innen a Rózsa uccában. Csinos kert közepén saját háza volt.

Eszébe jutott, hogy az előbb mit is akart „a mai viharzó társadalmi étellel”?

Az öreg úr nagy szónok volt és ódon zamatú szólamait séta közben is sokszor illesztgette egymásba.

Igen, most már tudta. A feleségének vitt gyöngéd ajándékokból indult ki s azt akarta kifejezni, hogy a mai viharzó társadalmi életben, amikor a sülyedés és megalkuvás kérdésének taglalása körül folynak eszmecseréink, úgy elpárolognak az ideáлизmus rózsaberkei...

Négy márványlépcsőn ment fel a hallba vezető ajtóhoz. Csengetnie nem kellett, mert a kulcs mindig nála volt.

A hallban csak egyik villanykörte égett. A fogasra idegen férfikalap volt feltéve, alatta ezüstnyelű sétatálcá csillogott meg.

Különös csend volt az egész lakásban. A szobalány nem jött elébe, lányai hangját nem hallotta.

Igaz, korán volt még. A lányai különben is, ha jól emlékezett, az alispánékhöz voltak teára híva. Szegény alispán! Az is, milyen arccal állít majd be a fiatalok vidám társaságába!...

Az ebédlő ki volt világítva. Könnyű, kellemes cigarettafüst szállt a levegőben. Egy kis asztalon két üres teáscsésze állt, mellette kalácsdarabok. Pirosrózsa-mintás, keskeny porcellán-tálcán néhány zsemlyeszemet maradt, amelyeken a felkent kaviár izzadtan csillogott meg.

Az egész kép nagyon ártatlan volt, láttára Bélteky mégis fellázadt. Mintha éjjeli mulatóhelyen járna. Fogalma sem volt idáig, hogy házában kaviáros zsemlyéket szolgálnak fel. Milyen észbontó pazarlás!

De nem volt ideje gondolatait szép körmondat zsinagóra fűzni. Izgatottan ment végig a szomszédos szalon vastag szmirnaszőnyegén és benyitott felesége hálószobájába.

A kanapén két selyemharisnyán áttetsző női lábat pillantott meg oly magasságokig, amilyenre a női szemérmertlenséget soha sem hitte képesnek. Egy férfi vállá mögül a felesége ijedt arca meredt rá.

A következő pillanatban az asszony felugrott és sikítva menekült a fürdőszobába.

Bélteky halászápadtan, mozdulatlanul állt az ajtóban. Arca nem volt félelmes, inkább szálnakeltő. Bő és kerek kezelője egészen kezefejére csúszott s remegő ujjai hozzáütődve különös zajt csináltak. Pillanatokig a szoba ijedt csendjében csak a keményített vászonnak ez a furcsa percegése hallatszott.

A férfi, akit Bélteky feleségével bűnös együttesben kapott, Tankó Zoltán volt, a vármegye legfiatalabb aljegyzője. Alig pár esztendeje Bélteky még barackot nyomott a fejére, ha apjánál, Tankó Bertalan történelmi professzor úrnál egy-egy oklevél megbeszélése tárgyában megfordult. Az apák tudományos kapcsolatainak köszönhette a haszontalan fiú, hogy a vármegyéhez került.

Tankó Zoltán a kétségbeejtő helyzetet igyekezett tettetett nyugalommal áthidalni. A nyakendőjét megigazította, rizsporos kabátja ujjain kezével végigsepert, azután feszes, egyenes tartásban a főjegyző elé állt:

- Rendelkezésemre állok, Gáspár bátyám - mondta olyan berekedt hangon, mintha egész éjjel lumpolt volna át.

Bélteky beljebb lépett a szobába. Mögötte megürült az ajtókeret. Hosszú, csontos ujjával arra mutatott:

- Elvakarodj, kölyök! Veled nincs mit beszélnem!

Tankó Zoltán hideg meghajlással, szótlánul távozott.

Bélteky karosszékbe roskadt.

Hát a leveleknek, amelyekről már majdnem megfélekedett, mégis igazuk volt. Egyetlen egyszer jön rendkívüli időben haza s akkor is a szeretőjével kapja. A szeretőjével?! Egy tejfelesszájú kölyökkel. Mekkora elvetemültség! Ki tudja, hányan fordulhattak meg a parázna asszony karjai között, ha már ezt a gyermeket is elcsábította, aki fia lehetne.

Az asszony fojtott zokogása kihallatszott a fürdőszobából.

Bélteky órájára nézett. Mindjárt kilenc. A lányai hazajöhetnek, mielőtt az asszonnyal beszélne...

- Teréz!

Hosszú ideje nem szólította feleségét keresztnevén.

Az asszony azzal a hódító bordóselyem pongyolával jött vissza, amellyel a fiatal aljegyzőt fogadta. Nem volt mivel kicserélnie a fürdőszobában. Szemhéja a sírástól piros volt, de látszott, hogy arcára hirtelen rizsport hintett s aranyszőke haját is síma kontyba igazította. Friss, kívánatos volt, mint a kinyílt rózsa. Az öreg Bélteky lányának látszott.

Kezét összekulcsolva, könnyörgő, könnyfátyolos szemmel közeledett.

Bélteky intett, hogy álljon meg. Maga ülve maradt. Soha sem tette még nő előtt. Aztán végignézett feleségén tetőtől-talpig.

- Hamar akarok végezni magával - szólalt meg hidegen s látszott, hogy még a saját hangjától is undorodott, amelyet a bűnös asszonnyal való foglalkozás beszennyezett. - Érzéki kalandjai közepette bizonyára elmulasztotta számbavenni, hogy fiatal, ártatlan lányai vannak. Nem tudom, hogyan gondolkoznak efelől maga s a magához hasonló perszonák. Én azonban ragaszkodom hozzá, hogy a fiatal lányok becsülete szent és tiszta legyen, amelyet a szülőknek magukviseletével nem szabad bemocskolni. Megértette?...

Bélteky né szép, fehér keble a fojtott sírástól hullámozva emelkedett fel. Fejét bűnbánó fájdalommal hajtotta le s lezárt szempillái alól egyszerre csak nagy, maradozó könnycseppek szivárogtak arcára. A könnyek azután keblére hulltak s elcsitították vonagló pihegését.

- Megértettem - mondta bánatos suttogással.

Leányainak emlegetése bűnös kalandjával kapcsolatban külön gyötrelmet okozott összeszoruló szívének. Hiszen úgy élt velük, mintha testvérük volna. Együtt beszéltek meg hódításait, amelyek az ő női felfogásuk szerint egészen ártatlanok voltak, mert sohasem arról volt szó köztük, hogy melyikük mit ad a férfinak. Ez különben sem fontos, minthogy a nő tud néha egy mosolyával mindent s máskor egész lénye odadobásával semmit sem adni. Őket a szerelmnek, a férfi szemében való tükröződésnek játéka érdekelte csupán s ez lánynál, asszonynál egyformán távol áll a bűntől. Sohasem gondolta, hogy egy anyát lányaival szemben ezek miatt milyen szörnyű felelősség terhelhet.

- E célból - folytatta tovább Bélteky az ítéletet kihirdető bíró hideg tárgyilagosságával, - leányaim becsülete érdekében megtiltom, hogy ily cifra rongyokat, nyilvánosházba való azsuros harisnyákat, szalagos vállfűzőket és miegymást továbbra is hordani merészkedjék. Legyen ezentúl szerény, úri nemzetesasszony, mint amilyen anyja és nagyanyja volt.

Bélteky néből e szavakra kitört a visszafojtott sírás. Eszébe jutott anyja, kedves jó nagyanyja s a boldog nyikómenti udvarház. Ez a rég letűnt világ, ahonnan mint tizenhatéves tapasztalatlan leánykát útnak indították, olyan kristálytisztán élt idáig emlékezetében. Senki sem mondta neki, hogy egyszer majd életmódjával sarat freccsent a szülői házra. Mindenki bízta, hogy

éljen vidáman, boldogan s ne sorvadjon el öreg férje mellett, aki olyan nagyon belebolondult. Most látja csak, hogy milyen bűnös, s hogy bűnének árnyéka mint fekete felhő ráborult arra a fehér, ragyogó házra is, amelyben idáig visszaszálló képzelete a tiszta öröm forrását kereste.

A férje elé borult és száraz, hideg kezét csókkal borította el.

- Bocsáss meg - fuldokolta. - Bocsáss meg és ne kínozz, Gáspár. Esküszöm mindenre, ami szent...

Bélteky eltaszította az asszonyt s ültéből zordan, engesztelhetetlenül emelkedett fel, mint fekete tilalomfa.

- Kettőnk dolgáról még nem beszéltem - mondta emelt hangon. - De azzal is röviden végzek. A botrányt kerülni akarom. Egyelőre azzal büntetlek, hogy többé sem tanuk nélkül, sem tanuk előtt hozzád soha egy szót sem szólok. Ha azután még egyszer méltatlan leszel a névre, amelyet viselsz: sem gyermekeinkkel, sem a botránnal nem törődöm, hanem kiseprűzlek a házamból, mint utolsó cafatot. Befeleztem.

- Gáspár, Gáspár! - esengett hozzá kétségbeesett jajveszékeléssel a felesége.

De Bélteky már kifelé indult. Az ajtónál egy pillanatra habozva állt meg. Az asszony reménykedő, halk nyöszörgéssel kérlelte, mint az eltaposott madár:

- Meg sem hallgattál, Gáspár!...

De Bélteky nem azért jött vissza, hogy a feleségét meghallgassa. A fehér toalettasztal felett, a falon, első feleségének portréja függött. Fehér selyemruhás női alak, koszorúba font fekete hajjal és szelid, álmodozó kék szemekkel...

Bélteky leakasztotta a képet a falról s magával vitte. Nem akarta a büntől megfertőzött szobában hagyni...

Büntetni tudott.

Pár perc múlva a lépéseire kétségbeesetten figyelő asszony hallotta, hogy az előszoba ajtaját becsapja maga után s elhagyja a házat.

*

A Tháliában éjfél felé magasra szállt már a hangulat. Nem is lehetett azt másképp elképzelni ott, ahol Toroczky, vagy amint ilyen mámoros hangulatban már nevezni szokták: az utolsó rabonbán volt a vendéglátó gazda. Egy éjszaka egymaga nagyobb forgalmat csinált a városban, mint az összes szigorló jogászok, akik ilyenkor nagyszámban kezdtek Oltvárra gyűlekezni, amelynek egyeteméről úgy hírllett, hogy könnyen adja a jogi doktorátust.

Toroczky tömegben szeretett mulatni. Mindenkit asztalához hívott s az éj folyamán legalább is négy-öt helyiséget keresett fel. Ennél pedig alig volt több a város éjjeli mulatóhelyeinek száma.

Most is már hatalmas vendégtábor ült körülötte. Állandó mulató társai közül ott volt mindenekelőtt Feri bácsi, a közismert iszákos főkönyvelő, aki egy liter bor után a szavakból már csak a mássalhangzókat ejtette ki; a színház karmestere, akinek viszont az volt a szokása, hogy ha becsípett, irtózatosan ordított s a ruhát nem tűrte magán; végül az öreg drámai színész, akit mulatság végén mindig haza kellett kíséreni, mert ha egyedül hagyták, négykézláb kezdett járni. Kísérője azonban mindig akadt, mert abban az uccában lakott, ahol régi hagyományként a városfalhoz ragasztott apró házak előtt színes lámpák hívták a késő lumpokat a bűnöző Venus örömeire.

Éjjeli kiruccanásain ez a három, mulatságba bele nem fáradó férfi volt Toroczkaynak állandó törzskara. A többi azután alkalomszerűleg verbuválódott. Ma este az Orpheus az alvilágban című operettet játszták a szomszédos új színházban s előadás után a fő férfiszereplők újszólván teljes számban jelentek meg a Thália kedélyes asztalánál.

Volt azonkívül a vendéglőnek egy törzszakarsasága, a Kakasok. Néhány városi és pénzügyigazgatósági tisztviselő alapította. Az asztal felett a falon színestarájú, nagy kakas képe lógott, amelyet nem legelőkelőbb műízléssel a társaság egyik tagja festett. Ezek a többnyire nőtlen hivatalnokok minden este a Tháliában vacsoráztak.

A „kakasok” már tíz óra felé kimondták a fuziót Toroczkay asztaltársaságával, ahol ingyen folyt a bor s vídám dalokban pezsgett a kedély.

Szerény visszavonultságban Tamás és barátjai is a vendéglő egyik sarkában vacsoráztak. A kaszinóból, amely ma este az izgalmas jelenetre való tekintettel korán kiürült (mindenki sietett haza a nagy esetet elmondani), Both Ervin indítványára ide tértek be.

Toroczkay egy darabig hagyta őket elvonultságukban. Várnayt és Andort ismerte ugyan, de még sem akarta asztalához hívni a társaságot, Szentgyörgyi Tamás miatt, akit az elvek komoly harcosának tartott. S az ilyenféle embereket unta.

De amint a mámoros kedv nőtt, nem állta meg, hogy át ne kacérkodják Tamásék asztalához.

- Eb ura fakó! - kiáltotta félre nem érthető célzással és csontkeretes pápaszeme Tamásék felé csillant.

Ezt a közeledő kacsintást a következő gondolat sor előzte meg: igaz, hogy ez a sápadt könyvmoly s ki tudja honnan elszalasztott szocialista örökre szétrobbantotta tarokkozó társaságomat, ami mindentől eltekintve, nem megvetendő havi jövedelmet biztosított számomra. De hát huszárosan csinálta meg dolgát. Azt nem lehet tagadni. Az öreg Oltyval nem kis dolog ujjathúzni. És végeredményében...

- Igaz-e, Feri? Forog a világ! Eb ura fakó! - szúrta le Toroczkay hangosan gondolataiból a végső következtetést s hozzákocintotta poharát a mellette ülő Feri bácsiéhoz.

Feri bácsi már rég csak mássalhangzóiban beszélt. Toroczkay szavaira is alkoholikus volapük nyelvén valami disznóságot válaszolt, kiitta poharát, azután két kezével az asztalra fogózva, elkezdte vörösre gyúladt fejét, mint a bika, körbe forgatni. Valószínűleg, hogy a bor gőze kiszálljon belőle.

Tamás mosolyogva tett erre a fejmozdulatra megjegyzést. Toroczkay válaszolt, mintha Tamás hozzá intézte volna szavait. A végén is természetesen össze kellett ülniök. Toroczkaynak nehéz volt ellenállni. A cigány tuszt húzott.

Toroczkay Tamásnak a jobbján kínált helyet s megkezdődött újabb lendülettel a poharak együttes, kötelező kiürítése.

- Megengeded? Azt hiszem, én vagyok az idősebb - fordult Toroczkay az első negyedóra után új vendégéhez.

Kocintottak, ittak.

Az öreg drámai színész a nevezetes jelenetet nem engedte tósz nélkül lefolyni. „Emelem poharamat” - kiáltotta borízú pátozával - „az úri magyar kedély és a magyar forradalmi szellem ölelkezésére”. És hogy ne csak szóképeknél maradjanak, fel is szólította úgy az úri kedélyt, mint a forradalmi szellemet, hogy frigyüket csókkal pecsételjék meg.

Tamás és Toroczkay a többiek lármás éljenzése közben álltak fel, még egyszer kocintottak, a bort egymást átölelve kiitták, azután összecsókolóztak.

A tetőfokára hágott dorbézolókedvnek ebben a pillanatában megnyílt a Thália ajtaja s azon magas, kísértetiesnek látszó alak lépett be.

Cipőjét, állig begombolt fekete ruháját por fedte. Rövidre nyírt, gyér ősz haja ziláltan tapadt verejtékes homlokára. Szeme ijedt révetegséggel bámult az ölelkezésből kibontakozó Toroczkyra és Szentgyörgyi Tamásra.

- Bélteky! - kiáltottak fel egyszerre a mulató bankigazgató és Várnay Sándor.

Földbegyökerezett lábakkal, arcán a meglepetés és a megbotránkozás leírhatatlan kifejezésével valóban Bélteky Gáspár, a vármegye tiszteletreméltó, tudós főjegyzője állt előttük.

- Gáspár bátyám, te itt? - hüledezett Toroczky s homályosan visszaemlékezve, hogy ő maga hívta, a székek között utat tört magának, hogy az asztalhoz vezesse. Azonban a részeg karmester és néhány fiatal színész, akik e késői vendég megjelenését felette humorosnak találták, megelőzték őt, Béltekyt körülsereglették s harsány hangon rágyújtottak az este előadott Orpheus egyik dalára:

Most jön hosszú szakállal.
Makrapipával,
Me-ne-nelaos.
A nagy király.
A legnagyobb király.

Ezen mindenkinek nevetni kellett. Még Toroczky sem állta meg mosoly nélkül, bár bosszankodott, hogy részeg cimborái így kicsúfolják a város egyik legtekintélyesebb közéleti férfiát. Sietett is kimenteni a körtáncba kezdő gyűrűből öreg barátját s maga és Szentgyörgyi Tamás közé tólt széket számára.

Bélteky leült s vele együtt mintha a társaság kedélyére is sötét felhő ereszkedett volna.

Mindenki elhallgatott s kérdve nézett a főjegyzőre. Emberemlékezet óta nem látták őt kocsmában, különösen ily késő éjjeli órákban.

Bélteky végigsimított homlokán.

- Bizonyára a fejed fáj s azért sétáltál egyet - szólalt meg Toroczky, magyarázatát keresve Bélteky jelenlétének. - Közben pedig megszomjaztál...

Toroczky mindjárt hozatott is egy poharat Bélteky számára.

Az öreg úr csak fejét rázta a kérdésre, s a felkínált pohárra is...

Andor József, aki egy időben járt Béltekyékhez, de azután reménytelen szerelme miatt kimaradt onnan, lelkiismeret-furdalással sugta Tamásnak:

- Alighanem a mi kaszinói heccünk dulta fel az öreg lelki nyugalmát.

- Igen, dolgunkat alaposan elrontottuk az apáknál - sóhajtott fel Tamás keserű s Andor József számára érthetetlen öngúnnyal.

Bélteky Tamáshoz fordult:

- Elveim fenntartásával ültem le igazgató úr mellé - jegyezte meg több szomorúsággal, mint éllel. - Önnek csak az a mentsége lehet, hogy fogalma sincs, milyen szent érdekeket sértett meg mai, minden elítélést megérdemlő fellépésével. Ön idegen ember itt és ez, sajnos, nem lehet mentsége barátainak...

Andor József rákvörös lett nem is annyira e szavakra, hanem arra a mélységes szomorúsággal telített tekintetre, amelyet Bélteky e pillanatban rávetett.

Toroczkay idegesen dobolt az asztalon. A jó hangulatnak ma már minden bizonnyal vége. Kérlelve tette kezét Bélteky vállára:

- Hagyjuk ezt, bátyám. Olyan nehéz ebben a dologban állástfoglalni.

- Korántsem akarok ítélőbíró lenni - vágott szavába Bélteky. - A mai viharzó társadalmi életben...

Itt az öreg úrnak elakadt a szava. Eszébe jutott, hogy ma milyen lélekállapotban kristályosodott ki benne ez a gondolat. Furcsa érzés vonaglott végig a szívéen. Nagy, szörnyű igazságtalanságot érzett a feje felett, amely mint valami bárd, reásújt...

Remegő ajakkal és szinte akarata ellenére fűzte hozzá a mondatot lezáró szavakat, amelyeknek kopottsínú köntöse most egy kivégzett életet takart:

- ...úgy elpárolognak az ideáлизmus rózsaberkei...

Tamás meghatva nézett Béltekyre, akinek szemét előntötte a könny. Homályosan érezte, hogy itt többről van szó, mint a kaszinói jelenetről. Előtte pillanatra egy lélek válságának mélysége sötétlett fel, amely azután mindjárt össze is borult.

Ezalatt Toroczkaynak az előbb még oly hangos vendégei teljesen elcsendesülve fizetni akartak. Toroczkay az asztal felé ujjával leírt körintéssel jelezte a gazdának, hogy minden fogyasztás számláját terheli s hagyta, hogy menjenek barátai.

A borral leöntött, kenyérmorzsával telehintett asztalnál csak Tamásék maradtak, Bélteky, meg ő.

Az ajtón keresztül még egyszer felharsant a színészek és a „kakasok” diadalordítása. A friss levegőt s a további éjszakai mulatságok megnyíló távlatát üdvözölték. Egy hang, valószínűleg a drámai hőse, állati részegséggel üvöltötte: „Ész az ember égi része, a többi mind földsalak”... Azután elcsendesedett minden.

Tamás elmondta Béltekynek, hogy nagyon sajnálná, ha mai viselkedésével tiszteletreméltó emberi érzékenységeket bántott volna. Őt igazán csak az eszmék vezetik. A hatalmasok göggyével, az önkényeskedők butaságával akar szembeszállni, de azokat, akik valamiben őszintén hisznek, akik valamihez mély, emberi vonzódással ragaszkodnak, ha nincs is velük egy véleményen, mégis tudja tisztelni.

Béltekyt Tamás szavai annyira meghatották, hogy közben, amíg azokra megadta válaszát, Tamást egyszer fiának is szólította...

Toroczkay sietett felhasználni az elérzékenyülés pillanatát s megkérte Béltekyt, hogy holnap a kaszinóban tegyen meg lehetőleg mindent az egész dolog elsimítására. Az olvasó úgyis nyitva lesz minden este. Olty maga rendelkezett így. A fontos már most az, hogy egyes izgága elemek, akik mindent arra használtak fel, hogy az arisztokrácia és a polgárság közé éket verjenek, ne mérgezzék el a kérdést.

Erre azután Bélteky és Toroczkay között hosszas tervezgetés indult meg, hogy miként lehetne a legveszedelmesebb embereket leszerelni.

A főispáni szalonban nagy bajok lesznek. A „kegyelmes” maga is fel van lázadva. De félni kell különösen a „Sün”-től (egy Katona bárót hívtak így, kiálló, tüskés bajusza s mindig vérbenforgó szeme miatt), aki mindent az arisztokrácia egyetemes sérelmének szokott fel-fújni. Dühös lesz, hogy valami történt a városban, aminek nem ő a hőse s már azért is lármát fog csapni, hogy legalább az esemény utóhullámainál terelődjék rá a figyelem. Biztosan vele tart Pálffy grófné is, aki majd így akar Olty Benedek kegyeibe jutni, holott az alispán húszévi özvegysége alatt nem egy ízben félreérthetetlenül visszautasította a dáma felkínált vonzalmát.

Ezek holnap egész bizonyosan riadót fújnak a főispáni szalonban. A kérdés most már az, hogy miképpen lehetne ellenük Alvinczy grófné szalonjának befolyásosabb embereit mozgósítani.

Tamás szédülve hallgatta a sok nevet és a sok haditervet. Egyáltalában egészen különös volt előtte, hogy ez a két ember, akivel szemben ma délután olyan nyersen lépett fel, miként igyekszik a következményeket elhárítani, amelyektől ő egyébként cseppet sem tart. És mindezt előtte, az ellenség előtt beszélük meg.

Éjfél után két óráig tartott a biztonsággal bekövetkező játszmának előre való megtervezése, amelyben a város társadalmi tényezői teljes számban és teljes fegyverzettel vonulnak majd fel egymás ellen. A taktikai húzások megbeszélésébe lassanként Várnay, Both és Andor is belesodródtak. Egy-egy sikerült húzás kitalálásánál Toroczky ivást ajánlott s rá tudta venni Béltekyt is, hogy ennek a különös tárgyalásnak izgalmasabb pohárral igyék.

Tamás nagy érdeklődéssel figyelt rájuk, mert beszélgetésükből a város társadalmi életének teljes képe bontakozott ki. Egészen másképp volt itt minden, mint ahogy magyarországi városokban látta. Mindenekelőtt a politikai klubok itt nem igen számítottak. A függetlenségi kör és a mungó-klikk neve az egész beszélgetés alatt mindössze egyszer fordult elő. De annál sűrűbben volt szó szalonokról. Arisztokraták, dzsentrik, polgári emberek és egyetemi tanárok szalonjai irányították a város életét. Azután jöttek a különböző jótékonyági és vallásos egyesületek. Filléregylet, Mária Valéria Árvaház, Anya- és Csecsemővédő egyesület, Katolikus, Református, Unitárius, Lutheránus és Zsidó Nők Szövetségei, Bethlen Gábor-, Dávid Ferenc-egylet, Nők kongregációja, Urak kongregációja. Köze kellett legyen az Olty-Szentgyörgyi-ügyhöz, ezeken a jótékonyági és vallási egyesületeken kívül, az Erdélyi Múzeum és az Erdélyi Irodalmi Társaságnak is, mert ezeknek a tiszteletreméltó műveltségi intézményeknek a nevei is folyton-folyvást előfordultak. Azután következett a sok „asztaltársaság”, ahol a közélet hullámvásárát szintén élénken tárgyalták meg. Legalább húszat soroltak fel, köztük olyan furcsa nevűeket, mint Muskátli, Ex, O. P., Lóna, Pista bácsi, Megest és más asztaltársaságokat, nem is említve az illusztris „kakasok”-at, akikkel Toroczky a mai este folyamán együtt mulatott.

Mikor a Thália-vendéglőből a csendes és teljesen néptelen éjszakába kiléptek, Tamás meg is kérdezte Béltekytől, miként lehetséges az, hogy egy ilyen, alapjában véve jelentéktelen ügy, amely legfeljebb a kaszinó választmányára tartozik, annyi érdekkört tud megmozgatni?

- Ön természetesen hajlandó volna ebből is gúnyt űzni - fenyegette meg Tamást ujjával Bélteky, aki talán a bor, vagy talán az izgalmas beszélgetés hatása alatt szinte természetellenesen felélénkült. - Lehet, hogy kicsinyes dolog ez, de én ebben is ős erdélyi tulajdonságot látok. Itt mindenki be van szervezve a közélet számára, mégpedig kényelmes és kedves keretek között, mint amilyen a szalon, az asztaltársaság, s a többiek. Mellékesen jegyzem meg és erős fájdalommal, hogy a nemzetiségek hasonló intézményei sokkal életképesebbek. Ők védelmi állásokat szerveznek legkisebb társasági szervezetükből is. Mi azt hisszük, hogy nekünk nem kell védekezni. Legalább is a pesti urak így gondolkoznak! Pedig sajnós...

Bélteky itt mélyet sóhajtott. Erről a kérdéstről nem szeretett beszélni. Egyik főütköző pont volt közte és Abáty között. Abáty a nemzetiségi kérdésben az úgynevezett „erőszaknak” volt híve, ami néhány, soha keresztül nem hajtott, hazafiaskodó kormányintézkedésből állott, ami kint sokat ártott a magyarságnak, bent pedig egyáltalán nem vezetett célra. Bélteky sokkal mélyebbről látta a kérdést. A történelmi ismereteken kifinomult füle hallotta azt a rendszeres, soha meg nem szűnő földalatti munkát, amelynek hatása alatt a talaj mind jobban vékonyult a magyarság lába alatt. Meggyőződése az volt, hogy ezt a titkos munkát nem szólamokkal, hanem megszervezett védekezéssel kell ellensúlyozni.

- Erdélyben évszázadok óta a legkülönbözőbb faji, vallási, műveltségi és társadalmi érdekek ütköztek össze - folytatta Bélteky. - Aki itt valamit csinálni akart, annak számolnia kellett minden érdekkörrel, a legnagyobbtól a legkisebbig. És aki már tudott és akart annyi különböző kis embercsoportot megmozgatni, az úgy mellett vagy ellen megnyilatkoztatni, az meg is valósíthatta, békésen bele is vihette a közélet kincstárába azt, amit akart. Az ellentétek ügyes kiegyensúlyozásán alapszik a társadalmi élet, kedves igazgató úr. Így tanítja ezt ennek a kis országnak történelme. Erdély a maga soknyelvű, sokfajtájú, sokvallású és sokmeggyőződésű népe számára mindig meg tudta találni a békés együttélés lehetőségét. Jöhetett ide tatár, török, vagy osztrák. Jöhetek ide az egyvallásnak véreskezű apostolai. Közéleti bölcsességünk minden erőszakon ki tudott fogni. Mi megmaradtunk sokszínűeknek és sokalakuaknak, mint amilyen maga az élet. Az ő egységet parancsoló erőszakuk pedig elillant, elfoszlott, mint valami sötét rémálom...

Tamás megjegyezte, hogy mindaz, amit Bélteky olyan szépen kifejtett, csupán a múltra vonatkozik. Ma azonban, úgy látszik, teljesen kihalt ez a közéleti érzés, ő nincs hosszú ideje a városban, de amit idáig látott, az a tespedésnek, a bűnös elzárkózottságnak ijesztő képét mutatja.

A széles Közép uccán át kijutottak a piacra. A sarkon Várnay, Both és Andor búcsúzkodtak. Bélteky és Toroczky meleg kézszorítással váltak el tőlük. Bélteky még meg is kérdezte Andortól, hogy miért kerüli el házát? „Hanna azóta abba hagyta a zongorát, amióta nem szonátáznak”... Hanna, Hanna! - ez a név még sokáig csengett Andor fülében, amint két barátjával a Főtéren átvágott.

Toroczky és Tamás közrefogva az öreg főjegyzőt, lassú léptekkel indultak el a Főtér álobamerült, régi házainak mentén. Percekig szót sem váltottak egymással. Csend volt. körös-körül, amely eltávozott barátaiknak még egy darabig visszhangot verő lépteit is teljesen elnyelte.

Béltekyről kezdett elszállni az a nyomasztó, gyötrelmes érzés, amely a feleségével való jelenet óta egész este, mint sötét kísértet, a nyakán ült és éles sarkantyúival a szívébe vágott. Talán a már rég nem élvezett bor mámore is segített abban, hogy lelke béklyói meglazuljanak. A Tamással való beszélgetés azonkívül figyelmét egy sokkal általánosabb, mélyebb jelentőségű válságra terelte, amelynek végtelen, sötét vizében az ő egyéni fájdalma lassanként nyomtalanul tűnt el. A kísértetiesen szép térre nézett, amelyen előmlött a holdvilág s egyszerre az volt az érzése, hogy az ő lelke kitágult mindannak nagy, felmérhetetlen lelkévé, ami itt valaha volt, élt, küzdött és a megsemmisülésbe kanyargott, mint visszahozhatatlanul elvesző, szép muzsika... Az erdélyi sors!... Itt volt a lelkében, itt volt ezen a holdfényen átítatott téren s itt volt köröskörül a láthatárra íródó hegyvonalakban, melyeknek ritmusa végighullámszik innen messze s áldott földet ölel át, ahol a magyarság ezer év óta vérét s verejtékét ontja az emberiség nagy eszméinek szolgálatában... Nevezhető-e tespedésnek, bűnös elzárkózottságnak, ha ez az ő alkotóerő pillanatokra ellankad?

Megállította kísérőit, azután maga a széles, aszfalttal burkolt gyalogjáró szélére állt s kitért karokkal mutatott rá a titokzatos álomba merült térre. Karjaira felhúzódó, bő, fekete kabátjával olyan volt, mint különös, messziről idetévedt éjjeli madár, amelynek megvilágított arcéle, zöldes fényben csillogó szeme látnoki erővel mélyed el mindabban, ami másnak csak sötétben gomolygó, áthatolhatatlan árnyék.

- Én tudom, mi volt itt!... - mondta suttogó s mégis élesen átható hangon Tamásnak és Toroczkyának, akiket maga mellé vont. - Én tudom, mit csináltak őseink. Réges-régen itt tenger volt. Olyan mély tenger, hogy még a templom tornya sem látszott volna ki belőle. És ti azt hiszitek, hogy most visszaömlik az ő pusztító árvíz? Csalódtok! Nézzétek az eget, csak múlt köd ez felettünk, amely fátylával mindinkább eltakarja a holdat és a csillagokat!...

A kép valóban kísértetiesen igéző volt. A tér fölé gyűlt ködben kialvó, kékes fényvel pislogtak a csillagok s a hold nagy, kerek tányérja szétfreccsent, mintha beléltettek volna. A ködburka alatt elvarázsolt csendben nyúlt el a piac. A házak elsüppedve húzódtak meg tetőik alatt, amelyek úgy borultak feléjük, mint koporsó fedele. A tér közepéről áttetsző karcsúsággal emelkedett az ég felé a templomtorony, mint hallgatagon virrasztó siroszlop.

A dermedt némaságban csak Bélteky mozgott, s hosszú karjaival lóbálta az emlékezés lámpását, amellyel minden házban életet tudott felgyújtani. Itt lapozgatta éjnek idején a nagy főliánsokat Dávid Ferenc. Ott egyszer szószék állott s körülötte ült a fejedelmi udvar, hallgatva a disputázó hittérítőket. Egyik kapuból főurak, tógás diákok lelkes tömege indult ki s vállán viszi a drámai hőst, aki másfélszázad előtt Shakespeare-t játszott ebben a városban. Mennyi élet, mennyi mozgás. Abból a házból vídám muzsikaszó hallatszik. A fényesen kivilágított teremben a fiatal Jósika Miklós táncol. Emitt csikorog a kapú, a szives házigazda pislogó méccsel kíséri ki tudós látogatóit s még a ház előtt állva órákig elvitatkozik a történelmi tudomány kérdéseiről. És azon az erkélyen nem Deák Ferenc és Vörösmarty hangja hallatszik?... Egyik kivilágított ablakra Kemény Zsigmond arcéle rajzolódik s feltűnik egy kedves, fiatal lányalak, aki majd később egész vagyont a tudomány céljaira ajándékozza... Hull a hó, vagy csak a holdfény játéka? Fáklyás szánkók száguldanak végig a téren s utánuk húzódik a jókedv és az ének ragyogó uszálya... De majd sírnak is itt, azt is csak elfojtva s Mikó Imre, Gyulay Pál, Brassai Sámuel lezárt redőnyök mögött tervet szőnek a vigasztaló tudomány feltámasztásáról, amíg a tér közepére állított Wache-ban leselkedő gyanuval kémlel a fegyveres örök éjjeli lámpája...

Az öreg feketeruhás alak rekedten, zihálva, szinte önkívületben beszélt. A rég eltemetett múlt támadt fel benne, amely este a kaszinói jelenet után csak az ő volt életét hozta elébe, s most melléje társította a város egész múltjának kísérteteit. Tamás borzongva gondolt arra, hogy ez a különös árnyékalak talán nem is élő ember, hanem ennek a mély álomba varázsolt városnak bolygó lelke.

- Ébresztem a halottakat, azt mondjátok ti! - hallatszott tovább a kísérteties hang. - Akikről én beszélek, nem haltak meg és nem fognak sohasem meghalni. Inkább élnek ők, mint mi. És ez a város rájuk várakozik... Nézzetek csak körül, a csend itt nem a halottak, hanem a bölcs várakozók csendje. Valami készül, valami érkezik. Ők jobban tudják, mint mi... Azt lesi itt felkészülten minden...

S amíg Bélteky beszélt, a ködön át furcsa, alattomos felhők nyomultak előre, mint hosszú, előreküldött óriásujjak. Innen is, onnan is egyidőben csúsztak fel az égre hosszan kinyúlva, majd meggömbülve, mintha csak szörnyű végzet mohó marka akart volna a város után nyúlni.

Egyszerre sötét lett. Hirtelen szél támadt, amely nedves, rothadt levelek s őszirozásák temetőillatát hozta magával.

- Vihar lesz - remegtek össze mindahárman.

És egészen érthetetlen, riasztó balsejtelem szorította össze szívüket.

Tamás menekülést keresve, búcsúzott Béltekytól és Toroczkytól. Soha nem érzett nyugtalansággal rohant előre. Úgy érezte, hogy nagy temetőben tévedt el, amelynek sirboltjai kitárultak s belőlük ellenséges, nyirkos szél szabadult ki. Szeretett volna kijutni innen, de hová? Szeretett volna beszélni valakivel, aki elúzi lelkéről e városnak minduntalan szembeötlő, ijesztő problémáit. De bárhová is menne, mindig ugyanazokat a ránézve idegen és nyugtalanító embereket találná. Most érezte csak, hogy mennyire egyedül és elhagyatottan élt ebben a városban, amely a maga egészében olyan volt, mint kísértetektől látogatott, elátkozott, régi kastély...

Még a máskor zajos Tartiniben is teljesen kihalt az élet. Jó tíz percig kellett várnia, amíg a portás ajtót nyitott.

Tamás óvatosan tapogatózva ment fel a sötét lépcsőn. Egyszerre két fehér, illatos kar fonódott köréje s egy forró asszonyi test símult hozzá.

- Ki az? - hökkent vissza Tamás.

- A délutáni piros rózsza - suttogta egy hang, amelynek melegsége közvetlen közelről süttött Tamás arcába.

- Te vagy az? - ujjongott fel Tamás és mintha nagy, piros láng gyúlt volna ki körülötte, amelybe kísértetek, ijesztő múlt és fenyegető jövő mind beleég, ölébe kapta a nevető lányt s nem törődve a sötétséggel, rohanva vitte fel szobájába.

V.

Abáty Klára, Eliz mamával, anyai nagymamájával, a főispáni lakás kék szalonjában szórakozott. Az öreg asszony az ablakmélyedésben kötögetett. Lesimított és középen kettéválasztott ősz haja körül a délutáni nap enyhe fénye játszadozott. Néha-néha az ablak felé fordult és szemüvege felett kinézett a Monostori út járóelőre. Sok ismerőse ment arra. Az öreg asszony mindegyikhez fűzött epés, de jó humorú megjegyzést, amin Klára kitünően mulatott.

Eliz mama egész nap kötött, vagy a háztartási dolgokban intézkedett, amelyeknek gondja Klára anyjának halála óta egészen vállaira nehezedett. Férje, az öreg Hidvéghy Farkas gróf, ritkán látogatott be a városba. Vagy a birtokon, vagy külföldön tartózkodott. Gazdasági tanulmányait egészítette ki, amint szokta mondani. Eliz mama ilyenkor csak lemondóan intett a kezével. Nem sokat tartott férje gazdasági tudományáról, akit hosszú különélésük alatt tárgyilagos és talán egy kicsit tulságosan kritikus szemmel nézett.

Klára a zongoránál ült s az új Ady-dalokat böngészte, amelyeket ajándékba Abáty Andor hozott neki Pestről. Világosbarna krepdesinruha volt rajta, a csuklónál és a nyaknál sárgult csipkedísszel. Aranyfényben csillogó barna haját símán hátraszorította. Arca sápadt volt, nagy, kék szeme fátyolos. Eliz mama meg is szírdta, hogy az éjjel bizonyára megint sokat olvasott.

- Te, tudod, nekem nem tetszenek ezek az Ady-dalok. Ne haragudj kincsem! - szólalt meg az öreg asszony, amikor Klára egy dalt már harmadszor eljátszott.

- Eliz mama is egy követ fúj a többivel - válaszolta a lány s dacos kedvességgel kivágta: „csak azért is szeretem”. A költemény szövegének önkényes megváltoztatása Eliz mamának és a többinek szólt.

- Különbben lehet, hogy igazad van - mondta a nagymama, akit Klára mindenre könnyen rá tudott venni. - Emlékszem, vagy harminc évvel ezelőtt a nagyapád is mindig Wagnert muzsikált. Akkoriban sokat járt ki Weimarba. Azt mondta, hogy ez lesz a jövő muzsikája. Mindenki kikacagta s mégis neki volt igaza. Pedig a nagyapád haszontalan ember, te pedig okos gyerek vagy.

Klára felkacagott. A nevetés mélyen a torkából jött s kellemes zengése volt.

- Eliz mama mindig szidja Farkas nagyapát. Rossz példával jár elől az unokájának.

- Bízd csak rám. Én már negyvenöt éve ismerem... Vajjon hová lohol az a szelekótya Sün? - kiáltott fel hirtelen, egy pillantást vetve az ablakon túlra. - Fogadni mernék, hogy Sára is sleppjével mindjárt felveri az ucca porát... Na, nem megmondtam? Ezek mindig egy úton haladnak. Nézd már, hogy evez a rövid kis karjával. Valaminek történni kellett a városban. Este majd úgyis meghalljuk.

Klára nem figyelt Eliz mamára. Új dalt énekelt már vagy harmadszor: „Tengerpart - alkony - kis hotelszoba - elment, nem látom többé már soha”...

- Mondd, Eliz mama, mért nincs itt tenger? Úgy szeretnék a tengerparton járni, hosszú, biborvörös sállal, melyet a szél csapkod... Te, nagymama, a Tartinit lehet hotelnek mondani?

- Kis csacsi, az bizony egy utolsó lebúj. Honnan is ismersz te ilyen helyeket? Mikor a nagyapád fiatal volt, akkor még úri szálloda számba ment, mert egyetlen volt az egész városban. Ha bejöttünk, szeretett oda szállni, mert azt akarta, hogy nagy utazónak tartsák. Pedig már akkor is olyan volt, mint egy Armer Reiser... Ez a Farkas!...

- Fogadjunk, Eliz mama, hogy a Tartini előkelő hely... Most is egy herceg lakik benne...
- Eredj már, biztosan egy olyan Herczeg nevű borügynök.
- Nagymama ezt nem érti... - mondta elmerengve a lány. Azután tovább énekelte: - „dalol a tenger és dalol a múlt”...

Eliz mama felemelte fejét, a kötőtűk megálltak kezében:

- Látod, ezt szeretem. Énekeld még egyszer. „Dalol a múlt”... Ez szép.
- Még maga is megtanulja az Ady-dalokat.
- Én már, galambom, nem igen tanulok újat. Tudod, az ilyen öreg asszony, mint én, már nem olvas, már nem szerez új ismereteket. Mire való volna ez neki?... Olyat csináljon, amíg él, aminek a gyermekei, unokái hasznát látják. Kötögessen, varrjon, hímezzen...

Az ajtó csendesen megnyílt. Kis ezüst tálcán a méltóságos kisasszonynak levelet hozott az inas. Klára abbahagyta a játékot s felbontotta a levelet.

- Ki írt? - érdeklődött az öreg asszony.
- Andor.
- Az a bolond megint a városon van?...

Klára nem felelt. Belésápadva, szívdobogva olvasta végig a levelet:

„Clarisse! nagy bajban van a te „orgonás herceged”. Tegnap este botrányt csinált a kaszinóban. Kikötött a fejedelemmel. Derék apád is ott volt és leszidta. Ez utóbbi, amint Toroczky mondja, aki nálam járt, rögtön jelentést akar tenni a miniszterhez, s el akarja helyeztetni az igazgatót. Este majd hallasz a dologról. Puhítsd meg öregedet, ha tudod. Nálam a napokban nagy muri lesz. Meghívom a herceget is, ott majd megmosom a fejét, öllelek, kis kicsim - öreg bátyád.

U. i. A „herceg” fog orgonálni a spanyol táncosnő premierjén. Úgye jó ötlet?... **B r u l e z l a l e t t r e!**”

Klára gondolkozva állt meg a levél felett. Olyan volt, mint messzenéző, merengő szobor.

Mi történhetett?

Szentgyörgyi Tamás összeveszett Oltyval. Az apja természetesen Olty pártjára állott és leszidta Tamást. Hát persze, tegnap este azért volt olyan mogorva... Sőt, most már emlékezett, egyszer valakivel kapcsolatban azt a kijelentést is tette: „manapság mindenféle csöcselék kerül vezető állásba”... A „csöcselék” Tamásra vonatkozott.

Ez nagy baj, óriási baj. Az apja engesztelhetetlen ellenség tud lenni...

- Nos, mit ír az örökös öngyilkosjelölt? - szólalt meg az öreg asszony.
- Ó, Eliz mama, nagy baj van!... - kiáltott fel a lány könnyes szemmel. - Hogy is mondjam el magának? Igérje meg, hogy nem szól a világon senkinek és jó tanácsot ad.

Azzal már ott is termett nagyanyja lábánál. Térdét átölelte és könnyörögve nézett fel rá. Az alkonyuló ég ezüstös fénye megvilágította sápadtságában is hamvas arcát. Olyan szép volt, hogy az öreg asszony sokáig szótlán gyönyörűséggel nézte.

- Hát halljuk, miről van szó? - mondta azután végigsimítva haján.
- Nagymama, az eset nem olyan egyszerű. Egy ember megsértette Bence bácsit s ezért papa az illetőt el akarja csapadni állásából. Most már én azt szeretném, hogy papa ne csapassa el az illetőt.

- Gyermekem, te, aki máskor olyan okosan tudsz beszélni, ezuttal, ne haragudj, de mintha nagyapád szójárását tanultad volna el, aki mikor dühbe jön, azt szokta mondani: „izélje meg az izének, hogy izé”... Hát fiam, ki az az „izé”, akit el akarnak csapni, és mi az az „izé”, amiért el akarják csapni?...

- Reáliskolai igazgató, nagymama. És biztosan valami politikai dologban összeveszett a kaszinóban a Bence bácsival. Különbözik Eliz mama mindenről hallani fog még bőven ma este a szalonban. Csak el ne árulja, hogy én már szóltam róla... Most az a kérdés, hogy a papát nagyon sürgősen, még este előtt hogyan lehetne megpuhítani?...

- Ahá, szóval politikai dologról van szó... A fejemet teszem rá, hogy a Sün és a Pálffy né ebben az ügyben sertepitélnék!... Na, ömleni fog ma a szó a szalonban, mintha dézsából öntenék...

- De, Eliz mama, most azt mondja meg, hogy mit csináljak - esengett Klára.

Az öreg asszony kezébe fogta a leányka arcát és kutatva nézett szemébe:

- Érdekel téged az a micsodás igazgató?

- De, Eliz mama - tiltakozott a lány s lángragyúlt arccal ugrott fel nagyanyja lába mellől.

Eliz mama megbánta, hogy olyan kíméletlen volt unokájával szemben. Érzékeny gyermek ez. Márvánnyal falazza el a szívet még azok előtt is, akikről tudja, hogy nagyon szeretik.

- Gyere vissza, szépséges gyöngyvirágom, Eliz mamához - szólt Klarához megindulástól remegő hangon. - Tudod, hogy öreg asszony nyelve hamar eljár. Bizony, nem ártana, ha ilyen korban már a szájpadról enyvelnék. Úgyis, minek beszéljen?... Na, gyere szépen vissza, édes ptyém, bocsáss meg és beszéljünk tovább okosan...

Klára lehajtott fejjel közeledett. Hosszú szempillái között könny csillogott.

Eliz mama magához vont a fejét és gyöngéden megcsókolta.

Klárának megeredtek könnyei.

- Bánhidán orgonált nagyon szépen az az igazgató! - mondta visszafojtott zokogással. - És az arca éppen olyan, mint azé a Habsburg hercegé, akinek képe a nagyszalonban van...

- Igen, igen - vigasztalta elgondolkozva nagyanyja.

- Az a kép nagyon régi, csúnya kép. Nem is tudom, miért tartja apád a szalonban? Talán még valami rokonságot akar kisütni azzal a mafla herceggel. Ne is gondoldj rá. De, ami az orgonistát illeti, annak el kell simítani a dolgát... Hogy is mondtad csak?... Apád el akarja csapni a miniszterrel?... Mit is tegyünk, mondd csak?...

Hosszabb ideig csend állott be a szalonban. Az esti árnyak oly sűrűn szivárogtak be, mintha láthatatlan kezek ablakot nyitottak volna nekik. Egyetlen fénylő pont a homályban Eliz mama ősz haja volt...

- Mondok valamit - szólalt meg végre az öreg asszony. - Említetted a napokban, hogy Szovátán megismerkedtél Alvinczy grófnéval s hogy állítólag nagyon megszeretted, öltözködj fel, menj el hozzá s kérd meg...

- Hogy támogassa Szentgyörgyi Tamást papánál?...

- Isten ments! - kiáltott fel Eliz mama elszörnyülködve. - Éppen ellenkezőleg! Kérd meg Magda grófnót, hogy írjon a legnagyobb felháborodással az egész ügyről és követelje annak az orgonista igazgatónak rögtön elcsapatását...

Klára tágra nyílt szemmel, elhülve nézett nagyanyjára.

- Hogy rögtön elcsapják?... - suttogta remegő ajakkal.

- Igen - erősítette meg Eliz mama. - És akkor biztosítalak, hogy azt az embert sem rögtön, sem soha nem fogják innen elcsapni. Mert jegyezd meg lányom, hogy apádnál Magda grófnőnek a protekciója, aki egyszer azt találta mondani apádról, hogy analfabéta a politikában, halálos mérget jelent. Viszont, ha ő kér valakinek halált a fejére, akkor az biztosan meg van mentve... Megértetted, lányom? Apádnak ez a dáma legveszedelmesebb riválisa...

Klára összecsapta a kezét:

- Nagymama valóságos zseni!...

Az öreg asszony magához vonta unokáját és kedveskedve verdeste meg arcát:

- Na, látod, úgye mégsem volna jó a nyelvem a szájpadrólomhoz enyvelni?...

- Nem, nem, nem! - kiáltotta a lány trillázva s már szaladni akart, hogy felöltözködjék.

Eliz mama még egy percre visszatartotta:

- Most menj a zongorához, kicsim, és játszd el azt, hogy „dalol a múlt”.

Majd különösen lágy, megindító hangon fűzte hozzá:

- Már egészen beösteledett. Dolgozni nem látok. Hagyj itt valamit, amin én is eltűnődhetem...

*

Alvinczy grófnő a Király uccában lakott anyjával, aki palotájuknak első emeletét foglalta el. Magda grófnőnek a földszinten volt négy szobája. Mióta férje és gyermeke meghaltak, itt élt egyedül, ha a városon tartózkodott, mert egyébként sokat utazott.

Klára jóformán ennyit tudott róla.

Végig ment a Monostori úton s az újonnan épült vármegye-házánál befordult az Arany János uccába. Innen közelebről éri Magda grófnő lakását s legalább nem kell a piacon keresztül mennie, ahol ebben az órában sok ember sétál.

Nem is emlékezett, hogy esti szürkületben valaha is egyedül ment volna az uccán. Sietnie kellett, hogy még előbb hazaérkezzenek, mint az apja.

De vajjon otthon van-e Magda grófnő? És egyáltalában, mit beszéljen vele?... Csak most jutott eszébe, hogy a kérdés, amiben el akar járni, nem is olyan egyszerű. Ha csupán közbenjárásról volna szó?... De itt arra kell kérni valakit, hogy olyat írjon, ami nem igaz. A cél szentesíti az eszközt. Magda grófnőnek bizonyára nem kell meggyónnia, hogy visszaélt valakinek a jóhiszeműségével s nem igazat mondott. Mégis, amit kér tőle, nagy, igen nagy szívesség, és bizalmas viszonyban kell lenni azzal, akitől hasonló szolgálatot elvárhatunk.

Ő pedig a grófnét alig ismeri. Szóvátán találkoztak kétszer-háromszor. Annyi bizonyos, hogy komolyabb és mélyebb érdeklődéssel foglalkozott vele, mint ahogy nagyvilági asszony egy lánnyal foglalkozni szokott. Ez azonban még nem elég ok arra, hogy kedvéért kétszínű játékba menjen bele. És egyáltalában, milyen szemmel nézi majd a grófnő az ő lépését? Mit gondol róla? Ha jól meggondolja, azzal, amit ettől a ránézve jórészt idegen asszonytól kér, elárulja, majdnem nevetségessé teszi apját. Hallgatagon beismeri, hogy az apja politikai dolgokban egy asszonyt komoly versenytársának tart. De magának a grófnénak sem lehet kellemes tudat, hogy valakit csak úgy tud pártfogolni, ha tönkre akarja tenni.

Minden Magda grófnőtől függ. Milyen ez az asszony? Ha igaz, amit a városban beszélnek, s amit róla főleg a Sün és Pálffy grófné terjesztenek, akkor Magda grófnő valóságos démon. Házasságokat, eljegyzéseket, bont fel. Hódolói vannak Európa majd mindegyik nagy váro-

sában. Színészeket fogad a lakásán... Azonkívül belekapott már mindenbe. Még ápolónőnek is kiképezte magát. Szeszélyes, nyugtalan, s aki lebírhatatlan hatásának büvkörébe kerül, azt, legyen férfi, nő, gyerek, vagy öreg ember, biztosan a pusztulásba kergeti.

Ezt és ehhez hasonlókat beszélnek róla a városban. Klára meg volt győződve, hogy mindez túlzás. De akárhogy is van, nem szolgáltatja-e ki magát ezzel a lépésével egy asszonynak, aki, ha nem is fog talán ártani neki, de hatalmába keríti, aminél borzasztóbb dolog nincs a világon. Még apjától, közeli rokonaitól sem bírná elviselni, hogy uralkodjanak rajta.

Klára egy kicsit megdöbbent attól, amit tennie kell. Mert egy pillanatig sem gondolt arra, hogy visszaretten.

Az Egyetem uccából kellett befordulni a Király uccába. A sarkon emelkedett a kéttornyú piarista templom. Klára pár lépést előre ment. A templom mellékkapuja nyitva volt. Hűvös sötétség tátongott belőle. Egy öreg, feketekendős néni a falba fogózva tipegett le a lépcsőn.

Klára bement a templomba. A nagy templomhajó teljesen üres volt. Néhány meggyújtott oltárgyertya kísérteties árnyékot vetett a fehér falakra. A főoltár aranydrapériái közé foglalva, hivogatólag intett a sápadtarcú, kékkendős Könnyező Szűz.

A fiatal lány bizonytalan léptekkel ment végig az elnyeléssel fenyegető ürességben. Azután a Mária-kép előtt térdre roskadt és sokáig imádkozott.

Megkönnyebbülve jött ki a templomból. A kis téren át csoportosan jöttek egyetemi hallgatók. Hét óra lehetett. Három egyetemi tanár mély kalaplevegéssel köszöntötte Klárát. A szakálás, cvikkeres, egyenestartású öreg urat jól ismerte. A latin nyelv professzora volt, s ifjúsági előadásokon a színházban többször tartott bevezetőt. A másiktól csak annyit tudott, hogy nagyon sok gyereke van s a magyar irodalmat tanítja. A harmadik fiatal, beretvált arcú ember volt. Klára elmosolyodott láttára, mert jól emlékezett, ezt a sovány, kisszájú és hegyesállú tanárt Gombóc-nak hívták...

Teljes nyugodtsággal csengetett Alvinczy grófné lakásán. Fiatal, mosolygós szemű komorna jelentette, hogy úrnője otthon van.

- Te vagy az, Klára?...

A sovány, fekete ruhába öltözött asszony nagyszalonján át sietve ment a lány elé. Arcát finom, kissé férfias kezei közé fogta s hangosan megcsókolta jobbról és balról is.

- Igazán kedves, hogy eljöttél - mondta azután, amint hellyel kínálta. - Egészen véletlen, hogy itthon találsz. Mintha előre éreztem volna, hogy jösz. Itthon maradtam kipakolni. Tegnap jöttem meg a havasokból.

A kicsomagolásnak még láthatók voltak a nyomai a szobában. A szőnyegen, kaptafára húzva, nyolc-tíz pár cipő feküdt. Amerikai, angol és német készítésű kiránduló-, hegymászó-cipők és szandálok. A grófnő a cipőviselésben valóságos fényűzést fejtett ki. Volt vagy nyolcvan pár minden alkalomra szolgáló lábbelije, amelyeket az előszoba egyik nagy szekrényében, a leggondosabb ápolás mellett tartott. Egyik karosszékből sátorvászson terült el, mellette a földön rudak, amelyeknek hegyes vége még sáros volt, hegymászó-kötelek, mindenféle főző- és melegítőedények. A grófnő és társasága ősz elején minden évben egy hónapot töltött a havasokon, ahol a hegyek között kóborolva, vadászgatva, a sátrak alatt éjjelezve s pásztortűz mellett melegedve, valóságos nomádéletet éltek. Talán a túlságos jólét ellentétéképpen kereste a megpróbáltatásokat, nélkülözésekkel teli élet izgató benyomásait.

Míg a komorna és az inas elhordták a kicsomagolt holmit, Klára azzal a fürkésző és kiélesedő tekintettel pillantott a grófnőre, amellyel olyankor szoktunk az emberekre nézni, amikor nem pusztán társasági alkalom, hanem életbevágó, fontos érdek hoz velük össze.

Magda grófnő inkább volt érdekesnek mondható, mint szépnek. Mikor a komornával vagy az inassal beszélt és rendeleteket adott ki, egész lényé elszáradt, hibái kiütköztek. Olyan volt, mint a színpad kulisszái nappali világításban. Ilyenkor látszott rajta, hogy a feje kissé nagy, szeme és ajka körül ráncok vannak, s a szája szinte parasztosan széles. Amikor azonban érdekelte valami, amikor olyan emberekkel érintkezett, akiktől várt, vagy kért valamit, olyankor kigyulladtak szemei s egész lényét előntötte a fölényes intelligenciának és a kifinomult érzékiességnek a fénye. Csak ha élt, mozgott, akart és vágyakozott, akkor volt elemében. Ha magára maradt, összeomlott.

Klára magán érezte az asszony csodálatosan eleven, érdeklődéstől sugárzó szemének tekintetét. Zöldebe játszó, nagy kék szeme volt a grófnő démoni erejének forrása.

Egyedül maradtak. Beszélnie kellett. Klára megakadás, a legkisebb zavar nélkül mondta el, amit akart. Döntő pillanatokban visszatért teljes nyugaltsága.

Az asszony a legnagyobb csodálkozással hallgatta. Amint megértette, miről van szó, rögtön a várható következményekre gondolt s különösen arra, milyen változást idézhet elő terveiben és számításában az Abáty-lánynak közeledése. Első pillanatban jóformán fel sem tudta becsülni ennek értékét. Csak azt tudta, hogy új, széles ucca nyílt meg életében. Abáty Árvédot gyűlölte, megvetette, mert benne nem csak az erdélyi mágnás családok, hanem az egész Erdély ügyének árulóját látta. Most megkapja a lányát ellene segítő társnak. Azonkívül egyszerre közvetlen közelébe jutott Abáty Andornak, aki viszont mindig érdekelte, s akihez félelmetes asszonyi erejének minden elszánásával már rég kapcsolatot keresett. Most mindezt hozza ez a lány, akit a grófnő fölébredt ösztöneinek, föltüzelt érdekeinek a megvilágításában szinte természetellenesen nagynak és tündöklőnek látott. Nem csak ránézve, hanem önmagában véve is érték volt ez a lány. Tetszett neki, sőt tisztelettel nézett rá. A fajtából, az igazi fajtából való s ez Magda grófnőnek mindig különös örömet okozott, mert férfiban, nőben csak azt szerette, ami az átlagon felül van.

Klára elmondott részletesen mindent, amit kérése indoklására szükségesnek tartott. Magda grófnő végig ugyanazzal a sugárzó, biztató tekintettel hallgatta, és szempillájának egy rebbenése sem árulta el, hogy azalatt gondolatai milyen szédítő távlatokat futottak meg.

- A levél még ma estve elmenyen - jelentette ki Magda grófnő könnyedén, mintha az egésznek semmi fontossága nem volna. Talán belső izalmát csak azzal árulta el, hogy kissé feltünőbbben használta a mezőségi tájnyelvet, amelyről egyébként nagy európai műveltsége mellett sem tudott, vagy akart leszokni.

- Egész jó gondolat - fűzte aztán hozzá mosolyogva. - Gratulálok hozzá annak, aki kitalálta, mert biztosan nem tőled származik, szépséges gyermekem.

- Eliz mama mondta.

- Mindjárt gondoltam - nevetett fel Magda grófnő. - Kitűnő, eszes valaki. Régimódi, de nem esett a fejelágyára, mint a legtöbben közülünk...

Ezzel a levélügy be is volt fejezve. Magda grófnő teával kínálta Klárát. Klára nem kért, nagyon sietett.

A grófnő azonban még nem eresztette. Előbb megmutatta lakását. Képei, szobrai, bútorai nem olyanok voltak, mint a többi arisztokratáé. Egy ősök portréját sem lehetett a falon látni. Úgy látszik, ő elég volt saját magának... Klárának megmutatta ritkaságait. Volt egy eredeti Cézanne, két Picasso-képe. Nagyon büszke volt rájuk. Azonkívül sok rajz és metszet. Egy fürdőző katona Kernstocktól, egy szép, komoly Rippl-Rónai. Amíg a képeket, messzi utazásából hozott emlékeit mutatta, egyben folyton kérdezett is. Klárának vizsgáznia kellett képzőművészeti, földrajzi ismereteiből. A zongorán Debussy-kotta volt kinyitva. Könyvtárát

hálószobájában tartotta a grófnő. Hat-hét elszórtan elhelyezett ébenfa szekrényben sorakoztak a könyvek. Anatole France, Romain Rolland, Shaw, Chesterton, a teljes Hauptmann, Hebbel, D'Annunzio. Kezébe adta a leánynak Gobineut, s egy Bonald nevű franciát, akit az arisztokrata életszemlélet bámulatraméltó megtestesítőjének tartott... Magyar könyvek is voltak. A klasszikusok. Modern egy sem.

Klára megmondta őszintén, hogy Adyt szereti. Egyáltalában minden kérdésre okosan és főleg becsületesen felelt. Ha valakit nem ismert, azt is megmondta.

A grófnő szerette a zenélő órákat. A lakásában egyszerre hat óra kongatta és muzsikálta el a nyolc órát.

Klára búcsúzott. Magda grófnő most már nem is tartóztatta.

Kikísérte az előszoba ajtajáig, azután megegyeszer szemtől-szembe állt vele s a szemében őszinte, megejtő ragyogással ránézett.

- Te nem vagy olyan majom, mint fiatal lányaink legtöbbje - mondta neki nagyon melegen. - Előbb egy orgonistáról beszéltél. Talán ismered közelebről az orgonát is. Tudod, mi az az oktávin? Ha kihúzzunk egy csapot, a leütött hanggal egyszerre megszólal annak minden oktávja. A mi embereink legnagyobb része, sajnos, olyan, hogy ő maga nem szól, csak az oktávjai. Utánozza azt, amit az ősei csináltak, vagy amit a magyarországi mágnásoknál lát. Te külön hang vagy ebben a macskazenében. A magad hangja... Ezért nagyon megszerettelek. Ne felejtse el, őszintén szeretlek s mindenkor teljes mértékben számíthatsz rám...

Klárának elfátyolozódott a szeme. Különös elősejtelem remegett át rajta. Lehajolt, hogy megsókolja Alvinczy grófnő kezét.

- Te csacsi - tartotta őt vissza gyöngéd mosollyal Magda grófnő. - Gyere, csókolj meg! A viszontlátásra, édesem!

Az ajtó becsukódott Klára után.

Magda grófnő megállt az előszobában, kitérte karjait, félig nyitott szájjal elmosolyodott s azután gyöngéden végigsímogott a fogason lógó fekete selyemkabátján, mintha csak magán símogott volna végig...

*

Este a főispáni szalonban szokatlanul korán gyűltek össze a vendégek. Abáty Árvéd vacsora után még felment dolgozószobájába, mert fontos jelentést kellett aláírnia... Klára félt, hogy Alvinczy grófné levele későn érkezik.

Vacsorára voltak híva Petky grófék, akik mezősegi birtokukról a közeledő gazdasági napokra teljes számban megjelentek. Petky Antal gróf nagybátyja volt Abáty Árvédnek és elhunyt feleségének is, mert Abáty apja, az öreg Miklós és feleségének apja, Hidvéghy Farkas gróf, mindketten Petky-lányt vettek el feleségül. Eliz mama, az idősebb Petky-lány, mindig mondta Klárának, hogy nehéz az Isten áldását közeli rokonok házasságára megnyerni. Annak tulajdonította, hogy húga, Klára anyja, oly fiatalon halt meg, mikor az Abáty-fiú a világra jött, aki különben éppen a közeli rokonházasság miatt gyengeelméjűnek maradt.

Klára öccse, Abáty István, tizenhatéves volt, de beszédre még nem lehetett rávenni. Csak néha-néha nyöszörgött, különben nagy, mozdulatlan szemét kimeresztve, egész nap járt-kelt a szobában s végigkopogott, vagy végighúzott minden olyan bútordarabon, amely valami hangot adott ki. A szerencsétlen lélek talán ezekben a furcsa hangokban kereste magának az emberi gondolatok kifejező eszközét. Ha valaki megakadályozta sétájában, vagy elvette előle sajátos hangszereit, kipirult az arca és egész testében remegve, szörnyű állati hangokat adott ki.

Idegenre nézve kezdetben a kis Istvánnak ez a mániákus járása a szobákon keresztül kibírhatatlan volt. De azután megszokták, mint az otthoniak, hogy ez a hangokra sóvárgó kísértet közöttük járjon. Este tíz órakor mindig pontosan lefeküdt. Rendszerint Klára altatta el. Letérdelt ágya elé és hangosan imádkozott. István ilyenkor kezét a lány fejére tette s úgy aludt el. Ez volt az egyetlen jel, amivel a hozzátartozói iránt való érzéseinek kifejezést adott. Klára könnyes, szánakozó szeretettel vonzódott szerencsétlen öccséhez, nélküle a család már rég elhelyezte volna valami külföldi intézetben.

Ma este különben volt még egy másik néma ember is a társaságban: az öreg Petky Antal gróf.

De ő a szótól csak nemrégiben zordult el. Azelőtt az osztrák-magyar diplomáciában szolgált s Szófiában nagyon fontos küldetést töltött be. Vele történt meg az a furcsa eset, hogy a bolgár-török háború kitörésének előestéjén fényes vacsorát rendezett, amelyre a diplomácia ott lévő tagjai mind hivatalosak voltak. A háború lehetőségeiről beszéltek. Petky Antal felállt az asztaltól, kitérte a nagy ablakokat s az elpihenő városra mutatott: „Uraim, ilyen egy város, amely háborúra készül? - harsogta akkor még stentori hangján. - Bolond, értelmetlen fecsegés az egész!”... Másnap megtörtént a hadüzenet, harmadnap Petky gróf pakolt és hazajött Erdélybe gazdálkodni.

Apja, aki ma kilencven év körüli aggastyán, vigasztalásul kiadta fiának az egész örökséget. Petky Antal ezzel dúsgazdag ember lett, de még sem vigasztalódott. Diplomáciai baklövése miatt mindenkivel szemben elzordult s különösen feleségével zsarnokoskodott, akit szófiái tartózkodása emlékére Boris helyett Borisz-nak hívott, ha egyáltalán nevén szólította. De rendszerint mindenkivel csak síppal beszélt. Állandóan hordott a zsebében vagy hét-nyolc különböző hangú sípot s ezzel adott jelt, ha valamire szüksége volt, vagy ha unta másnak, kiváltképen feleségének szapora beszédét.

Három fia volt, egyik csinosabb, egészségesebb, mint a másik. Követ korában még jó nevelésben is részesítette őket. De mióta hazajött, nagyon elfukarosodott. Egyikből ispánt, a másikkól erdészt s a harmadikkól bányászt csinált, nagy birtokai érdekeltségeinek megfelelően. Mindahárman kitünően beváltak, de azért csak éppen annyi fizetést adott nekik, amiből szűkösen megélhettek s nagyon ellenőriztette őket. A legidősebb fia túl volt a harmincon, a legfiatalabb most szolgálta le egyéves önkéntességét. Mindahárman egyformán öltözködtek és az összetévesztésig hasonlítottak egymáshoz. Rövidre nyírt haját hordtak, arcuk egészséges színű, napbarnított volt. Talán csak abban különböztek egymástól, hogy a legnagyobb és a legkisebb fiú apjuknak hideg, kék szemét örökölte, míg a középsőnek arcából anyjának fiatalkori tüzes, méléző barna szeme világolt elő...

A nagy szalont hatalmas, zöld selyemmel bevont empirezékek népesítették be. A falakon ősök képei függtek, a Bösendorfer-zongora felett egy Kézdi Kovács-tájkép. Három-négy aranyrámás tükör, a földön perzsaszőnyegek, kiterített medvebőrök s egy oroszlánbőr, mint Petky Antal apja egykori oroszlánvadászatának emléke.

Több bensőséggel és ízléssel voltak a szoba egyes sarkai és az ablakmélyedések berendezve.

Petky Antal, legidősebb fia, felesége és Elza mama a kandallósarokba húzódtak bridzsezni. Petky Antal a leghalkabb sípját készítette maga mellé az asztalra. Elefántcsontból készült ez s egy paradicsomkerti jelenet volt rá kivésve. Felesége kártyázás közben is meg szokott magáról felejtkezni és néha két párti között sokat beszélt. Petky ilyenkor halk, kettős fütttyel jelezte, hogy elég volt a szószapulásból.

„Borisz” egyébként szép nő lehetett valamikor. Arcbőrének finom fehérsége és elfénytelenedt nagy, dióbarna szemei még ma is épen virasztottak szépségének összeomlott építménye felett. A haja teljesen megöszült. Kis fekete főkötőt viselt, amely alól két oldalt, a füle

közepéig, két zöldes színben játszó hajtincs lógott le. A férje még most is féltékenykedett rá. Sívár életében ez a szépnak hitt asszony volt egyetlen büszkesége.

Klára a bridzsezőknek két csomag kártyát és számológépet készített elő. Két inas aranygombos frakkban, sárgasávos fekete nadrágban (ezt a fekete-sárga színt is sokszor gúnyosan emlegették Abáty háta mögött a megye kurucjai), feketekávét és likört szolgált fel.

Kilenc óra után, mint elejtett pamutgomolyag, beperdült a szalonba Pálffy grófné. Lehetőleg mindig izgalmas „belépéseket” rendezett. Utána mindig jelent meg Katona báró is.

Pálffyné rövidlátó volt, láncon lógó aranykeretes lorgnonját mindig szeméhez kapta, mielőtt valakinek üdvözlésére nyújtotta volna kezét. Ez már gépies szabályossággal ment nála. Először felkapta kifejezéstelen, rideg arca elé a lorgnont s a következő pillanatban arca mosolyra rándult, ajkán túlradó kedvességű szavak buggyantak ki, hogy azután a másik ismerősig, megint minden elnémuljon, mintha csak szivaccsal letörölték volna arcáról a kedvességet.

Szaladva köszönt közre. Utána hangos lihegéssel loholt Katona báró. Szinte csodálkozni kellett, hogy nem fújta el ezt a sovány asszonyt, aki könnyűnek látszott, mint a száraz falevél.

Azután Pálffyné karosszékbe vetette magát s kávéért. Ezuttal is, mint minden este, hangsúlyozta, hogy cukor nélkül issza a kávé. Mintha ez valami hősi dolog lett volna. Míg a kávé hozták, szoknyáját észrevétlenül felrúgta a bokája fölé. Büszke volt a lábaira. Állandóan áttetsző selyemharisnyát s remekbe szabott, kivágott lakkcipőt hordott. Lábai valóban szépek voltak, de annál kikerülhetetlenebb csalódás érte a tekintet, ha előbb a lábakon állapodott meg és csak azután csúszott fel az arcig. A grófnénak olyan volt az arca, mint a lelke: szürke, rosszindulatú, korán elagott.

- Árvéd még nem jött le? - kérdezte még mindig lihegve és tekintetét kutatón hordozta maga körül.

Nem válaszolt senki. A bridzsezők már elkezdték a pártit. Klára a középső Petky-fiuval beszélgetett. Petky Kálmán gyerek kora óta szerelmes volt Klarába.

Pálffyné reménytelenül nézett még egyszer körül. Katona báró a szoba egyik messzi sarkában mesélt valamit a legfiatalabb Petkynek. A bárónak szigorúan kifent bajuszán és szüntelenül vérben forgó szemén kívül még az a nevezetessége is volt, hogy a kövérségben valamennyi erdélyi mágnás között a rekordot vitte el. Lehet, hogy azért is futkosott annyit minden rá nem tartozó ügyben, hogy egy kicsit lefogyjon. Terjedelmes testéhez egyáltalán nem talált vékony hangja, amelyet állandóan harciasan pattogatott.

A komornyik új vendéget jelentett be. Béltékyné és idősebbik leánya, Edit érkeztek.

Béltékynén óriási változást lehetett megállapítani. Azelőtt öltözetében inkább az élénkebb színeket kedvelte. Most sáma kék posztóruha volt rajta, a nyakáról lecsüngő nagyszemű fagyöngyosorral, amely akár olvasó is lehetett volna. Nagyon jól festett ebben a ruhában is. Olyan volt, mint valami csinos missziós-nővér. A lánya Klárának volt jó barátnője. Szerény, törekeny szőke szépség, kék, merengő szemekkel.

A fiatalok félrevonultak a „török-sarokba” beszélgetni, ahol nagy bizánci stílusú réztálcák szolgáltak asztalul s az alacsony lábú vörös karosszékbe oly kényelmesen lehetett letelepedni, mintha csak a földre ülnének. Az inasok ebben a sarokban fagyaltot és süteményt szolgáltak ki.

Klára bármennyire szívesen beszélt Petky Kálmánnal, most nem tudott rá figyelni. Folyton az ajtóra nézett. Minden újabb nyitásra összeresztent... Mi van Alvinczyné levelével?...

Az inasok pedig elég sűrűn jártak. Most megint egy vendég érkezett. Kövéres, ősz, lobogóhajú katolikus pap civilben.

- Tulogy Mátyás öméltósága, jelentette az inas.

A ferenczjózsef kabátos papon csak inggallérjának lila sávja jelezte a kanonoki rangot. A katolikus státus iskoláinak referense volt. Petky Antal gróf kérette ma ide, mert nagyobb összegű iskolai alapítvány ügyét akarta megbeszélni vele. Petky Antal ugyanis, amilyen fukar volt családjával szemben, olyan bőkezűnek mutatkozott közműveltségi dolgokban. Legutóbb az Erdélyi Múzeum ásványgyűjteményének adott nagyobb összeget. Most szegény katolikus tanulók számára húsz iskolai alapítványt akart létesíteni... Altruista költségeiért elég szemrehányást kapott Borisztól. De az öreg úr felesége panaszait mindig dühös sípjelzéssel szakította félbe.

A kanonok kedves, kenetes fejbólintással üdvözölte a fiatalokat. Petky Antal intett neki, hogy mindjárt rendelkezésére áll. Öméltósága addig is Pálffy grófnéhoz és Béltékynéhez ült, akiket idáig Katona báró azzal szórakoztatott, hogy „hiteles” szemtanuk alapján elmondta Alvinczy grófné viselt dolgait legutóbbi havasi bolyongásai alatt... Béltékyné az előadottakból azt a következtetést vonta le, hogy a grófné mellett neki nem vezeklő kék posztóruhát, hanem az ártatlan fiatal lányok pártját kellene hordania...

A kanonok másfelé terelte a társalgást. Elsőízben volt szerencséje a főispáni szalonban megfordulni. Elragadtatással dícsérte a gyönyörű és főúri ízlésre valló berendezést. Majd a főispánról beszélt, aki nemcsak nagy közéleti férfiú, hanem boldog családapa is.

Ebben a pillanatban maga elé meredő tekintettel, a holdkórosok igézett járásával a kis Abáty István jött ki a szomszéd szobából. A kanonok éppen szemben ült vele, jól láthatta. A szegény fiú ügyet sem vetett a jelenlévőkre. Közvetlenül a fal mellett ment, először ráütött egy réztálcára, azután végigpengetett a falon lógó, szalagos gitáron, majd megkopogtatta egyik tükör bronz keretét s az ajtósarokban álló zongora billentyűin ujjaival végighúzva, kisurrant a szobából.

A kanonokba belefagyott a szó és szájtátva meredt a jelenségre. Abáty István alakja kisvártatva megint feltűnt a szembenlévő ajtó keretében. Gépiesen végigcsinálta ugyanazokat a hangfelverő mozdulatokat, azután megint eltűnt, hogy visszajöjjön még vagy háromszornégyszer...

A többiek nem figyeltek a beteg fiúra. A kanonok azonban szemét nem tudta levenni róla.

- A főispán egyetlen fia - súgta neki Pálffyné. - Ha Abáty Andor nem nősül meg, úgy ez lesz az utolsó Abáty-ivadék. Vele kihal a család.

- Egy dicső család szörnyű vége - mondta fejcsóválva a kanonok és tekintete messze tévedt, hogy századokon át végigszámlálva a háborút viselő és országkormányzó Abátyakat, végre ennél a néma emberroncsnál állapotják meg... A főispán megjelenése véget vetett a kanonok szomorú gondolatainak.

A kegyelmes úr vendégei közé sugárzó arccal és ruganyos léptekkel jött.

Jelentésével meg volt elégedve. A kérdés elvi részét sikerült egészen háttérbe szorítania. Minden figyelmet az izgága igazgatóra összpontosított, aki jelenlétében arcátlanul ki mert kötni az alispánnal, közbotrányt okozott s magaviseletével annyira felkavarta az egész megye közvéleményét, hogy rögtöni áthelyeztetése kikerülhetetlenül szükségessé vált.

A főispán jelentését titkárának mondta tollba, azután legépelte s egy példányt magával hozott, hogy Klárával felolvastassa. Szokása volt, hogy egyes fontosabb iratok fogalmazványait szűk családi körben bemutatta. A családi bámulat és dícséret tükrében szívesen látta viszont közigazgatási tapintatának és bölcsességének remekműveit.

Abáty Árvéd jelenléte a társalgás eddigi vontatott menetét egyszerre magas hullámokba tornyosította fel.

Pálffyiné felpattant helyéről és két kezét előre nyújtva rohant hozzá, mintha a főispán valami katasztrófából menekült volna ki.

- Árvéd, Árvéd! - sipította éles hangján - el kell mondanod az egész botrányt. A városban mindenki arról beszél, és erős megtorlást vár tőled...

A bridzsezők abbahagyták a játékot. A fiatalok társalgása is elcsitult. Klára sápadtan emelkedett fel székéről. A levél még mindig nem volt itt. Mi jöhetett közbe?... Magda grófnő nem tartaná be szavát?... Csak későn ne érkeznek...

Abáty leült egyik kanapéra. Minden arc felé fordult. A főispán pár pillanatig élvezte az általános érdeklődést, majd belefogott elbeszélésébe. „Az a pimasz ember” - így kezdte el, s elmondta részletesen a kaszinói jelenetet, azután összefoglalta azokat az információkat is, amelyeket a mai nap folyamán Szentgyörgyi Tamásról beszerzett.

A végösszegezés körülbelül az volt, hogy Szentgyörgyi Tamás a szabadkőművesek és a zsidók szolgálatában áll. Úgyes színleléssel beférkőzött a közoktatásügyi államtitkár kegyeibe, magát igazgatónak kinevezette, s most biztos állásában kimutatja foga fehérét.

- Valóságos Vautrin – szúrta le ítéletét Pálffyiné, aki ezt a nevet gonosz törtetőkre alkalmazva sokszor hallotta.

- Mi az, hogy Vautrin? - vágott szavába a szokottnál is pirosabb arccal Katona báró. - Alkalmam volt olyan adatoknak birtokába jutni, amelyekről Árvéd sem tud, s amelyeknek világánál kisült, hogy ez a Szentgyörgyi valósággal fekete ördög. Nem, rosszabb annál, nemzetközi szociálista.

Mindenki kíváncsi volt az adatokra. Katona bárónak kiragyogott az arca a boldogságtól, hogy beszélhetett. A főispán mellé ült, kidomborodó hasa alatt fehér kamáslis ballábát jobb térdére támasztotta fel, azután bizonyos játszi könnyedséggel a bal térdére könyökölt, és bő lére eresztve elmondott mindent Tamásról, amit Fekete Angelustól, a baráttól megtudott.

Kezdte a kápolna-üggyel. Azon a címen, hogy az egyik osztály dohos, sötét, kidobta a kápolnát az iskolából és előadóteremnek rendezte be.

Katona báró nem zárkózott el a homérosi felsorolásoktól sem. Szerinte Szentgyörgyi Tamás kidobta nemcsak a templompadokat, a harmóniumot, a szentképeket, az oltárt, hanem - a keresztet is.

Általános felzúdulás támadt erre. Pálffyiné még keresztet is vetett. Petkyné összecsapta kezét és hosszú sopánkodásba kezdett. A kanonok messzire csengő hangon szólt valamit közbe. A nagy zajt egyszerre éles fütty hasította ketté. Petky gróf sípolt. Mindenki elhallgatott, mert a dúsgazdag rokon sípjelzésének még a főispán szalonjában is szabadalma volt.

Petky engedte, hogy alakján a feléje fordult általános figyelem megpihenjen. Szétvetett lábaira támasztott kézzel ült, hosszúra növesztett, ősz pofaszakálla félelmesen megszélesítette arcát. Olyan volt, mint két egymásba olvadt porosz tábornok.

Azután egyszerre fejét felemelte, száját kinyitotta, s két nagy piros kezével maga előtt valamit emelni kezdett. Mikor kezei a melléig értek, szétvetette őket s mintha hatalmas tömegnek akarna valamit kihírdetni, elordította magát:

- Gut getan!

Ennyi volt az egész. Ezt is németül mondta, mert Szófiában annak idején németül beszélt.

Hiába kérlelték azután a többiek, hogy mondjon többet, fejtse ki álláspontját: az öreg hallgatott, sőt visszafordult az asztalhoz és nyugodtan dobolni kezdett, mintha a továbbiakban az egész dolog egyáltalában nem érdekelné.

Katona báró természetesen nem engedte magát zavartatni. Még sok mindent tudott Szentgyörgyi Tamásról. Hírhedt nyilatkozatát a szociálisták forradalmáról szóról-szóra elmondta.

- Az ilyen embert le kellene löni - tört ki méltatlankodva a kövér báró és hegyes bajuszai előre rándultak, mintha szűrni akarnának. - Mi az, hogy le kellene löni? - intette magát rendre. - Agyon kell taposni, mint a férget.

- Nyugodj meg, Rudolf - szólott közbe a főispán, aki érezte, hogy kuzenje egy kicsit elragadtatta magát - én elintézem a dolgát európai módra. Itt van a jelentés zsebemben. Klára majd felolvassa...

Alig hallható nesz támadt a nagy szobában. Sóhaj, vagy ruha suhogása?... Klára nyugodtan előre lépett. Kezében nem remegett a papír, amint apjától átvette. Csak szemében gyúlt fel különös, elhatározó fény, amely pillanatra sápadt arcát egészen bevilágította.

Pálffyné kéjesen nyúlt el egy karosszékből, mintha érdekesítő regény felolvasásáról lenne szó. Katona báró Abátyt átölelve, ereszkedett vissza a diványra s biztosította, hogy ha nem járna el ezzel a hitvány tekergővel szemben kellő eréllyel, ő meztelen karddal üldözi ki innen a városból.

Béltekné egész este nagyon csendesen viselkedett és csak ebben a pillanatban eszmélt rá, hogy ennek a bizonyos Szentgyörgyi Tamásnak hozzá és az ő egyszerű kékosztós ruhájához sokkal több köze van, mint bárki is gondolná. Ha ez a szociálista igazgató nem csinálja a botrányt, Gáspár akkor rendes időben jött volna haza... Az asszonynak a férjével való jelenete óta a dolgok ily furcsa találkozásával kapcsolatban most először támadt derüebb gondolata, amelynek fénye alig észrevehető mosoly alakjában végigfutott az arcán.

Az öreg Petky gróf dohogásszerű hanggal kelt fel székéről s halk sípjelet adva a kanonoknak, a kékszalomba vonult vele, hogy az iskolai alapítványok kérdését megbeszélje.

A fiatalok a maguk bizalmas félrevonultságukban összemosolyogtak, mikor Klárának el kellett mennie a hivatalos aktát felolvasni... Bélteky Edit pirulva tőlt le szoknyáját, mert észrevette, hogy a legfiatalabb Petky izzó szeme megakadt bokáján.

Eliz mama, aki idáig többször hiába igyekezett megértő szempillantást váltani Klarával, most unokájához ment s arcát gyöngéden megsimogatta:

- Kicsim, tegnap olyan rekedt voltál, nem fog ártani a hangos felolvasás?...

- Nem, Eliz mama - mondta Klára tisztán csengő hangon.

Petkyné tekintettel arra, hogy a férje nem volt jelen s így a sípjeltől nem kellett tartania, szívesen vállalkozott Klára helyettesítésére. A főispán azonban ragaszkodott Klarához. Szerette a hangját, s büszke volt rá, hogy olyan értelmesen olvas. Száraz mondataihoz lányának előadása kedvesen zengő ritmust társított.

Az irat mindössze két gépen írt oldalt tett ki. Felül olvasható volt, hogy „b i z a l m a s”. Klára megpillantotta a megszólítást: „Nagyméltóságú Miniszter Uram! Kedves Barátom!...” Éppen az olvasásba akart már fogni, amikor a főispán karjára tette kezét, hogy kissé várjon még.

E pillanatban nyújtotta át ugyanis az inas Alvinczy grófnő levelét. Klára megismerte írását... És most a papír remegni kezdett kezében.

A főispán engedelmet kért egy percre. A levélre az volt írva, hogy „sürgös” és „választ kérek”.

Abáty Árvéd olvasni kezdte a levelet. Magda grófné úgy látszik, remekelt. Minden sorának találnia kellett, mert a főispán arca fokozatosan telt meg vérrel és homlokán az erek lüktetve dagadtak ki.

Mikor készen volt, összehajtotta a levelet, zsebébe tette, majd fagyosan elmosolyodott:

- Add csak ide Klára a felterjesztést!... Felesleges elolvasni. Az egész tárgyalanná vált...

És ott mindjárt a többiek előtt kettéhasította az iratot. Bosszúvágyának kellett ez a teátrális elégtétel.

El lehet képzelni, hogy a főispán magaviseletének ez a hirtelen megváltozása milyen kíváncsiságot ébresztett az egész szalonban. Az érdeklődés ezuttal sokkal nagyobb és általánosabb volt, mint az előbb, az egész Olty-Szentgyörgyi-ügy iránt.

A kíváncsiskodók azonban nem elégíthették ki szomjukat. Sem most, sem később. Ebben a városban, ahol egyébként a pletyka mindent gyorsan szárnyára vett, ennek a levélnek titka sohasem derült ki.

Azok, akik csinálták, tudtak hallgatni.

*

Klára a szalon ma esti izgalmai után éjfél tájban került a szobájába.

A nyitott ablakon át beömlött a holdfény s tejfehér fényével vastagon öntötte el a megvetett ágyat, amelyben a párnák és a fehér takaró olyanok voltak, mintha márványból lettek volna kifaragva.

Fehér márványkatafalk. Annyi álom temetője.

Levetette ruháját, anélkül, hogy a villanyt felgyújtotta volna.

Azután könnyű kimonót vett magára s az ablakba állt. Kipirult arcának jól esett az éjszaka hűvös cirógatása.

Lábai alatt elpihelve szunyadt a kert. A falombok fekete körvonalai élesen rajzolódtak ki az ég ezüstszerű szövetén.

Szembe nézett az éjszakával és az éjszaka ismerősen nézett vissza rá. Annyiszor álltak így szemközt. A gyönyörű gyermek az éj vak szeme előtt nem szégyelte fehér vállának karjaiba elvesző lágy hullámvonalát. Szabadon pihegő keblén a holdfény megittasulva alélt el.

Az éj mélyéből halk, titokzatos hang szűrődött le. Mint csellónak a messzeségbe vesző szólama. Most tudta, kinek hangja. Érezte, hogy a lelke körülötte száll. Vajjon mit csinál most?... Ma már az övé lett. Beleavatkozott életébe... Különös, valahányszor így éjszaka rá gondol, először egyetlen hang száll felé, azután ehhez a hanghoz új hangok társulnak, majd minden énekelni, zengeni kezd... olyan lesz, mint orgonaszó. Mint Bánhidán, amikor még csak hallotta, s mégis már látta is, egészen élesen látta maga előtt... Furcsa, hogy oly sok hangból arc bontakozik ki s azután az arc megint annyi hanggá esik szét s elszáll a fák levelei között, az úszó fellegeken, a ringó hegyvonalakon, ki a végtelenségbe.

Klára összerázkódott. A hűvösödő éjtől, vagy örült, megfoghatatlan gondolattól...

Becsukta az ablakot s éjjeliszekrényén felgyújtotta a villanyt. Ágya felett függött édesanyjának lágy pasztellszínekben festett arcképe. Nagy kék szeme elevenen mosolygott rá. Olyan tiszta és végtelen mélységű volt, mint az ég. Magára találhatott, vagy elveszhetett benne.

Letérdelt előtte és hosszan imádkozott.

Aztán elővette naplóját s a következőket írta bele:

„Ma olyan voltál, mint szent Sebestyén. Megkötöztek és nyílakat szúrtak beléd. Én minden nyílszúrásnál jobban és jobban az enyémmek éreztelek. Adja Isten, hogy megmutassam, mennyire szeretlek. Ma, mikor az ellened írt vádiratot kellett felolvasnom, elhatároztam, hogy találkozni fogok Veled. Én megyek eléd. Feltámadok a számodra, szőkefürtű herceg... Ma is, mint minden este, hallottam a bánhidai orgonát... Tamás, Tamás...”

Becsukta a naplót és elzárta.

Egészen nyugodtnak és higgadtnak érezte magát és egy cseppet sem volt álmos.

Ma nehezen fog aludni.

Az ajtaján kívül kéz kotorászott s azután a megnyílt résen át fürtös lányfej kandikált be.

- Te vagy az, Ágnes?

A kis székely szolgáló beljebb merészkedett.

- Azt hittem, már rég lefeküdt a méltóságos kisasszony.

- Gyere Ágnes, mondj valami újságot.

Ágnes kedvence volt. Esténként, ha nem tudott aludni, sokszor hívta be magához. Ilyenkor a lánynak Siménfalváról kellett beszélni, ahonnan idekerült. Klára a kis faluban ismert már mindenkit. A régi Székely-portát, amelyet negyvennyolcban feldúltak a románok. A Jakabházy-kúriát. A falú véneit és fiataljait. Időnként a fonó valamennyi újságát vídám, vagy szomorú történetét meghallgatta.

- Ejsze, ha a kisasszony ágybabújnék, jobban tudnék beszélni.

Ez volt köztük a hagyomány. Klára most is úgy tett. A paplan alá bújt, a kis székely lány pedig ágya elé kuporodott s úgy kezdett el beszélni. Nem tudta, mi volt ebben jó a kisasszonynak, de neki nagyon jól esett. Egészen visszaélte magát falujába.

- Az, hogy meg vagynak otthon, de nagyon nyomorúságosan.

Ez volt az újság. Erre kellett felelni, mert ezt kérdezte előbb a méltóságos kisasszony.

- Mi baj van, kicsi Ágnes?

- Kóduspálcát vesz kezébe, instállom, a mai rossz időkben nemcsak a legény, de a leány is. A széjes világon nincs senki, aki műnköt segítene. Immár elment szógálni a Mari is... Tudja, méltóságos kisasszony, az a Bodor Mari, aki furt járt a legények után, de nem kellett senki-nek, mert egy vak garasa se volt... Osztán most írta Mari, hogy menyen Romániába.

- És mit írt a Bodor Mari? - kérdezte Klára fejét hátra hajtva s már hangját a hirtelen feléje szálló álmok szférájából hívta vissza.

- Meghallgassa a méltóságos kisasszony?

- Meg.

- Ha a levelet nem is. De a verset, ami bele van írva. Nagyon szép.

- Na, mondd, Ágnes...

A kis Ágnes éneklő, ijedt hangon olvasta, mint az iskolás gyermek:

- Bojárország, messzi ország, idegen
Jobb nekünk, lám, megmaradni idebenn.

Székely legén odaküjjel elpusztúl;
Székely leány boérok közt időkorán elvirul.

Ne menj rózsám, ne menj bojár földre bé!
Látod, nyújtom marasztaló két karomat tefeléd.

Ha méssz, tűzz hajadba ciprusvirágot;
Ha itt maradsz, majd én tűzök belé rózsavirágot...

Ágnes elhallgatott, majd suttogva megkérdezte:

- Vajh, hallja-é a kisasszony?

Klára furcsa, álmodó mosollyal ismételte:

- ...én tűzök belé rózsavirágot...

Azután feje kissé félrehajlott s azzal a mosollyal ajkán, elaludt.

Ágnes megcsókolta az ágy széléről lecsúszott fehér, nyúlánk kezét; nagy tisztelettel visszahelyezte a paplanra, majd lecsavarta a lámpát és lábujjhegyen kisurrant a szobából.

VI.

Az alispánnal való összetűzésnek végső hullámgyűrűzéseit Tamás már nem is igen kísérte figyelemmel. Talán azt sem vette észre, hogy mennyire népszerű lett a városban. Ki ilyen, ki olyan álláspont mellett, de mindenki megtárgyalta, mindenki megrostálta erőszakos fellépését s még az is, aki elítélte, nem tagadhatta meg tőle érdeklődését. Néha az uccán ujjal, vagy szemintéssel mutattak rá egymás között az emberek: „Ez az a Szentgyörgyi Tamás” és a kékruhás, sápadtarcú preparandisták sétáló sora megrebbent a Főtéren, ha szembe jött velük, mint ahogy összeborulnak a falombok, ha a tavaszi szél végigsuhan köztük.

Egyszóval Tamás hamarosan hírnévre tett szert a városban, s hírnevét fokozta még az a titokzatos körülmény is, hogy noha mindenki a főispán készülő megtorlásáról beszélt, mégis lassanként nyilvánvalóvá lett, hogy a kaszinó forradalmárjának az alispánnal való összekoccanása miatt hajszála sem görbül meg. Hiába tornyosította ellene a felháborodás hullámaival Fekete Angelus tisztelendő úr; hiába rikácsolt Várady Kálmán, hiába puffogott Katona báró és végül hiába sipítozott Pálffy grófné. Ez a „sápadt kalandor”, ez a „verklis filozopter”, ez a „megfizetett demagóg”, ez a „Szentgyörgyi” (nem elég sértő kifejezés egy ilyen dísztelen név már magában is?) büntetlenül járt-kelt és látható hiúsággal szedegette a népszerűség olcsó papirrózsáit. (Ezek Fekete Angelus szavai.)

Legalább is a hitoktató úr így gondolta. A valóságban azonban Tamás nem sokat törődött a népszerűséggel s másrésztől a büntetéstől sem félt. Állása nem volt verejtékkel kiküzdött előléptetés, amelynek elvesztése annyit jelentett volna, hogy most már minden személyi értékének és befolyásának is vége. Nála ezek nem voltak ranghoz kötve. Véletlenül, a sors szeszélyéből jutott igazgatói állásába s egész hivatalát úgy tekintette, mint kellemetlen ajándékot, amelyet tévedésből az ő címére adtak fel.

Különben is október első napjaiban annyi hivatalos elfoglaltsága volt, hogy alig ért rá mással törődni. A főigazgató is egész héten át látogatta az iskolát.

E szokatlan iskolaéveleji főigazgatói látogatás a tanárok között élénk feltűnést keltett. Arról suttogtak, hogy biztosan Szentgyörgyi Tamásért van az egész. Talán a kápolnaügy, vagy az sem lehetetlen, hogy a kaszinói jelenet valakinek fülébe jutott fent a minisztériumban.

A főigazgató azonban egész látogatása alatt még célzást sem tett sem egyikre, sem másikra, pedig Tamás is számított rá.

Tamás egyébként most ismerte őt meg közelebbről. Azelőtt csak futó látogatást tett nála. A főigazgató nem volt megnyilatkozó természet. Inkább csak a hivatalos dolgoknál szeretett maradni. Egy-egy megjegyzéséből azonban Tamás mindjárt látta, hogy nagyképzettségű, nemes gondolkodású ember. Várnay csak megerősítette Tamás benyomásait.

- A vallási és politikai vakbuzgóságok divatjában ez az ember liberális tudott maradni Deák Ferenc szelleme értelmében - mondta Várnay. - Ez pedig nagy szó itt Erdélyben, ahol majdnem csupa felekezeti és nemzetiségi iskola van. Valóságos diplomatának kell itt lenni, akinek amellet szive is van. A mi főigazgatónk ilyen ember. Az erdélyi közoktatásügy nagyon sokat köszönhet neki.

Tamásnak különösen az tetszett a főigazgatóban, hogy bármilyen kérdésről volt szó, egy-egy szavával mindjárt kellő megvilágításba tudta helyezni. Azonkívül érezte, hogy ez a fegyelmezett gondolkodású ember, noha mindenben az értelem és a szigorú erkölcsiség szempontjait hangoztatja, azért alapjában mégis finom érzelmein és gyöngéd lelkén át kapcsolódik a világhoz. De ezt, különösen hivatalos minőségben, titkolni akarja.

Alig zajlott le a főigazgatói látogatás, Tamás iskolájának életében már is egy másik, nagyon kellemetlen esemény nyomult az előtérbe.

Ez pedig az ötödikosztályos Nagy Pista fegyelmi ügye volt.

Ez is, mint minden ebben az iskolában, jelentős üggyé csak azért vált, mert már a tanári karnak olyan volt az összetétele, hogy a legkisebb dologból is nagy buborékot kellett fújniok. És a két szalmaszál, amivel ezek a szenvedélyes gyerekek a maguk buborékait fújták, mindig a klerikális és a radikális álláspont volt.

Nagy Pista lelketlen csínytevést követett el Kápolnayval.

Szegény öreg tanárnak látása minden budapesti kezelés ellenére fokozatosan romlott. Ezzel szemben viszont makacsul ragaszkodott a látás illúziójához. Ezért járt ki mindig a Fellegvár tetejére a kilátásban gyönyörködni. Ezért hangoztatta minduntalan a gyerekek előtt: „Vigyázzatok fiúk, a szemem olyan, mint a sasé!” És hogy kitűnő látását bizonyítsa, valahányszor a terembe lépett, cilinderét a katedrától meglehetősen távolságba eső egyik ablakkönyöklőre dobta. A fényt és az árnyékot még meg tudta különböztetni. Az ablak négyszögű táblája biztos tájékoztató volt számára. Tudta, hogy előtte van a széles könyöklő, azon a lekoppanó cilindernek meg kell állnia.

A cilinder meg is állt mindig. Egy kicsit ingott még, mint a mérleg, de azután biztos, büszke egyensúlyba helyezkedett.

Az öreg tanárnak ajkán ilyenkor diadalmas mosoly futott át. Örült, mintha valami nagyszerű mutatványt vitt volna véghez. És amellet meg volt győződve, hogy ezzel a bravúrával a gyerekeket is megfélemlíti, akik majd nem merik egymás füzetéről lelopni a dolgozatot, vagy a leckét a könyvből olvasva felmondani.

Ezt az ártatlan számítást döntötte halomra Nagy Pista tréfája. A rakoncátlan gyerek ugyanis egyszer szándékosan nyitva hagyta az ablakot. Kápolnay tanár úr jött. Fogta a cilinderét, odakanyarította az ablakkönyöklőre s a cilinder kiesett az ablakon, mert szegény öreg tanár azt már nem láthatta, hogy az ablak nyitva van.

Nagy nevetés támadt erre az osztályban. A fiúk torkuk szakadtából kiáltani kezdték, hogy a cilinder kiesett az ablakon. Hosszú időbe telt, amíg a zajban Kápolnay megértette, hogy miről van szó. Rákiabált a fiukra, hogy rögtön hozzák fel cilinderét. Ezek pedig, minthogy elkapta már őket az ördögi csínytevés kedvtelése, valamennyien leszaladtak az udvarra és kettős sorba állva, diadalmenetben hozták vissza a cilindert, amelynek mély üregében Kápolnay tanár úrnak a látásáról szőtt utolsó, szép illúziója örökre eltemetkezett.

A lépcsőn Fekete Angelus hitoktató úr találkozott a diákokkal. Ez a találkozás annak volt köszönhető, hogy a tisztelendő úr mindig későn járt órákra. Ott helyben mindjárt nagy vizsgálatot indított. És amikor a diákok nem akartak vallani, két kongregánistát magával vitt az énekerembe, ahol is csakhamar kipréselte belőlük, hogy a cilinderkaland értelmiszerzője Nagy Pista volt.

Az a Nagy Pista, kinek Nagy József nevű apja egyik helyi lapban botrányos cikket írt arról, hogy éppen Fekete Angelus garázdálkodása folytán női hitbuzgalmi gyakorlatok címén meg nem engedhető dolgok történnek a barátok kolostorában. A cikk névtelenül jelent meg a lapban, de a barát hamarosan megtudta, hogy szerzője Nagy József ügyvéd volt. Nem szólt róla senkinek, csak az alkalomra várt, hogy bosszúját kiöntse az ügyvéden.

Az alkalom most itt volt. Nagy Pistát a barát kezében tartotta.

- Te aljas csirkefogó! Te gézengúz! Majd megtanítlak én! - kiáltott rá ott mindjárt a folyosón, az ijedt gyermeket gallérjánál fogva rázta.

De azért kézzel nem nyúlt hozzá, bármennyire is türtőztetnie kellett magát.

Válogatottabb büntetést tartogatott számára. Konferencia elé vitte az ügyet, összefogott két klerikális társával, Várady Kálmánnal és Gaál Zoltánnal s a többi tanárt is a lehetőségig felizgatta, hogy a Nagy Pista büntetéseként a minisztériumnak az ország valamennyi iskolájából való kicsapást ajánlják.

Várnay és Szilárd természetesen nem akartak ilyen messzire menni. Megelégedtek volna az igazgatói dorgálással és a kevésbé szabályszerű magaviseleti jeggyel is. Fekete Angelus erre a szabadkőművesek összetartását hangoztatta. Pedig a két radikális tanár jóformán azt sem tudta, hogy Nagy Pista kinek a fia s egyikük sem volt soha szabadkőműves.

El lehet képzelni ilyen körülmények között, hogy a fegyelmi konferenciára mindenki nagy izgalommal készült.

A tanulókat már tizenegy órakor hazabocsátották. Ez a kétórás, szokatlan szünet élesen ki-domborította Nagy Pista bűnét. Minden társa elpártolt tőle. Árván, közmegvetésnek kiteve állt a folyosón, míg a többiek hazamentek.

Mindenki elment és nagy, rémületes csend telepedett köréje, amely megsokszorozta az önvád hangjának erejét.

Tizenegy óra öt perckor eljött a főigazgató is. Érkezésének nem volt semmi összefüggése Nagy Pista fegyelmi ügyével, de a diákok, akik kalaplevéve nyitottak neki utat, meg voltak győződve róla, hogy a főigazgató Nagy Pista súlyos bűne miatt jött az intézetbe.

A tanárok már összeültek konferenciára, amikor a főigazgató váratlanul a tanácskozó terembe lépett. Mindenki meglepődött, de a meglepetést igyekeztek palástolni. Tamás elmondta, hogy milyen ügyben tanácskoznak. A főigazgató kérte a tanárokat, hogy ne zavartassák magukat. Ő majd félreül a diványra s mint csendes hallgató, megvárja a konferencia végét, mert az igazgatóval volna beszélője.

A barátnak felcsillogott a szeme. Hátha ma két ellenségére is rájár a rúd!...

A főigazgató jelenléte kezdetben hangfogót tett a szenvedélyek feszült húrjaira.

Először Fekete Angelus emelkedett szólásra. Ő volt a fővádoló. Ismertette a tényállást. Kiterjeszkedett a Kápolnay érdemeinek méltatására. „A tiszteletreméltó, ősz tudósnak (Kápolnay véletlenül teljesen kopasz volt és parókat hordott) latin tudományát a magyar tudományos akadémia is elismeréssel tüntette ki.” E kiváló tanférfiú sajnálatos fizikai hibájának „galád kigúnyolását nem szabad büntetlenül hagyni”. Ha valaki, úgy ő ismeri a „római katolikus türelmességet”, de a fiú „furfangos gonosztettével” szemben nincs könyörület. A fegyelem szempontjából sem lehet túrni az ilyen dolgokat. Példás büntetést kíván. Bátran ajánlhatna országos kizárást is, de éppen fentemlített türelmességénél fogva megelégszik az intézetből való kizárással is.

Előre megbeszélték ugyanis Várady Kálmánnal, hogy a barát csak az intézetből való kicsapást kéri. Váradynek kell a minősítés súlyosbítására indítványt tennie.

A hitoktató szemlesütve, keresett lágysággal és szelidséggel beszélt. A „galád” szó például valósággal muzsikált ajkain. Szavai után mégis kínos csend támadt. Mindenki Nagy Pista apjának cikkére gondolt.

A főigazgatónak sűrű, szőke szemöldöke lejjebb csúszott derűsen csillogó kék szeme fölé. Mintha arcára árnyék esett volna. Egy szót sem szólt azonban, csak szokása szerint, ülés közben egymásra csavart lábait megcserélte.

Kápolnay Farkas nyugtalanul dobolt az asztal zöld posztóján. Mindentől eltekintve, nagyon bántotta, hogy az ügyét a főigazgató előtt tárgyalják. Végül is az egészben a sarkpont az ő rossz látása volt. Nem szerette, ha felettes hatóságai ezt a kérdést feszegetik. Ami pedig Nagy Pista fegyelmi vétségét illeti, ő a maga részéről megelégedett volna annyival, ha a gyerekek „barackot” nyomnak fejére, s az apa megtéríti a cylinder kitisztításának költségeit... Mert bizony ilyen feles kiadásokra alig telik hetedik fizetési osztályú családos tanárnak, bármennyire is kitüntette latin tudományát a magas Akadémia.

- Talán hívjuk be a gyereket! - mondta fáradt kedvtelenséggel Tamás, anélkül, hogy a barát előterjesztésére egy szóval is válaszolt volna.

Nagy Pista falfehér arccal s olyan bizonytalan léptekkel jött be, mintha kötélén járna. Máskor vidáman csillogó szeme most vergődve kereste az arcot, amelyen megnyugodhatnak.

„Mit tettem? Mit tettem?” - kongott benne a vád és a kétségbeesett megbánás lélekharangja.

- Ne félj, fiam - szólt hozzá Tamás, - ha megbántad, amit tettél, nincs okod félni a büntetéstől. Ne felejtse el, hogy mindnyájan szeretünk téged, mintha édes gyermekünk volnál. Ha fájdalmat, nagy fájdalmat is okoztál, esetleg megbocsáthatunk, ha javulásodra van remény... Mondd el, fiam, mit tettél?

Nagy Pistának nehéz könnyek peregtek le arcán. Most érezte igazán, milyen bűnös, amikor szívére Tamás jóságos hangja simogatta. Halkan, összefüggéstelenül rebegte el, hogy mit csinált. A cylinder szemében többé már nem volt az a könnyű, játszi jószág, amely oly kacagatóan repült ki az ablakon. Most, mintha vasból lett volna s egész súlyával a szívére nyomná.

- És miért tetted ezt, fiam? - kérdezte tőle Tamás.

Hogy miért tette? Ha ő ezt tudná? Ő csak arra gondolt, hogy ha az ablakot kinyitja, a cylinder esetleg kirepül. Ezen aztán nagyszerűen lehet majd mulatni. Az igaz, hogy Kápolnay tanár úr mérges lesz. De nem boszankodnak-e a tanárok mindig azon, ami a diákoknak örömet okoz?... Minek mondja a tanár úr, hogy lát, amikor pedig nem lát? Mert ha látott volna, akkor észreveszi, hogy az ablak nyitva van. És a cylinderét bizonyosan nem dobja oda... De hát Kápolnay tanár úr nem lát. A Mátray, meg a Végh is mindig az irkából olvassák a latin mondatokat s ő nem látja, sőt nem is gyanakszik, mert a fiuk a k a d o z v a olvasnak. Viszont neki többször odakiáltott, hogy csukja be a füzetét, mert a mondatokat folyékonyan mondta fel. Pedig előtte nem is volt füzet... Igaz, hogy az ablakot nem azért nyitotta ki. Valami másért. Valami megmozdult benne, szinte lökte, taszította, hogy csinálja meg a tréfát... Honnan tudná, hogy mi volt az?... Előbb tudná félkézzel húszszor kinyomni a vasnyújtót, mint mindezeket a dolgokat elmondani. Inkább hát egy szót sem szólt.

- Megmondod hát, hogy miért tetted? - ismételte meg a kérdést még lágyabb hangon Tamás.

Nagy Pista nem felelt. Nem tudott felelni.

Tamás emberséges, barátságos hangja azonban szerfölött felháborította Várady Kálmánt. Azt hitte, hogy az igazgató színészkedik a főigazgató előtt. Azért játsza az emberbarátot. De ezt a limonádé hangot mégsem lehet tűrni ilyen súlyos fegyelmi bünténynél. Várady már alig tudta türtöztetni magát akkor, amikor a gyerek első ízben nem felelt. De most, hogy a kérdés másodszor is válasz nélkül maradt, Várady teljesen elvesztette önuralmát s helyéről magából kikelve, pattant fel:

- Az igazgató úr hiába faggatja ezt a vásott fickót. Felelni úgy sem fog. De majd megmondom én, hogy miért tette!... Egész egyszerűen veleszületett gonoszságból. Mert ahhoz elvetemült gonoszság kell, hogy valaki egy öreg embert azért, mert nem lát jól, tehát hibáján kívüli gyöngéjéért, csúffá tegyen! Hát még ha hozzávesszük, hogy ez az öreg ember tanára volt. A

tanárát akarta kigúnyolni több társa előtt. Előre megfontolt, ravaszul kieszelt terv szerint, tisztességben megöregedett tanárának működését akarta gúny tárgyává tenni...

Várady fenyegetőleg emelte fel csontos, sovány karját a levegőbe. Úgy érezte, hogy az egész iskola érdekét kell megvédenie. Mert valóban, mi lesz az iskolából, ha a tanári tekintélyen alapuló fegyelem rombadól?...

- Példát kell statuálni, tisztelt kartársak! A fegyelem intézetünkben úgyis hanyatlóban van. A diákok vásottsága a multkoriban Benkő kollégám ellen támadt.

Az öreg Benkő fülét megtoldó tenyerén át ijedten kapta el Várady szavait.

- Oh, kérem, szóra sem érdemes. Tessék csak rám bízni, elbírok én a diákokkal - mondta önérzetesen s e szavaknál a főigazgató és az igazgató felé fordult. Mit gondolnak majd ezek az urak szolgálati képességéről?... Ennek a Váradynak is csak jár a szája, mint a szélmalom.

Várady csakugyan minden megdondolás nélkül szónokolt. Nem eszmélt rá, hogy beszéde milyen kínosan érinti a főigazgatót, aki látogatásain többször hangoztatta, hogy a nevelés munkájából ki kell kapcsolni minden elfogultságot, vagy szenvedélyességet. Várady nem is sejtette, hogy esetleg visszatetszést kelthet, mikor a tanítás legszentebb eszményeiért kelt síkra, amelyeket valóban végső veszedelemben látott.

- Elvi jelentőségű, az egész országban példamutató büntetést kérek, tisztelt tanári kar. Én nem elégszem meg annyival, amennyit a főtisztelendő úrnak könyörületes szíve diktál. Kívánom, hogy a fiú zárassék ki az ország valamennyi iskolájából.

És sápadt arcából kidülledő, vízszínű szemét egyenesen a szerencsétlen Nagy Pistára szegezve, rikácsoló felháborodással mutatott rá:

- Látják, most is milyen konokul hallgat. Egy szava, bűnbánó könnye nincs. Lelkiismeretük szózatára hivatkozva követelem, hogy távolítsák el ezt a mótelyt az ország valamennyi iskolájából, amíg nem késő!...

Szörnyű, velőtrázó sikoltás hasította meg a tanári szoba feszült csendjét. Nagy Pistából kitört a zokogás, amely mint bentszorult madár, ott kapargált a torkában. A mótely szónak borzasztó hatása volt rá. Ebbe sűrűsödött minden önvád, minden kétségbeesett szemrehányás, amivel magát idáig illette. A kegyetlen szó megvillogott felette, mint gyilkos bárd és teljes erejéből fejére sújtott...

- Hozzá ne nyúljanak! - kiáltott helyéből felugorva az öreg Kápolnay, aki nem látta az arc kifejezéseket, de valami benső látomás útján valóban arra rettent fel, hogy a fiúcskának életére törnek.

Odaszaladt a zokogó gyermekhez, két kezét feje fölé emelte, amelyek úgy reszkettek felette izgalmas, öreges remegéssel, mint a kicsinyeiért aggódó galambnak szárnyai.

- Nem engedem, hogy bántsák! - mondta az öreg tanár olyan elszánt hangon, amely képes az egész világgal szembeállani. - Engem ért a sértés! Ne sírj, fiúcskám!... Én megbocsátok...

Leírhatatlan izgalom támadt erre. Mindenki felugrott a székről, mintha összecsapásra készül-nének. Rég elfelejtették már, hogy a főigazgató köztük van. Ezuttal Tamás is alig tudta nyugal-mát megőrizni. Kerekes, a lovagias hajlamú dzsentri tanár, aki többször volt együtt a klerikálisokkal, mint ellen, e percben meg tudta volna fojtani Váradyt. Mocsáry izgatottan járt fel s alá s kezét mélyen a zsebébe sülyesztette, hogy karriertörő mozdulatra ne lendüljön. Várnay villogó szemmel kereste a barát tekintetét, de az elsiklott előle, mint árnyék a fénytől. Még Szilárd is abba hagyta örökös matematikai képleteit és Andor is becsukta a könyvet, amelyet olvasott...

Nyugodt csak a főigazgató maradt. Ő már látta, hogy a feltornyosult izgalom végül is békés megoldáshoz jut. És talán így is volt jó. Mély emberi érzésekben fürödtek meg ezek a lelkek. Jó az néha, ha a tanárokból tiszta e m b e r e k lesznek.

Tamás végül is lehiggadt és megrázta a csengőt. Újra csend lett, mindenki helyére tért.

- Fiam, te elmehetsz - fordult Tamás Nagy Pistához. - A tanár úr, akit megbántottál, megbocsátott. S vele együtt mi is...

A fiú távozott.

Lent az asztalvégen a barát elégedetlenül rázta a fejét. Tamás ránézett, azután erélyesen szólalt meg:

- Véleményem szerint a tanári kar határozatát mondom ki akkor, amikor Nagy István ötödikosztályos tanuló fegyelmi ügyét befejezettek nyilvánítom... Kíván valaki az urak közül hozzászólni?

Az urak közül csak a barát kívánt a hozzászólás jogával élni. Bármennyire is meg volt rendülve az „érzékeny jelenettől”, mégis magasabb neveléstani érdekből, nem tud és nem kíván eltekinteni...

Tamás szárazon a szavába vágott:

- Tisztelendő úr fentartja előző indítványát?

A barát bólintott.

- Úgy szavazásra teszem föl a kérdést - folytatta Tamás. - Álljanak fel azok, akik Fekete Angelus hitoktató úr indítványa mellett vannak!

Senki sem állt fel.

- Tehát az ügyet mégis lezárjuk, tisztelendő úr - mondotta Tamás emeltebb hangon. - Az ön „könyörületes” indítványát az urak elvetették. Én, mint igazgató, csupán annyit kívánok megjegyezni, hogy ebben az intézetben, amíg az élén leszek, a pedagógiai elvek mellett nem fogok megfélemlíteni a nagy humánus eszmékről sem. A szeretetnek, a könyörületesnek és a megbocsátásnak azokról az eszméiről, kedves tisztelendő úr, amelyeknek szentelte életét az ön rendjének alapítója, Szent Ferenc, s amelyek szerint él és gondolkodik, tudtom szerint, az önök itteni kolostorának valamennyi tagja - az ön kivételével...

- Protestálok! - kiáltotta székéről felpattanva a barát.

Tamás hosszasan, hidegen a barát szemébe nézett, azután csak annyit mondott:

- Befejeztem. Az ülést bezárom.

A székek zörögve tolódtak vissza. A tanárok hallgatagon emelkedtek fel. Senkinek sem volt beszélgetni kedve.

Sok villámmal telített szó repkedett már ebben a szobában. De egyik sem sült ki akkora erővel, messzire kiható fénnel, mint az, amivel Tamás a barátot megsértette. Ezt érezte mindenki, s még azok felé is komoly aggodalom fellege borult, akik közömbösek, vagy éppen ellenségesek voltak Tamással szemben.

- Igazgató úr, jöjjön velem s nézzük meg az épülő intézetet - szólalt meg a főigazgató, - a szoba sarkából előlépve.

A tanárok felkapták fejüket s mind a főigazgató felé siettek, mintha csak most gondoltak volna arra, hogy köztük van.

A főigazgató szívélyesen búcsúzott el tőlük, azután Tamással együtt hagyta el az iskola épületét.

A főigazgató és Tamás szótlánul mentek az uccán. A főigazgató botja lépéseinek üteme szerint koppant meg az aszfalton. Fejét kissé vállalai közé húzta, amitől szőke ferencjózsefszakállja elpihent kabátja gallérján s arca kissé megszélesedett. Okos kék szemének tükörén aggodalmas gondolatok árnyékai vonultak el.

A konferencia izgalmas jelenetei után előbbi meggyőződése, hogy ez a sok hányattatáson keresztülment reáliskola Tamás vezetése alatt révbe alig került, benne csak jobban megerősödött. Éppen erről a kérdéstről akart Tamással beszélni. Meg akarta őt állítani azon az úton, amelyen a kápolnaügy erőszakos elintézésével indult el s amelynek az iskolai élet elmérgesedéséhez kellett vezetnie. Későn jött. Ismerte már annyira Fekete hitoktatót, hogy tudta, a mai nyílt sértést nem bocsátja meg soha s addig nem nyugszik, amíg Tamást az iskola éléről el nem helyezik. Addig is mennyi újabb izgalomra és botrányra lehet kilátás, aminek mind a nevelés ügye látja kárát.

Mert a főigazgató mindenekelőtt az iskola ügyét tartotta szem előtt. Hosszas szolgálata alatt sajátságosan kiélesedett benne a közéleti érzék. Mindenben rögtön meglátta, hogy mit kíván az ügy érdeke. Maga mindig aszerint cselekedett s ezt követelte meg mástól is. Amióta azonban Erdély iskolái felett örködött, új tanárnemzedék nőtt fel. Az iskola kezdett itt-ott egyéni fanatizmusoknak színtere lenni. Világ szemléleti, irodalmi, vagy éppen vallási harcokat vittek be az iskolai életbe. Egyesek rosszul alkalmazott őszinte meggyőződésből, mások csupán személyi érvényesülés miatt. Ez a nyugtalanító jelenség aggodalommal töltötte el a főigazgatót. Hová vezet, ha a gyermekek fejletlen lelkét még forrongó eszmék, eldöntetlen harcok színhelyévé teszik?

Egész kerületében e tekintetben legtöbb kellemetlensége az oltvári reáliskolával volt. A régi igazgatótól, aki nevelő helyett hittérítőnek csapott fel, szerencsésen megszabadult. Most új igazgatót kapott. Ez egészen más ember. Ha a másik nem ütötte meg a mértéket, ő viszont túlnő rajta... A főigazgató megfigyelte Tamást tanári és igazgatói működésében. Órái még neki is valóságos élvezetet nyújtottak, pedig már a tanárok százaitól megszámlálhatatlan előadást hallgatott végig. A Tamásé több volt mindegyiknél. Benne tanár helyett tanítóművészt ismert meg. Mint igazgató, túlságosan magas eszményt akart megvalósítani. Az, ami másnak egész élethivatását töltötte ki, neki félkézre sem volt elég. Kivételes erő és lelkeség jellemezte. Az ilyen tehetség számára az iskola csak az lehetett, mint ketrec a sasnak. És ez nem jó. Az igazgatóság szükségessé tesz bizonyos közepszerűséget. Sajnos, a szegény magyar iskoláknak nincs módjukban csupa zsenit és kivételes embert nevelni, örülni lehet, ha jó közepszerűségeket termelnek.

Ezeken tünődött a főigazgató, amíg az épülő iskola felé mentek. Tamást kissé izgatta a főigazgató némasága, aki pedig minden szándékosság nélkül éppen vele, az ő helyzetével kapcsolatban merült el gondolataiban. Ma okvetlenül akart vele beszélni, csak éppen a módját kereste, hogy meg ne bántsa Tamást, akit nagyon sokra tartott.

Az új iskolához értek. A háromemeletes, hatalmas épületről már lefejtették az állványok hálózatát. Noha az ablakok még nem voltak betéve, mégis az egész épület frissen, hiánytalan befejezettséggel állt. Homlokzatán a napfényben aranybetűs felírás csillogott: Állami főreáliskola.

Éppen ebédszünet volt. A bejárat előtt néhány cigány napszámos sütkérezett a napon. Egy asszony dúzzadt, fekete melléből kis purdó mohón szívta a fehér tejet.

Az új iskola homlokzata Felekre nézett. Az országút jobbra kanyarodott el előtte, fel a hegyre. Egyik oldalán a feketesaras Hunyadi térre, a másikon a Petőfi uccára nyúlt el, ahol a Tartini-szálló is volt. Pár lépcső vezetett fel a főbejáratához.

Tamás a mérnök után tudakozódott, aki az építést vezette. Egyik pallér jelentkezett helyette, mert a mérnök haza ment már. A főigazgató pontosan megnézett mindent, a pincétől a padlásig. Végigmentek azon az öt szobán is, amely igazgatói lakásnak volt szánva. Tamást furcsa érzés fogta el, amikor a maltereszagú puszta falak között járt, ahol jövő élete fog lefolyni... Ki tudja, talán nem is kerül ide? Annyira hihetetlen volt, hogy öt szobája legyen.

A főigazgató általában meg volt elégedve a méretekkel és a beosztással. Tamás álmétkodva vette észre, hogy mennyire emlékszik a tervre, melyet annak idején bizonyára beterjesztettek hozzá. Több kisebb észrevételt is tett, melyek mind nagyon helyénvalók voltak.

Majdnem egy órába telt, amíg mindent megvizsgáltak. Amikor az igazgatói lakásba visszatértek, a főigazgató elbúcsúzott a pallértól, azután, amint Tamással magára maradt, vállára tette kezét és szeretettel nézett szemébe.

- Itt tágasan lesznek az urak - mondta mosolyogva. - Bizonyára nem ütköznek majd oly sűrűn egymásba. Remélem, hogy e tekintetben az épület új korszakot is fog jelenteni a tanárkari szellemben...

Szentgyörgyi Tamás nyílt férfiassággal, de fájdalmasan nézett a főigazgató szemébe. A főigazgató Tamás tekintetében észrevette a lelkiválságnak borulatát. A hangja egészen meleg, szinte atyai lett vele szemben, amikor folytatta:

- A mai szomorú tanácskozásban sok felemelő, sok emberséges vonás is volt, kedves igazgató úr. Elhíheti, hogy én is a maga nézetén voltam. Éppen azért tölem, mint idősebb s talán tapasztaltabb embertől, hallgassa meg azt az intelmet, hogy az ember felelős állásban óvakodjék egyéni érzelmeinek kifejezést adni... Az ifjúság dolga semmiképpen sem lehet alkalom arra, kedves barátom, hogy egymásnak sebeket osztogassunk... Én, mióta ide helyezték igazgató urat, figyeltem működését. Jó igazgatónak, kitűnő tanárnak tartom. Ne tegye nekem tulságosan nehézé, hogy megvédjem bármely helyről jövő támadással szemben... Mert figyelmeztetem, hogy állásommal együtt járó kötelességemnek tartom megvédeni mindenkiel szemben azt, akit jó munkaerőnek ismertem meg...

A főigazgató utolsó szavait különös hangsúllyal és annyi önkénytelen melegséggel ejtette ki, hogy Tamás benne egy pillanatra nem főnökét, hanem csak a ritka erkölcsű, kivételes embert látta.

A főigazgató bizonyára észrevette ezt, mert gyorsan megfordult s kifelé indult. Talán soknak találta, amit magáról elárult.

Kint a munka újra megindult. Mindenki gépiesen vette fel szerszámát, s mintegy titkos vezényszóra elfoglalta helyét abban az együttesben, amelynek közös művéből, mint egyetlen tenyérből, diadalmasan bontakozott ki a csillogó új épület. A főigazgató és Tamás egy percig érdeklődve nézték a sürgés-forgást.

A főigazgatóban különös gondolatok támadtak, amikor befejezés előtt látta az épületet, amelynek létrejöttében neki talán mindenkinél nagyobb része volt. Ez volt a tizenkettedik intézet, amely főigazgatósága alatt Erdélyben épült. De amíg ezek az új paloták emelkedtek, azalatt körül-köre, tégláról-téglára készült egy másik, láthatatlan, nagy épület: Erdély iskoláztatása. Mi lesz ezzel a művel, ha az építők között megbomlik a rend? Ha közöttük vallási, világszemléleti, politikai, vagy nemzetiségi ellentétek lángja lobban fel? Ha behurcolják az iskola szent épületébe a politika szörnyű járványát?...

A főigazgatót gondolataiból kéz érintése riasztotta fel.

A ragyogó napsütésben rongyos, piszkos emberi kísértet állt elé. Vállára zöld pokróc volt vetve. Egyik lábán cipő helyett kapca feketéllett. Az egész ember olyan volt, mint megele-

venedett szemétdomb. Ősz szakállából és hajából szalmahulladékok meredeztek elő. Szájából ömlött az alkohol gőze, amint beszélt:

- Építenek, építenek, tanfelügyelő úr? - szólt egészen közel hajolva a főigazgatóhoz és vérrel elborított szemét gyűlölettel emelte rá az új intézetre. - Tudja-e kinek építenek? - ...A románoknak! Megmondom, ha nem tudná: a románoknak!...

Az emberi roncsnak szörnyű mosolyra torzult az ajka s remegő ujjával a homlokára mutatott, mint aki tudja, mindenkinél jobban tudja, mit beszél.

A főigazgató szelid korholással távolította el őt magáról:

- Varga bácsi, már megint sokat ivott...

- Ittam, ittam! - mondta a különös ember, révedező szemmel. - Iszik még más is, tanfelügyelő úr! Iszik még más is!...

A rongyos ember megigazította magán a pokrócot, kihúzta mellét és sértődött fölényességgel állt tovább.

A főigazgató Tamásnak elmondta, hogy Varga bácsi valamikor tanító volt a bányavidéken. Vagy húsz évvel ezelőtt azután földomlás következtében a vidéken sóstó keletkezett s annak vize rejtélyes módon felvetette azoknak hulláit, akiket a szabadságharc idején a felkelők megöltek. A tanító viszontlátta a sótól megőrzött holttestekben szüleit és testvéreit. Ettől a rettenetes jelenettől veszítette el eszét. Azóta üldözési mánia gyötri, amelyet még súlyosbít az a körülmény, hogy Varga bácsi sokat iszik.

Messziről rekedtes, hátborzongató nevetés hallatszott.

Varga bácsi állt a Felekre vezető országút szélén, gyerekektől körülvéve. Az új épület felé mutatott és kacagott a maga borzalmas módján, amelyről nem lehetett tudni, hogy örömet vagy fájdalmat fejez-e ki?

A főigazgató búcsúzott Tamástól. Kedvesen, némi szomorúsággal nézett szemébe s kezét melegen megszorította.

Tamás a Tartinibe ment. Két óra már elmúlt, gondolta, hogy valami ennivalót hozat szobájába s otthon marad.

Szobája kulcsa nem volt a portásnál. Azt hitte, hogy takarítanak. Mikor benyitott, asztalánál legnagyobb meglepetésére Abáty Andort találta.

- Pompás verseket írt ez a te Verlaine-ed - mondta mosolyogva Andor s kezét nyújtotta Tamásnak, anélkül, hogy a székről felkelt volna.

Tamás szólni sem tudott. Annyi érzés és gondolat cikkázott át rajta.

A sétatéri fájdalmas találkozás óta nem látta Andort. Azóta mennyit foglalkozott vele gondolatban. Most itt van előtte. Mintha álmaiból lépett volna ki. A könyvét olvassa és tegezi.

- Megérte azt a másfélórát, amíg várahoztam rád - folytatta Abáty Andor. - De most hagyjuk ezt! Azért jöttem, hogy megmondjam: nagy veszedelemben forogtál. Volt valami kápolna-ügyed. Abból a főigazgatód húzott ki. Nagyon a sarkára állt. Az alispánnal való ügyedbe pedig titokzatos kéz nyúlt bele. Nem tudom kié a kéz?... Szóval a fellegek elvonultak. És most ígérd meg, kedves barátom, holnap megtiszteled házamat. Nagy vacsorát adok és te...

Abáty felállt az asztaltól, két kezét Tamás vállára tette, és mélyen szemébe nézett:

- ...orgonálni fogsz!...

VII.

Az örült Varga bácsi háborzongató figyelmeztetése sokszor eszébe jutott Tamásnak azon az estén, amelyet Abáty Andornál töltött. Kissé elkésve, nyolc óra után érkezett. A nagy szalon tele volt már vendéggel. A gazdasági napokra a Szamos-, a Maros-, és a Küküllőmentén épült kastélyok urai nagy számban gyűltek be a városba. Fiatalabbjait Andor meghívta magához vacsorára. Abáty óvári régi, egyemeletes palotájába szívesen jöttek a vendégek. A földszint boltívei alatt, ahol az ebédlőt, szalonokat, fogadókat, pipázókat és a nagy könyvtárt rendezték be, a gondosan megőrzött régi bútorokon, a falakon függő műremekeken kívül mindig voltak egészen friss és érdekes dolgok vadászati felszerelésben, ekzotikus emléktárgyakban, könyvekben, metszetekben, amelyek Abáty Andornak nemcsak vagyona, hanem jóízűsége és kitűnő külföldi összeköttetései mellett vallottak. És a házigazdának, aki semmi iránt sem látszott érdeklődni, meg volt az a jó szokása, hogy ha valakinek megtetszett valami, azt fel is ajánlotta mindjárt. (Azt mondják, a török hódoltság idejéből arab vér keveredett el családjáéban.) De ettől el is tekintve, a konyhája kitűnő volt; borai, pezsgői, likőrei mind különlegességek és a szivar-cigaretta készlete változatosságában talán az egész Monarchiában egyedülálló volt. Ezeken kívül a „társaság”-ból rendszerint csak férfiakat hívott, ami asszonyféle volt nála, az is mind különlegességszámba ment: külföldi színésznők, táncosnők, világjáró amerikai és angol nők. Most is egy spanyol táncosnőt hozott magával. Akik látták, azt mondják, feltűnően halvány ennek a szép nőnek az arca s bokájáig érő, sűrű fekete haja van, amelyet, ha leereszt, suhogva csattan, mint a kibontott végselyem. Pepita Algabénitának hívják s Abáty Sevillából hozta magával. (Ezek az értesülések az öreg Kontárnétól kerültek ki, aki a mágnásházak fodrásznője volt s Algabénitának is ő segített fején az ébentornyot felrakni.)

Tamás nem ismert Abáty vendégei közül senkit. A nagy szalon élénk zsi bongása csakhamar elcsitult, amikor az inas bejelentette s általános figyelem fordult feléje. Ez az érdeklődés olyan volt, mint előre kikészített szőnyeg. Ezen kellett a bevonulást megtartania. Az érzése nem volt éppen a legkellemesebb. Egyébként sem volt társasági ember és most csupa ismeretlen és csupa arisztokrata emberrel kellett ismeretségbe jönnie. Szeretett volna visszafordulni és elszaladni innen. Dühös volt magára, hogy bár százszor készült lemondani, mégis eljött ide, mintha csak ellenállhatatlan, parancsoló érzés taszította volna.

Idegessége azonban hamar elmúlt. Erdély fiatal arisztokratái közvetlen melegséggel fogadták. Úgylátszik, tudták kicsoda. Andor bizonyára elmondta, hogy milyen kitűnően orgonál. És olyan is volt, mint művész. Ha meghajolt, vagy élénkebb mozdulatot tett, göndör, arany szőke hajából vastag tincs a homlokába hullott. Fel kellett simítania haját s ilyenkor sápadt arcából nagy, kék szeme úgy borongott elő, mintha álomból ébredt volna. Idegen, messzire utaló álmok tükörképe élt bennük. Ezek között a földdel bajlódó, kiélesedett arcvonalú emberek között, akik oly biztonsággal tudtak a lábukon megállani, egészen idegenszerű, más világból származó embernek hatott. Bizonyára többet olvasott, mint ők együttvéve, pedig ezekről az arisztokratakról nem lehetett elmondani, hogy ne művelődtek volna. De nem voltak szenvedélyes rabjai a könyveknek s az életet nem úgy értelmezték, hogy annak gazdagságát a művészi és lelki élmények sokasága alkotja.

E különbségek ellenére Tamás mégis vonzódott hozzájuk. Kétségtelen, hogy nem voltak átlagemberek. Ahogy ő képzeletével, ezek jellemüknek, akaratuknak titokzatos tartalékával az élet mindennapisága fölél tudtak emelkedni. Nem voltak ők sem érdekeikhez láncolt rabok. Akárcsak Tamás, akit talán azért tudtak oly gyors rokonszenvvel társaságukba fogadni, mert lényén a művész álmodozó érdektelensége oly feltűnően domborodott ki, mint az ő címeiken a kilencágú korona.

Tamás jelenléte csak egy pillanatra szakította meg a társalgás menetét. Az urak nagyrésze az óriási terem karosszékein nyúlt el, néhányan köztük fel s alá sétáltak. De mindnyájan heves és izgatott közbeszólásokkal izzították a szóbanforgó kérdést.

- Ez kellett nekünk. Megérdemeltük - kiáltotta egy borotváltképű, nagyorrú, atlétatermetű úr, aki nagy léptekkel mérte fel a szobát.

Mikor Tamással szembe ért, kezét nyújtotta:

- Szalontay vagyok.

Azután tovább ment döngő léptekkel és észre sem vette, hogy Tamás felszisszent az erős kézszorítástól, amellyel Szalontay báró mindössze nyomatékot akart adni szavainak.

A nevek, amelyeket Tamásnak a bemutatkozásnál mondtak, mind történelmi nevek voltak. Olyan volt ez a társaság, mint megelevenedett ősi képtár. Csak a csimbókba kötött haj, a hosszú, pedzett bajusz, a nyusztos süveg, a drágakövekkel, sújtással megrakott dolmány és mente hiányzott róluk. Tamás pillanatnyilag mögéjük látta nagy, nehézkes őseiket, akikhez képest ezek lefegyvertelenített, hősi maszkból kivetkezett gyöngye gyerekek voltak, akiket kedvezőtlen sorsfordulat játékszerekként törhet össze...

- Petky Kálmán.

Tamás önkéntelenül megrázkódott, amikor a sötétkéruhás, pirosarcú fiatalember rokonszenvező melegséggel nézett a szemébe. Furcsa, babonás sejtelem szállta meg. De azután hirtelen magára eszmélt és mindaketten mosolyogva rázták meg egymás kezét. Tamás később sokszor emlékébe idézte ezt az első, különös találkozást...

Az érdeklődés középpontjában nyúlánk, fekete angolbajuszos férfi állott, aki a délelőtti gazdasági közgyűlésen megkongatta a vészharangot Erdély magyar birtokossága felett.

A közgyűlés ünnepélyes hangulatában a gróf nem akarta a végső, sötét következtetéseket levonni. Ebben a bensőséges környezetben azonban nem alkalmazta a kímélet flastromát.

- Az utolsó órát éljük, vagy talán már el is mulasztottuk arra, hogy Erdély magyarságát megmentjük - mondta hideg, szenvedélytelen hangon. - Elsősorban mi nagybirtokosok vagyunk a hibások, kik birtokainkra századokon át idecsalogattuk a románságot, mert nem voltak katonakötelesek és olcsó pénzbe kerültek. A háboruktól, a megszállásoktól és ezer nyomoruságtól megtízdedelt magyarságon pedig - ennyit sem segítettünk.

A gróf megpercentette pecsétgyűrűs kisujjának körmét.

Ijesztő adatok kerültek napvilágra ebben a bizalmas beszélgetésben.

Erdély egész földbirtokossága képviselve volt Andor vacsoráján. A magashomlokú, angolbajuszos gróf szavait heves közbeszólások emelték ki. Mintha mindnyájan az öklükkel akartak volna ráverni a nagy dobra, amely a magyar faj pusztulását hirdette ki.

Kiderült, hogy nemcsak Hunyad- és Fejérmegyében, hanem a Mezőségen, Nyárádméntén s végig az egész Szamosvölgyében is hódító győzelemmel vonul előre és ömlik szét a románság, amely holdanként szerzi meg magának a földet.

- A csillagos ég után nyúltunk s megbotoltunk a fekete föld rögében - világított rá a helyzetre a hidegszavú gróf, aki a szoba közepén elhelyezett nagy diványon ült, amely mögött három, cserépbe szorított palma mindannyiszor helyeslőleg bólogatta levélszárnyait, valahányszor a gróf egy-egy lényegbevágó megállapítás után hátra vágta magát a támlához. - A magyar közszellem - ecsetelte tovább szellemes szóképeit - lemajmolta a francia forradalom eszméit s olyan köntöst kölcsönzött tőle, amelyben a mi zord éghajlatunk mellett halálos betegségbe estünk...

Tamás nem tudott lelkesedni a haladás szelleme ellen kijátszott örökös tromfért, amelynek a gróf most egy új formáját emelte kényelmes közszólamná. A többieket azonban elragadta a szónoki szó mámora. A hangulat lassanként kezdett a szónoki kifejezés örömeinek olyan légkörébe emelkedni, ahol már a hatásos elmondásban teljesen el is tűnik a cselekvő kényszer vagy a lázadó kétségbeesés gondolja...

Két kalotaszegiruhás fiatal lány liköröket kínált körbe. Csípőjük ringott, ajkukon mosoly bújkált és lesütött szemhéjuk alól tekintetük csábítón sugárzott elő.

Szalontay báró megállapította, hogy nem is egészen tíz év alatt több mint másfélszázezer hold föld került a románság kezébe. Közben megcsípkedte az egyik kalotaszegi lány állát.

Abáty Andor is közbeszólt. Kifejtette kedvenc elméletét a halálról. Hagyjanak csak mindent pusztulni. Úgy is minden mindegy. A halál szép, mert belőle új élet sarjadhat. De minek meghosszabbítani a halódást, amikor úgymint csak halál következik rá?...

Lemondóan intett a kezével. Szavaiban, kézmozdulatában annyi könnyörtelen hidegség, a pusztulásnak olyan zokszónélküli elfogadása volt, hogy a többiek elnémultak egy percre.

A társalgásnak új lendületet adott Petky Kálmán, aki a kísérteties csendben szikrázó szemekkel vágta ki a legfőbb sérelmet:

- A kormány elszundikál a pusztuló Erdély felett...

Ezen a ponton a vélemények harsogva találkoztak. Csupán egyik hallgatag úr jegyezte meg, akinek a Marosmentén három kastélya volt, hogy „mű csevegünk, amikor tenni és szervezkedni kellene...”

Tamás előtt egészen új világ tárult ki. Idáig úgy érezte, hogy csak ő van a harcok mezején. Most be kellett látnia, hogy más és talán sokkal elkeseredettebb harcok is folynak, amelyeknek színterén ő csak tétova, tájékozatlan idegen.

Az általános vitába belevetette annak a gondolatát, hogy ki kellene tisztességesen egyezni a románsággal.

Mindenki kacagott rajta. Milyen tájékozatlanság ma egyezkedésről beszélni, amikor már csak hatalmi kérdéssről van szó. Amikor a határokon túl fiatal nemzeti állam épül, amely jogokat formál a testvérnépre.

Tamás szeme elé megint vakító, ellenséges élességgel bontakozott a felekiúti kép. A rongyos, örült Varga bácsi alakja a derült uccai képbe, mintha fájdalmas jövő fantomjaként tévedt volna...

Ha valaki meglátja a hibát, az még nem jelent annyit, hogy segíteni is tud rajta. Íme, ez az angolbajuszos gróf egy mozdulattal hasítja el az illúziók fátylát és hideg számadatokkal oly közel hozza a pusztulást, hogy csak a vak nem látja. És mégis, mennyire téved, amikor a bajok főforrását a francia demokratikus eszmék győzelmében találja. Hol vagyunk mi még a demokráciától? Hiszen nem éppen az a baja Erdélynek, hogy ki van kapcsolva az európai vérkeringésből? Hogy ki van szolgáltatva maradi, feudális rendszernek, amely saját maga is beismeri, hogy halálos betegségben szenved. Tamás szentül hitte, hogy Erdély csak az ő kezükből csúszik ki s nem a magyarságból, amellyel oly szívesen szeretik azonosítani magukat...

Az inas új vendéget jelentett be: Fráter Lóránd. Az urak szinte örömrivalgásban törtek ki. Milyen meglepetés. A kedves, gömbölyüarcú, magyaros bajuszú vendég végigölelgetett, végigcsókolt mindenkit. Csupa pajtás, régi, mulatós cimborá volt itt, még abból az időből, amikor Vásárhelyen, később Szamosújváron huszártiszteskedett.

- Bekukkantottam a házhoz s a mindenségít neki, egész Erdélyt itt találom - ujjongott a magyar nótá lelkes, bőtalálékonyaságú mestere, aki Budapesten már nagy koncerttermekben folytatta elvarázsoló nótázgatását, amivel itt Erdélyben csak a szűk és elzárkózó úri köröket ragadta el.

- Hol a hegedüd, Lóránd? - kiáltották felé több oldalról is.

Az inas már hozta is utána.

- Látjátok, volt két szabad napom és leszöktem közétek.

Az urak boldogan ölelték magukhoz. Milyen jól tette! Fráter Lóránd csak jó későre vette észre az egyetlen idegen urat a társaságban: Szentgyörgyi Tamást. Fürkészve nézett a szemébe... De azért őt is letegezte, sőt meg is veregette a vállát.

Az új vendég robajos megjelenése egyszerre kiséperte a gondokat a szobából. Mindenkinek felragyogott az arca. Azok az édesbús magyar nóták, azok a pompás csárdások!... Abáty rögtön intézkedett, hogy Csikay Feri jöjjön el egész bandájával.

Valósággal lázban voltak az urak. Tamás elmerengve nézte őket. Milyen különös! Csak egy percre világolt át rajtuk sorsuk borzasztó öntudata. A következő percben már mindenről megfeledkeznek. Nem úgy van-e az, hogy mindenki csak a neki kijelölt ösvényen haladhat és a sors, mindnyájunk sorsa, magasan fejünk felett gyülekezik, mint felhősereg, anélkül, hogy vészjósló tömörülését meg tudnák akadályozni?...

*

A nagy szalon szárnyas ajtai megnyíltak az ebédlő virággal díszített, ezüstitől csillogó hosszú asztalának perspektívája előtt.

A „gyerek” jelentette a vacsorát. Az öreg Vilmost hívták így, aki Abáty Andornak benső komornikja s a mindennapi élet gyakorlati vonatkozásaiban legfőbb tanácsadója volt. Gúnynevét a bánhidai uradalomban kapta, ahol a férficselédség között csupán ő volt leborotválva. Harminc év előtt, amikor a méltóságos úrfit még karján cipelte, fiatal, pirosposzsgás, mindig símára borotvált arcával meg is érdemelte a „gyerek” elnevezést. Azóta közeledett a hetvenhez, de a gyerekállapotból többé már ki nem lábolhatott.

A hosszú, sújtásos feketekabátot viselő, fehérkeztyüs inasok sorfala előtt az urak helyet foglaltak a nehéz, diófából faragott székeken.

A „gyerek”, mint valami főpap, jelt adott a vacsoraszertartás megkezdésére...

Tamás a vacsora alatt kitünően szórakozott. Szomszédja, Szalontay Sándor báró, hamarosan összelepedett vele. A kémiával kezdték a társalgást. A báróról kiderült, hogy szenvedélyes kotyvasztója az elemeknek. Azt hitte, hogy Tamás, mint tanárféle ember, szintén ért hozzá. Tamás bevallotta, hogy halvány fogalma sincs erről a tudományágról. A bárót őszinteségével megnyerte. Cserébe aztán ő is őszinte kezdett lenni. És ez veszedelmes volt nála, különösen, ha társaságbeliekre került a szó, mert minden dolgukat ismerte és sokszor nagyon kíméletlen tudott lenni velük szemben.

De dicséretére legyen mondva, saját magával szemben sem ismert elnézést. Egyetlen volt a társaságban, aki raccsolt. Elmondta Tamásnak, hogy gyerekkorában szokta meg ezt a majomkodást s azóta nem bír szabadulni tőle. Egyszer a birtokával szomszédos községben a szolgabíró kereste s véletlenül annyi „r” betűt halmozott össze szavaiban, hogy a hajdú ijedten szaladt el s azt kiáltotta vissza, hogy elmegy a negyvennyolcas rokkantat megkeresni, mert csehül a faluban csak az tud.

- Valahogy így kérdezhettem - mondta nevetve Szalontay báró, - „M e r r e j á r r k é r r e m a f ő b í r r ó ú r r ?”

Szalontay nagyon kedvesen tudta utánozni magát.

A hangulat különben a vacsoránál nagyon emelkedett volt. Az inasok sűrűn töltögették a bort. Kis idő múlva a szomszéd szobából átszűrődött Csikay hangfogós muzsikája.

Fráter Lóránd elemében volt. Legtöbb úrral már évek óta nem találkozott. Annyi minden történt vele azóta. Színes bihari nyelvéen elébük hozta új élményeit és életének új színterét.

Tamás jóformán senkit sem ismert a társaságból. Ha Fráter Lóránd „szállt” valamelyik úrhoz, megkérdezte Szalontaytól, hogy kicsoda az illető. Éppen jóhoz fordult felvilágosításért. A nevek mellé ráadásul bőséges botránykrónikát és hihetetlenül hangzó furcsaságokat is kapott. Szalontay képes volt az archivumokat is tanulmányozni és a családi pletykákat századokra visszamenőleg kutatta fel.

Így ismerte meg Tamás az egész Petky-családot. Kálmánt, aki hiába esdekel Abáty Klára kezéért. Tamás ezt az arcot most mégegyszer jól megnézte s tudta, hogy vonásait soha nem fogja elfelejteni. Szalontay megmutatta az öccsét, Pistát is, aki az öreg Antal gróftól nevenapjára most is csak két húszast kap és bátyját, Jeromost, aki ezt a furcsa nevet apja legjobb szófiai barátja után kapta.

- Ez a név különben az öreg Petky diplomáciai működésének egyetlen eredménye...

Szalontay a három jelenlévő fiatal Petky portréján kívül megfestette a távollévő Petkyknek is egész hatalmas galériáját. Tamás megtudta, hogy a sípoló Antal gróf annyira zsugori, hogy öregapja, aki különben egész vagyonát kiadta fiának, maga kénytelen a kocsi fedelében liter bort magával vinni, ha fiához ebédre van híva, mert az asztalra csak az apja kedvéért italt nem hozat...

Fráter Lóránd egy magas, kékszemű, pofaszakálas úrral koccintotta össze poharát és úgy köszöntötte, mint az erdélyi „dalvirágok” költésében méltó utódját.

Tamás megkapta ennek is az életrajzát. A dalköltő gróf édesanyjával lakik együtt, aki farkaskölyköket, medvebocokat s egyéb fenevadakat tart szobájában. Míg a fiú érzelmes dalokat költ az egyik szobában, addig az öreg grófné a másik szobában ostorával kényszeríti állatjait arra, hogy legyen érzékük a zenéhez s fiának dallamait kórusban kísérik...

A vacsora hosszúra nyúlt. Mindenki áradozó kedvben úszott. Fráter Lóránd terítéke mellé kérte hegedűjét s ha valakihez „hozzá szállt”, el is játszotta nótáját, amely mellett annakidején együtt mulattak. Tamásnak is egyik poharat a másik után kellett ürítenie s egyik furcsa történetet a másik után meghallgatnia Szalontay báró szájából. Sokszor már azt kellett hinnie, hogy a báró teljesen elázott. Ilyenkor lopva az arcára nézett, de Szalontay minden pohár ital után, ha lehet mondani, még higgadtabb és nyugodtabb lett, mint azelőtt. Világosan, tisztán és könnyedén beszélt s még arra is ügyelt, hogy Tamáson kívül más ne értse, amit mond.

Egy kedves, de egészen hihetetlen történetre azután már kitört Tamásból a kétkedés.

Szalontay a karjára tette kezét, amely olyan súlyos volt, mintha minden alkohol odaköltözött volna:

- Mondok magának valamit, Szentgyörgyi - sugta neki, kissé ijesztően üres szemekkel rámeredve, - csodálkozik-e maga azon, ha társaságunkban annyi furcsaság és bogarasság ragadt meg? Századok óta csak egymásközt nőszülünk. Úgy csinálunk, mint a gyerekek, állandóan egymás kezét fogva játszunk körbeforgósdit s a farkast: a bogaras mániát, a dekadens hajlamokat nem eresszük ki a körünkből... Mit akar, uram?... Én is bolond voltam! Két évig ültem a Schwartzerven, ha akarja tudni...

Tamás nagyon kellemetlenül érezte magát. A báró elhallgatott, de kitágult, mozdulatlan szemét nem vette le róla... Pillanatokig tartott ez a kínos helyzet. Tamás nem tudta, hogy a báróból az alkohol váltott-e ki valamelyes, az örülettel határos elborulást, vagy örült volt mindvégig, amíg beszéltek, s így, amiket mondott, egy beszámíthatatlan ember számlájára kell írnia?...

Szerencsére nagy robajjal, élénk társalgás közben felálltak az asztaltól. Tamás is sietve emelkedett fel székeről. De a báró még egy pillanatra visszatartotta. Az urak átmentek a dohányzóba. Az ebédlőben feldúltan, összekúszáltan csak az előbb még oly fényes asztal maradt, mint eldobott szerető. Az inasok kávéval, likörrel, szivar- és cigarettakészlettel az urak után vonultak.

Szalontay az elhagyott ebédlőben egy ablakmélyedésbe vonta Tamást.

- Valamit még, kedves Szentgyörgyi! - szólt hozzá fagyos komolysággal. - De ezt hét pecsét alatt! Lehet, hogy mi sem vagyunk egészen józanok. De mindnyájunk között tudja ki a leg-szerencsétlenebb bolond?... A mi kedves házigazdánk! Mert ez - halott nőket szeret...

Szalontay hosszan, gúnyosan nevetett fel, azután Tamást, akit idáig a kabátjánál fogva tartott, visszataszította az ablakmélyedésbe s maga diadalmas léptekkel a pipázó felé tartott.

*

Innentől kezdve az este folyamán Tamással olyan különös dolgok történtek, amelyekre már másnap is úgy emlékezett vissza, mintha álmodta volna az egészet. Igaz, hogy kelleténél több bort ivott, amihez nem volt hozzászokva. Meg azután Szalontay bárónak játszott vagy nem játszott eszelőssége is egészen mehökkentette. Egy pillanatig teljesen egyedül, úgy állt ott az ebédlő közepén, mint aki a kijárást keresi és menekülni akar... Titokzatos, érthetetlen dolgok előszelét érezte. Emlékezett Abáty Andor sajátos arckifejezésére, amikor a Tartini-szállóban tett látogatásakor ezeket a szavakat mondta: „orgonálni fogsz...” Hol van itt orgona és egyáltalában, ennek a magyarnótás, italos estének a hangulatában mi keresnivalója lenne az orgonajátéknak? Vajjon nem ezzel függ össze valamiképpen az a képtelenség, amit Szalontay a ház uráról mondott?...

Örültség! A szomszéd szobában a kávézó urak lármás, túlságosan élénk társalgása. Itt meg a fényesre kopott ruhájú cigányok, akik hangszereik nélkül sután és félszegen, mint csiga a háza nélkül, libasorban vonulnak vacsorázni... A ház képe, a szobák hangulata igazán nem olyan, mint ahol rendkívüli dolgok történhetnének!...

Mindez pillanatok alatt futott át Tamás elméjén, amíg az ebédlőben habozva megállt. De cselekedni már ideje sem lett volna, mert mosolyogva és mindakét kezét felényújtva Abáty Andor jött szembe vele:

- Jőjj - hívta szokatlan élénkséggel a ház ura. - Most jön a mi gyönyörűségünk!

És ezzel Tamást karonfogva, a szobák hosszú során át vitte ki a folyosóra, ahonnan tölgyfa csigalépcső vezetett fel az emeletre. Útközben Abáty elmondta, hogy a kápolnájában egészen modern szerkezetű, kisebb villanyorgonát állíttatott be. Valami sajátos halálhangulatot szeretne átélni...

- Tudod, ez már az én mániám - mondta nevetve s Tamás karját erősen magához szorította.

Sevillában különös érdekességű spanyol táncosnőt fedezett fel, aki pompásan meg tudja játszani a halált. Valóságos fakir ez a gyönyörűséges teremtés. Kilométernyi távolságokba el tudja magából küldeni a lelket s azután testébe az élet fokozatosan tér vissza. Mintahogy az éjszaka sötéttségén átszűrődik a hajnal!...

Éppen az elsőemeleti árkádos folyosóra értek, amikor Abáty a spanyol nőről beszélt Tamásnak. A folyosóról a palota kertjébe lehetett látni. A néma, holdvilágos éjszakában mozdulatlanul emelkedtek a hosszú fenyők és az ezüsttörzsű nyárfák. A szelidkék ég háttérén élesen rajzolódott ki a barátok templomának körvonala.

Talán egy pillanatig állhattak így a folyosón, szemben a templommal, amikor ennek egyik haranglábjáról, mint felriasztott madár, sikongva csapott ki a lélekarang hangja.

Tamás önkéntelenül maga is megrázkódott, de karján át úgy érezte, hogy a váratlanul felhangzó, éles harangszó a belekapaszkodó Abáty Andorra rendkívüli hatást tesz. Andor valóban pillanatok alatt egészen átváltozott. Tamás, ahogy ránézett, megállapította róla. Arcáról az előbbi kedélyes kifejezés teljesen eltűnt, rokonszenves, szép vonásait beteges iszonyat merevítette meg. Tamás visszaemlékezett Andor szorongó félelmére a sétatéren, amikor a „halálkvártettel” találkoztak. Ugyanaz a verejtékes, rettegő izgalom fogta el. Csak most arca ijesztebben sápadt lett, ajka megnyílt és a szeme kísértetiesen villogott. Lehet különben, hogy a holdfény zöldes világítása fokozta a megdöbbenő hatást. Andor hosszasan, némán figyelt a harangszó irányában, azután rekedtes suttogással hajolt Tamáshoz:

- Hátha Algabeniáért húzzák?... És hátha késő?... Hátha már koporsóban fekszik, akiért húzzák?...

Tamás elvonta őt a holdfényben tejfehéren csillogó boltív alól. Andor tehetetlenül engedte, hogy magával vigye.

Egyik ajtó alól világosság szüremlett ki. Tamás oda nyitott be, jóllehet azt sem tudta, hol járnak.

A kivilágított szoba körös-körül mennyezetig érő ruhásszekrényekkel volt megrakva. Az egyik előtt leguggolva fehérfőkötős, kövér asszony rakosgatott.

Jó volt, hogy ide tértek be, mert Andort felfokozott idegnyugtalanosságából mindjárt magához térítette a düh, ami az öreg asszony láttára elfogta.

- Zsuzsi néni, mit keres maga ilyenkor itt? - kiabált rá az öregasszonyra, aki térdeplő állásban egyenesedett ki, mintha csak rögtön bocsánatot is akarna esdekelné azért, hogy ilyen késő órákban még a méltóságos úr lakosztályában tartózkodott.

Valami szokatlan dolognak kellett történni, hogy az öregasszony talpon volt. Abáty Andor cselédei között a legkíváncsiabbak közé tartozott, s minthogy már alig hallott, személyesen akart ott lenni mindenütt, hogy legalább lássa, mi történik. Abáty Andor csak azért tűrte, mert már negyven éve a házuknál dolgozott. De félt a nyelvétől s most is attól tartott, hogy a süket Zsuzsi valamit megsejtett a spanyol táncosnőről.

Abáty Andor meglepetése és haragja azonban igazán magasra akkor szökött, amikor a szoba egyik sarkában egy székre felkuporodva Ágnes, a kis székely szolgálólányt pillantotta meg, aki Abáty Klárának kedvence volt és megbízatásokban úrnője részéről sűrűn fordult meg nála. A kis Ágnes felső szoknyáját a fejére húzta úgy, hogy arcából csak fehér orrocskája látszott ki s igyekezett úgy összehúzózkodni, hogy ruhája színes kelméjében egészen elveszen. Szerette volna, ha senki sem veszi észre. Talán éppen ezt a parancsot kapta. Igazán nem tehetett róla, hogy a méltóságos úr ebbe a szobába vetődött, ahol talán életében alig fordult meg másszor.

Andor magából kikelve, mutatott rá a kis szolgálólányra:

- Ezt a kölyköt pedig rögtön takarítsa el, maga öreg szipirtyó!... Holnap különben ellátom a maga baját is!...

És Andor elmagyarázta Tamásnak, hogy a kis Ágnes valószínűleg Klárától hozott üzenetet az est folyamán, az öreg Zsuzsi pedig biztosan itt tartotta, hogy mindenféle pletykát kiszedjen belőle. Közben azután olyan késő lett, hogy már vissza sem küldhette.

Ezalatt Andor előrement s különböző, sötétségbe borult szobákon át vezette Tamást, aki csak a szobák illata s a bútorok körvonalai után tájékozódott, hogy hol jár. De erre nem is volt nagyon kíváncsi. Végre ma este hallotta Klára nevét itt, ebben a házban, ahol a lány bizonyára sokat megfordult. Egész este reá gondolt, őt kereste. Különös érzés, esztelen, felfoghatatlan várakozás bilincselte le: hátha látni fogja itt, vagy legalább belép egy szoba légkörébe, amely a lány alakját látatlanul is őrzi és féltékenyen rejti illatát. A kis Ágnes, ez a pihegő, árván összegubbaszkodó cselédlány őhozzá tartozott s azért Tamás előtt olyan kedves volt, hogy szeretett volna visszatérni hozzá megsímogatni őt...

Andor hangja ébresztette fel merengéséből. Tompított fényű függőlámpától megvilágított fehér, boltíves szobácskába értek, amelynek szembeeső falát a középén vasalt tölgyfaajtó foglalta el.

- Itt a kápolna - mutatott Andor az ajtóra.

És Tamásnak csak ebben a pillanatban jutott eszébe helyzetének egész képtelensége. Bőséges vacsora után, mámorosan kápolna elé érkeztek, amelyben kiterítve talán halott lány fekszik. Neki orgonálni kell... Milyen esztelenség társulni egy ilyen szerencsétlen mániákus vágyaihoz, kihangoztatni, aláfesteni érzéseit, amelyek vértelen szívét már csak akkor tudják előnteni, ha a halál felett való győzelem hízelgő ráadását is hozzák magukkal... Lehet, hogy csak beteges szépségahajhászás, különleges hangulatvadászás ez nála, de lehet az is, hogy örültem van dolga, akit a muzsikával, ki tudja milyen bünténybe is sodorhat?...

Sok ideje nem volt tünődni. Andor arra kérte, hogy az orgonán gyászinduló-motivumokat játszon. Vagy játszon, amit akar...

Benyitottak.

Tamás visszas érzéseiről rögtön megfélemedezett, amint a kiskápolnában körülnézett. A fekete márványfalak között, szemben vele, hatalmas fehér urna emelkedett. Felülről halványkék világítás hullt erre a szeliden felfelé ívelő óriás márványedényre, amely szikrázó, néma fehérségében az elmúlás örök tisztaságát látszott őrizni.

Baloldalt, magasbanyúló, fehér ravatalon, virágok, gyertyák között, szemfedővel letakarva feküdt a halott.

A ravatallal szemben, vele egymagasságban, fénylő sípsorok között volt elhelyezve az orgona.

Tamás néhány lépcsőn felment az orgonához s leült a hangszerhez, amelynek fehér billentyűi alatt ebben a pillanatban számára titokzatos, talán végzetes örvénybe hívó érzések lappangtak. Sohasem érzett ennyi szívfelverő elfogódottságot. A kápolna kékfénnyel átszűrt arca várakozón nézett vissza reá. Szemben vele, a fehér fátyol alatt, ismeretlen lány nyúlt el. Arca körvonalait homályosan kivehette innen. Élő-e vagy halott? Maga sem tudta már, annyira hatalmukba vették őt is a halálsejtelmek.

De itt a halál érzése nem volt zord és visszataszító. Az elszórt virágokból, a koporsó lábainál meggyújtott tömjénszelencéből könnyű illatok szálltak fel hozzá. És minden felett uralkodott az égi tisztaságú fehér urna, amely olyan volt, mint az anyagtól megszabadult, áteszményesített halál örök serlege...

Abáty Andor a ravatal lépcsőire roskadt s fejét a kezébe temette.

Tamás őt is élesen szemügyre vette, mint mindent ebben a sugárzó titkokat magábazáró kápolnában. Abáty törekeny, görnyedt alakja a fehérmárvány-katafalkon óriási árnyékot rajzolt ki, amelynek vége beleveszett a falak feketeségébe. Most már nem beteges, terhelt szenvelgő volt többé ez az ember. A halál megélésébe mintha kiérlelhetetlen végzet sodorta volna. Talán nem is a saját maga, hanem a sokak életét élte rendeltetéses kényszerrel, szemben az elmúlással, a mindent magához ölelő halállal Tamás úgy érezte, hogy megrázó, felejthetetlen művészi hangulat várakozik reá és nem is sejtette, hogy dolgok történhetnek itt, amelyek őt az életélvezés művészi trónjáról ledobják a nagy, őszinte élmények kohójába...

Az orgona hangja felcsengett, mint merengő pásztorsíp. A múlandóság szólamai keltek életre, jöttek elő egymásután, mint valami haláltragédia szereplői. Először talán nem is ismerték egymást, fekete fátyolba burkolt árnyékalakokként suhantak el egymás mellett, de sírásuk fokozatosan egymásba ütközött, zengő sóhajuk lassanként harsogó kórussá dagadt és most lehetett csak érezni epekedésük megrázó erejéből, hogy az élet, amely már nincs, mennyi gyönyörűséget tudott adni.

Tamás Bánhida óta nem orgonált. Lehet, hogy ennek az emléke vagy talán Klárának őt egész este kísértő alakja okozta, hogy játékának fő témájául most megint a szerelme miatt halálba-hülő régi Abáty-lányt választotta. De most a halál engesztelhetetlenül erős volt. A hűséges szív fölé hatalmas márványobeliszket emelt s a múlt időből évszázadok kriptáját építette rá. Lehet-e oly ereje az életösztönnek, az életet szülő szerelemnek, hogy az elporladt szívet új szerelemre szítsa?...

Tamás a koporsóban mozdulatlanul fekvő, szemfedővel borított lányra nézett s lelke annyira összenőtt most a múlandósággal, hogy azoknak sajtós hangját tudta az orgonából elővarázsolni, akik mindig szerencsétlenül síklnak el a megvalósulás formái között anélkül, hogy valósággá tudnának elevenedni... A halottakról, a holt szándékokról, a holt szenvedélyekről énekelt, a meg sem születettekről, de mégis holtakról.

E hangok hallatára Abáty Andor egész testében kiegyenesedett. Mintha szörnyű, legyőzhetetlen vágy fogta volna el a világ után, ahonnan ezek a hangok felé csengtek. A halál eleven látomása emelkedett fel vele szemben oly nyilvánvaló erővel és teljességgel, hogy most benne is megmozdult a lelke mélyén szunnyadó életösztön s visszakövetelte a haláltól az életet.

Szembefordult a ravatallal, ráborult a lecsüngő szemfedőre és zokogástól fojtott hangon ismételte:

- Perqué has muerto?...

Az orgona átvette a haláltvádló, örökké haszontalan panaszt. Zengő sóhajai többé nem a kérlelhetetlen halál hatalmát hirdették, hanem az emberi fájdalmat szólaltatták meg, amelynek joga van felelősségre vonni a halált és talán olykor hatalmába is, karjai közül kiragadni az elrabolt életet.

Tamás úgy érezte, hogy a zene hullámai rajta is erőt vesznek. Váratlan hatalom kerekedett föléje s őt, mint gyermeket, magával ragadta soha nem sejtett érzések hullámain...

A szemfedél, amely a koporsóban nyugvó lányt eltakarta, Abáty Andor görcsös fuldoklása alatt mind jobban siklott lefelé, mint ahogy megindulnak a fehér felhők, hogy a holdfénytől megittasult táj a maga egészében kibontakozzék. Tamás örült, lázas szemekkel tapadt a mind ismerősebben felbukkanó arcra. Nem tudta, hogy évszázadok vagy a tegnap ködéből tűnik-e elő, csak úgy, érezte, hogy elsősorban és talán egyedül neki hozza az üdvösséget, a hitet, az életet...

Halk sóhajtás emelkedett a lány kebléből és fehér-ruhásan, rózsakoszorús fejfel, a várt spanyol táncosnő helyett Abáty Klára ült fel a ravatalon.

Tamás tudta, hogy számára most vége a színjátéknak. Nála az igazi élet kezdődik.

Klára felsikoltott, mintha csak most ébredt volna meg. Ez a fölényes erejű fiatal lány idáig pontosan végigcsinálta, amit magában elképzelt. Találkozni akart Tamással úgy, ahogy elhatározta azon az estén, amikor hozzátartozói Tamást oly méltatlanul bántották. Ábrándjaiban Tamás arca összeolvadt az osztrák főhercegével, kit apja szalonjában annyiszor látott s maga a régi Abáty-lány sorsát öltötte magára. Regényes képzelődés... Ki tudná megmondani?... Klára kitervelt, kierőszakoskodott mindent. Lekenyerezte a spanyol táncosnőt, aki helyett szerepet vállalt. Megvesztegette Andor belső cselédségét s ezen az estén a kis Ágnes kíséretében kilopózkodt apja házából, hogy összekerülhessen, hogy újra éledhessen annak a férfinak a számára, akinek, úgy érezte, sorsa elkötelezte...

- Klára! - ordított fel Andor, amikor a ravatalon felülő lányalakban unokahúgát ismerte fel.

Tamás keze levált az orgonáról.

Egy pillanatig csend támadt a kápolnában, amíg a fehérruhás, gyönyörűséges lány lelépett a ravatalról.

Andor kezét kulcsolva, kétségbeesetten állt a leány elé:

- Az Istenért, mit tett maga, oktalan gyermek?... Micsoda örülség?... Miért tette, feleljen?...

Ekkor már Tamás is előttük állt. Klára nedves, élettől sugárzó szemekkel nézett rá, azután kezét nyújtotta neki.

- Hallani akartam őt... - fordult azután Andorhoz. - A játékára voltam kíváncsi... Azért tettem ezt az örülséget...

Így ismerkedett meg Klára és Tamás.

Andor azonban nem tudta ennek a jelenetnek regényességét élvezni. Eltekintve attól, hogy kivételesen szépnek ígérkező halálhangulattól fosztódott meg, egészen zavaros érzések támadtak benne unokahúgával és Tamással kapcsolatban, amelyek egyszerre nyugtalansággal, sértett büszkeséggel s valamelyes még homályba visszahúzódó féltékenységgel töltötték el. Ezzel a tudánkívuül s mintegy rajta keresztül szövődő képtelen históriával egyszersmindkorra végezni akart.

Kézenfogta Klárát s fejével hűvösen biccentve Tamás felé, a lányt magával vitte egyik szomszédos szobába.

Tamás magáramaradt a kápolnában, ahol illatok szálltak s elhangzott, bűvös hangok bujdokoltak... Nagy színtér lett most számára ez a kis kápolna. Úgy érezte, hogy az élet legcsodálatosabb drámáját kell itt megjátszania.

Arra, akit ebben a drámában magához társított, nem sokáig kellett várnia.

Heves szóváltás után, amelynek foszlányai Tamásig értek, Klára és Andor újra visszatértek a kápolnába.

Klára nem volt többé a gondtalan gyermeklány, mint amilyen még akkor is volt, amikor idejött. Mintha megnőtt és rettenetesen megkomolyodott volna. De a felelősség, vagy talán sorsának öntudatos vállalása valamely szent fénnel világította meg vonásait és gyújtotta fel szemét. Az a ritka jelenség volt, amely az életben nem sűrűbben adódik, mint az égi csoda.

Abáty Andor pedig túl minden halálvágyon és halálérzésen, hidegen, elszántan, de únottan állt ott. Tudta már, hogy Pepita Algabenitát hazakergeti anélkül, hogy szóba állna vele. Maga pedig a napokban újra külföldre utazik.

Tamáshoz oly hűvösen és messziről szólt, mintha innen már ezer kilométernyi távolságra volna:

- Kérlek, kísérd haza húgomat... Clarisse szobalánya vár rátok az előszobában...

*

Ezt az utat pedig az Óvártól a monostoriúti főispáni palotáig, hiába jelentette be oly hivatalos és hideg hangon Abáty Andor, nem lehetett a közönséges életútak közé számítani. Ösvényét fényből szőtték azok a természetfölötti hatalmak, amelyek néha helyen kívül és időn felül ragyogó utat építenek, hogy rajta az örök boldogság elvonuljon. Tamás és Klára borongó balsejtelemmel úgy érezték, hogy számukra ezekbe a rövid percekbe szorul mindaz a boldogság, ami más embereknek egész életük útjára szóródik el...

Maguk sem tudták miért, de egész idő alatt franciául beszélgettek. Talán az első francia szavakat indokoltá tette a kis Ágnes közelsége, amíg az Abáty-házból kimentek. Azután pedig már nem is gondolt rá, hogy azoknak a belülről jövő, ősi mondanivalóknak, amik ajkukra tolultak, megváltoztassák a köntösét.

Klára Tamást kis mellékuccákon vezette. Monostoriúti házuk kertje az Olt-ágig nyúlt, amelyen át hídát vertek a Fürdő ucca felé. Ezt az uccát mindakét oldalon jórészben kertek szegélyezték. Óriási, hallgatag szomorúfüzek fűrösztötték ágaikat az alattuk megcsillanó víz hullámaiban. Az égen fényességében kiteljesedve lebegett a hold. Hatalmas csillagos ég borult feléjük, amelyre néha-néha felnéztek, ha gondolataik vagy szavaik ragyogó uszályát odaképzelték a fénylő, végtelen azurmezőkre...

Klára elmondta, hogyan tervelte ki találkozásukat. Tamás erősítette, hogy attól a pillanattól fogva, amint lábát Andor házába tette, tudta, hogy látni fogja Klárát.

- Klára!... Klára!... - ismételte, mint tébolyult s úgy érezte, hogy valami hihetetlenül szelid, édes titokzatosság megy mellette, amelyről voltaképpen azt sem lehet tudni, hogy nem az ég valamelyik szögletéből érkezett-e ide?...

Tisztázták egymás közt előbbi ismeretségük minden részletét, amikor világi fogalmak szerint még nem voltak ismerősök. Klára elmondta a leejtett ostor történetét. Tamás beszámolt a levélről, amelyre a Kikakker-kávéház terraszán az a különös fény esett...

Klárán világoskék, prémgalléros köpenyeg volt. Halvány, sugárzó arcára nagy, feketeszalagos florentinkalap vetett árnyékot. Szokatlanul enyhe októbertvégi éjszaka volt. A kis uccákon ellen nem őrzött közelségben mentek, mögöttük jó messzire bandukolt Ágnes. Az egész úton senkivel sem találkoztak. Csupán a Fürdő ucca elején történt velük valami, amire egy pillanattal nyugtalanul figyeltek fel. Egyik földszintes ház nyitott ablakán valaki kinézett, amikor arrafelé közeledtek. Ők arra lettek figyelmesek, hogy láttukra halkán felsikoltott és gyorsan visszahúzódott. Göndör, fekete hajú lányalak volt. Tamás a körvonalait egészen élesen látta a kivilágított szoba háttérében. A lány csak annyit mondott: „Jeszus...” Valószínűleg felismerték őket...

De nem tudtak ennél a dolognál sem sokáig időzni. Mintha minden gondolatukat, minden gondjukat valami ezerszer fontosabb nyugőzte volna le... Mi?... Talán felmenni a csillagokig?...

A kis vashídon és a berozsdásodott zárú ajtón át jutottak be a főispáni ház kertjébe.

- Mint gyerek, órákig tudtam erről a hídról nézni a víz tovasiető hullámaikat - mondta Klára, amikor átmentek a hídon.

Tamás látta őt, mint kis gyermeket. Majd később a növekvő lányka órát vesz a filagóriában. Azután a tennisz... Az elhagyatott pályán a levegő hullámai őrzik alakját... És mind tovább...

nő a lányka... Ott a feketén várakozó, nyitott ablak mögött a szoba, ahol a mostani Klára él, aki, amíg a harmatos fűben szoknyáját felhúzza lépked, s a friss éjszakai levegőben magán kabátját összehúzza, egész szépséges, könnyű alakjában kibontakozik...

Tamás szerette volna egybeölelni a lánynak az évek folyásán széteső alakjait.

Megérkeztek a terrászhoz, amely a szalon folytatásaként nyúlt ki a kertbe. A lábukba ütköző lépcső, mintha álmukból ébresztette volna fel őket...

Tamás felnézett a leányra és megborzongott a csodálattól. Úgy érezte, mintha most látta volna életében először. A gyöngyszínű szürkületben alakja megteljesedett. Nagyobb, jelentősebb lett, mint máskor. Úgy állt előtte, mint jelenség, az isteni megáldottságnak fénylő szépségében.

- Nézze - mondta neki Tamás elfuló hangon, - nem is tudom, mit mondok. De az az érzésem, hogy maga az első állomás az életemben... Talán az anyám?... Lehet, de az még az öntudatlan világa... Most itt állok maga előtt, mindenből kivágva... egyesegyedül... és csak a magával való viszonylatban... Pusztuljak el, ha valaha is megcsalom ezt az érzést, ami most eltölt magával szemben!...

Egy percre leültek a terrász padjára és a kis Ágnes eléjük ült félálomban szendergve, a lábukhoz bújva, mint hűsleges kutya.

Klára Tamásnak kinyújtott karjára fektette fejét és Tamás arca egy pillanatra hozzásimult a lány üdvösségnyújtó arcához...

Azután mindketten megrebbenve álltak fel. Mintha valaki látta volna őket: eléjük állt a hajnal. A lány a kulcsot, amellyel a kerti ajtót kinyitották, Tamásnak nyújtotta:

- Most majd kimegy - mondta elgondolkozva, elmerengő hangon, - és majd maga után bezárja az ajtót... Ne felejtse el, hogy engemet is bezárt... És hogy én szabad nem leszek soha, csak akkor, ha maga ezt az ajtót újra kinyitja...

Tamás átvette a kulcsot. Klára és a kis Ágnes a következő pillanatban eltűntek a veranda ajtaján, mintha csak árnyékok lettek volna.

Tamás egyedül maradt, de ahogy elindult, úgy érezte, hogy a születő nap minden fényét az útjára szórja...

Átszelte a kertet és az ajtót gondosan bezárva, a kulcsot zsebébe tette.

VIII.

Az óvári Abáty-ház kápolnájában lefolyt éjszakai jelenet óta két hét is eltelt anélkül, hogy Tamás akár Andorról, akár Kláráról valamit is hallott volna. Életéből nyomtalanul eltűntek. Hiába ment el naponként háromszor is a főispáni ház előtt, a Monostori útra néző nagyablakok mögött a várva-várt, ismerős arc sohasem bukkant fel. A Fürdő ucca felé pedig, a kerti ajtóhoz közeledni sem mert. Hátha kiderül, hogy a kis folyón átvetett híd, az éjszakai csendben mozdulatlanul elnyúló kert mind csak álom volt. Vagy talán valamelyik szép francia versben olvasott róla. Vagy velencei kóborlásai között látta valahol...

Igazán. Bátran lehetett csak álmkép, Tamás gyötrődő képzeletében, sóvárogva visszaidéző emlékezetében annyira lefoszlott róla minden valóság-íz. Pedig tudta, hogy mégis lesz folytatása. Magánál őrzött egy kulcsot, amellyel nemcsak az elzárt álmkirálynőt szabadítja ki, hanem megold sok rejtélyt is, ami most nyugtalanítja. Meg kell tudnia, mi volt az értelmé az egész titokzatos kápolnai jelenetnek? Miért feküdt koporsóba Abáty Klára, bátyjának beteges halálkultuszát felhasználva, miért játszott végig komédiát, amely könnyen visszatekintő és elijesztő lehetett volna... Ha csak vele akart megismerkedni, ezer más módja is lehetett volna annak.

És mégis. Érdemes volt a feltámadásnak, a halál fölött való győzelemnek ezt a hangulatát megélni! Tamás visszaemlékezett érzéseire, amikor az orgona felett a ravatalra nézett s a koporsóból Klárát látta felemelkedni. Olyan természetes, magától értetődő volt az egész. Mintahogy a nap kél fel. Igaz, hogy kissé színpadias díszletek között.

De ami azontúl következett, kettőjük sétája és beszélgetése a kis uccákon át egészen a kertig... Ó, arra még visszaemlékezni sem lehet izgalmas, boldog szívdobogás nélkül. Ha Tamás esténként álmatlanul dőlt végig ágyán, láthatatlan hárfa csúszott feléje, mint a haldokló Szent Ferenchez s húrjai közül sóhajtva emelkedtek ki, vagy zengő bűgással haltak el a lányka szavai. Egy nyugodt éjszakája sem volt azóta. Ha el is szendergett, sejtelmesen szép s mégis kínzó álmképeiben mindig a lány iránt való érzése bújt meg.

Egyszer kerti kőasztalon hosszúszerű, bíborvörös rózsákat látott feküdni. Legyőzhetetlen vágy fogta el, hogy az asztalhoz menjen, felemelje és megszagolja a harmatos virágokat. És amikor hozzájuk nyúlt, borzalommal vette észre, hogy a rózsák nehezebbek az ólomnál s képtelen felemelni őket..

Nehéz, nyomott kebellem és könnyes szemmel ébredt...

Éppen ez után a különös álma utáni délelőttön fáradtan, letörten ült az igazgatói szobában íróasztalánál s jelentést írt a főigazgatónak arról, hogy az új iskola építése befejeződött és az átköltözködést meg lehet kezdeni.

Nem is figyelt rá, amit írt. Hetek óta már nem volt az az igazgató, aki könnyen, félkézzel végzi munkáját s erejének javarészét más, nemesebb feladatokra fordíthatja. Tolla sercegve szántott végig a papiroson a boltíves szoba csöndjében, amikor a szolga ajtót nyitott s egy hölgyvendéget jelentett be.

Tamás üres, merev tekintettel nézett a közeledő, nyúlánk, feketeruhás asszonyra és megremegve csak akkor emelkedett fel, amikor már a hölgy mosolyogva nyújtotta kezét:

- Alvinczyné vagyok.

Tamás most egyszerre megérezte, hogy az ismeretlen, előkelő hölgy látogatása Klárával van összefüggésben. Homályosan emlékezett is arra, hogy Klára beszélgetésük alkalmával említette is ezt a nevet.

A grófné kissé feltolta arcán a fátyolt, amire igéző, zöldeskék szeme teljes szépségében sugárzott elő. Azután minden elfogódottság nélkül, a társasági hölgyek biztonságával kérdezte:

- Lehet itt az igazgató úrral pár percig zavartalanul beszélni?...

Tamás fejével bólintott, a grófnét helyyel kínálta s becsengette a szolgát, akinek meghagyta, hogy senkit se bocsásson be.

Alvinczy grófné elmondta, hogy megbizatsból jön. Abáty Andor vasárnapra szivesen látja Tamást Bánhidára abból az alkalomból, hogy két idősebb, előkelő francia hölgyvendége lesz, akik Abáty Andor nagynénjeit, a Henter baronesszket keresik fel.

- Tudja, ez a két vénkisasszony bolondja a teozófiának s a francia hölgyek is valószínűleg ebből a szektából valók... Ezeket a francia hölgyeket kellene magának szórakoztatni, mint-hogy jól ismeri nyelvüket... Na, ne ijedjen meg!... Segíteni fogok én is magának...

Amíg a grófné ezeket mondta, élénken figyelte Tamást, aki a melegen sugárzó, kutató asszonyszemek előtt nem sütötte le tekintetét, de nem is árult el semmit. Lelki gyötrődései, álmatlan éjszakái olyan fátyollal vonták be szemét, amely mögé még egy olyan élesen figyelő tekintet sem láthatott, mint amilyen a Magda grófnőé volt.

- Természetes, Klára is kint lesz, aki egyébként mindjárt Abáty Andor vacsorája után Bánhidára ment...

Tamás ajka megremegett a nyomatékkal kiejtett szavakra. Vajjon ez a hölgy s a városban mások is tudnak-e az Andornál történekről? - vetődött fel Tamásban a kérdés. Borzasztó volna, ha ennek az éjszakának titokzatos varázsát a pletyka bemocskolná!...

Magda grófnő kis szünet után, amely alatt csak ajkának különös mosolya és tekintetének megejtő kedvessége beszélt, megint visszatért a vasárnapi látogatásra s megmagyarázta, hogy miért jött személyesen a meghívást átadni. Úgy volna ugyanis jó, ha a két francia hölgygel együtt mennének a vasárnap reggeli nyolcórás vonattal. Még kiérhetnének misére is, amelyen az igazgató úr orgonálhatna...

Tamás mosolyogva szölt közbe, hogy nem játszhatik, mert fogadalma tiltja...

- Mióta?... - vetette fel a kérdést Magda grófnő megint olyan különös hangsúllyal, amely után a társalgásnak pillanatokig el kellett akadnia.

Pedig Tamás aggodalma a kápolnai jelenettel kapcsolatban nem volt indokolt. A grófné biztosan csak azt a nagyon keveset tudta, ami Abáty Andor minden óvóintézkedése ellenére is kiszivárgott. Ezek szerint mindenki úgy tudta, hogy Tamás a spanyol táncosnő bemutatkozásán orgonált. Híre futott annak is, hogy Tamást egy éjszaka látták Klárával. Ezt a Mártonffy lány mondta, aki a Fürdő uccában éppen akkor csukta be az ablakot, amikor Klára és Tamás arra mentek. Magda grófnő hallott erről is. Természetesen neki meg voltak a maga benső következtetései, amiket Klárának hozzá írt, kissé kúszált levele is kiegészített, amelyben Tamás meghívására kérte meg. Ebben a levélben Klára részletesen tért ki a francia hölgyek látogatására, a „tant”-ok elragadtatását is ecsetelte, akik végtelen boldogak volnának, ha Magda grófnő is kijönne Bánhidára (Magda grófnő ezeket a sorokat hevesen dobogó szívvel olvasta). Klára néhány szóval Andor kedélyállapotáról is írt, amely nem a legjobb. „Nagyon-nagyon szeretnék minderről négyszemközt beszélni Veled” - így hangzott Klára levelének az a részlete, amely mindennél világosabban jelezte, hogy az események zajlása megindult.

Andor és ő... Klára és... Tamás.

...Ki ez a Tamás?...

Alvinczy grófnő szeme, mint veséig látó reflektor, igyekezett Tamás lényét felderíteni. Csak azért érdekelte, mert érezte, hogy Klárán és Andoron keresztül talán neki is lehet köze hozzá, amikor jó volna róla tudni, hogy kicsoda, amikor jó volna ismerni gyengéinek és erejének egyenlegét. Ez a várható kapcsolat elég volt a grófnőnek arra, hogy Tamástól kikövetelje testi-lelki nacionaléját.

Külsejével meg volt elégedve. Művészember külseje. A grófnő külföldi utazásain sok művész-hírességgel ismerkedett meg. Tamás megjelenése egyiküknek sem vált volna szégyenére. Magda grófnő megértette, hogy Klárának feltűnhetett.

De mi van a külső mögött?

Magda grófnő tudta beszéltetni a férfiakat. Tamást nem volt nehéz élete legnagyobb kérdéséhez vezetni. „Az egész ember keresése...” „Az új, boldogító hit...” „A százszázalékos élet...”

A grófné véletlenül lelki rokonra talált Tamásban. Ez a szellemi élet arisztokratizmusát keresi, ami után ő a vérségben és a jellemében olyan kevés eredménnyel nyomoz.

Tamás egyszerre megnyerte őt. Nagy szellemnek, nagy művészi képességeknek adományát érezte meg benne s becsülte lelke vívódásait. A grófnő olyan volt, hogy ösztönszerű megérzéseire és emberismeretére mert mindjárt építeni is...

Tamás melegen, fiatalos lelkeséggel rajzolta fel előtte álmait a boldogabb emberről. De a grófné már nem figyelt erre. Igazi, őszinte öröm gyúlt fel benne, hogy Klára ezt az embert szereti. Igen, most már meg volt győződve róla, hogy Klára azzal a kivételes, ma már ritkaságszámba menő szenvedéllyel vonzódik Tamáshoz, ami csak magasabbrendű lelkek sajátja lehet. És erre a szenvedélyre Szentgyörgyi Tamás - a grófné nem csalódhat, - méltó, vagy legalább is méltónak kell lennie. Magda grófnő világosan érezte, hogy itt, a két kiváltságos léleknek találkozásában, közbenjárására és segítségére szükség lehet s ezért állt a cselekvésnek már leküzdhetetlen lendületével Tamás elé:

- Hallgasson most rám, Szentgyörgyi Tamás - szólt hozzá emelt, alig észrevehetően remegő hangon. - Abáty Klára voltaképpen a húgom, s egy idő óta több is, talán hozzám legközelebb álló vérségem és reménységem. Azért mondhatom azt, amit mondok: ritka kincs ez a lány annak, akit szeret... Mondja, megérdemli maga, hogy ez a lány szeresse?...

Tamás arcát előntötte a vér. Nem számított rá, hogy a grófné ilyen leplezetlenül beszéljen hozzá. Ez a bizalmasság kissé fájt is, mert úgy érezte, hogy nem baráti vonzalomból ered, hanem talán abból a fölényességből, amit ez az öntudatos arisztokrata nő bizonyára minden aggodalom nélkül enged meg magának azokkal szemben, akik nem az ő osztályából valók. Azért fájó sértődöttség is volt a hangjában, amikor magából kikelten válaszolt:

- De grófné, ki meri csak egy percre is hinni, hogy Abáty Klára engem szeret?... És ha - tette hozzá most már öngúnyval; - ez mégis előfordulna, legyen nyugodt, különbül tudnék viselkedni, mint Rigó Jancsi...

Most Alvinczy grófnén volt a tiltakozás sora. Érezte, hogy elragadtatta magát. Ilyen messzire nem akart menni. Föllobbanó kétségbeeséssel biztosította Tamást, hogy egészen félreértette. Hiszen ő, igazán, nem tudhat semmit, de ha mégis így volna... Csak arra akarta figyelmeztetni, hogy Abáty Klára egész természetesen csak szenvedélye lendületét követi, de nem számol a lehetőségekkel... Tamás idegen ebben a városban. Nem tudhatja, nem értékelheti, mi történik körülötte. Abáty Árvéd és egyáltalában az egész család a lány vonzalmát Tamás iránt még gondolatban sem tűri el. Ne vegye túlzásnak: inkább megölik ezt a szegény gyermeket...

Ezért tört elő belőle az imént a nyugtalanság, vajjon Tamás mellette lesz-e egészen ebben a Klárára nézve egyenlőtlen harcban?...

- Ugyebár barátságból, a mi barátságunk szempontjából, nem volt tapintatlanság ezt a kérdést előhozni?...

Magda grófnő kezét nyújtotta Tamásnak és áradó, melegséggel teli tekintettel nézett rá.

- Bocsásson meg, grófné - hajtotta meg magát Tamás teljesen lefegyverezve.

A következő pillanatban ez az asszony, akin az érzelmhullámok állandó hevességgel csapkodtak át, a meghatódottságból minden átmenet nélkül szökken át a vidám és túlradó barátságosságba. Most már bizonyos volt benne, hogy Tamást nem sértette meg s ennek nagyon örült... Érdeklődve nézett körül az igazgatói irodában és finom, talán egy kicsit hízelgő megfigyeléssel állapította meg, hogy annak berendezése Tamástól teljesen idegen...

- Ó, maga nagyon érdekel engem - mondta kedvesen s különös gyöngédséggel, ami ebbe a büszke, komoly érdekességű asszonyhoz furcsán állott, végigsimított Tamás karján - Bánhida után többször kell majd hozzám jönnie!...

Tamás érezte ezeknek a szavaknak szívetfelverő ígérését - Klára felé...

Megegyeztek a bánhidai út részleteiben. Még egy bensőséges, megfejthetetlen jelentőségű tekintet s azután az asszony, mint valami jelenség, elfoszott az ajtó boltívének sötétségében.

Tamás pillanatokig állt tépelődve, mozdulatlanul a csendbeborult irodában, mintha bonyodalmas életúton saját magát és sorsa tudatát elveszítette volna.

Az óravégi csengetés hívta vissza az önmagába való süket elmerülésből.

*

Tamás nem szeretett, nem akart hinni a babonás elősejtelmekben, de lehetetlen volt nem gondolnia első bánhidai útjára s az akkor lelkében gomolygó titokzatos várakozásokra, most, amikor egészen más helyzetben s a várakozások fél beteljesülésével ismét a bánhidai vonaton ült.

Ezuttal nem Várnay Sándor volt az utitársa. Szemben vele Alvinczy grófné ült, aki a bánhidai kastéllyal való bensőséges kapcsolatot jelentette. Két oldalán a két francia teozófus hölgy foglalt helyet. Les demoiselles de Mignal!... Az öregebbiknek egészen ősz haja volt, mégis piros arcszíne, szemének friss, érdeklődő tekintete olyan fiatalos jelleget kölcsönöztek neki, amelyet jóval fiatalabb hűgánál hiába keresett az ember. Az ifjabb De Mignal kisasszony mintha ráncos bőrrel, fakult tekintettel jött volna a világra. Az öregség nála természetes, veleszületett állapot volt. Egymásbakulcsolt száraz kezekkel ült s mintegy nagy pápaszemének csillogó vértjei mögé egészen visszahúzódva, csak nagyon ritkán, egészen messziről szólalt meg. Akkor is csupán a szektáját érdeklő kérdésekben. Shurennek, a nagy francia teozófusnak kedvelt tanítványa volt és a francia teozófusok hivatalos egyesületének titkárnői tisztségét töltötte be.

A „fiatal” De Mignal nagy tisztelettel beszélt a Henter baronesszeokról, akikkel élénk levelezést folytatott. Tamás nem ismerte a Henter baronesszeket. Magda grófnő néhány szóval találóan írta le Abáty Andor nagynénjeit, akik mindenféle okkult tudománnyal szívesen foglalkoztak s valóságos elvarázsoló kastélyt csináltak a bánhidai Abáty-házból. Hatvan éven felül voltak, de még mind a ketten fiatalosan öltözködtek. A földi életről semmi tapasztalatuk nem volt. Flörtjeikről nem tudott a krónika, egyiknek mintha negyven évvel ezelőtt lett volna kérője... de ennek az emléke is elveszett. Egészen a szférikus világban éltek, állandóan a holtak szellemeit idézték s a körülöttük lévő emberekben és állatokban csak különböző „inkarnációkat” láttak, amelyeknél sokkal jobban érdekelték őket régebbi, leélt „én”-jeik...

- Szegény kis Klárát ezeknek a bolondoknak a kezére bízták, amíg az apja künt Magyarországon politizált - jegyezte meg Tamáshoz fordulva, magyarul Alvinczy grófné.

Tamás nagy tisztelettel hódolt meg a fiatalabbik De Mignal kisasszony teozófiai tudománya előtt, de szivesebben beszélgetett az idősebbikkel, aki Bretagneban nőtt fel és sok olyan kedves helyen volt járatos, ahol Tamás is megfordult. Ennek a De Mignal kisasszonynak volt érzéke az omlettek, naplementék, a kitűnő breton almaborok iránt s nem lebegett annyira az azurmezőkön, mint húga.

Az úton egyébként inkább csak az idősebb De Mignal és Tamás beszélgettek. Alvinczy grófné is mind kevesebbet szólt, ahogy Bánhida felé közeledtek. Valami nagy várakozás ömlött el rajta. Olyan volt, mint felgyújtott csillár. Az egész lénye ragyogott és biztató, hívő szemét nem vette le Tamásról.

A grófné érezte, tudta - és a megérzésnek ezt a bizonyosságát Tamás is csakhamar átvette, - hogy ma egész életükre kiható események, belső izgalmak várakoznak rájuk...

Ezzel az ígéretteljes tudattal jó volt Bretagneről, a kopár, különösszínű sziklák között elnyúló végtelen tengerről beszélni, mintha csak a lélek messzi kóborlása nem akarta volna megzavarni azt a közeli színteret, ahol addig, amíg vonatuk arrafelé sietett, egy őket érdeklő drámának díszleteit állították fel.

Bánhida állomáson négy elébefogott, ideges almásszürkével Andor hintója várt rájuk. A négyes pár perc alatt az Abáty-kastély fehér márványlépcsős, kerti terrasza előtt torpant meg. A terrasz nedvességtől ázott s lehullott levelek borították. Késő őszt terjengett a kertben, amelynek hűvösséget a nehezen előbuvó nap alig enyhítette. Zöld fenyők között az Abáty-lány szobra fehérlett. A régi, barokkstílusú kastély, amint a kocsiról leszálltak, még egy pillanatra elhagyatottan és részvétlenül állt, mint az őszi haldoklás felett valami kéttornyú, óriás kriptá...

Egyszerre azután a veranda nagy üvegajtója csörömpölve tárult ki s a vigyázzba merevedő két hatalmas inas között világoszöld selyemruhában, fejükön nagy, álluk alá fekete szalaggal szorított fehér posztókalappal előlibegtek a Henter baronesszek. A lépcsőkön nem szaladtak, hanem fodros, harangalakú szoknyájukban valósággal repültek vendégeik elé...

Tildi és Hildi. Két meghatározatlan korú, lelkesültséggel, élénkséggel teli hölgy, akiknek áradozásában, hideg, szinte gépies rajongásában volt valami kísérteties. Aprólékos pontossággal kifestett, majdnem kicsíszolt arcuk olyan volt, mint álarc; fiatalnyos, halcsontos, csipkével, szalagokkal díszített élénkszínű ruhájuk múlt századbeli garderob gondosan megőrzött darabjainak látszott.

Először a két francia hölgyhöz száguldoztak, zárt szobák avas illatát árasztva ruháik felkavart fodraiból. Pillanatokig az elragadtatástól mozdulatlanul álltak meg a két teozófus hölgy előtt és csak felkiáltásaikkal biztatták egymást:

- Ó, nézd, be kedvesek!

- Ó, nézd, milyen bájosak!

- Öleld meg őket, Tildi!

- Csókold meg őket, Hildi!

A rajongó szavak nem akartak kihalni festett ajkaikról s a furcsa az volt, hogy ezeket a szerető kifejezéseket fagyasztó közömbösséggel tudták eldarálni.

Az önkívületes elragadtatás jelenetei különben megismétlődtek Alvinczy grófnénál és Tamásnál is. Magda grófnénál azonban „királynői szépség”-ről, Tamásnál pedig Liszt Ferenc-i tudásról váltogatták hideg bókjaikat.

Amíg a két tarka nő kísértet felváltva ölekezett és csókolózott a vendéghölgyekkel, az üvegajtó fehér keretében feltűnt Andor alakja is. A ház ura ma a szokottnál is sápadtabb és összetörtebb volt.

Klára világoskék ruhában a déli növényekkel megrakott üveges verandán várt a látogatókra. Haja egészen símán hátra volt szorítva. A lesimított fonatok elrejtették aranszikkázását. Arca sápadt volt és kék szeme minden belső tűz nélkül csillogott, mint világos, azurszínű porcellán.

A vendégeket a háziak kész programmal várták. Délelőtt lementek a templomba, azután a plébánosnál megnézték a bánhidai varrottasokat. Az idősebbik De Mignal kisasszony egy halom párnacsúpot, asztaltakarót és futót vásárolt össze. A fiatalabbik De Mignal a plébánost akarta a teozófia hívei közé csábítani. Latinul beszélgettek, ami egyébként nem könnyítette meg eszméik kicserélését, mert mindegyikük a maga anyanyelve hangsúlyával és kiejtésével mondta a latin szavakat. Alvinczyné Andorral elkísértette magát a templom mögötti sírkertbe, ahol egy kriptában anyaági rokonai pihentek... A grófné elmondta Andornak, hogy megholtakról neki mindig helyhez kötött emlékezései vannak. Nagyanyjának egy testvére is pihent itt, akit gyerekkorában ismert. Eddig rá sem gondolt, de most nem tudná megállni, hogy sirját fel ne keresse...

- Lassanként az egész Erdély ilyen emlékekkel megszentelt hely lesz a számomra... - mondta elmerengve a grófnő.

Abáty Andort megindította, hogy Magda grófnőben az elmúlással szemben ilyen kegyeletes érzések élnek... A grófnő a halálkultuszról elejtett és egyáltalában szándékosnak nem látszó több ilyen finom megjegyzéssel táplálta Andor kedvező benyomásait.

Tamás az őszirózsákkal szegélyezett kerti úton állt Klárával s most látta, hogy milyen nehéz akár egy szót is elmondani annak, akit az elmerengő képzelet távollétében a szavak virágfüzéreivel tud elborítani.

De a nap folyamán alkalmuk nyílt mindannak megbeszélésére, amiről e pillanatban úgy érezték, hogy áthághatatlan akadályokat emel kettőjük közé.

Ebéd után a négy teozófus hölgy belső szobáikba vonult tanácskozni. Magda grófnő, Klára, Andor és Tamás kilovagoltak a kert fölött elnyúló bükösbe. Tamás még sohasem ült lovon. Ezt őszintén bevallotta, de nem akarták neki elhinni. Alig értek ki azonban a kerten túl a mezei ösvényre, nyilván bebizonyosodott, hogy Tamás igazat mondott. Magda grófnő és Andor előre lovagoltak. Tamás egy szelid, széleshátú kancán ült, amely egyszerre csak megbicsakolta magát és sehogysem akart előre menni. Az ok valószínűleg az lehetett, hogy párját az istállóban hagyták, s az állat erélytelen lovaszt érezvén magán, megkísérelte, hátha ő is visszakerülhet párja mellé. Lovas és ló között egyenlőtlen harc fejlődött ki, amelynek a vége az volt, hogy Tamásnak meg kellett a kancát fordítani, ha azt akarta, hogy menjen. Mihelyt azonban a visszafelé való víg trappolásban azzal kísérletezett, hogy a lovat megint az ellenkező irányba fordítsa, az tüstént megállt, mintha csak a patája a földbe ragadt volna.

Tamás eredménytelen, de hősies küzdelme Klárát egészen felvidámította. Arcát pír öntötte el, szeme felélénkült. Minden eszközzel azon volt, hogy Tamás fáradozásait siker koronázza, de hiába korbácsolta a lovat, a makacs állatot ő sem tudta jobb belátásra bírni.

Vissza kellett hát mindkettőjüknek tértüük. Tamás lova ezt olyan örömmel vette tudomásul, hogy feltartóztatlan galoppba kezdett s lovasát a kerten, a majorsági udvaron át úgy ragadta magával, mintha versenypályán futna. A sajnálatos az volt, hogy a ló lendülete még az istálló

előtt sem szűnt meg és Tamást, aki csak az utolsó pillanatban kapta le fejét az alacsony ajtó alatt, magával vitte az istállóba egészen hűsége párjáig...

Klára hosszan, jóízűen kacagott. Tamás póza, akinek kalapja a földre pottyant, haja lecsapódott verejtékes homlokába, cseppet sem hasonlított a hősszerelmesekéhez... És mégis...

Egy óra sem telt el s már halálos hallgatásba merülve ültek egymás mellett az üveges tornácon. A régi Abáty-lány szobra előtt kellett ide jönniök s mintha az ősnak tragikus szerelme örült látomásaival és hallucinációival ide lopózkodt volna utánuk...

Klára szaggatottan, saját öntudata előtt is az érthetlenséggel, misztikus befolyásokkal küzdve, elmondta, hogy Tamásban első pillanattól fogva a régi Abáty-lány feltámadt hercegét látta. Sőt, a legkülönösebb az, hogy még nem is látta, csak orgonálni hallotta s már tudta, hogy elfojtott, régi szerelmek készülnek megébredni... És, amikor a kerti útról visszanézett s megpillantotta Tamást, ó, akkor az egészen örületes valami volt. Úgy érezte, hogy lényük, a kőszoboré s az övé, kicserélődik. Azontúl pedig minden kikerülhetetlen biztonsággal következett be. A sétatéren Tamás olyan volt, mintha a szalonukban lévő hercegi kép rámajából kelt volna ki. És ő akkor már nem tudott attól a gondolattól megszabadulni, hogy titokzatos erők játszanak vele. Lehet, hogy mindez eszeveszett képzelődés. Érzésébe gyermekkorában hallott történetek, teozófus nagynénjeinek a lélekvandorlásról vallott tanításai titokzatos módon szövődnek bele...

- Ó, bizonyára így volt - erősítette a lány, aki olyan fölényesen tudta ilyenkor érzéseit boncolgatni, amikor beszélgetni kellett róluk. - Így volt, így volt - erősítette Tamás is és hátborzongva gondolt a családjában élő legendára, amely a dunántúl élő egyik ősanját egy vadászó Habsburg-herceggel hozta kalandos vonatkozásba!...

Milyen örültség! A felkavart képzetek és gondolatok olyan erővel sodorták őket egymáshoz, mintha felszaggatott ajtón és ablakon keresztül vihar tört volna rájuk és egymáshoz vágta volna őket. Ó, igen, ez volt az örültség! Az egymásra szabadult ölelés, az egymásba forrt csók. Mintha a két vágy a végtelen világűrbe fáradhatatlan szárnyalással századok óta repült volna, amíg végre e két remegő, forró ajkon egymásra talált... Beteges, eszefordult képzelődés volt-e, vagy a szerelemnek örök lélekarca, amely vonásait még az emberi korok előtti forró, teremtő rendülések időszakából őrizte meg?...

E pillanatban világosan érezték mindketten, hogy többet soha sem szakadhatnak el egymástól. Tamás könyörgött Klárának, hogy többé ne hagyja őt oly hosszú ideig magára. Klára elmondta, hogy miért kellett Bánhidára kijönnie. Andorban súlyos idegválság tört ki. Attól kellett félni, hogy megint öngyilkosságot követ el. Azt az éjjelt követő nap a szegény spanyol táncosnőt rögtön vonatra tette, azután napokig bezárkózott. Még őt sem eresztette magához...

Klára szavaiból Andor lelki válságának különös tüneteire lehetett következtetni. A koporsóból felemelkedő unokahúga, amennyire megcsalta vágyakozását, képzeletében ugyanolyan mértékben mérges nedveket árasztott el. A tükör, amely eddig a gyermek Klára friss, üdítő arcát ártatlan ragyogással adta vissza, egyszerre megzavarodott s Andort sötét vágyak és borzalmas kísértések kezdték gyötörni...

Minderről lehetett-e fogalma Klárának? Annyi bizonyos, hogy hősi elhatározással és valamelyes szent bizalommal jött ki Bánhidára, hogy a betegségében elgyermekesedő Andort meggyógyítsa.

A kétheti itt tartózkodásnak azután meg is volt az eredménye. Andorban a felkavart érzések lassan letisztultak. Klára nagy egyedülvalóságában és magárahagyatottságában, ha csodálatos ösztönnel meg is tudta találni Andor betegségének orvosságát, de a maga érzéseiben, Tamással való viszonyában teljesen segítség nélkül maradt. És ekkor jutott eszébe, hogy Magda

grófnőnek levelet ír. Az első rövid írást hosszas levélváltás követte. A lányka világosan nem írt meg semmit, de szavai a maguk egyszerűségükben is megéreztetek mindent, mint a muzsikaszó... És a kótát Alvinczyné olvasta, aki csodálatos ösztönnel érzett ki mindent s a lelkeknek ezekre az egymásba bonyolódó visszás érzéseire készült a maga külön építményeit felemelni.

Tamás és Klára beszélgetése bizonyára a végtelenségbe nyúlt volna el, hiszen annyi mondanivalójuk volt. De együttlétüket az udvarról az üveges verandába is felhatoló zaj felriasztotta. A bükkösből az egyik erdészlegény vágatva érkezett lován s Abáty méltóságos úr nevében rendelkezett, hogy haladéktalanul fogjanak be...

Klára az izgatottan magyarázó erdészlegénytől a veranda egyik ablakán át tudakolta:

- Mi történt?

- A méltóságos grófné leesett a megvadult lóról s még most sem tért magához az erdészházban - adta meg lihegve a felvilágosítást az erdészlegény.

- Magda ájulva fekszik az erdészházban!... - kiáltott fel sápadtan Klára. - Istenem, csak nem lesz komolyabb baja?...

Klára a belső szobák felé futott. A ház egyszerre megelevenedett. Tildi és Hildi baronesszek sápítva jöttek elő. A francia teozófus hölgyek fejcsóválva „mon dieu”-ztek. A baleset híre igen érdekesnek ígérkező szeanszukat zavarta meg.

Klára legegőbb nyerte köztük vissza nyugodtságát. Tamás csodálkozva látta rajta, hogyan alakul át egyik pillanatról a másikra. Intézkedni kellett. Tildi és Hildi képtelenek lettek volna erre. Klára rögtön kiadta a rendelkezéseket. Befogatott a könnyű fedeles kocsiba s egyben utasításokat adott, hogy az egyik vendégszobát alakítsák át betegszobának.

Szerencsére Magda grófnő balesete nem fordult tragikussá. Ez a töretlen erejű asszony már mosolyogva ült a kocsin, amely őt visszahozta s a gyámolt betegnek inkább Andor látszott, aki végtelen izgalmon ment keresztül, amíg a halálos aléltásba merült Magda grófnőt sikerült életre hívnia... Ezuttal nem olyan megjátszott életreébredésről volt szó, amilyeneket ő a kápolnájában megrendelni szokott, vagy legalább is Andor igazán nem gondolhatott erre... Úgy is ült Magda grófnő mellett a kocsin, az óvásnak és féltésnek akkora feléje sugárzó szeretetével, mintha maga mellett életének megmentett nagy csodaművét őrizte volna... Arcukról valóban kettőjük közül valamelyiknek nagy csodaműve félreismerhetetlenül sugárzott le.

Magda grófnő kutatva pillantott végig Klárán és Tamáson. De ezek az ő színjátékának nem voltak nézői. Valószínűleg azért, mert a magukéba voltak annyira beleveszve.

A bánhidai látogatás után Tamás mindennap találkozott Klárával. Eleinte Alvinczy grófnénál jöttek össze. Ezeknek a találkozásoknak alig volt több tartalma és értelme, mint hogy lássák egymást. Klára néha csak pár percig maradhatott. Legtöbbször arra sem volt alkalmuk, hogy négy szemközt beszélgethessenek. De azért mégis felejthetetlen gyönyörűséget nyújtottak mindkettőjüknek ezek a napok.

Amikor Tamás érkezett, rendszerint csak Magda grófnő volt egyedül otthon. Hosszas beszélgetéseik alatt egészen közel került ehhez a kivételes asszonyhoz. Tamás mindjárt megérezte, hogy itt az ő és Klára ártatlan idilljének paravánja mögött nagy szerelmi regény készül Magda grófnő és Andor között. Közvetlenül erről soha szó sem esett kettőjük között, de azért minden mondanivalójukat tulajdonképpen az egyéni helyzetükből származó érzések árnyékolták vagy világították át. Magda grófnő harcolt. Harcolt elsősorban önmagáért, de nem kevésbé Andorért is.

Tamás lassanként rájött, hogy ezt az asszonyt szerelmi érdeklődéseiben is valamely közéleti szereplési vágy vezeti. Mintha nagy politikusi képességek korcsosultak volna benne el asszonyi tulajdonságokká; azért szeretett, hogy szerelmén át felszabaduljanak közéleti nagyvágyásai. Számára Andor több volt érdekes férfinál. Ki akarta gyógyítani beteges halálvágyából, életet, erőt akart bele önteni s felélesztett életkedvét nemcsak pusztuló osztályának, hanem az egész elalélt Erdélynek szolgálatába akarta állítani.

Ezeken a beszélgetéseken a grófnő és Tamás között lassanként barátságos összeesküvés alakult ki. Alvinczy grófné sokat elfogadott Tamás forradalmi elveiből és Tamás valahogy mélyebben belepillantott azokba a titkos tartalékerőkbe, amelyeket valakiben a vérségi kötelezettség, a családi hagyomány és a történelmi öntudat képes táplálni. Rájött arra, hogy benne sok az elmélet, ami mindenesetre lassabban tud életté elevenedni, mint a jellemben megbújó ösztön.

Sok mindenről tudtak beszélni, mert mindkettőjük érdeklődését hasonlóan csak egyetlen egy nagy kérdés töltötte ki, Tamásét Klára és Magda grófnéét Andor.

Klára és Andor bensőségesebben voltak jelen a grófnő szobáiban, amikor nem voltak ott, mint amikor megérkeztek. Klára lényét és rejtélyét Magda grófnő szerette magyarázni s ilyenkor Tamás sugárzó arccal figyelt rá. Andorról viszont Tamás beszélt sokat s Magda grófné karosszékebe süppedve, lábait szoknyája alá felhúzva, kitágult, fénylő szemekkel hallgatta.

- Igaz, igaz, maga jól ü s m e r i Andort - kiáltott fel sokszor a grófnő s valósággal megtelt rajongással a férfivel szemben, akit oly megbűvölő élethűséggel és átlátszó tisztasággal állítottak elébe. (Tamás közben mosolyogva vette észre, hogy a grófnő már annyira a maga életébe szívta fel Andort, hogy egyes szavak kiejtési módját is elsajátította tőle).

Azután csengettek. Mind a ketten megremegtek. Vajon melyik jön?...

És belépett Andor. Tamásnak hidegen fejet biccentett; csak ritkán nyújtotta kezét, akkor is, mintha félúton megbánta volna, mikor Tamáshoz ért, szorítás nélkül síklott le róla. Magda grófnőnek mélyen lehajolt a kezéhez, ilyenkor az asszony ragyogva emelkedett feléje, mint kivilágított oltár. Azután szótlánul betemetkezett egy párnákkal kirakott, hatalmas nád karosszékebe, amely mély és öblös volt, mint a sir. Talán azért szeretett benne pihenni.

Később jött Klára is. A nagybátya és húga alig beszéltek egymással. Négyük jelenléte rögtön feszültté tette a levegőt. Ilyenkor Magda grófnő lépett közbe s valami ürüggyel a szomszéd szobába küldte Klárát és Tamást. Néha meghagyta Tamásnak, hogy zongorázzék. Bementek a nagy Bösendorfer elé. Tamás leült a kis kerek székre, Klára pedig fölé hajolt. Zongorázásról szó sem volt. De Magda grófnőnek sem vették észre, hogy Tamás nem zongorázik.

Máskor mindkét szobában szenvedélyes hangok hallatszottak. Az egyikben Magda grófnő, a másikban Tamás beszélt.

Andorba életet kellett verni. Magda grófnő rendszerint a fagyos közömbösségén és a makacs tétlenségén háborodott fel. Andornak eddig egész életére árnyékot borított a halál gondolata. És ő ebben az árnyékban összetett kézzel pihent, vagy legfeljebb a dolgok szépségében gyönyörködött, amelyek a mulandóság háttérében kiteljesültek, mintahogy vannak kövek vagy bogarak, amelyek fényleni kezdenek, ha leszáll az este. Magda grófnőnek fokozatosan kellett beléverni a reménynek, a holnapban való hitnek gondolatát. Andor soha, még tévedésből sem használt egy ígét jövőidőben... A grófnő azt akarta elhíttetni vele, hogy a halál érzése is csak úgy szép, ha tette és alkotásra ösztönöz. Napról-napra mind nagyobb eredményt ért el tanítványával. Volt idő, amikor Andornak kedve támadt megfogalmazni és elmondani a maga ellenvetéseit. Ez már nagy eredmény volt nála, aki az életet szótlán nemtörődömséggel csak túrta, de harcba nem akart szállni vele.

Kláránál más volt az eset. Tamás nem látott tisztán. Nem tudta, mi benne a maga természetes egyéni érzése és mi a beteges képzelődés, amellyel magát a régi Abáty-lány feltámadt szerelmével azonosítja? Sokszor hajlandó volt azt hinni, hogy Klára egész iránta érzett szerelme csak rögeszme, hisztéria.

Ilyenkor kiabálni sem restelt, hogy elűzze a lányka szépséges homloka mögül a borzalmas, nyírkos kísértetet. Kiabált, mert talán maga is hinni tudott volna a feltámadt, titokzatos érzésben, ha megadással engedi magára hatni a lányka legyőzhetetlen erejű képzelődéseit. De ezt nem volt szabad tennie. Világosan és tisztán akarta látni, hogy Klára csak mániáján keresztül kapcsolódik-e hozzá, vagy olyan szenvedély rabja, amely kivételes és ritka, mint a zsenik alkotásai... Mert örültség és szenvedély oly veszedelmesen hasonlítanak egymásra!... Tamás habozva és gondolkozva lépett az árba, amelybe a lány fejestől minden meggondolás nélkül vetette magát.

De voltak napok, amikor ez a zavaró gondolat egyáltalában nem lépett közéjük. Ilyenkor a lányból annyi természetességgel, olyan csodálatos közvetlenséggel sugárzott Tamásra a szerelem, hogy meg volt győződve, a szív s a lélek olyan eseményes élménye alakul körülötte, amelyért érdemes mindent feláldozni és mindenről lemondani.

November végén boldog és lázas életükben fordulat állt be. Magda grófnő és Andor elutaztak. Győzött az asszony. Budapesten adtak egymásnak találkozót. Párisba készültek, onnan Egyiptomba.

Utolsó estén a királyuccai házban ezuttal a két férfi és a két nő maradtak egyedül egymással. Andor nagyon kedvesen és melegen beszélt Tamással utazásáról. A két férfi elméleti kérdésekről tudott olyan elmerüléssel és nyugalommal beszélni, mintha körülöttük semmi sem történt volna. Azalatt pedig Magda grófnő budoárjában magához vonta Klárát s mind a ketten, valami fájó sejtelemtől kínozva, sírva fakadtak. Most már nem volt többé közöttük az az életkori vagy tapasztalati különbség, mint első találkozásukkor. Klára szerelmében hozzáért, igazi barátónőjévé érett. A grófné visszaemlékezett erre az első találkozásra, amikor kibontakozva az ölelésből, Klárát maga mellé ültette.

- Emlékszel, hogy mit ígértem neked? - erősítette őt, csüggedten leomló kezét símogatva. - Rám minden körülmények között számíthatsz. Ezt megismétlem, kicsikém. Bármi bajod történik, Isten ne adja, csak sürgönyözz s ha kell, Kairóból is visszatérek.

Furcsa volt, de mindketten érezték, hogy nem azt kell félteni, aki messzi utazásra készül, hanem azt, aki itthon marad, régi, biztos környezetében. Mert nem mindig mi megyünk a baj elébe, eljön az sokszor magától is hozzánk.

Magda grófnő nem akart Klárából semmit sem kiszedni terveit, elszánása felől. Tudta, hogy ez a lány tisztában van azzal, ami vár rá és mit kell tennie. Megbeszéltek, hogy miként levelezzenek. Klára úgyszólván előre tudta, melyik napon, hol lesznek. Az ő útjuk világosan állt előtte. A végső célpont, a napfényes, színes Kairó elébe lángolt, mint boldogságuk biztos ígérete. A maga útja azonban kiszámíthatatlan volt s a végén ellenséges, áthatolhatatlan sötétség borongott.

Klára felsóhajtott. Magda grófnő megérezte, mire gondol:

- Csak ne kövessetek el valami jóvátehetetlen lépést - kiáltott fel olyan élénken, mintha maga előtt látta volna őket veszedelmes szakadék szélén. - Várjatok meg, míg visszajövök. Addig ne döntsetek!...

A grófnő igazán kedves és meleg volt féltő izgalmában s vele szemben, aki most mindent boldogságának gyermekes önzésével nézett, az érettebbnek és idősebbnek Klára látszott. Szinte anyáskodó gyöngédséggel nyugtatta meg Magda grófnőt, hogy a döntéssel várni

fognak s közben sápadt arcán különös, tünedező mosoly jelezte, hogy ő tudja, mennyire nem lehet az ilyen dolgokban semmit sem előre elhatározni...

És valóban, mindjárt az első napokban, ahogy magukra maradtak, mindketten határozottan érezték, hogy szerelmük feltartóztatlanul sodródik a nagy, döntő fordulathoz. Eddig mindketten csak figyeltek a látszatra. Most nem törődtek semmivel sem. Mintha csak maguk körül szándékosan fel akartak volna mindent gyűjtani.

Klára sápadt szótlanúsággal, mindenre kész elszánással járt-kelt otthon, akárcsak idegen területen, ellenségek között tartózkodnék. Mindenki ijedten, ámulva nézett rá. Eliz mama egyszer kísérelte meg hozzá közeledni, de a lány olyan sírógörcsöt kapott, hogy többé nem merte vallomásra bírni. Különben is ez a figyelmes, megértő öregasszony átlátta, hogy most már késő, a lányból többé azokat a felfokozott tüzü szavakat, mindent elöntő érzéseket ő, a nagyanyja, elő nem csalogathatja. Szeretetét unokája iránt megőrizte azokra az időkre, amikor tudta, hogy a szerencsétlen gyermek nagyon rá lesz utalva, sokszor gondolt rá, hogy vajjon nem lett volna jobb, ha annak idején tanácsával nem segíti ki a bajból azt az orgonista igazgatót. Most már rég elhelyezték volna és Klárában azóta bizonyára lehiggadnak az érzések. Bár ki tudja?... Kiszámíthatatlan az ilyesmi. És különben is úgy érezte, hogy unokájának soha nem tudna semmit sem megtagadni. Nem okoskodni kell, hanem segíteni a bajokon. Az öreg asszony szerette volna, ha vallásos; legalább eljárhatott volna a templomba Kláráért imádkozni. Így csak azt a megoldást találta ki, hogy másoknak adott pénzt Szent Antal számára és másokat küldött a nagyhatalmú patrónus közbenjárásának elnyerésére. Sokszor lehetett kora reggel látni a ferenciek templomának előcsarnokában, amint ájtatos öregasszonyokat elfogott, a kezükbe pénzt nyomott s a kegyeletes megbizással ellátta őket:

- Kislányért imádkozzék, lelkem - sugta a megszólítottnak. - Kérje a szentet, hogy gyógyítsa meg a szívét...

Naponként három-négy közbenjárót fogadott fel Eliz mama és csak azután ment haza a főispáni házba. Klára álmatlan éjszakái után ilyenkor még aludt. Az öreg asszony besurrant hozzá s boldog megfélemezéssel nézte. Klára arca, ha aludt, tiszta, nyugodt, szinte gyermeken lebilincselő volt. Mély, sejtelmes tüzü szemei a hosszúpillájú héjak mögött pihentek s lobogásukkal nem kavarták fel Eliz mama lelkinyugalmát. A karját is megtörve tartotta a nyaka alatt, mint gyerekkorában, úgy hogy hosszú, fehér keze, mint valami nagy virágszirom, gyöngéden hajlott vissza kissé meghajtott fejére...

- Hiszen még gyerek - erősítette ilyenkor Eliz mama s könnyel telt meg a szeme arra a gondolatra, hogy az ártatlanul alvó, gyönyörű lányka felett milyen sötét, ellenséges végzet virraszt.

Ezt a végzetszerűséget érezte egyébként a lány körül mindenki. Ezzel magyarázható talán, hogy a szalon vendégei közül senki sem merte előhozni a háziak előtt azokat a dolgokat, amiket a városban beszéltek. Pedig Pálffyné százszer elhatározta, hogy szól a lány apjának. Katona báró sem idegenkedett attól a gondolattól, hogy a kérdést cousinje előtt szőnyegre hozza. De a bátorság elpárolgott belőlük, amikor Abáty Árvéd fölényes, nyugodt és megzavarhatatlan arcát látták. Most látszott csak meg, hogy a főispán milyen jól el tudott zárni mindenkit magától. Mert lányával kapcsolatban a gyanú, a suttogás, a megszólás eljutott a városban már mindenüvé, csak hozzá nem mert beköszönni. Még névtelen levelet sem mertek hozzá írni s ebben a városban, ahol pedig a levélírásnak ez a módja szerfölött divatos volt. A rágalmak, a pletykák, a botrányos történetek csak rétegeződtek, egymásra rakódtak körülötte, anélkül, hogy észrevette volna s amikor már feleszmélt, az egész, mint megingott óriási épület, reccsenve-ropogva zuhant rá... Mondják, hogy szemmeláthatóan pusztuló feleségének betegségét is csak akkor vette észre, amikor már nem lehetett rajta segíteni.

Csodálatos, az egész főispáni családban a veszedelmet talán legösztönösebben István, a szerencsétlen eszelős gyermek érezte meg. Állandóan Klára mellett akart maradni s a maga tökéletlen, különös módján mindent megtett, hogy nővére iránt szeretetét, gyöngédségét kimutassa s még külön szórakoztatásáról is akart gondoskodni azzal, hogy mindig újabb és újabb hangvegyületeket talált ki. Délutánonként Klára alig tudott elszakadni tőle. A kis István görcsösen tartotta vissza, verejtékező homlokkal, kidüledő szemmel húzta őt magához, mintha attól félne, hogy nővére valami mélységbe zuhan... Mikor Klára visszatért, még szobájában találta. Sajátságos, fájdalmas nyöszörgést hallatva ment elébe s remegő kézzel érintette végig Klárát, mintha hinni sem akarná, hogy még életben van. Klárát mélyen meghatotta a szerencsétlen gyermek ragaszkodása. Ezekben az izgalmas napokban nyilvánvalóan érezte, hogy öccsére nézve végzetes volna, ha egyszer el kellene válnia tőle s annál féltőbb, gyöngédebb szeretettel kapcsolta őt magához.

Ha Klára körül lehetetlenné vagy éppen ellenségessé vált a családi környezet, viszont azt lehet mondani, hogy Tamást barátai és tanártársai elnéző szeretettel támogatták és segítették, mintha csak hosszú betegség törte volna meg munkaerejét. A gimnázium új épülete teljesen elkészült s az intézet megkezdte az átköltözködést. Tamás ezekben a felelősségteljes napokban egyáltalában nem volt helyén. Úgy járt-kelt birodalmában, mintha álomban élne. Ha utasítást adott ki, majdnem szemébe mosolyogtak az emberek. Várady Sándor azonban, aki mindent megcsinált helyette, Tamás előtt úgy tüntette fel, mintha minden intézkedés tőle származott volna s ő és többi társai csak eszközök volnának Tamás kezében. Egészen megható volt, hogy ezek a nyersnek látszó s az érzelmi dolgokat inkább lekicsinylő emberek, mekkora figyelemmel és gyöngésséggel tudták Tamást kezelni. Még Szilárd is, a tiszta ész embere, ezuttal nem kívánta hangoztatni az érzelmelek logikátlanságáról vallott elveit. Fegyverszünetbe léptek Tamással szemben a klerikális tanárok is. Engesztelhetetlen csak a páter maradt, aki most annál éberebben figyelt, mert tudta, hogy Tamás veszedelmes mélységek felett folytatja holdkóros útját.

Tamás számára elveszett a külső világ, mert lelke és akarata minden erejére szüksége volt abban a pár órában, amit naponként Klárával töltött. Ahogy Magda grófnő elutazott, abban állapotok meg, hogy délutánonként egyik rákócziúti nyári vendéglőben találkoznak. Téli hónapokban kevés ember járt erre felé. Néha a tégláégető felől félmeztelen purdék szaladtak elébük, cigánykereket hányva. Délután négy óra felé Meltzl professzor, az egyetemen a német nyelv tanára, biciklizett arra gyermekeivel, akik a professzort fokozatosan kisebbedő kerékpárokra követték. A biciklizők a kerítések mögül előugró kutyákat ártalmatlan, de annál hangosabb petárdákkal riasztották vissza. Azután eltűntek ők is a téli napfényben csillogó víz felé kanyargó út porában. Csend lett újra köröskörül. A kertek felett nyugodtan bontakoztak ki a letarolt szőlőhegyek vonalai. Fent a tetőn a megviselt Donáth-szobor örködött s felette károgva húztak el a varjak a tarlók felé...

Ez volt Klára és Tamás szerelmének színtere. A Törökvágás felé vezető út sarkán állt a vendéglő. Elöl kis bolt, hátul a kopár kertbe mélyen benyúló kocsmá, amelynek ilyenkor, tél kezdetén, alig akadt látogatója. Mégis szokatlan, megmagyarázhatatlan izgalom töltötte el őket, amikor a vendéglő kis szobájába beléptek. Sokszor megesett, hogy Klára késett s ilyenkor megállapodásuk szerint Tamás a vendéglő szobájában várt rá. Olyan valószínűtlennek tünt fel a várakozás feszült izgalmaiban Tamás előtt, hogy a lány annyi akadályon keresztül el tudjon jönni hozzá. Egyszer Klára hosszabb ideig késett, s amikor a szobába belépett, Tamást az asztalra borulva, sírva találta.

- Hát élsz? - ujjongott fel Tamás, amikor a lányt megpillantotta. - Ó, hála legyen az égnek! Azt hittem, soha sem látalak többé!...

És azon a délutánon egy szót sem szóltak többé. Örült, szomjas csókban forrtak össze s úgy ültek egymás mellett a vendéglői szoba fapadján, amíg az este rájuk nem sötétedett.

Szerelmük ebben az ellen nem őrzött magányban sem tévedt soha az érzékiség útjára. Annyi minden volt sokkal fontosabb szemükben, mint az ölekezés süket, alattomos gesztusai. Hiszen maga az a tény, hogy láthatják egymást, beszélgethetnek, a felindulásnak olyan viharával töltötte el őket, hogy sokszor szédülve, az ájuláshoz közel álltak egymással szemben. Milyen gyönyörűség volt lelküknek ebben az izzásában, ha csak tekintetük egymásba kapcsolódott vagy kezük összeért! De minden testi vonatkozáson kívül az a nagy érzés, amely előtötte őket, számukra újjászülte az egész világot s milyen élvezet volt most erről a lelki meggazdagodásról számot vetni. Tamás előtt feltárult egy új élet misztériuma, a Kláráé. Ismerni akarta a lány volt életének minden pillanatát. Képzeletükben együtt járták be a helyeket, ahol gyermekkorát töltötte. Fel kellett vonulnia mindenkinek, akit ismert, aki hatással volt rá, aki jót vagy rosszat tett vele s ezekkel az egyszerű elbeszélésekkel a lány az újra való átélés gyönyörűségét és fájdalmát elevenebben támasztotta fel Tamás lelkében, mint ahogy azt a világirodalomnak akármilyen remekműve tehette volna.

Klára viszont oly kevésbé ismerte az életet, a művészetet és irodalmakat. A szerelem tette őt éretté s ezzel együtt jelentkezett benne a vágy, hogy megismerje a világot. Tamás beszélt neki a történelem és az irodalom nagy szerelmeiről. Először csak véletlenül került szó köztük Heloise és Abeillardról. Tamás leírta a Notre Dame melletti kis középkori házat, ahol a fiatal Heloise lakott apjával. Azután elmondta, hogyan hívta meg az apa Abeillard-t, a híres szónokot és teológiai tudóst, hogy lánykáját az akkor uralkodó vallástudomány ismeretébe bevezesse. Klára végtelen érdeklődéssel csüngött a két szerelmes történetén. Tamásnak ismertetnie kellett előtte a szigorú tudományossággal megfogalmazott, latinul írt leveleket, amelyeket a szerelmi tragédia után az apácává vált Heloise Abeillardnak írt s ahol a sok sivár, szkolasztikus elmélet között az elnyomott szerelmes asszonyi szív emlékei és vágyai olykor úgy nőnek ki, olyan csodálatos illatot árasztanak, mint sziklák között az ibolyák... Klárában a szenvedély oly érzékennyé tette a képzeletet, hogy csodálatos könnyűséggel tudta magát Heloise szerepébe képzelni s azután már minden: a középkori élet komor kulisszái, a szkolasztikus felsőbboktatás, kolostorok és rendházak szervezete és a többi úgy érdekelte, mintha saját életének színtere lenne.

De Heloise és Abeillardnál nem álltak meg. Romeón és Julián keresztül visszakíváncoztak s visszaélték magukat az olasz középkorba. Ott voltak Firenze uccáján, amikor Dante megpillantotta a bíborruhás Beatricét és felkiáltott: „Ecce Deus, fortior me...” Mikor Klára megtudta ezeknek a szavaknak értelmét, egészen belesápadt. Élménye olyan erős volt, hogy képzeletének átszakadása egy más, messzi és ragyogónak tűnő világba valósággal megdöbbenette s pillanatig azt kellett éreznie, hogy talán az a környezet, amiben ő voltaképpen él, örökre és megtalálhatatlanul elvész számára... Görcsösen kapaszkodott Tamás kezébe s amint a kéz érintése és a szeretett férfi látása visszahozta a jelenbe, szemének először ijedt tekintete lassanként annyi fénnel, olyan önkívületos melegséggel telt meg, hogy Tamás soha sem tudta ennek a pillantásnak vigasztaló szépségét elfelejteni.

Egyébként képzeletüknek ez a kezdetben ártatlan játéka kezdett valósággal beteges rögeszméjükké válni. Tamás minden nagy történelmi szerelem formáját elhozta a lány elé s elébe rakta. Minden idejét, nappal és éjjel, azzal töltötte, hogy tanulmányozza költők és írók szenvedélyeit vagy felkutassa az irodalomba átképzelt női alakok valóságos mását s azután feltámasztotta történetüket a rákócziúti kis vendéglő homályos szobájában a lány előtt, akit annyi és annyi újraélesztett tolmácson és szerelmen keresztül még szenvedélyesebben akart bálványozni. Képzeletüknek és lelküknek különös szertartása volt ez, amelyben a lány folytonosan gazdagodott, a maga egyéni érzéseiben elmélyült; a férfi pedig önfeledt gyönyörű-

séggel megélt mindent, úgy, hogy talán már a maga életéről meg is feledkezett s közben mindaketten elfelejtették, vagy semmibe sem vették a várost s az embereket, akik mind nyiltabban és követelőzőbb érdeklődéssel beszéltek szerelmükről és titkos találkozásairól...

Decemberben a hó leesett s a délutánok hamar síklottak bele az estébe. Egyízben megint későig ültek egymás mellett a kis szoba fapadján. Szerettek így beszélni a sötétben. A kezük, arcuk csak úgy derengett, mint a homályosság szövetére lehelt elfoszló fény. Valójában csak a hangjuk élt. Időtlen, helyhez nem kötött, a nagy világűrben felcsendülő két hang, amely századok és országok határain át repül egymás felé...

Merengésüket a külső szobában támadt brutális zaj zavarta meg. Lépések közeledtek, nyers, kötekedő hangok hallatszottak az ajtó mögött. A kocsmáros fel akarta tartóztatni erőszakos vendégeit. Hiába volt minden. Lámpáját magasra tartva, egy kövér férfi nyitott be az ajtón, akin, a gyér világítás mellett is meg lehetett állapítani, a szegényes öltözet kissé színpadiasan volt elrendezve. Utána nyomult öt-hat ittas, vagy legalább is ittasjátzó fiatalember. A lámpát tartó férfi rávilágított Tamásra és Klárára, majd rosszul megjátszott alázattal kiáltott föl:

- Ó, bocsánat, a méltóságos kisasszony?... No, már ki hitte volna?...

Azután fejét csóválva, visszafojtott nevetéssel hátráltak ki a szobából.

- Katona báró hangja!... - rebegte rémulten Klára, amikor az ajtó rájuk csukódott. - Ez az ember képes volt munkásnak felöltözni s ide hozni fiatal barátait, hogy megleljen bennünket. Éreztem, tudtam napok óta, hogy megfigyelnek, nyomunkban vannak... Istenem! Mi lesz velünk?...

Valóban, Tamás sem tagadhatta, hogy a rájuk emelt lámpás, akár Katona báróé volt, akár nem, mintegy figyelmeztetésül szolgált, hogy idillüknek vége, most már cselekedni kell valamit. Vagy előre menni, vagy meghátrálni! Ez a közönséges, istállóból került viharlámpa ezuttal igazán vihart jelentett. Egy boldog álmodó életnek felfordulását, amely hiába rejtőzött el kis szobába, íme, ajtaját kitérték, hogy átcsapjon rajta a vihar s mindent magával ragadjon...

- Talán jobb is volt így - suttogetta Klára. - Legalább döntünk s ők azok, akik cselekedni kényeszerítenek...

Klára Tamáshoz fonódva állt a szobában. Mindaketten érezték, hogy indulni kell valahová. Sürgősen és habozás nélkül, mert azok, akik felfedezték őket, már visszamentek a városba. Talán fellármázzák a főispáni házat, kikiáltják titkukat az egész városnak úgy, hogy mire visszaérnek, már felégetett otthont, felégetett várost találnak.

Tamás magához szorította a lányt s érezte rajta, hogy egész estében a menekvés, a szabadulás ösztöne remeg. Indulni akart vele. Most, innen, minden habozás nélkül. Soha sem beszéltek erről nyíltan, de Klára sokszor éreztette Tamással, hogy boldogságukat csak úgy érik el, ha Tamás megszőkteti őt. Már első beszélgetésükkor a lány ösztönszerűen erre célzott, amikor a kertajtó kulcsát Tamásnak adta.

Tamás visszariadt a tettnek még a gondolatától is. A beteges megszállottság eszméjének találta ezt is a lányban. Legalább is szerette elhítenni magával, mert ha lelke legmélyére nézett, be kellett látnia, hogy Klára voltaképpen boldogságuk egyetlen lehető módját kívánja. De ha Klárának igaza van, miért irtózik ő attól, hogy megtegye? Fél? Nem elég erős benne a szenvedély? Talán igaz szerelemmel nem is szereti a lányt?... Mert, ha szeretné, gondolkoznék-e egy pillanatig is azon, hogy vállalni merje szenvedélyét, vállalni merje az egyéni élet felebbezhetetlen jogát társadalmi megalkuvások és az embernyáj erkölcsi világnézetével szemben?... Nem szereti, vagy talán nem is tud egyáltalában szeretni?... Hány álmatlan éjszakán állította maga elé ezeket a kérdéseket! És hiába tépelődött. Tudta, hogy hozzászólni, magyarázni, megvilágítani ezerféleképpen lehet, de cselekedni csak egyféleképpen.

Tamás a döntésnek ebben a pillanatában ijedten vette észre, hogy a szavak, a gondolatok, képzeletének szép játékaik mind elpártolnak tőle s olyan üresen, olyan súlytalanul áll a lány mellett, mint az árnyék. De önmagának ez a kegyetlen meglátása csak átvillant rajta, Az élet mindjárt visszapezdült testébe, amikor új elszánás alakult ki benne:

- Holnap elmegyek apádhoz - jelentette ki. - Megkérem kezedet s ha nem adnak, nappal, mindenki szemeláttára viszlek el!...

Tamást felvillanyozta az elhatározás. Igen, szembe kell nézni a dolgokkal, bátran!... Nagynak, legyőzhetetlennek érezte magát, míg mellette Klárán borzongva szaladt át az ösztönös balsejtelem:

- Csak ne hagyj magamra! - jajdult fel alig hallhatóan a lány. - Ha magamra hagysz, könnyen elbánnak velem.

Klára feje előreroskadt. A szoba csendjében olyan neszt okozott ez, mintha a rózsa fűbe hull.

Tamás magához ölelte őt és hizelkedve, biztatva szólt hozzá, mintha csak felmentését akarná tőle:

- Nem kell, ugye, nem kell éjjel ellopnom téged? Nem kell rablóként a házatokba törnöm?...

Klára nem felelt, csak még mélyebben hajtotta le fejét. Tamás két keze közé fogta, magához emelte a kedves arcot, de a sötétben, bárhogy is akarta, nem vehette ki vonásait. Csak kezében valami végtelenül édes melegséget érzett, ami azonban könnyű volt, megtarthatatlan s eltűnhetett bármikor, mint az illat.

*

Másnap, napfényes, metszően hideg decemberi napon, lefolyt a végzetes esemény, amely a városnak egyébként szürke életében oly sok visszhangot vert fel. A fákon, házak tetején vastagon állt a kékes fényben játszó hó. Az emberek feltűrt gallérral, piros fülüket ütögetve, siettek az uccákon. A letaposott hó ropogott, nyivákol, nyöszörgött. Minden kijózanítóan éles, világos volt. A nap szépen sütött, csak éppen nem melegített.

A hős pedig elindult a Tartiniból, ahol még mindig lakott, pedig szép igazgatói lakása már készen várta, igaz, hogy bútorok nélkül. A toronyóra tizenegyet kongatott, amikor a Főtéren átment. A harangok hangja minden zengés nélkül üresen és félerővel ütődött a hóval borított magas tetőkhöz, mintha csak vattafalakba botlott volna.

Tamás a megyeháza felé indult. A mostani, józan meggondolása szerint többé már nem hitte, hogy bátor dolgot cselekszik. Ahhoz a szenvedélyhez képest, amely a lányban égett s amelynek benne is égnie kellett, akárhogyan is nézte, de ez a cselekedet nem volt méltó. Pillanatnyilag talán vakmerő dolog szembenézni a kegyelmesúr apával, aki semmiről semmit sem sejt, de azután?... Mi lesz ennek a következménye?... Lehet-e itt sikerre számítani, ami a szöktetésnél, minden romantikussága ellenére is, szinte biztosra volt vehető?... Az az egy vigasztalta, hogy a mai megkérés után még mindig megszöktetheti a lányt, ha ridegen elzárják tőle.

A féltornyú, idomtalan megyeháza hidegen, idegenül állt előtte, mint kőből emelt visszautasítás. Lehet, hogy a főispán még hivatalában sincs. Tamás elhaladt az épület előtt s gondolta, előbb kimegy a sétatéri jégpályára, hátha ott találja Klárát.

A sétatéri tó jegén, a kis sziget fenyői körül, kevesen korcsolyáztak. Az 51-esek zenekara éppen most igyekezett a csarnok felé. Kettesével léptek. Csavaros kürtjeik mint égből pottyant nagy sárga perecek, vállaikon és derekukon függve maradtak. Hátul zúzmarás sörénnyel ponny-ló nagydobot húzott.

Felejthetetlenül derűs és vidám volt a napfényben sziporkázó jégtükör képe a mélykék ég alatt. A korcsolyák alatt a jég sercegett, pengett és felkarcolt sebe helyén sűrűn ontotta a hókristályokat. Kislányok és fiúk összefogózva köröztek s kacagva kiáltoztak át a partra anyjuknak vagy nevelőnőiknek, akik muffbarejtett kézzel topogtak a fagyott hóban. A kerin-gés egyre tartott, mintha a fenyőszigetről irányítaná valaki az óriási ringlispilt s néhány ismerős arcot hozott Tamás elé. A púpos kis fogorvos büszkén, emelt fővel rajzolta le bógenjeit. Kifogástalan korcsolyadressz volt rajta. Utána hosszú télikabátban, feltűrt gallérral a latin nyelv egyetemi tanára botorkált előre. Csak öreg korára kezdte el tanulni ezt a nemes sportot s azért járt ki korán, hogy sűrű eséseinek ne legyen nagy közönsége. Tamás mély kalapemeléssel üdvözölte, amit azonban a professzor már nem tudott viszonzni, mert amíg karját felemelte, egyensúlyát elveszítette s végigvágódott a jégen...

Derűs női kacagás kísérte a professzor úr balesetét. Sötétkék ruhában, a fején kis prémsap-kával, Klára torpant meg Tamás előtt. Pirosarcú, csillogó szemű, vídamsággal teli jelenség. A tegnapi merengő, sejtelmektől gyötört, sápadtarcú lány, mintha valami festett őse lett volna, oly messziről emlékeztetett rá. Tamás örült, hogy kijött ide. Benne még az éjszakai kételyek éltek, amelyek Klára ideges ijedelmeinek adtak igazat. A lány mostani lényén azonban a beteges sejtelmeknek, a szenvedély túlzott lázának nyoma sem volt s ez megnyugtatta Tamást. Csupa tiszta, vidám és rejtélytelen kimondás volt. A téli dél éhes megvilágításában állt előtte ennek a gyönyörűséges lányarcnak plasztikája s olyan zárt, hiánytalanul kiteljesült volt, mint műremek, amelyben eszme és forma teljesen fedi egymást. Tamás számára most az egész nyugtalanító, kiszámíthatatlan univerzum ebbe a lányarcba költözött s ott megoldott feladattá, felbonthatatlan harmóniává szépült.

- Katona báró?... - volt első kérdése Tamásnak a lányhoz.

Klára felkacagott:

- Ott volt tegnap este nálunk. Lehetetlen, hogy ő lett volna...

Tamás fellélegzett. Íme, megint csak neki van igaza. Klára mindig a félelmek és rossz sejtelmek állapotába ejti őt is. Titkos találkozásai a gyönyörűségek és rettegések állandó transzában folytak le. Mindent másképp láttak, ítétek meg ilyenkor. Klára mintegy hozta magával a titkozatosságnak sleppjét. Tamás állandóan azért küzdött, hogy ezt lefejtse róla. A szöktetés is Klára gondolata volt, s ő képzelte bele a részeg munkásba Katona báró alakját... Hogy elfoszlanak most mindezek a rémlátomások a nappal józan világításában, mint ahogy ez a lány is a szenvedély nyugtalan papnőjéből egyszerre friss, megejtő és felderítő lányszépséggé válik!... A tegnapi Klárát talán meg lehetett volna szöktetni, de ezt a mai lányt küzdelemmel, kitartással, önfeláldozással kell elnyerni. Az egyik elásott, romantikus kincs, amelyet szerencsés vagy vakmerő fogással meg lehet szerezni. A másik életreszóló vagyon, amelyért dolgozni, verejtékezni, minden másról lemondani és megtisztulni kell!...

- Indulok a nagy útra - mondta Tamás, hittel megtelten.

Klára feléje nyújtotta feketekeztyűs, vékony kezét:

- Maga biztosan megnyeri papát is - s ebben a pillanatban a lány is hitte ezt. Tamásban nagy, szinte természetfölötti erőt látott, amivel bizonyára könnyen le lehet szerelni olyan ellenfélt, mint az apja, akivel még ő is annyiszor el tudott bánni.

Percekig álltak s nézték egymást. A boldogságnak és az örömnak olyan kiteljesülését érezték maguk körül, hogy az akadályokat már meg sem látták. Mintha rettenetes magasságban repültek volna, ahonnan szelid emelkedésnek látszanak az óriás hegyek.

- Délután négy órakor a hídon várom - mondta Tamás.

- Ott leszek - suttogta a lány.

És amit így mondtak, a be nem teljesült ígéretek végtelen nagy táblájára íródott. A közömbösnek látszó, felmérhetetlen világűrbe, amely mégis mindent felszív magába s gondosan megőriz ölében, még akkor is, ha a valórávalásnak feltételei örökké hiányozni fognak...

Klára alig észrevehető intéssel vált el Tamástól, aki egyenesen szaladt a vármegyeház felé. Gondolkozni nem volt ideje, talán már nem is tudott többé.

A nagy épület első emeletén tanácstalanul állt meg. Arra ment, amerre a lépcsőkön fölfutó piros szőnyeg vezetett. A néma folyosó egyik fehér, szárnyas ajtaján, hóna alatt nagy iratcsomóval, Bélteky Gáspár lépett ki. Tamás a kaszinói forradalom óta többször találkozott vele. Az urak, még maga Olty alispán is, megint feljártak tarokkozni. Ugyanabban a kis szobában játsztak, csak most a gázcsillárt oldalt szerelték fel. Ennyi eredménye lett Tamás és az alispán harcának. Meg talán még az is, hogy Olty Benedek most is villámot szórt vastag szemöldökei alól, ha valaki túlságos hangosan ment át az átjárószobán az olvasóba.

Bélteky szabad kezével barátságosan fogva tartotta Tamást és elmondta egy bonyolult geológiai kérdésnek minden részletét, amelynek aktáit a hóna alatt cipelte.

Tamás nem volt képes egy szót sem megfogni abból, amit elébe tárt s azon csodálkozott, hogy az öreg főjegyző nem veszi észre, hogy képtelen figyelni rá. Végre is megkérdezte, mi járatban van errefelé s mikor Tamás megmondta, hogy a főispánt keresi, kedvesen belékarolt s maga vezette a megye legfőbb urának szobája felé.

Az ajtóban egy pillanatig habozott, hogy ne maga vezesse a főispánhoz vendégét. De valami ösztönszerű megérzés eltérítette szándékától. (Este a főjegyző nagy hálával gondolt erre a sugallatra.) Megszorongatta mégegyszer Tamás kezét s azután magára hagyta.

A főispán szobájában senki sem várakozott. Tamásnak szerencséje volt. A kegyelmes úr rögtön fogadta.

Abáty Árvéd fürkészsze nézett Tamás szemébe. Mit jelent ez a látogatás? Tamás ránézve az elintézetlen ügyek rendjébe tartozott. Egyelőre a d a c t a volt téve. Annakidején élesen megmondta neki a magáét a kaszinóban. Azóta végezhetett is volna vele, de ennek az okvetetlenkedő igazgatónak szerencséjére közbelépett ellene Alvinczy grófné... Az ő beavatkozásának köszönheti Szentgyörgyi Tamás, hogy a levegőt még ebben a városban szívhatja... Vajjon most mit akar? Elkésett látogatási kötelezettségét rója le?...

A főispán hellyel kínálta vendégét. A kimért, öntudatos mozdulat, amellyel a székre mutatott, egyben arra a végtelen távolságra is utalt, amely a vendég és a megyei világ ura között volt. Tamás az első pillanatban elképpelve és tehetetlenül nézett ebből a messziségből az íróasztalánál ülő császárszakállas, kikészített arcú, öntudatos és mindennek felett uralkodó bálványra, akihez, úgy érezte, a szót nem is lehet egyszerűen intézni, hanem vagy az alázat szőnyegén kell elcsúsztatni hozzá, vagy a szembeszállás puskájából kilőni.

Pár percnyi vontatott és céltalan társalgás után, Tamás érezte, hogy itt nem lehet mást tenni, mint az íjját melléhez szorítani és kilőni a szót.

Felállt székéről és meghajtotta magát. (Később, amikor visszaemlékezett erre a jelenetre, a hideg verejték ütött ki homlokán, a mikor magát így meghajolva elképzelte. Olyan lehetett, mint állásért könyörgő díjnok... De vajjon milyen öntudatlanába raktározódott rabszolga-élmény támadt fel benne?...) Ahogy meghajtotta magát, talán egy kicsit a két karját is kitérte s úgy mondta:

- Főispán úr, egy nagy kérésem volna. A lánya kezét kérem...

Abáty Árvéd erre a kérésre egyáltalán nem volt elkészülve. Neki, aki egész életében ki tudta követelni az élettől s az emberektől, hogy előkészítés nélkül soha semmit se terjesszenek elébe, talán ez volt az első esete, hogy közvetlenül, szemtől-szembe támadtak rá valamivel. Kicsalták a gögje, az óvatossága és az életiskolázottsága várából s arra kényszerítették, hogy puszta kézzel, szemtől-szembe birkózzék meg egy váratlanul felmerülő kérdéssel. Nem lehet tőle rossz néven venni, ha a szabad életben tett ezek az első lépései kissé félszegek voltak. Ha csecsemő módjára viselkedett, amikor úgy adta, hogy Tamás szavait nem is hallotta. Sőt jobb kezével tölcserít is formált füle köré s úgy kérdezte:

- Mit mond?... Nem értem... Mit mond?...

Tamás megismételte szavait.

Abáty Árvéd felemelkedett megfagyott göggel s olyan éles tiltakozással, amelynek Tamásba kellett a szót fojtania.

- Itt valami tévedés forog fenn, igazgató úr - mondta hidegen. - Rossz helyre jött... Bizonyára más ajtón nyitott be...

És amíg ezeket mondta, Tamás tekintetéből kikapcsolódott, hűvös, mérlegelő szemmel nézett végig rajta s most már szemének elcsodálkozásával, vontatottá vált szavaival azt akarta megjátszani, hogy azt hiszi, örülten van dolga.

Tamást azonban mindez nem riasztotta el attól, hogy tovább ne kísérletezzon.

- Főispán úr! Hallgasson meg! - mondta meleg, megértést kereső hangon. - Klára és én szeretjük egymást!...

- Mit? - süvített fel lélekzetét veszítve a főispán. - Mit mond?... Klára?... Megtiltom, hogy ezt a nevet ilyen tiszteletlenül az ajkára vegye!...

Abáty Árvéd felugrott asztala mellől. Most egy pillanatig nem játszott. Elvesztette teljesen maga felett az önuralmat. Körbeszaladt szobájában. Az öklével beleütött egy falon lógó régi főispáni portréba. Egyik ablak elöl letépte a hideget felfogó bordó szőnyeget. Ugyanúgy ment körbe, mint szegény fia, amikor a hangokat kereste.

Tamás értetlenül, elképedve nézte.

A főispán dühöngő körforgása egy falinaptár előtt szünetet szünetelt, ahol a mai napot hatalmas szám jelezte. Letépte az ártatlan lapot s összemorzsolta, mintha csak ezt a napot örökre ki akarta volna törölni az idők rendjéből.

A következő mozdulata azután már az értelem világába tartozott: megnyomta a csengőt. És amint a huszár belépett, vele mintegy a főispán lelkében s az egész szobában is visszaállott a szokott rend. A hivatali gépezet működni kezdett...

A főispán rámutatott Tamásra:

- János, ennek az úrnak nyisd ki az ajtót!...

A huszár félreállt az ajtókeretből és Tamás előtt megnyílt egy szakadék, amelyről úgy érezte, hogy menthetetlenül elnyeli.

A főispán pedig, mikor bezárult az ajtó, a nagy aranykeretes tükör elé állt és zsebkendőjével letörölte arcáról a barna festéket, amelyet előbb izgatott kapkodással a hajáról s szakálából kent oda.

*

Tamás csak a Tartini-szállóbeli szobájában nézett szemébe annak, ami vele történt. De, csodálatos, semmi keserőséget sem érzett. Ellenkezőleg, most már kételyeit, habozásait legyűrte s úgy látta, hogy az élet sok lehetősége, amely eddig, mint végtelen tenger vitte körül, most előtte csak egyetlen, keskeny ösvénnyé szorul, amelyre okvetlenül rá kell lépnie. Igazgatóság, érvényesülés, hivatalos kötelességek páráként foszlottak el. Semmi sem akadályozta többé elhatározásában, hogy Klárát megszöktesse. Most ő is belátta, hogy ez az egyetlen lehető lépés. Majd megmutatja a világnak s önmagának, hogy képes a minden tétovázást elfojtó, hívó és bízó tetterre!...

Délutánig az ágyán hevert s terveit latolgatta. Estig vár, hátha Klára életjelt ad magáról. Ha nem, éjjel megszökteni. Csak most látta, amikor a terv megvalósítására sor került, hogy öntudatlanában mennyire előkészített mindent. A régi iskola udvarán kiszemelte már rég a létrát, amelyet Klára kertrenyíló szobájának ablakához támaszt. Éjjeli egy órakor megy a lány után s rögtön az állomásra viszi, hogy az éjjeli két órai gyorsal Tövisre, onnan pedig Aradon keresztül Pestre menjenek. Pestről rögtön Párisba indulnak. Ott volt Tamásnak egy muzsikusz barátja, aki annakidején megígérte, hogy bármikor bejuttatja a chartres-i székesegyházhoz orgonistának. Milyen szép lesz Chartres-ben élni idegen emberek közt, idegen név alatt... Tamás maga elé álmodta az egész jövőbeli életüket Klárával...

És ekkor valaki halkán, szinte kaparászva kopogtatott ajtaján. Tamás felugrott ágyáról. Tudta, hogy Klárától jön üzenet. És valóban, a kis Ágnes, Klára székely szolgálója lépett be, nagy fekete hárászkezdőbe bugyolálva. A kezében egyszerű kis fehér cédulát tartott.

Tamás átvette a papirlapot, amelyre Klára ceruzával kúszált, sietős vonásokkal a következőket írta: „Vége mindennek!... Ma délután erőszakkal elvisznek!... Isten veled!...”

Tamás halálos sápadtsággal egyenesedett ki a tragikus hírt hozó kis fehér papirlap felett, amely e pillanatban úgy remegett kezében, mintha fehér galamb tolla lett volna, akit valahol messze fent ölyű széttépett s most tolla vádolón s mindent elárulva, ide esett volna...

Mire magához tért, a kis Ágnes már nem is volt szobájában. Csak a növekvő esti homály és a magány nézett szembe vele.

Mint az örült, kapott fejéhez. Mit habozik itten?... Hátha még mindent meg lehet akadályozni? Botrányt csinál, bánja is ő, de nem engedi, hogy elragadják tőle Klárát. Most érezte csak, ki volt ő. Hiszen, még alig ismerte, alig szólt hozzá! És el akarják szakítani tőle! Mintha üdítő forrásvizet temetnének be! Kitépnének a földből egész illatos erdőt! Leszakítanák a ragyogó kék égboltot!...

Vette kalapját, kabátját. Revolvert tett zsebébe. Mindenre el volt szánva. Szinte futva érkezett a főispáni házhoz, ahol a kapú előtt meg kellett torpannia, mert négy lótól húzott csukott kocsik robogott ki rajta.

A kocsik ablaküvegén át egy pillanatra feltűnt Klára szomorú, sápadt arcéle. A lány nem is látta Tamást. Szeme valahová messzire tévedt...

Mire Tamás két karját kinyújtotta, a kocsik már messze vágatott a monostori úton.

Vége volt. Tamás éles fájdalmat érzett szívében. Többet ragadtak el tőle, mint szerelmét. Elvitték hitét az életben s önmagában. És vele hagyták a marcangoló vádat, hogy mindennek ő az oka, mert gyáva, kishitű volt a szenvedély szavát követni. Ó, most nem lehetett többé érvelni, az ellenvetések és meggondolások védőfala mögé bújni. Előtte volt a káprázatos, vakító jelenség; csak ki kellett volna érte kezét nyújtania. De nem mertte odaadni magát az érzésnek. Nem bírta egy tétben, az annyira keresett és áhított cselekvésben felolvadni! Elárulta önmagát, elárulta a felsőbbleges, a többifelé emelkedő embertípust, amelynek keresését élete

céljául tűzte ki... Ő is csak olyan hitetlen és megalkuvó volt, amilyenek ma mind az emberek...

Bódultan, szédülő fejjel indult el a város esti árnyakba süppedő uccáin. Lábai gépiesen a Rákóczi út felé vitték. A fájdalmat és az önvádat roskadozva oda vitte, ahol szerelmének utolsó, nagy jelenetei játszódtak le.

A kis vendéglő szobájába egyedül nyitott be. Ott volt minden éppen úgy, mint tegnap. Az asztalra helyezett sárgaernyős petróleumlámpa halvány, meleg fénnel öntötte el a szoba bútorait. Csend és némaság volt itt s valami titkos, szótlan szemrehányás lappangott. A kis szoba olyan volt, mint hallgatag, szomorú emberi arc...

Tamás sírva borult az asztalra.

IX.

Abáty főispánéknál vacsora volt azon az estén, amikor Klárát hirtelen elvitték a városról. Abáty Árvéd nem tüntetésképp és mégkevésbé fitogtatni akart közömbösségből tartotta meg a vacsorát. Nagy terhet vállalt ezzel magára még ő is, akinek pedig az önuralomból s a higgadtságából mástól igazán nem kellett leckét vennie. De szükség volt erre az áldozatra, mert a Klára körüli botrány híre már amúgy is a város legszélesebb rétegeiben elterjedt. Évtizedek óta nem volt szerelmi történet, amely az emberekből annyi érdeklődést váltott volna ki. Ennek tulajdonítható, hogy a város képzelete az egész szerelmi regényt már most a legendák s a legkiszínezettebb pletykák területére vitte át, holott lehettek még új fejlemények s benne maga az élet még nem mondotta ki utolsó szavát.

Mindenki beszélt a rákócziúti látogatókról, de a város epikusai a szerelmi idill megzavaróit fekete köpenyeggel és álarccal öltöztették fel. Egyesek arról is tudtak, hogy az álarcos arisztokraták és Tamás, meg a segítségére siető vendéglői személyzet között ütlegek cserélődtek ki s minthogy a kövér Katona báró a városban nem örvendett túlságos rokonszenvennek, tehát éppen róla beszéltek, hogy orron vágták, amitől félájultan terült el a havon, megsérült orrából vértócsát eresztve, mint a leölt disznó.

Sok változat forgott közszájon a főispán s Tamás közötti jelenetről is. Érdekes, hogy már a koradélutáni órákban, egyes király- és farkasuccai házakban, a város eme kisméretű, de annál előkelőbb Faubourg Saint Germainjében, megbotránkozással beszéltek Szentgyörgyi igazgató vakmerőségéről s úgy tudták, hogy a vármegye huszárja lábával a lépcsőfőn annyi lendületet helyezett belé, hogy valósággal legurult a lépcsőn és magával tehetetlenül esett ki a kis uccai kapun a Monostori útra.

Pálffy grófné, aki délutáni szundikálásáról lemondva, egy lihegésben futott egyik főúri háztól a másikba, azt állította, hogy látta Tamást az uccán s egyik lábával „vonított”. Ezt a lovagnál alkalmazni szokott kifejezést a polgári lényvel szemben való megvetése jeléül szándékosan használta ahelyett, hogy „sántított”. Ugyancsak ő a „társaság”-nak minden élemedettebb s bölcsebb hölgytagjával megegyezett abban a véleményben, hogy Klára fellengző, hisztérikus teremtés, aki „anya nélkül nőtt fel s Árvédnek ostoba bálványozása, valamint a hóbortos Eliz tant léha nemtörődömsége miatt azt tehette, amit akart”.

Maga a város nem ítélte el a szerelmeseket. Úgy látszik, régi, történeti hagyományainak csökevényeként élt benne még mindig valamelyes tisztelet és áhítat a szív nagy élményei iránt. Hiszen ez a város csak alig néhány évtizede egész temetőt nevezett el egy szép cigánylányról, aki hűtlenné vált mágnásszeretője miatt sorvadtt el. Oly rég volt itt alkalom, hogy a szenvedély nagy játékanak emeljenek színpadot. Minden olyan hitványul és póriasan folyt le. A flört lekoptatta az érzelmek nagy hangsúlyait s úgy hozta össze a testeket, hogy a szív, a meggyőződések és előítéletek az ölekezésben alva maradtak. Hány furcsa, elképzelhetetlen viszonyról tudtak az emberek a legkülönbözőbb osztályokból, de mindez érdektelenül és egyformán játszódott le. Legfeljebb a botránykrónikákat gazdagíthatták volna, de nem a nagy szerelmek aranykönyveit... Tamás és Klára szerelme mögött az emberek megérezték a távlatot, a történelmi érzéseknek visszatérő hullámverését s a város kis emberei, elvetélt életű asszonyai és férfiai, álmodozó vénlányai s munkájuk fölé görnyedő varrókisasszonyai mind bálványos szeretettel fogadták őket szívükbe s készültek bennük elfojtott ábrándjaikat megélni.

Természetesen, a főispánnak nem volt kedvére ez a nagy nyilvánosság, amelyről úgy érezte, hogy mint szennyes vízár, elönti egész házát. Lánya szerelmi botrányában, talán tudtán kívül

is, az fájt neki legelsősorban, hogy mindez már nem tartható titokban. Milyen előzmények lehettek itt, amikor Szentgyörgyi Tamás el mert jönni hozzá a lánya kezét megkérni s az ő büszkeségét, életében egyetlen örömét a nevére merete szólítani!...

A főispánnak abban az órában, amelyet Tamás távozása után az irodában töltött, folytonosan erre kellett gondolnia. Erre a szennyre, erre a mocsokra, erre a ragályos betegségre, amely lányán keresztül őt érte, ma még csak a város, de holnap talán az egész ország köztudomása előtt. Olyan ez, mintha sikkasztott, vagy leprát kapott volna. Neve emiatt okvetlenül a nyilvánosan megbélyegzettek listájára kerül és többé már nem lesz az érintetlenség, a közéleti és családi tisztaság oly kényes szobra, amelyhez eddig közel sem lehetett lépni, hogy közönséges embernek lehellete egy pillanatra se homályosítsa el.

Ez az első, egész lényét elöntő érzés azonban hirtelen sokkal mélyebb, fájdalmasabb s egészen különös árnyalatot vett fel, amikor lányával a mindkettőjük sorsára oly elhatározó beszélgetést lefolytatta.

Klára a kis szalonban a zongoránál ült. Gabriel Marie-nak Cinquantaine-jét játszta, egy régi, egyszerűen visszamerengő kantilénát, amely, amint az apja a szobába lépett, abba is maradt, mint elfojtott sírás. Abáty Árvéd észrevette a muzsikának visszamenetlenségű elhangzását s az volt az érzése, hogy valami erőszakosan meghal, elszakad, aminek elemei, mint szétguruló gyöngyszemek, rejtve itt maradnak s valamikor talán megint azzá a kristályos csengésű hangfűzérré illeszkednek össze, amelyet a szalonhoz jövet az ajtó mögül kiszólani hallott.

Az eltört, elnémult hangok felett sápadtan, tiszta kékséggel fénylő nagy szemekkel, ruhájának a hirtelen mozdulat által felfokozott suhogásával a lánya emelkedett fel.

Nem ismert rá. Egészen megváltozott, valahogy megnőtt, megkomolyodott és fájdalmasan megszépült. Vagy lehet, hogy az ő látása felindulásában, amely egyszerre öntötte el, mint lebírhatatlan, félelmes pezsgőmámor, mindent meglátott s mindent másképpen látott, mint eddig. Ahogy azt a zeneszólamot egyszerre csak élőlénynek érezte, érzékeinek ugyanazzal a szokatlan telítettségével nézett most lányára is s többé nem szinte fogalomszámba menő sablonként kezelte, hanem megérezte és megsejtett rajta mindent, gyermekkorát, fiatalon elhalt anyjával való kapcsolatát, nyarait kint Bánhidán, az ő régi dédelgetéseinek nyomát s utolsó hónapjait, a szörnyű időszakot, amelyből hirtelen serkent fel, nőtt ki ez a lány, mintahogy esős, tavaszi éjszaka után egyszerre virágba borul a barackfa...

Apa és lánya egymásra néztek s egy tekintetből mindent megértettek. A lány tudta, hogy vége mindennek, tudta, hogy apjával szemben elveszíti a harcot, de azért összeszoruló szívébe az odatóduló vérral együtt szokatlan elszánás is gyűlt. Most ő is más szemmel nézte az apját. Egy szempillantással meglátta önzését, kegyetlen közömbösségét és telhetetlen hiúságát. És amikor elhatározta, hogy szembe száll vele, ugyanakkor különös tartalékerő feltámadását érezte magában. Mintha anyja szíve is az övéhez nőtt volna. Az apa, mintha öreg, féltékeny férj, idegen, ellenséges akarat lett volna, aki nemcsak őt, a gyermekét, hanem rajta keresztül más valakit, talán éppen édesanyját készül leigázni...

Abáty Árvédnek ezelőtt a jelenség előtt széthulltak szavai, amelyeket idejövét oly határozott mondatokba kovácsolt és visszazsugorodott a kéz fölényes mozdulata is, amely intézkedni, parancsolni és megfélebbezhetetlenül dönteni akart. Az apa is meglátta lányában az asszonyt, annak az idegen szépségnek teljes, eleven és az izgalmaktól remegő kibontakozását, amelynek csak töredékes vázlatát szerette meg gyöngye és beteges feleségében. Érezte, hogy ezzel a lánnyal szemben körültekintőben és kíméletesebben kell fellépnie. Mint apa, csak összetörheti; de büntetni, megbánásra kényszeríteni és megtisztítani csak úgy tudja, ha a maga férfiúi fölényének, meggyalázott büszkeségének, felajzott féltékenységének minden erejével és leleményességével támad rá.

A kis szalonban csak néhány szót váltottak egymással. Csak fegyvereiket próbálták ki.

- Beszélhivalóm van veled, lányom - mondta hidegen és nyugodtan Abáty, lánya elé járulva, aki még mindig a zongorának támaszkodva állt.

- Tudom - remegett meg elfehérült ajkai között a lány hangja.

- Egy férfi járt nálam, aki a kezedet kérte. - Abáty felemelte hangját: - Én persze a szemtelen tolakodót huszárommal kidobattam. Róla többet nem is akarok említést tenni...

- Bocsásson meg - kiáltott fel Klára felindultan és szemét előntötte a könny. - Az a férfi jegyese. Kérem, beszéljen róla több tisztelettel, ha másért nem, már azért is, mert lányának jegyese...

Abáty Árvéd megállapította magában, hogy nem tévedett. Ez a lány valóban más lett. Minden erejére, nyugalmára és figyelmére szüksége lesz, amíg ezen az új lányon is úgy fog majd uralkodni tudni, mint a régin.

- Nézd, kedves Klára - szólt ismét, kiszámított nyugodtsággal. - Magad hivatkozol arra, hogy a lányom vagy. Akkor legalább ne kiabálj és ne viselkedj úgy, mint utolsó komédiásné... Bocsáss meg a kifejezésért!... De nekem is nehéz a hidegvéremet megőrizni... Igen, a l á n y o m m a l akarok beszélni, senki mással. Nyugodtan, higgadtan és felelősségteljesen... Ha nincs terhedre, gyere át a dolgozószobámba. Ott zavartalanul beszélgethetünk.

Lány és apa beszélgetése a dolgozószobában több mint két óráig tartott. Nem, azt nem lehetett mondani, hogy olyan higgadtan folyt le, mint Abáty Árvéd kívánta. Eliz mama, aki a szomszéd ebédlőben tett-vett, többször kétségbeesetten kulcsolta össze kezét, mintha láthatatlan lénytől kérne kegyelmet. Egyízben az ajtón át Abáty Árvédnek elfuló, magából kikelt ordítása hallatszott át. Valaki a földre roskadt. Biztosan szegény Klára!... Zokogás, könnyörgő hang törte meg a drámai csendet... Eliz mama mindent kitalált. Hát igaznak bizonyultak sejtései! Klára szerelmes és küzd, harcol azért, akit szeret... Szegény szerencsétlen gyermek!... Eliz mama két, remegő karját a csukott ajtóju szoba felé tárta, azután szemére szorított zsebkendővel kiosont a szobából, hogy tovább ne hallja mi történik bent...

A dolgozószobában pedig az indulatok heves összecsapása után az ellenfelek már ott tartottak, hogy feltételeiket szövegezték meg... Klára nem mondott le Tamásról. Azt megígérte, hogy még ma délután kimegy Abátfalvára az öreg Abáty Miklóshoz, a főispánnak zord visszavonultságban élő több mint nyolcvanéves apjához. Az abátfalvi kastélyt gyermekkorában jégkastélynak nevezte el. Az öreg Miklós kegyelmes úr itt élt egyik elszegényedett vénkisasszony rokonával, Karcsay Adél bárónővel, aki már szintén elég idős volt. Adél néni gyerekkorában réme volt Klárának. A bárónőnek a nyakán, közvetlenül az álla alatt, nagy szőrös szemölcsse volt, amely magasnyakú ruhájának csipkedíszén úgy mászott végig, mint pók, ha a bárónő nyakát elfordította. Eliz mama a gyermek Klárát, ha rosszkodott, azzal ijesztette, hogy Adél néni pókját a nyakára teszi. Még ebből az időből maradt Klárában iránta valamelyes irtózat... A bárónő éppen a városon időzött. Úgy határoztak, hogy Klára vele megy. Apja indítványát, hogy utazzanak együtt külföldre, aminek feltétele az lett volna, hogy Tamásról lemondjon, Klára nem fogadta el.

Abáty Árvéd a maga részéről belement abba, hogy Klára sorsa felett a döntést halasszák a karácsonyi ünnepekre, amikor Abátfalván úgysis összegyűl az egész család. Klára végső reménykedéssel ragaszkodott ehhez a néhány szabad naphoz. Elhatározta, hogy Abátfalváról rögtön ír Alvinczy grófnénak s arra is alkalmat keres, hogy magáról Tamásnak hírt adjon.

Az apa hosszú levelet küldött az öreg Abáty Miklósnak s miután lányával beszélt, rendelkezéseinek bővebb megbeszélésére Adél bárónővel is hosszabb ideig dolgozószobájába vonult. A szemölcsös hölgyben meg lehetett bízni. Hűségese, pedáns teremtés volt s egyetlen, negyven

év előtti boldogtalan szerelme óta gyűlölte az érzelmi életet. (Rossz nyelvek szerint a kastély férfinéi között viszont mindig volt valaki, aki a bárónőnek pusztán érzéki érdeklődését kielégítette.)

Klára átöltözködött és csomagoltatott. Mikor készen volt, szobájában megállt egy pillanatra és körülnézett. Valóban csak most eszmélt arra, hogy milyen szerencsétlenség szakadt rá. Könnyező szemmel búcsúzott a szoba régi, meghitt bútoraitól. Majd édesanyja képe előtt térdre roskadt és imádkozott... A szomszéd szobában lépéseket hallott. Hirtelen kis íróasztalához sietett s a fehér papírlapra akkor írta kétségbeesett búcsúzó szavait Tamáshoz. Eliz mama nyitott be. Ki sem beszélhették magukat, csak hosszan, szótlanul átölelve tartották egymást. A felső parancs az volt, hogy Eliz mamának a vacsorán jelen kell lennie. Igéretet kapott azonban, hogy másnap a kis Istvánnal együtt ők is Abátfalvára mehetnek.

- Hát, kicsikém, az Isten megáldjon... A viszontlátásra!...

Klára kibontakozott Eliz mama karjaiból. Az öregasszony úgy érezte, mintha élő testéből szakadna ki.

*

Szükséges volt tehát, hogy a vacsorát megtartsák. A világ előtt az egész kellemetlen esetet olyan színben kellett feltüntetni, amelynek nincs akkora jelentősége, hogy azért a főispáni ház életrendje felforduljon. Tudhatta mindenki, hogy a háziak részéről a vacsora szives hangulata, az élénk társalgás, a kitűnő étvágy csak nagy lelki fegyelmezettséggel megjátszott komédia, de hiába, ezt mégis meg kellett játszani, mert mit mondtak volna az emberek, hová túlozzák és színezik az egész esetet, ha még arra sem lett volna erejük, hogy játszani tudjanak?...

Az asztalfőn ült Eliz mama. Fekete selyemruhát hordott, kis, fekete csipkefőkötővel ezüstös fején. Látszott, hogy tele van ideges feszültséggel, de ezt a társaság, sőt önmaga is annak tudta be, hogy férje, az öreg, sokat fecsegő Hidvéghy Béla gróf - Sunyi tata családi körben, - szintén a meghívottak között volt. Ahogy az idő feljük nőtt, oly mértékben tudták mind kevésbé elviselni egymást.

Sunyi tata mellett hervadásnak indult pesti szépség ült, aki Pálffy grófnénál lakott. Magyarországi német nevű, kevésbé szereplő grófnak volt felesége. Azt mondták róla, hogy munkapárti vezető férfiakra nagy befolyása van. Ez a vastagon rizsporozott, mesterségesen ébenszínű haját magasra feltornyozó hölgy olyan ingó bizonytalansággal tartotta magát, mintha mindig attól félne, hogy hajtornya s amivel kitömve volt, egyszer csak fejére omlik. Pedig ez a külső bizonytalanság csupán a hölgy belső jellemtulajdonságainak testi képlete volt. A hölgy ugyanazt a kacér hintázást végezte állásfoglalások, vélemények, rokonszenvek és szerelmek között is. Mindig ingott, hogy valaki megtámassza, vagy igyekezzék megtartani magának. Ez a méla habozás idegen szavakkal tűzdelt beszédén is visszatükröződött. Oly sokszor mondta: „Nem tudom precizálni”, „vajjon jól prononszálom-e”, „lehetséges-e interesszántnak mondanom” és a többi, hogy a végén el kellett hinnie, aki hallgatta, hogy ez a világotjárat dáma csak azért nem nyilatkoztat ki semmit a világon, mert jól tudja, hogy végeredményében még az is vajmi keveset tud, aki oly sokat tud, mint ő.

Eliz mama gyűlölte őt azért a korcs magyar nyelvért, amit beszélt s nem mulasztott el egy alkalmat sem, hogy egyet csípjen rajta.

Különösen ingerelte őt, hogy férje el volt a hölgytől ragadtatva s hogy tetszését megnyerje, folytonosan magáról, külföldi útjairól, életeleiről s politikai sikereiről beszélt. Eliz mama korántsem féltékenykedett emiatt, csak bosszankodott, hogy ez az affektáló dáma még jobban kiduzzasztja Sunyi tatának amúgy is kifeszített nyelve vitorláját.

A bizonytalankodó német grófné érzelmes fuvolahangján sokszor mondta azt, hogy itt v i d é k e n; bár hozzátette: „nem tudom, helyesen használom-e a „campagne” szót ily módon?”

Eliz mama nem sokáig tudta elviselni ezt a folytonos levidékezést. Egyszer csak pirosra gyúlt arccal felpattant:

- Ez itt, grófné, nem v i d é k!...

A grófné kétkedve emelte fel hangját s rövidlátó, kifejezéstelenül kék szemét Eliz mamán odaadással pihentette meg.

- Nem volna hát ez valóban vidék?... - kérdezte szeliden éneklő hangszúllyal.

- Nem. Ez Erdély.

- Úgy érzem - vélekedett a német grófné, - hogy nincs különbség a kettő között.

- De igen. Az egyik földrajz, a másik - történelem.

A német grófné, akinek állítólag sem németsége, sem grófnésága nem nyúlt vissza a történelmi időkhöz, erre jónak látta elhallgatni. De a szépettevő, hízelkedő Sunyi tata enyhíteni akart a vágás élén s rengeteg izézés közben fejtegette az erdélyiek lokálpatriotizmusát, amely szerinte már valósággal - izé - megáló-izébe, izé-mániába, szóval megáló-mánia izébe megy...

Eliz mama kurta pillantással nézett végig férje látható felén: kissé hegyes fejétől kezdve, amelyen a közepén, olajjal bőven öntözöttén választódott ketté a zöldesfehér haj, símára borotvált arcán, aranykeretes szemüvege mögé bújój, hunyorgató szemén át egészen az álla alá dugott asztalkendőn pihenő hegyes álláig s azután csak annyit jegyzett meg:

- Ne legyen már olyan nagy esze magának se, mert széthányja a fejét!

Az öreg Hidvéghy gróf lemondással intett kezével s összenézett a német grófnéval, mintegy megértést és szánalmat kérve a maga számára. Íme, ilyen felesége van! Nem érthető hát, ha elhidegült tőle?... Milyen pályát futhatott volna ő meg előkelő, angol diplomataakra emlékeztető megjelenésével, nyelvtudásával, politikai érzékével és a többi, ha méltó feleséget is vihetett volna az élet útjára!...

A méltatlan Eliz mama éles megjegyzését még azzal a szörnyű illetlenséggel is tetézte, hogy a baloldalán ülő Petky Antal grófnéhoz hajolva, valamit még sugott fülébe, nyilván Sunyi tatával és a német grófnéval kapcsolatban, amire a jóságos Borisz terjedelmes mellét rengetve, annál jóízűbben kacagott fel, mert férje nem volt jelen s így nem kellett félnie a kedély-megnyilvánulásait fékező sípjelzésektől.

Egyébként Eliz mama és Borisz grófnő nagyon értették egymást. Többször jelentős pillantást váltottak. Ilyenkor Klára alakja tűnt fel előttük. Annyi minden volt, ami szigorú önfegyelmezésük ellenére elébük a lány fájó emlékét hozta.

Ez a karácsonyestét egy héttel megelőző vacsora családi szokás volt a főispánéknál. Karácsonyi vásárlásokra a vidéki rokonság nagyobb számban gyűlt be. Természetesen ilyenkor szó esett az ajándékokról, amiket venni akartak. Azért nevezte el Klára még kicsi korában ezt a vacsorát angyalvacsorának.

Társalgás közben, bizonyára nem a legtisztább szándékkal, Katona báró merítette fel ezt a szót. Erre jelentését meg kellett magyarázni a német grófnénak. Eliz mama maga előtt látta a kis Klárát fehér ruhácskájában, kék szalaggal leeresztett hajában, amint a szobákban futkosott. Azután, ahogy kergetőzve befutott az ajtón, mind nagyobbra és nagyobbra nőtt!... Annyi kedves Klára-arc, Klára-hang, Klára-illat!... Az öregasszony alig bírta könnyeit visszatartani.

Milyen kegyetlen változás! Az angyalvacsora mindig Kláráé volt s Eliz mama most is reggel az étrendet Klára kedvenc ételeiből állította össze. És éppen Klára nincs itt!... Mintha minden étel őt gyászolta volna, Eliz mama torkán nem tudott egy falat sem lemenni.

- És Klára bizonyára boldog, hogy úton lehet?... - intézte a szót tettetett tájékozatlansággal Eliz mamához a vízszemű grófné, aki Pálffynétől mindenről nagyon jól értesülhetett.

- Tudja Isten, nem mindenki szeret ünnepek táján hazulról elkészálni - vágott vissza Eliz mama és hangja oly harciassá forrott, hogy talán még botrányt is csinál, ha a grófné folytatja a szóharcot.

A hangulat egyébként fokról-fokra feszültebb lett, bármennyire is a hidegvér megnyilatkozása akart lenni az angyalvacsora. Ennek egyik oka Szalontay Sándor báró volt, aki két csinos, egyformán szőke és egyformán pirulós unokahúgával jelent meg a vacsorán s Pfersynél egy asztaltársaságban már vacsora előtt alaposan felhajtott a garatra. Túlságosan áradozó és hangos kedvében volt s a legkülönbözőbb aranymondások kíséretében minduntalan mindenkit ivásra buzdított. Egyszer Eliz mama szomorúan nézett maga elé. A báró feléje emelte poharát: „Igyék Eliz tant, a jó bor kimossa a melankóliát! És ez a bor jó!...” A német grófné hízásról panaszkodott. „Igyék egy lityi bort minden este - biztatta Szalontay báró - meglátja, olyan könnyű lesz, mint a madár!” A bárónál a „lityi bor” mindenre szóló pánacea volt.

A báró viselkedésében a legkellemetlenebb volt, hogy állandóan Katona báróra pályázott, aki szemben ült vele. Ennek a kövér úrnak, aki már - Eliz mama szerint - úgy szuszogott, hogy az orrlíka harangozott belé, folytonosan innia kellett vele.

- Gyere, szorítsuk ki a levegőt a pohárból! - mondta neki Szalontay báró. - Te úgyis szereted mástól még a levegőt is elvenni - fűzte hozzá, nagyot kacsintva Pálffy grófné felé. Mikor azután a grófné kelleetlenül elmosolyodott, Szalontay még hozzátette: „Na, nincs igazam, Totó néném?” (A Totó a grófné gyermekkori gúnyneve volt. A „néném” pedig a nála alig pár évvel fiatalabb Szalontaytól olyan sértés, amitől a vendégekben elhült a vér, mert mindenki tudta, hogy ezt a bosszúálló Pálffyné egyszer kegyetlenül megfizetteti Szalontayval.)

Pálffyné ezuttal nem érdemesítette válasza Szalontayt. Nagyot nyelt, amit egyébként egész vacsora alatt nem szünetelt cselekedni, tekintettel arra, hogy mindig nagyon sokat tett tányérjára és gyorsan kellett ennie, hogy a többit utolérje. Az ember el sem tudta képzelni, hogy sovány, nagycsontú testében hová tűnt el a sok étel? Katona báró ezzel szemben úgyszólván semmit sem evett s mégis állandóan hízott. Mulatságos volt őket együtt nézni: a rövidlátó, színtelen hajú, rosszbőrű hölgyet, amint tányérja fölé hajolva, teljes odaadással gyúrta magába az ételt. Ilyenkor még rosszmájuskodni sem volt kedve. Csak evett fáradhatatlanul, mintha szertartást, vagy éppen akkordmunkát végezne. És mégis ételnek, italnak pírja soha sem ült ki arcára, a szemébe a legjobb libasült sem tudta a derű csillogását lopni. Pedig milyen szakértelemmel, a kés és villa milyen tökéletes és gyors forgatásával metszett le egy hatalmas libacombot most is a csontjáról, amíg Szalontay kötekedett vele...

Katona báró viszont a libasültet még messziről sem nézhette. Halból, főzelékből is alig késhegynyi fogyasztott. És mégis már most is a jóllakottság biborfellege öntötte el pattanásig kifeszült, széles, kerek arcát.

Minthogy nála az étkezés tulajdonképpen az evéstől való tartózkodásban állott, az asztalnál rendszerint ő vitte a szót. Csak ez a helyzeti előnye juttatta a szóvívés szerepéhez, mert egyébként sem szellemes, sem különösképpen művelt nem volt. Akármiről beszélt: vadászatról, lovakról, színházról, mindig ki tudta annak legérdektelebb oldalait választani.

Ma azonban soha sem sikerült mondanivalóit befejeznie. Valahányszor elkezdett valamit, Szalontay rögtön belékött. Katona báró volt olyan óvatos, hogy félelmetes erejű közbe-

szólójával ne mérgesítse el a dolgot. Úgy tett, mintha becsípett emberrel szemben a kedélyes kitérés útját tartaná leghelyesebbnek.

Abáty Árvéd az asztal végén ült s egész vacsora alatt alig szólt valamit. De erre nem is igen volt szükség. A két kis szőke Szalontay-lány volt szomszédja s ezek a törekeny, rajongókékszemű, lelkes teremtések oly kedvesen és szaporán tudtak minden apróságról beszélni, ami otthonukban tavaly óta történt, hogy a házigazda egész nyugodtan elmerülhetett saját gondolataiban. Gondolatai ezuttal sötétek és fájdalmasak voltak. Tragikus, csúful megbántott hősnek képzelte magát, aki gyásza borús köpenyegébe burkoltan hallgatja, amint két ártatlan madárka versenyt csicsereg körülötte.

Amíg így a főispán a halálosan megsértett apa szerepét kedvteléssel játszta meg, azalatt vendégei között a kedélyek feszültsége már rég túl ment azon a ponton, ahol még a botrány kirobbanását meg lehetett volna előzni, Abáty Árvéd, aki máskor vacsorái és estélyei hangulatának előkelő összhangjára oly éberrel vigyázott, most nem vette észre, hogy asztala felett a szavakon, ha azok még ártatlanoknak is hangzottak, már rég a gyűlölködés és kötekedő ellenségeskedés villámai cikkáznak át. Amikor az első dörrenésre felriadt, akkor már a vihar kitörését nem tudta megakadályozni.

Külsőleg úgy festett, hogy a bajt az öreg Hidvéghy gróf tetszelgő előadásai idézték elő. Sunyi tatának szokása volt a szenvedélyek romboló erejéről beszélni. Volt külön elmélete a közös munka építő és az egyéni szenvedély romboló hatalmáról. Erről egyébként egyszer vezércikket is írt az Egyetértés c. lepedőformájú lapba s képviselő korában, az öreg úr szavai szerint, Tisza Kálmánnak figyelmét azzal terelte magára, hogy feltárta előtte az élet nagy titkát, amely abban áll, hogy a munkát általánossá kell tenni és a szenvedélyeket ki kell irtani... Az öreg gróf úgy mondta, hogy Tiszát „elméletének izé - - frappáns újszerűsége” nagyon meglepte s azóta erdélyi Montesquieu-nek hívta.

Családi körben Sunyi tata elméletét csendes derűvel fogadták, mert tudták, hogy az öreg úr vizet prédikál s a szenvedély borát nagyon is sűrűn és válogatás nélkül issza, még olyan kávéházi tündéreknél is, akik nem restelték ezt zsarolási célokra felhasználni. Az öreg Hidvéghy nagyon is jól tudta, hogy bizony otthon, mint annyi más, ő sem próféta, de a mai vacsoránál a szép pesti asszony tiszteletére, akitől remélte, hogy Budapesten munkapárti körökben felhívja rá a figyelmet, oly szívósan és kitartóan tartott előadást a szenvedélyről, hogy az asztal felső végén senki sem jutott tőle szóhoz.

Akadozó, az izé-k tömegébe botorkáló fejtegetéseinek ma megvolt az az izgató háttere, hogy egyik nagypapa beszélt éppen így, amikor unokájának szerelmi szenvedélyét az egész város tárgyalta. A körülményeknek ezt az összetalálkozását, amelyet egyébként csak maga a nagypapa nem vett észre, a jelenlevők, természetesen mindenki a maga külön lelki összetétele szerint, fokozott mértékben értékelték vagy szenvedték el.

A pesti grófné mindig új olajat öntött bókoló szavaival Sunyi tata szónoki tüzeire s közben elégtétellel vette észre, hogy Eliz mama legszivesebben teli pohár vizet szeretne hites ura fejéhez vágni. A gyümölcsös rizs felszolgálása késett s így Pálffy grófné szája is felszabadult, ami korántsem szolgált az izgalmak lecsendesülésére. Katona báró vörösregyűladt arccal, pattogó hévvel vett részt a társalgásban s elégtétellel élvezte ki, hogy Szalontay báró ezuttal közbeszólásaival nem zavarja meg. Egy-egy mondatnál még helyeslést kérőleg rá is nézett, az atléta báró azonban nem mutatott hajlandóságot közeledése viszonzására.

Benne sokkal komolyabb és félelmetesebb dolog játszódott le. Nyilvánvalóan látta, hogy az öreg fecsegő Hidvéghy gróf szavait a német grófné, Pálffyné és Katona báró hová igyekeznek irányítani. Az ő lelki tekintete előtt is, akárcsak Eliz mamáé vagy a Petky grófnéé előtt, valószínűleg testté vált a távollevő Klára kedves, tiszta alakja. Szalontay báró mindig is szerette s az

egész Abáty-családban, amellyel közeli rokonságban volt, a legtöbbre tartotta. Most nagyon bántotta az alattomos, undorító játék, amivel ezek a nyelveskedő vendégek a lányon szennyet akarnak ejteni. Előző kötekedő kedve is Katona báróval szemben onnan eredt, hogy a vendéglői sörözésnél fiatal barátaitól részleteket hallott Katona báró viselkedéséről Klára és Szentgyörgyi Tamás szerelmével kapcsolatosan. Az egyik arisztokrata fiú esküvel erősítette, hogy a rákócziúti vendéglői botrány hőse valóban Katona báró volt. A kövér embernek aljassága felháborította Szalontayt. Hogy mert ez idejönni? És hogy mer most félre sem érthető célzásokkal a lány gyalázatában tovább gázolni?... Szalontay érezte, hogy a düh előnti, érezte, hogy ennek a szuszogó, rikácsoló embernek szemtől-szembe fog támadni s hogy mindezt higgadtabb önuralommal tehesse meg, pillanatok alatt kiharcolta magából a mámort és síri józan lett... A mit sem sejtő Katona báró ezekben a pillanatokban kezdte hinni, hogy Szalontay irányában hirtelen jókedvre hangolódott, amiért többé megjegyzéseivel nem nyíllazza.

A gyümölcsös rizs még mindig nem jött. Pálffynének a szája még mindig szabad volt, tehát rosszízű ugratással fordult az öreg Hidvéghyhez:

- Maga túlságba megyen, Sunyi tata... Lehetnek nemes szenvedélyek is...

- Állítom - erősködött az öreg gróf, - hogy minden ízé, minden szenvedély bemocskol... Olyan, mint a betegség, mint a ragály...

- Jesszus! - kiáltott fel Pálffyné, - talán még mi is elkapjuk?...

Katona báró tele torokkal kacagott fel. A nyíl ezúttal kitünően talált.

Szalontay báró hidegen jegyezte meg:

- Nyugodt lehet, Totó néném, ez a ragály a maga korában már nem veszélyes...

- Ízléstelen - sziszegte Pálffy grófné.

Szalontay felemelte a hangját:

- Semmiesetre sem ízléstelenebb, mint az a játék, amit maga s hitvány barátja itt folytatnak.

Szalontay felemelt kézzel mutatott Katona báróra, hogy kétség se maradjon aziránt, kit nevezett hitványnak.

Katona báró felugrott s nehéz testével ledöntött egy széket. Petky grófné felsikoltott. Egy pillanatra azt lehetett hinni, hogy a két férfi egymásnak megy. Pálffyné azonban Katona báró elé állt s ez a vékony asszonyi teremtés elég volt arra, hogy a báró hatalmas testét, amely az izgalomtól fűjt, hörgött, szuszogott, mint indulni készülő mozdony, visszatartsa. Ekkor már Abáty Árvéd is tudtára ébredt annak, ami történt. Első dolga volt az inasokat kiharcolni a szobából, azután bezárta az ajtókat. Csak mikor, úgy ahogy, a nyilvánosságtól elzárta a botrányt, akkor fordult mennydörgő hangon vendégeihez:

- Hát ezt csináltátok a házamból? Cigányok putriját?...

Az asztaltól már mindenki felállt. Katona báró Pálffyné védelme alatt farkasszemet nézett Szalontayval. Eliz mama Pálffynével készült összecsapni. A német grófné felhúzott szemöldökei alól értelmetlen, hideg szemeket meresztett a társaságra. Petky grófné a két kis Szalontay-lányhoz sietett s azokat szorította magához, mintha zivatartól féltene... Hová lett innen az előkelőségnek, a fényűző megzavarhatatlanságnak előbbi képe a lábujjhegyen járkáló inasokkal, a virágos, ezüst edényektől csillogó asztal körül ülő fölényes beszédű és fényes öltözötű vendégekkel?... Az angyalvacsorának, a világ felé mutatott erős szív és társasági önuralom vacsorájának ez lett a vége...

Szalontay báró megkérte a német grófnét és Sunyi tatát, aki soha sem hitte volna, hogy fejtegetéseinek ilyen hatása lehet, vigyék hűgait a dohányzóba.

Mikor bezárult utánuk az ajtó, megkezdődött a színjáték, amely bizonyos nyerseségével, heves indulatkifakadásaival alig állt messze azoktól a jelenetektől, amelyek ama helyeken szoktak lefolyni, amikre a főispán utalt. Ezek az emberek, amilyen magasra tudtak szállni gögjükben, ugyanolyan ősi, szinte parasztos erő volt bennük, amikor haragjuk és indulatuk a szóval való szapulás alantasabb területére taszította le őket.

Szalontay báró elmondta, hogy mit hallott a vendéglőben. Megnevezte a szemtanut is és kérdőre vonta Katona bárót, hogy ilyen lovagiatlan, piszkos eljárás után, hogyan mert ide tolakodni?

Katona báró hebegett, dadogott, de védekezni nem tudott.

Helyette is ömlött azonban a szó Pálffynéből. Ő egyáltalában nem találta lovagiatlannak vagy éppen piszkosnak Rudolf eljárását. Ellenkezőleg. Jól tette, hogy szétriasztotta a szerelmeket. Hiszen történeteikkel tele volt már a város...

- Igen, Árvéd, tudd meg - kiáltott a grófné Abáty felé, - ha nem Rudolf, akkor a rendőrség tör rájuk!... Ó, szégyen, gyalázat! És részeg disznók még ezért kötnek bele Rudolfba!...

Most Katona báró is felbátorodott. Elmondta, hogy éjszaka együtt látta őket a Fürdőuccában a Mártonffy-lány... Éjjel, kettesben ezzel a tekergővel az Abáty-lány!...

És azok a hírhedt mindennapi összejövetelek Alvinczy grófné lakásán. Hiszen a város már szerelmi négyesnek hívta őket. Ő mindenkiről elvben csak a legjobbakat tételezi fel, de lehet-e sok jót gondolni az olyan összejövetelekről, amelyeknek a végén az egyik pár Kairóba szökik s a másik városvégi zúgkocsmában találkozik napról-napra?

Klára elveszett már, amikor apja legnagyobb ellenségének, a démoni Alvinczy grófnének befolyása alá került, aki úgy akart az Abáty-ház becsületén foltot ejteni, hogy lányukat, közönséges kosaras néni módjára, összehozta egy véresszájú szociálistával s a maga szerelmi kalandjával példát mutatott nekik arra, hogy mit csináljanak.

- Ha tudni akarjátok - harsogta Katona báró, aki élvezte, hogy szavai milyen megrendítő hatással vannak Abátyra, - ha tudni akarjátok, megmondom: Klárának és annak a csirkefogónak a szökése már elő volt készítve. A szerelmi négyes Párisban adott egymásnak találkozót!...

Abáty Árvéd szédülő fejjel hallgatta mindezt. Úgy érezte, mintha óriási skorpió lett volna szivéből, amely lábait, ollóit és szúrós farkát egyszerre mélyíti testébe s gyűlöletes méreggel tölti el.

De a serleget ki kellett végig innia. Ha idáig még családja felett is olimpuszi magaslaton élt, most le kellett szállnia s végigélni, végigszenvedni mindent azzal a rettenetes tudattal, hogy ezen nem lehet segíteni, mert hiszen mindez már megtörtént.

Pálffyné és Katona báró pillanatnyi fölényét nem tűrhette sokáig Eliz mama, aki félelmetes szókészlettel tört ki a rágalmazók, a szájjárató mocskolódók ellen. Elhinné-e valaki, hogy az ocsmány pletykának még olyan közeli rokon is hitelt ad, mint Rudolf? Sőt nemcsak hitelt ad, de maga és drágalátos barátnéja együtt gyártják...

- Hallgass ide, Árvéd, hogy tudd meg már egyszer, kikkel van dolgod. Ez a drága Totó (Eliz mama Szalontaytól készségesen sajátította el Pálffyné gúnynevét) még ma is házról-házra futkosott s végigrágalmazta Klárát, aki pedig olyan ártatlan, nemes és tisztalelkű s akinek a kis ujjá ízeckéje is többet ér, mint ez a Totó, meg az ő kövér barátja, meg az egész pereputtyuk!...

Pálffyné tagadni akart, de most Petkynével gyűlt meg a baja, aki véletlenül ugyanazoknál az ismerősöknél fordult meg, ahol Pálffyné járt s neki mindent visszamondtak.

Borzasztó nagy szócsata fejlődött ki ebből. Pálffyné több ízben a székre roskadt és csak azért nem ájult el, mert egyszerre két feldühödött asszonynak kellett visszaválaszolnia.

A férfiakra már nem is hallgatott senki. A három asszonyba nem lehetett a szót belefojtani. Valahogy így kellett az, hogy ezen a lármás, eszeveszett összecsapáson át elégtételt nyerjen, tisztaságában és nemességében meggyarapodjék a távollevő lány, akit gonoszul be akartak mocskolni...

A végén is Pálffyné valóban elájult, mikor látta, hogy a csatát elvesztette. A többiek magára hagyták Katona báróval, aki igyekezett fellocsolni, bár az ájulás őt is kerülgette.

Abáty összetörten, lehorgasztott fővel ment fel szobájába. Annyira töprengéssé és gondolattá vált, hogy az volt az érzése, amikor a lépcsőn felment, talán nem is teste mozog, hanem a lépcső jön alája. Csak most tudta meg a maga egész mivoltában, hogy a lánya hónapok óta nyilvánosan űzött szerelmével milyen szégyent hozott rá, s hogy összejátszott legnagyobb ellenségével. Most jött rá arra is, hogy azzal már nem sokat ér, ha lánya és Szentgyörgyi között a találkozást lehetetlenné teszi. Sokkal többre van itt már szükség...

A főispán a késő éjjeli órákig levelet írt. Egyet apjának, a másikat Adél bárónőnek s végül a harmadikat Petky Antal grófnak. És csak akkor nyugodott meg egy kevéssé, amikor a hosszú leveleket mégegyszer elolvassa, meggyőződött arról, hogy mindent megtett, amivel lánya ellenszegülését teljesen letörheti s vétkeit megtorolhatja.

*

Az a hét, amelyet Klára Abátfalván töltött a karácsonyi ünnepekig, valósággal fogságnak számított.

Első nap még megengedték, hogy a parkban egyedül sétáljon. Ekkor titokban hosszú levelet írt Alvinczy grófnénak. Kérte, hogy azonnal jöjjenek haza s könyörgött Andornak, hogy mentse ki az abátfalvai pokolból, ha azt nem akarja, hogy öngyilkos legyen. Tamásnak is küldött levelet, de amit írt, csak olyan volt, mint fájdalmas sóhajtás. Nem biztatta semmivel, le sem is festette, hogy hol van. Börtönéről írt, ahová őt is szerelme miatt vetették, akár a régi Abáty-lányt. De ő nem fogja sokáig bírni. Nem akart megörülni, inkább meghal. Írta, hogy Abátfalván nincs orgona, de azért alkonyatkor, ha az ablakhoz áll, a Magura zord, fagyott hegyvonalai, a kékes hóval borított erdők muzsikaszót küldenek hozzá, amely éppen olyan, mint amit Tamás játszott a bánhidai orgonán.

Klára levelei nem jutottak el soha rendeltetési helyükre. Az éber Adél bárónő elfogatta mind a kettőt s még aznap elküldte a főispánhoz.

Megérkeztek egyébként Abáty Árvéd új rendelkezései s ezek szerint Klárára valóban a legzordabb fogságot mérték ki. Ezentúl csakis Adél néni társaságában sétálhatott naponként egy órát. Eliz mama másnap nem jött meg, sem a kis István úgy, amint apja megígérte. Eliz mamát Abáty Árvéd eltiltotta tőle és csak később kézbesítették Klárának az öregasszony levelét, amelyben gyönyörűsége fehér galambjától bocsánatot kér, hogy nem jöhet, csak a szent estére; imádkoztat érte mindennap Szent Antal templomában, sőt tegnap Klára anyjának képe előtt maga is próbált fohászolni, hátha az Egek Ura az ő tévelygő szavát is meghallgatja. Kívánja Klárának, hogy teljen meg hittel és bizalommal. A szegény kis Istvánról bizony sok jót nem írhat. Nem alszik, nem eszik, egész árva, eszefogyott lényén látszik, mennyire epekedik Klára után...

A levélnek ez a része rettenetes hatással volt Klárára. Sírni nem tudott, nem is akart büszkeségből és szívének jogos lázongása miatt. De arca még sápadtabb lett s ettől a pillanattól fogva környezetéhez egy szót sem szólt. Azt, hogy őt kínozzák, megbocsátotta, de a szegény öccsének okozott fájdalomért még az Istennel is perbe szállt volna. Hát még ha tudta volna, hogy apja éppen a kis István gyötrelmein keresztül akarja őt megtörni s hogy ezért volt szabad Eliz mama levelét elolvasnia.

Napjának nagy részét a toronyszobában töltötte. Ez a boltíves, vastagfalú szoba az Adél bárónőjébe nyílt s fehérre meszelt falaival, kis lőrészzerű ablakaival igazán börtöncellára emlékeztetett.

Adél bárónő egész nap mellette hímezett, horgolt vagy harisnyákat javított. Ha beesteledett, a bárónő kenetes dolgokról tartott előadást. Klára meggyűlölte még a szavajárását is. Ez a különös, bekérgesedett szívű vénkisasszony a régi bibliákból és szent könyvekből valamely ódonzamatú nyelvet sajátított el s kifogyhatatlan volt a példázatokból, amelyek engedetlen gyermekek cégezés nagy vétkeiről szóltak, akik elkötelezték szívüket érzeki vágyaknak, ahelyett, hogy az isteni dolgoknak ízt keresnék.

- Hidd el, Karola - mondogatta az istenes vénlány, - aki a szurkot illeti, attól megmocsokoltatik. És nincs félelmetesebb, mint a lélek szurka. Mert a testi bűnök nem érik a lelket, csak kívül kolompozhatnak, de ami a lélekbe hatol!... Ó, jaj, Karola, térj meg, gyermekem!... Hallgass kedves, jó apádnak szavára!...

A bárónő kicsit elhallgatott. Majd minden átmenet nélkül fűzte hozzá:

- Tekerd fel, lányom, az órát s igazítsd bé a mánust hatra!... Az ebédlőben éppen most kongatott... Ide hallom!...

Klára szó nélkül felállt, megcsinálta, amire kérték. Azután visszaült helyére. Sápadt arca még egy darabig világított, mint elefántcsont szobor. Majd az esti árnyék egészen magába szívta... A bárónő tovább folytatta kenetes korholásait.

Így folyt ez mindennap.

De bármilyen gyűlöletes is volt Klárának a vénkisasszony közelsége, mégis a veletöltött órák megváltásszámba mentek azokhoz képest, amelyeket az ebédlőben az öreg Abáty Miklós társaságában kellett elszenvednie.

Az ebédlő óriási volt, hideg, mindig fájni kellett benne s Klára úgy képzelte, hogy soha ki sem lehet világítani. Estéknként a terebélyes gyertyacsillárból, amely úgy lebegett az asztal felett, mint nagy, kiterjesztett szárnyú, halott madár, csak alig néhány világot gyújtottak fel. A szoba nagyobbik vége sötétben maradt s az árnyékok ellenségesen húzódtak a sarkokba, ahonnan különben is mindig ijesztő zajok hallatszottak, hol a padló recsent, hol a régi, tölgyfából faragott pohárszék repedezett. Köröskörül a falról az ősök alig látszó, rejtelmes árnyvonalai kísértettek. A sok csipke felett egy-egy sápadt női arc vagy a sűrű szakáliból kimeredő csontos férfiábrázat néha mintha megelevenedett volna: kivilágolt, mozogni, ingani kezdett, mint lélekidézöktől falra varázsolt lidércfényes megtestesülés.

Mindennél félelmetesebb volt azonban a kicsi, rikácsoló, asztalt csapkodó öreg úr, aki gyapjúingekbe, hárászkendőkbe bonyálva, a beláthatatlan hosszúságú asztal fején ült s ott bizonyára elveszett volna, ha rendelkezéseivel, folytonos kérdéseivel és asztmás köhögésbe fúló csipkelődéseivel állandóan életjelt nem ad magáról.

Az öreg Abáty Miklós, noha nyolcvanhároméves volt, még sem adott ki semmit sem a kezéből. Közel tízezer hold felett rendelkezett, amelynek jövedelmét nemcsak, hogy fokozni, hanem ellenőrizni sem volt képes. De ártani még tudott s egész családjá nagyon kíméletesen

bánt vele. Az öreg úr valaha nagy szerepet játszott a diplomáciában s jutalmul a legnagyobb királyi kitüntetésekért érte el. Kis termete ellenére nagyon értett hozzá, hogy az erélyességet, méltóságot és tekintélyt megtestesítse. Legtöbb diplomáciai küldetése olyan volt, hogy adott pillanatban az asztalra kellett ütnie. És az Abáty-ököl mindig félelmetes benyomást tudott kelteni.

Most már csak romja volt önmagának. Sovány, csontos teste mindjobban aszott össze, külsejét elhanyagolta. Étkezések alatt is kerek szőrmesipkát hordott, hosszú, fehér bajusza a levesébe lógott s Klára beléborzongott, amikor látnia kellett, hogy gondozatlan bajuszáról tányérjába visszacsurog a leves.

Maga körül állandóan hét-nyolc inast foglalkoztatott. Helyette mindent ezeknek kellett tudni s ha szükséges volt, cselekedni. A szobákból alig mozdult ki, legfeljebb a toronyszoba erkélyére ment fel, ahol távcső volt felállítva, vagy a nagy szalonból nyíló nyitott terrászra, ahonnan messzi el lehetett látni a kertbe és a gazdasági udvarba. Egyébként mindig a dolgozószobájában ült öreg karosszékben s innen adta ki rendeleteit. Inasainak egy percnyi nyugalma sem volt. Egyiknek megparancsolta, hogy menjen az istállóba s kedvenc Rex nevű lova alatt cseréltesse ki a szalmát. Rex már három éve nem élt, de azért a rendelkezést szó nélkül teljesíteni kellett. A másik inassal az ispánnéhoz küldött s figyelmeztette, hogy tegnap cselédlánya a konyhában nem faggyú-, hanem miligyertyát égetett. A kegyelmes úr eltűntja az ilyen pazarlást, amikor maga is sötétben vetkőzik. Ilyen apró izennivalója, vagy intézkedése naponként volt száz is. Sőt éjjel is megesett, hogy valami eszébe jutott s olyankor behívta az éjjeli szekrényén álló elhasznált, rozsdás kolomp jelzésével valamelyik inasát s annak el kellett menni az öreg gróf valamelyik alkalmazottjához, aki felöltözött s jelentkezett a kastély uránál, hogy rendszerint egész jelentéktelen dologban felvilágosítást adjon. Sokszor megesett, hogy mire megjött, akiért küldött, már el is felejtette, miről volt szó. Az öreg úrnak emlékezőtehetsége az utóbbi időkben nagyon meggyengült. Inasaitól sokszor minden félórán megkérdezte, milyen nap és hányadika van?...

Inasain kívül folyton-folyvást tárgyalt, veszekedett jurium inspectorával, kasznárjaival, számtartóival, lovászával, kertészével, pincemesterével, erdszeivel, gornyikjaival s egyéb alkalmazottjaival, akiknek száma meghaladta a százat. Állandó jövés-menés volt körülötte. Mindenkiel volt ügye. Egyiket a másikra uszította, megszoktatta őket, hogy egymásra árulkodjanak s ebből azután órákra való perlekedési anyagot gyűjtött. Ez adta meg szemében a cselekvés, a rendelkezés látszatát. E hitvány, haszontalan időtöltés közepette is tudott azonban az öreg úr elbárgyult lényé erővel, sőt fönséggel is megtelni, ha alkalmazottai vagy inasai beszámolóiból valahol engedetlenségre vagy ellenállásra következtetett. Ilyenkor felállt, egész testében kiegyenesedett s a párszavas parancsot oly hangon adta ki, hogy akik körülötte voltak, mélyen meghajoltak előtte, mint uralkodó előtt.

Ebéd alatt személyi inasai háta mögött sorakoztak tétlenül. A kiszolgálást külön személyzet végezte. Étkezések közben az öreg gróf csakis családi dolgokkal foglalkozott. Adél bárónő számolt be az érkezett levelekről. Minden apró eseményt részletesen megtárgyaltak s azután a bárónő megkapta az utasítást, hogy kinek, mit írjon.

Klára az óriás asztal jobb oldalán kapott helyet, vele szemben ült Adél bárónő. Ebben a nagy távolságban szinte kiabálni kellett, hogy megértsék egymást. Klára azonban nem beszélt. A társalgás most is az öreg Abáty és a bárónő között folyt.

Majd mindennap megesett, hogy mikor helyet foglaltak, az öreg úr szúrós tekintettel végigmérte Klárát. Úgy nézte őt, mintha egyáltalában megfeledkezett volna arról, hogy kicsoda. Ez a feledékenység lehetett az öreg úrnak csak gonosz játéka is, mert amikor jó ideig vizsgálgatta a sápadt, némán és mozdulatlanul ülő lányt, egyszer csak Adél bárónőhöz fordult s minden alkalommal ugyanazt kérdezte:

- Klára?

A bárónő fejével intett.

- Miért van itt? - folytatta könnyörtelenül az öreg. És ekkor a régies beszédű vénkisasszony az inasok előtt elmondta, hogy Klárának miért kellett Abátfalvára jönnie. Elbeszélésében szerepelt az is, hogy Klára kezét apjától valami muzsikus igazgató merészkedett megkérni.

- A rüpök - rikácsolta Abáty Miklós.

Ez volt minden alkalommal egyetlen szava Tamásra. Éles szeg, amelyet számítással szegény kis unokája szívébe vert.

Adél bárónő fohászzkodó szózáttal fejezte be előadását, reményének adva kifejezést, hogy talán az eltévelyedett bárányt majd igaz útra téríti a jó Isten...

- Vagy én - jegyezte meg hideg öntudattal Miklós gróf.

Ilyen körülmények között valóságos áldás volt Klárára nézve a szent este napja. Tudta, hogy nehéz harc vár rá, de legalább eldől minden s legalább nem kell ilyen szörnyű kiszolgáltatottságot elszenvednie. Rendíthetetlen volt elhatározása, hogy bármi történjék, nem enged.

Délutánra megérkeztek mind: Eliz mama, Abáty Árvéd, a Petky szülők (a három fiú csak másnap délre kapott szabadságot Antal gróftól), a Henter baronesszek s végül az öreg Hidvéghy gróf. Eliz mama magával hozta Ágnes is, Klára kis szolgálóját.

Klárának nem volt szabad senkivel se találkoznia. Késő délután azonban, amikor Eliz mama ravasz ürüggyel kihívatta Adél bárónőt, a kis Ágnes be tudott sullogni hozzá s hosszú levelet adott át Eliz mamától.

Klárának a végzetes nap óta most először villant át mosoly az arcán, ahogy kis szolgálóját meglátta. Ágnes úgy viselkedett, amint azt Eliz mama elmagyarázta neki. Az ujját hallgatás jeléül a szája elé emelte s gyorsan átadta a levelet. Most utasítás szerint rögtön el kellett volna távoznia, de nem tudta megállani, hogy el ne kapja rég nem látott úrnője szoknyájának szegélyét s meg ne csókolja... Azután zajtalanul kisurrant a szobából.

„Édes egyetlenem!” - olvasta Klára a levél megszólítását s ez a gyöngéd hang sok keserűséggel telített szívet annyira megindította, hogy mielőtt még egy sort is olvasott volna a levélből, feléje borult s megkönnyebbítő, felszabadító zokogásban tört ki.

Azután már könnyeinek szivárványfényén át szívta magába Eliz mamának hol megmosolyogtató, hol megindító leírását mindarról, ami távozása óta otthon történt. A levél nagyon meleg hangon emlékezett meg Szalontayról, akinek, úgy látszik, nem is esett ki annyira az esze kereke, amint róla Katona báró mondani szokta, mert nagyon négy kereken járt, amikor jól oda mondott „Totó néjének” és a Sünnek, akit különben Szalontay kardjától csak az mentett meg, hogy a segédek szerint térdenállva kért bocsánatot Szalontaytól azért, mert alkalmat adott neki arra, hogy hitványnak nevezze...

Klára hangosan dobogó szívvel olvasta: „Egyébként, hogy tudd: Magda grófnő és Andor tegnap este hazaértek. Én hívtam őket, mert tudtam, te hiába írsz, az a csipás Adél elkönfiskálja leveleidet. Nem tudtam velük találkozni. Ma reggel próbáltam pár sort a grófnénak írni. Képzeld, apád engem is megfigyeltet! A levelet elkobozták a kis Ágnesőtől!”

Fájdalmas híradás következett megint Istvánról: „Ez a gyermek nélküled napról-napra megy tönkre. Apád az Isten előtt számol majd róla, hogy a tehetetlen árvát így megkínozza.”

Eliz mama a levél végén bízta Klárát, hogy csak a szíve szerint határozzon. A nőt meggondolatlan lépése egész életére tönkretelheti. (Lásd az én esetemet! - fűzte hozzá az öreg asszony.) Most már itthon van Andor, Magda grófnő, meg ő is számít valamit. Nem hagyják

őt magára s bárhogyan is döntsön a két Abáty, mindig lehet majd módot találni rá, hogy kifogjanak rajtuk.

Klárát Eliz mama levele új erőtalálékkal látta el. A gyászos abátfalvai környezet már-már beleoltotta a lányba valami nagy bűn tudatát és sokszor úgy kellett éreznie, hogy sorsa nem lehet más, mint vezeklés és börtön. Most megint végtelen vágy fogta el a szabadság után. Össze kell ma este minden erejét szednie, hogy meg tudjon küzdeni azokkal, akik a régi Abáty-lány szerencsétlen végzetét akarják rákényszeríteni.

Este, a fényesen kivilágított nagy szalonban, az összegyűlt családtagok előtt fölemelt fővel, arcán az eltökéltség nyugalmaival jelent meg Klára. Igazi Abáty-lány volt. Apja szinte büszke szerelemmel nézte. Volt, kit megtörniük.

A családtagok már Klára megjelenése előtt megbeszéltek mindent. A tanácskozás izgalmasan folyt le. Lehetett látni Eliz mama kigyúladt arcán és Petky grófné könnyes szemében. Mosolygóság csak a Henter bárónők voltak, akiken ezuttal rövidujjú, fehér csipkével díszített zöld selyemruha volt. De az ő kifestett, kikészített arcukon a mosoly olyan volt, mintha az is oda lett volna mázolván. Amikor Klára belépett, csontlegyezőjük mögött a két Henter bárónő suttogva cserélte ki megjegyzéseit: „Nézd, milyen bájos, az édes!” - mondta az egyik. „Nézd, milyen elragadó a kicsi!...” - visszhangozta a másik...

Kis izgalmat keltett, hogy mikor Klára a számára kijelölt helyen megállt, Eliz mama feltört székéből s fájdalmas kiáltással rohant hozzá. Klára ebből sejthette, hogy borzalmas döntés vár rá. Hosszan, szótlán tartották átölelve egymást s Abáty Árvédnek kellett közbelépnie, hogy szétváljanak.

A nagy szalonnak képe egyébként elég színpadias volt. Abáty Miklós hatalmas, szinte trónszerű széken ült. Előtte kitért mancsaival óriási medvebőr terült el. Háta mögött, életnagyságú képen, kezében kirántott karddal Nicolas de Abat volt látható, aki a rigómezei csatában Hunyady János oldalán harcolt. Az öreg Abáty trónszékét szándékosan tette a félelmetes pózban lévő őse elé, mert ezúttal ő is kemény akart lenni a harcban, amelyet egy gyöngye lány ellen vezetett.

Az öreg grófra különben alig ismert volna rá valaki, aki csak hétköznapokon látta. Frissen meg volt borotválva, bajusza kikenve és szokott nyűtt ruhái helyett frakkot hordott, mellén az összes érdemjeggyel. Ebben a karácsonyesti kikészítettségben húsz évvel fiatalabbnak látszott.

A családfőtől jobbra és balra ültek a Petkyek, Abáty Árvéd, Eliz mama, Hidvéghy gróf, a Henter bárónők és Adél bárónő. Mindnyájan úgy helyezkedtek el két oldalt, hogy Abáty Miklós előtt széles folyosó maradt, amelynek a végén kellett Klárának megállnia. Messze, de szemtől-szembe a család fejével, akinek az itt elevenen élő hagyományok valósággal kezébe tették le unokája szabadsága és élete fölött a korlátlan rendelkezést.

Klárán egyszerű fehér ruha volt. Sem hajában, sem nyakán semmi ékszer; vagy dísz. Lényéknek egész ünnepélyességét a szépsége kölcsönözte. A felcícomázott, nehéz ünnepi ruhákba öltözött asszonyok és férfiak között olyan volt, mint menyasszony, akiről a koszorút és fátylat éppen most vették le.

- Kisasszony - szólalt meg ridegen Abáty Miklós. - Az imént hosszasan beszélünk sorsáról. A véleményünk az, hogy magának férjhez kell mennie Petky Kálmán grófhoz, aki itt lévő apja által tőlünk a kezét kéri. Hajlandó ezt megtenni?

- Nem - felelte határozottan Klára, egész alakjában kiegyenesedve.

Ez az átszellemült, gyönyörű jelenség mindenki másra lebilincselő hatást tett volna. Az öreg Miklós gróf azonban hidegen, szinte gyűlölettel nézett a lányra. Szemében e pillanatban nem volt unokája, nem volt szép, fiatal lány, csak akaratának ellenszegülő akarat, amelyet le kellett törni.

- Van még egy kérdésem - mondta, hideg, szúrós tekintetét nem véve le a lányról. - Hajlandó-e lemondani arról a senkiemberről, akivel egész családunkat beszenyvező szerelmi viszonyt folytatott s aki elég vakmerő volt a maga kezét megkérni?...

- Nem - mondta fejét rázva a lány.

- Úgy hallgassa meg büntetésünket - hallatszott tovább Abáty Miklós dermedt hangja. - Önnek kolostorba kell vonulnia. Lengyelországban van egy apácarend, amellyel családunknak némi összeköttetései vannak. Ott fogja a fátyolt felvenni s életét levezekelni. Megértette?...

Klára nem felelt. De Abáty Miklós nem is várt tőle feleletet, hanem tovább folytatta:

- Még egyet. Minthogy életének ez a változása szerencsétlen Istvánunkat, aki annyira ragaszkodik magához, valószínűleg súlyosan fogja érinteni, elhatároztuk, hogy ezt a gyógyíthatatlan, nyomorult gyermeket ideggyógyintézetbe tesszük...

- Azt nem engedem! - kiáltott fel Klára. - Gyilkosok!

A lány szavaira a szobában halálos csend támadt. Az arcok a belső izgalomtól olyanokká váltak, mintha gyertya helyett valami kísérteties, kék láng világítana rájuk. Mindenkinek elállt még a lélegzete is. Csak Abáty Miklós nem vesztette el lélekjelenlétét. Valamivel emeltebb, de ugyanolyan kegyetlenül rideg hangon jelentette ki:

- E pillanatban még dönthet. Magától függ. Egy hét alatt eleget gondolkozhatott. Ha megint nemet mond, Istvánt már holnap Pestre szállítjuk...

Erre a kegyetlen csapásra Klára nem volt elkészülve. Aki ezt rá mérte, ördögi biztossággal olvasott lelkében. Mert mit számított egy abátfalvai fogság, mit számított a családi határozat, a gyűlölködő nagypapa, Adél bárónő, a porkolábja? Csak félretolja őket, csak kilép ebből a kastélyból, otthagyja az apai házat s már szabad. Várja az egész nagy élet, amely az ilyen feudális családi hókuszpókuszokon régesrég túl van... De a kis Istvántól való elszakítás komoly bilincs. Annak láncszemei a lelkét, a szívét ölelik át s le nem tépheti őket, akárhová is megy...

Klára nagy, szinte önkívületes szemekkel nézett körül. Az arcok úgy lebegtek szegény körül, mint megnőtt, ijesztő látomások. Segítség nem jött sehonnan sem. Lehajtotta fejét.

- Legyen úgy, ahogy akarják - mondta halkan.

- Elfogadja Petky Kálmán gróf kezét?

- Igen - suttogta a lány s egész testében megingott, mintha ennek az egy szónak kimondása felemésztette volna minden erejét. Eliz mama rohant hozzá s kitámogatta unokáját, akinek teste remegett és keze hideg volt, mint a jég.

A többiek komor csendben a helyükön maradtak. Az öreg Abáty még nem adott jelt a felkelésre. Mozdulatlanul ült székén. Hideg tekintete még mindig ellenségesen követte a távozó lányt s arcának megfagyott vonalai semmit sem engedtek fel. Mintha már kővé fagyott volna ez az öregember.

Ebben a pillanatban, a megnyílt ajtón át, ahol Eliz mama és Klára távoztak, kis dakszli surrant be a szobába és fejét leszegve, farkcsóválva, egyenesen a még mindig mozdulatlanul ülő Abáty Miklós felé rohant. A főúr, amint a kis kutyát meglátta, egyszerre elmosolyodott, majd

lehajolt hozzá, két keze közé fogta a ficánkoló állatot és megfedkezve mindarról, ami történt, kényeztető, kedves hangon szólt rá:

- Á, a kis tákszli. Megjött a nemes kis dög!... Jó estét, jó estét! Adja csak ide lapos, ásó-formájú lábait... Maga bolhakutya, maga grációzus, mulatságos, apró krokodilus... Na, nézd, hogy örül, hogy szereti az embert! Igen, ősi emberbarát!... De hát én is szeretem magát!... Du lieber Dachsfänger... Du... du... du...

Mikor Abáty Miklós kijátszta magát a kutyával s felemelte fejét, maga körül a szobában senkit sem látott. Csak a sok gyertya égett s az arannyal díszített bútorok csillogtak...

Egymás után mind kiszivárogtak mellőle. Utoljára már a hűséges Adél bárónő sem bírta ki. A nyitott ajtóban csak két, néma feketeruhás inas állt és várta rendelkezéseit.

Abáty Miklós dölyfösen és felemelt fővel ment végig az üres termen. Az érdemjelekkel díszített, frakkos aggastyán öntelt kivonulásában volt valami kísérteties.

*

Szentgyörgyi Tamást a múltó napok, amelyek Klárától nem hozták meg a várvavárt hírt, mind jobban figyelmeztették arra, hogy szerelmét és haszontalan reménykedéseit jó lesz végleg eltemetni. A Klára eltünését követő napon elküldte segédeit a főispánhoz. Végre is a vármege ura huszárjával ajtót mutatott neki. A segédek olyan jegyzőkönyvet vettek fel, amellyel Tamás meg lehetett elégedve. A főispán kegyes volt kimagyarázzkodni és sajnálkozni. Tamás őt már egyáltalán nem érdekelte. Szívesen adta sebére a tapaszt abban a reményben, hogy ezzel is siettetni a botrányos ügy lezárását.

Tamás kábultságából lassanként kezdett magához térni. Ebben nagy segítségére volt Várnay Sándor. A régi, jó barát, aki a szenvedély nagy napjaiban igyekezett távol tartani magát Tamástól, hogy tolakodónak ne lássák, most mindjárt a végzetes napot követő reggelen kopogtatott Tamásnak Tartini-szállóbeli lakásán.

- Jelentem, igazgató úr, hogy a költözködést befejeztük - mondta természetes vídamsággal és jószággal, anélkül, hogy érezte volna, hogy a vigasztaló barát szerepében jött. - Most már csak a kis múzeum áthurcolása van hátra, amelyet Szentgyörgyi igazgató itt maga körül gyűjtött...

Sándor körülmutatott Tamás szállóbeli szobájában a felhalmozott könyveken, régi metszeten, szétszórt írásokon.

- Hogy akarsz ebből öt szobát berendezni? - kérdezte Tamás.

Éppen erről volt szó. Sándor tudott egy forrást, ahol régi bútorokat lehetett venni. Azért jött Tamásért hogy magával vigye.

A bútorokat egy mágnásház padlásán együtt nézték meg. Három szobát szépen be lehetett velük rendezni. Sándor mindjárt intézkedett, hogy hozzáértő asztalost hívjanak, aki majd a bútorokat rendbehozza. Az árban is könnyen kiegyeztek. Az eladó a házmester volt. A háznak Bécsben elhalt tulajdonosnője végrendelkezte rá a bútorokat, s ő olcsón és könnyen fizethető részletekben engedte át Tamásnak.

Ettől kezdve Sándor nem hagyta el Tamást. Mindent úgy intézett, hogy naponként legalább kétszer kellett találkozniuk. Elvitte azonkívül magukhoz is. Többször náluk ebédelt. Azután eljátszott a gyerekekkel. A két nagyobb olvasott vagy tanult. Ezek már gimnáziumba jártak. A kisebbek lányok voltak. Jutka és Rózsika. Két barna, eleven szemű, élénk, ragaszkodó gyermek. Egészen olyanok voltak, mint anyjuk. Tamás kitűnően mulatott velük.

Sándor nemcsak az elfoglaltságot, a felejtető napi gondokat hozta el Tamásnak, hanem valamely egészségesebb, józanabb látását is az életnek s az eseményeknek.

Tamás valahogy úgy érezte, hogy álomból ébred. Szép álom volt, de mégis hová is vezette?... Szerencsétlen végzetű szerelmének legsajgóbb pontja volt az az önvád, hogy miatta omlott össze minden, mert nem mert cselekedni, nem vállalta a mindennel szembeszálló szenvedélyt. Kudarca szemében az általa keresett magasabbrendű életszemléletnek is kudarca volt. Életével nemesebb, a többiek fölé emelkedő emberpéldányt akarta megvalósítani s mikor cselekednie kellett volna, már az első lépéstől visszariadt...

A kábultságból való felébredés Tamást mindenekelőtt az önvádnak ebből a kegyetlen gyűrűjéből szakította ki. Lassanként kezdett mindent másképp látni. A lányszöktetést, a Chartresben tervezett nyomorgó romantikát mégsem lehetett magasabbrendű példaadásnak felfogni. Nem lett volna az egész csak valami visszajáró kísérlet, régi, nagy szenvedélyek leutánzása?... A mai viszonyok új szempontokat kívánnak. És nagy kérdés, hogy a szerelemben vár-e kezdeményező szerep az új férfitípusra?...

Az önvád elhalványulásával együtt azonban nem halványult el Tamásban Klára képe. Szerelme most talán erősebb volt. Legalább is úgy érezte. De nem kínoztta többé annyira. Ébrenlétben és álomban most már szívesen idézte vissza Klára alakját. A lány többé nem volt vádló. Valami gyönyörűséges, megkönnyebbitő érzést hozott... Az álom és az ébrenlét egén egyképpen a felkelő napot jelentette.

Így azután természetes volt, hogy egyízben Sándornak is beszélt a lányról. Az első szavak akadozva, mintegy kiszakítva hagyták el ajkát, de azután ömlött a megkönnyítő és igazolást kereső vallomás.

Sándor egyelőre csak kímélettel érintette Tamás sebéit. Sötét színekkel inkább azt az osztályt festette le, amelyből a lány származott. A beteges hajlamok öröklése keresztül-kasul fonta már a történelmi társadalomnak ezt a rétegét. A hisztériás légkör az ő életük megszokott légköre.

A cselekvő vágy, a nagy tettek sugallata elfoszlik a terheltségnek ebben a fojtott, üvegházi levegőjében. Ma már köztük is, aki ér valamit, csak díszes hüvely penge nélkül. Dölyfűktől, büszkeségüktől azt sem tudják, hová legyenek. Érvényesüléseknek alapja az ő világukban nem az érdem, a tehetség vagy éppen a munka, hanem csakis a származás, a még felsőbb körökkel való érintkezés, szabad járás-kelés a legelzárkózottabb szalonokban vagy klubokban. Ha derék, kitünő, de származás nélküli férfi tisztességes szándékai közülük való lányra szemet mer vetni, azt szentségtörésnek tartják. Olyan valaminek - polgári értelemben, - mintha cigányprímás tanár akarna lenni a Zeneakadémián. Még előbb megbocsátanák a bűnös szerelmet...

Hosszú, éjszakákba nyúló estéken beszéltek erről Sándorral. Néha Andor József, a Bélteky-lány reménytelen szerelmese, Szilárd Ernő, az érzelmek fanatikus ellensége és Kelen Béla, a jó megjelenésű és sikerei miatt szerelemben kissé cinikus fiatal tanár is velük együtt voltak és Tamás nem zárkózott el az elől, hogy szerelméről beszéljenek.

Mennyire más volt így minden, ha idegen emberek látószögébe volt állítva. Ilyen volt hát a mások valósága, ily sok kiábrándító árnyalatból volt összetéve!... Barátai elmondtak neki egyetmást. Sokan úgy állították őt be, mint hozományvadászt, aki beteges, fellengző lányt szemelt ki prédául. Mások értetlenül csóválták fejüket, amikor valaki a szerelem szenvedélyéről beszélt. Minek egy reáliskolai igazgatónak, aki még fiatal, azonkívül érdekes megjelenésű és tehetséges ember is? Hiszen könnyen és rendes úton igen jó házasságot köthetne. Már-már mindenki elveszett embernek tartotta Tamást... Igazi bámulói csak az alsóbb néposztályban voltak. Ott még hittek a szerelem lehetőségében. Úgy látszik, a szenvedélyek kultusza is, mint

annyi sok más, amelyet a felsőbb osztályok megunva, eldobtak maguktól, az alantasabb népi elemekhez csúszott le...

Tamás lelke az ilyen beszélgetésekben, mint jeges fürdőben, megedződött. Klárát és iránta érzett szerelmét nem árulta el, de szükségét érezte annak, hogy a tétlenségek és fájdalmas gyötrődések betegségéből kigyógyuljon. Helytelen utra tévedt. A szenvedélyben kereste az életeszmenyt és majdnem minden tetterejét odavesztette. Először a múlt kapta meg ebben a városban. És ennek a múltnak csodálatos kivirágzása volt a lány s azok az emberek, akik között ő élt. Azt hitte, hogy sokszólamú emberek!... De most rájött, hogy az idők hömpölygésében ezek megálltak és üres szemükön át csak a múlt kísérteties fénye világol, de az örök jövőbe kapcsolódó jelenhez nincs semmi közük...

Most mindenekelőtt újra egészséges és cselekvő ember akart lenni. Egy hét alatt annyit intézkedett, dolgozott, mint azelőtt két hónap alatt sem. Igazgatói lakását berendezte, felgyült hivatalos teendőit az irodában mind elvégezte.

Karácsony estéjére már beköltözködhetett új lakásába. A nagy szobák azonban éppen ezen a családi ünnepen még jobban kiemelték árvaságát. A tevékenység hirtelen fellépő láza után, most megint csend lett körülötte, amelyben jobban hallotta szive verését és könnyebben ki volt téve a kísértő, fájdalmas látomásoknak.

Estére Várnayékhoz volt híva. A szürkület lakásán lepte meg s vele együtt a legyőzhetetlenek látszó vágy, hogy Klárát újra lássa, vele újra beszéljen. De most megerősödött szive egészen másképp támasztotta fel a lány képét. Eddig a maga gyötrelmei foglalták le s önző szenvedésében nem gondolt arra, hogy azalatt rokonainak, kegyetlen apjának kiszolgáltatva, miken mehet keresztül a lány?... Most csak erre gondolt, ösztönszerűen érezte, hogy Klára körül veszélyek tornyosulnak. Szeretett volna hozzászaladni, megvédeni őt, segíteni rajta. De hol lehet most?... Úgy eltűnt, mint álmkép. Csak hívása hallik messziről. Nem is hang ez, nem is intés, valami csodálatos, érzékelhetetlen üzenet, amely úgy összeszorítja szivét...

Tamás nem bírta otthon maradni. Kiment az uccákra, embereket akart látni, a város szórákzó, felejtő zaját akarta hallani.

A hideg reggel óta engedett. Valahonnan messziről meleg áram tévedt ide a levegőég fagyos hullámai közé. A házak meredek tetőiről nagy táblákban vált le a hó. A város felett felhők gyülekeztek és könnyedén szállingózva, vidám karácsonyi csillogással hópillék szálltak az égből. A piac még tele volt csomagokkal megrakott, siető emberekkel. A tér közepén hóval bontottan állt a templom és hosszúkás ablakain melegen ömlött el az oltárokon felgyújtott gyertyák sárgás fénye.

Karácsonyeste. Zavartalan, boldog ünnepi hangulat. Tamás később sokszor gondolt vissza erre az utolsó, gondtalan karácsonyestére, amelyen mindenki oly tiszta örömben fürdött. A bánat egyedül az ő sarkában járt. De az ő szomorúsága is, ha az azóta lefolyt karácsonyok sötét távlatából nézett vissza rá, milyen édes, gyönyörűséges, visszasírni való szomorúság volt!...

Útja egészen véletlenül a Fellegvár felé irányította, ahonnan először látta meg a várost s ahol először érezte ösztönszerűen, hogy itt sorsa nagy fordulatot tesz. A petróleumlámpáktól csak gyéren világított fedeles fahídon, a Németpallón ment át s a meredek, lépcsőzetesen kapaszkodó sikátoron át, szegényes, az ünneplésből kizárt viskók között ment fel a dombra. Jól esett itt járnia, ahol szenvedőket, vigasztalók nélküli magárahagyottakat talált.

Felért a tetőre. Ide, a hegy másik oldalán, széles út kanyargott fel, amelyen, pár méternyire tőle, szokatlan látvány vonta magára figyelmét. Nagy társzekéren hatalmas, égő gyertyákkal díszített karácsonyfa állott s körülötte kézi lámpák világában feketeruhás asszonyok sűrögtek-

forogtak és ajándékot osztogattak a szekér köré sereglő szegényeknek. Egészen különös, megindító látvány volt ez. Fényforrás a sötétségben s azok, akik onnan ajándékkal megrakodva eljöttek, mintha arcukon, lényükön a fényből valamit magukkal hoztak volna.

Hát a szeretet ünnepe ide is eljött a város legárvább, legelhagyatottabb szegényei közé?...

Tamás csodálkozva, sajátos megilletődéssel ment el az emberek között, a hálálkodó szavak, a boldog sóhajok és a váratlan örömök zürzavarán át, amikor túl a fénysávon, az út szélén, feketeruhás, karcsú női alak állt elébe.

- Alvinczy grófné! - kiáltott fel Tamás. - Hát visszajöttek már Kairóból?...

A grófné, aki most úgy volt öltözve, mint a legszerényebb polgárasszony, melegen szorította meg Tamás kezét.

- Visszasiettem, de azt hiszem, már későn - mondta hangjában a fájdalom őszinte remegésével. - Klára eltűnt. Az egész főispáni ház üres s még azzal az idős dámmal sem találkozhattam, aki pár sorban hazahívott... Tud valamit szegény gyermekről?...

Tamás kétségbeesetten tárta szét karjait. Hiszen a miatta való nyugtalanság kergette őt ide.

- Igen, igen - kiáltott fel Magda grófnő. - Sejtettem előre, hogy így lesz. Borzasztó. Maga nem ismeri a két Abátyt! Ó, szegény Klára!...

A grófné hangja elcsuklott. Azzal a megindító, lebilincselő közvetlenséggel, amely ennek az asszonynak egyéniségét azokkal szemben, akiket szeretett, néha olyan hirtelen öntötte el, magához ölelte Tamást és megcsókolta. Egyik kezét még azután is Tamás karján tartotta, mintha csak kapcsolatot akart volna, amelyen átmegy belé mindaz a melegség, amelyet szóval nem tud kifejezni. Majd kétségbeesetten folytatta:

- Maga is szenved, ugye?... Ó, milyen szerencsétlenség!... Hogy tudtak így mindent elrontani!... Milyen furcsa az élet! Látja, én talán soha sem voltam ilyen boldog. Azért is jöttem ide ki s megyek mindenüvé, ahol nyomorultak vannak, mert nem akartam, hogy másnak kis öröme se lehessen, amikor én olyan végtelenül boldog vagyok!... Mennyi ajándékot hoztam! És van valaki, akinek semmit sem tudok adni!... Magának - Tamás!...

Magda grófnő először szólította Tamást a keresztnévén. Ez is csak egyik szerény jele volt annak a gyöngédségnek, annak a vigasztalással teli részvétnek, amellyel ez a kivételes asszony oly egészen meg tudott telni.

Több mint egy óráig sétáltak karonfogva az úton, amíg a grófnő megbizottai az ajándékot kiosztották. Tamás elmondta híven, mi történt. Magda grófnő, aki ismerte a történetnek azokat a szereplőit is, akikkel Tamás nem jött össze, képzeletben összeállította a fejleményeket úgy, ahogy azok lefolytak és hamar rájött arra is, hogy Klárát csakis Abátfalvára vihették, ahol véglegesen döntenek sorsa felett. Biztosra vette, hogy hozzáerősakolják valakihez. Petky Kálmán neve is megfordult fejében.

Tamásnak azonban sejtelméről nem szólt. Az ő véleménye szerint Klára és Tamás között mindennek vége volt. A hibát ott követték el, amikor a nyilvánossággal nem törődtek s a kérés jelenet meg valósággal koronája volt addigi ügyetlenségeiknek... A grófné nem akarta Tamást sem elkeseríteni, sem hívságos reményeket ébreszteni benne... E fájdalmas témáról inkább áttért az ő boldog utazásukra.

Nagy élménnyel lett gazdagabb, amíg távol volt. És ezt az élményt Abáty Andor nyújtotta.

- Sokszor gondoltam magára utazásunk közben - mondta élénken Magda grófnő - és rájöttem, hogy maguk Andorral voltaképpen egyet akarnak. Ó, ne gondolja, Andor nemcsak beteges imádója a halálérzéseknek. Úgy gondolom, hogy azért akarja oly makacsul a halált, mert

belőle az élet magjának kiserkenését várja... Ó, milyen bölcsen beszélek én! - kiáltott fel nevetve a grófnő. - De higgye el, valahogy így van. Maguk az életnek, ugyanannak az életnek, két arcát képviselik... Egy furcsa emberrel találkoztam Kairóban. Ezt hallgassa meg, nem untatja?... Ukrajnából menekült öreg zsidó volt, akinek az oroszok egész családját felkoncolták. Az öreg azóta embergyűlölő lett s régi elhagyott pincékben rejtőzködött, ahol gombát tenyésztett. Ő azt hitte, a gombái mérgesek s velük megöli az emberiséget. Ez is volt a célja. Holott a legkitünőbb sámpionok kerültek ki pincéjéből... Érdekes különc volt és amikor Andorral eljöttünk tőle, mondtam Andornak, hogy folytonos halálvágyakozásával ő is ilyen gombatenyésztő... Tulajdonképpen új és szebb életet akar... Andor nem mondott ellen...

A grófné egy pillanatig elhallgatott. Szavakat keresett gondolataihoz, amelyeket most először akart kifejezni. Majd szinte ünnepélyes komolysággal folytatta:

- Igen. Andor sokkal mélyebb és nemcsak ösztönösebb, hanem műveltebb is, mint gondoltam. Valami borzalmas az, amikor elmondja, hogy a mai világnak el kell pusztulnia, mert csak a teljes, őszinte megsemmisülésből nőhet ki az új világ, amit mindnyájan várunk... Mondtam Andornak, hogy maguk ketten mennyire egyformák, csak hogy ő a jelenre néz, maga pedig a jövőre. Ő azt akarja már látni, hogy pusztuljon, aminek pusztulni kell. Maga pedig mindig az ígéret földjén tartja a szemét...

Magda grófnő megint felnevetett:

- Látja, milyen bölcselkedő lett belőlem!...

De Tamás figyelmét a tréfás szavak nem terelték el attól, hogy meg ne lássa, milyen érték ez az asszony. Andorban a beteges halálvágnak ezt a messzi, ragyogó horizontját ő gyújtotta fel. És most fákllya akar lenni az ő életében is, hogy útjára világítsa...

A ragyogó karácsonyfa már csak egymagában állt a szekéren. A szegények elszéledtek viskóikba. Magda grófnő fekete ruhás segítőasszonyai letakarták a megmaradt ajándékokat, a gyertyákat eloltották s a karácsonyi szekér elindult újabb rendeltetése felé.

Alvinczy grófné megígértette Tamással, hogy másnap felkeresi. Mégegyszer kezét szorította, majd fehér, vékony kezével búcsút intett s azután a jelenség eltűnt a sötét árnyakba fúródó szekér után...

Tamás vígasztaló érzésekkel megtelten jött le a hegyről. Meglátta újra a szükséget, a szenvedést, meglátta az embereket, az élet nagy, egyetemes céljait. Szerelmének boldog lánghalásában sokszor úgy érezte, hogy az egész világ az imádott lány alakjába öltözik. Nem volt számára más, csak ez a gyönyörűsége arc, amelynek elborulása vagy felragyogása a világ-egyetem évszakait jelentette. Most a világ megint szétszóródott, visszahömpölygött a nagy mindenség végtelen kereteibe... Az imént még egy sápadt, szépséges lányarc fájdalmas látomása kísértette... Most ez háta mögé került s hívón és biztatón az új élet arca tárult elébe.

Tamásnak a lelkébe béke költözött s minden szenvedése feloldódott, elfüstölgött a könnyű sóhajtásban, a néhány mindent lezáró szóban, amelyeket már szinte mosolyogva mondott maga elé, amikor a lépcsőkön sietve jött lefelé:

- Szentgyörgyi Tamás, a regényednek vége!...